

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2023

ΤΕΥΧΟΣ 54

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΚΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Ευελπίδων 6 και
Μουστοξύδη

Τηλ.: 2108896514
e-mail: res1@hndc.mil.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ-
ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΣΕΘΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΑΞΗ

Ταχχος (Ι) Δημήτριος Μπίτσης
Σμχος (Ι) Ιωάννης Φυτάς
Σμχος (ΜΕ) Αθανάσιος Βραχινόπουλος
ΜΥ Α' Ελευθερία Κατσαρού
ΜΥ Α' Δρ. Πανωραία Γαϊτάνου

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ-
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

Τυπογραφείο Ελληνικού
Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,
ΓΕΕΦ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΣΕΘΑ,
Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα,
Ενώσεις Αποστράτων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Σημείωμα Έκδοσης

Άρθρα

Δρ. Δημήτριος Μαλέσης	4
Γεράσιμος Καραμπελιάς Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου	12
Δρ. Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος	20
Γεώργιος Αθανασάτος Νομικός, Διεθνολόγος	42
Γεώργιος Χρ. Παπατσώρης, Νομικός	50

Καινοτομία

Αντισμήναρχος (Ι) Παπαθανασίου Δημήτριος και Δήμος Ν. Πανταζής Καθηγητής ΠΑΔΑ	57
--	----

Βιβλιοπαρουσίαση

Δημήτρης Β. Τριανταφυλλίδης, «Ρωσία: Ο μεγάλος εχθρός της Δύσης»	63
Σπύρος Κατσούλας «Διλήμματα στο Τρίγωνο. Οι ΗΠΑ και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις»	64

Εργασίες Σπουδαστών

Του Πχου Παναγιώτη Σέργη ΠΝ Σπουδαστή της 75ης ΕΣΦΔΠ	65
Του Πχου Παναγιώτη Καλαθά ΠΝ Σπουδαστή της 74ης ΕΣΦΔΠ	75

Δραστηριότητες

Ημερίδα με Θέμα «Τεχνολογία – Καινοτομία, Άμυνα και Στρατηγική»	85
Σύναψη Συμφωνίας με το Πανεπιστήμιο των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων Μονάχου Munich)	87
Συμμετοχή Διοικητή ΣΕΘΑ στην DV Day της άσκησης Combined Joint Staff Exercise JOINT RESOLVE 23	88
Συμμετοχή Διοικητή ΣΕΘΑ στην 52η σύσκεψη Διοικητών Σχολών ΣΕΘΑ NATO	90

Τελετές ΣΕΘΑ

Τελετή αποφοίτησης της 7ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ)	91
Τελετή Παράδοσης – Παραλαβής Διοίκησης Σχολής Εθνικής Άμυνας	93
Αποφοίτηση της 75ης ΕΣΦΔΠ	94

Επισκέψεις-Ομιλίες

Προσωπικότητας & Ξένων αντιπροσωπειών	96
---------------------------------------	----

Λοιπές Δραστηριότητες

Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοπροσφετιόμενων ΑΚΑΜ	113
Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοπροσφετιόμενων Ανωτάτων Αξκών	114
Τελετή Ορκωμοσίας Αποφοιτών Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ)	115

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ

Αγαπητοί Αναγνώστες

Το 54ο τεύχος του περιοδικού «ΑΘΗΝΑ» είναι αφιερωμένο σε ιδιαίτερα σημαντικά ιστορικά γεγονότα σε συσχέτιση με τη σημερινή πραγματικότητα.

Όπως καλά γνωρίζετε αποστολή της Σχολής Εθνικής Άμυνας είναι η παροχή εκπαίδευσης επί θεμάτων εθνικής άμυνας και αμυντικών στρατηγικών σπουδών στους αξιωματικούς των Ενόπλων Δυνάμεων, των Σωμάτων Ασφαλείας, καθώς και στο προσωπικό των Υπουργείων, οργανισμών και επιχειρήσεων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.

Η εξόχως δυναμική φύση του περιβάλλοντος ασφαλείας επιβάλλει οι Επιτελείς Εθνικής Άμυνας να διαθέτουν ικανότητες για στρατηγική ανάλυση του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος και διαμόρφωση προτάσεων επί προβλημάτων, που άπτονται των θεμάτων εθνικής ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτό, η Σχολή έχει καθορίσει στους εκπαιδευτικούς στόχους την παροχή γνώσεων στους σπουδαστές, προκειμένου να αναπτύξουν την ικανότητα αντίληψης:

Του εξωτερικού περιβάλλοντος Εθνικής Άμυνας, αναλύοντας τα συμφέροντα και τις τάσεις σε αυτό.

Των σταθερών και δυναμικών παραμέτρων, καθώς και την επίδρασή τους στην Εθνική Στρατηγική.

Των συντελεστών εθνικής ισχύος, που επηρεάζουν την ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων.

Ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ικανοποίηση των παραπάνω αποτελεί η άριστη γνώση της ιστορίας, πρωτίτως του ελληνικού έθνους και ακολούθως των κύριων δρώντων του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος. Η ιστορία αφορά όλους μας, είναι η επιστήμη που μελετά και ερμηνεύει τα γεγονότα του παρελθόντος και αποτελεί εργαλείο για να εξηγήσουμε το παρόν και να αναλάβουμε τον ιστορικό μας ρόλο. Διότι η ιστορία:

- Παρέχει τεκμηριωμένη γνώση για το παρελθόν και το παρόν.
- Συνδιαμορφώνει την εθνική ταυτότητα και την κοινωνική συνοχή.
- Παράγει ιδέες, που κινητοποιούν και αξιοποιούνται από ιδεολογίες.
- Συμμετέχει στο εθνικό αφήγημα, ως τεκμήριο πολιτισμού και συντελεστής ισχύος.
- Συντελεί στη διεθνή επικοινωνία και αντιπαράθεση.
- Είναι προϋπόθεση στη λήψη αποφάσεων των ηγετών.

Μέσω της ιστορικής μνήμης, τα κοινωνικά φαινόμενα, η τεχνολογική εξέλιξη, η επιστημονική πρόοδος και οι συμπεριφορές κρατών ερμηνεύονται με το σωστό τρόπο. Η ιστοριογνωσία διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες και κατακτάται η ουσιαστική γνώση, απεγκλωβισμένη από προκαταλήψεις και προφυλαγμένη από την παραπληροφόρηση και τους δογματισμούς. Η πολύπλευρη ερμηνεία του παρελθόντος μας βοηθάει να αποκτήσουμε κριτική σκέψη και μας εθίζει στη λογική, καλλιεργώντας τα ιδανικά και τις υψηλές αξίες και παρέχοντας τα ερεθίσματα για δράση και δημιουργία.

Σε τελευταία ανάλυση, όπως πρέπει να βυθιστούμε στον ίδιο τον εαυτό μας για να καταλάβουμε, να αισθανθούμε και να εκτιμήσουμε το συνάνθρωπό μας, έτσι και μέσα από την ιστοριογνωσία, διαμέσου της εθνικής μας συνείδησης ερμηνεύουμε, αισθανόμαστε και εκτιμούμε τα άλλα έθνη, την Ιδιοτυπία και την ειδική εισφορά τους στη σφαίρα του διεθνούς περιβάλλοντος.

Οι αναλύσεις που ακολουθούν στα κείμενα του εν λόγω τεύχους, εστιάζουν κυρίως σε ιστορικά και γεωπολιτικά γεγονότα. Η ανάγνωσή τους αποτελεί μία καλή ευκαιρία για ενδελεχή γνώση αγώνων, κατακτήσεων, κοινών προσπαθειών και συγκλήσεων, αλλά και διαφοροποιήσεων και συγκρούσεων του ανθρώπινου γένους στο ευρωπαϊκό και διεθνές γίγνεσθαι, για την καλύτερη δυνατή κατανόηση του παρόντος και πρόβλεψη του μέλλοντος.

Ολοκληρώνοντας τον χαιρετισμό μου, ως Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας και εκ μέρους του συνόλου του προσωπικού της Σχολής, σας διαβεβαιώ, ότι με αφετηρία έμπνευσης την ιστορική συνείδηση και επενδύοντας στη συνέχεια, στη μνήμη και την υστεροφημία θα συνεχίσουμε να καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια για αναβάθμιση της Σχολής και εκπλήρωση της αποστολής της.

Με τις σκέψεις αυτές και με την ακόλουθη ρήση του Ευριπίδη «Όλβιος εστί όστις τής Ιστορίας έσχε μάθησιν» («είναι ευτυχής όποιος γνωρίζει ιστορία») σας προτρέπω να διαβάσετε τα ενδιαφέροντα άρθρα που φιλοξενεί το περιοδικό μας.

Με σεβασμό στο έργο που επιτελείται,

Σπυρίδων Αλφαντάκης
Αντιστράτηγος

Σημείωμα Έκδοσης

Συμπληρώθηκαν ήδη περισσότεροι των δεκαπέντε μηνών, από τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Ένας μακροχρόνιος πόλεμος επί ευρωπαϊκού εδάφους χωρίς επί του παρόντος να διακρίνεται πέρασ στον ορίζοντα. Ο πόλεμος αυτός έφερε την αναθεώρηση δογμάτων, πολιτικών και συμμαχιών, ενώ δοκίμασε στα όριά τους, οπτικά συστήματα καθώς και συστήματα εκπαίδευσης τα οποία μέχρι πρότινος θεωρούνταν δεδομένα, καθιστώντας τα παρωχημένα. Μεταξύ άλλων, επανήλθαν στο προσκήνιο θέματα όπως των εγκλημάτων πολέμου, του εκτοπισμού πληθυσμών και της στοχοποίησης των αμάχων, τα οποία πολλοί θεωρούσαν ότι, η πολιτισμένη Ευρώπη είχε ξεπεράσει για πάντα. Δυστυχώς όμως, τα θέματα αυτά αποτελούν πάντα συστατικά στοιχεία του πολέμου, είτε αυτός διεξάγεται στην Ευρώπη, είτε σε οποιαδήποτε άλλη γωνιά του πλανήτη.

Το εισαγωγικό άρθρο του παρόντος τεύχους είναι του κ. Δημήτρη Μαλέση, Διδάκτορα Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας και αφορά την ναυμαχία του Ναβαρίνου και την πορεία της Ελλάδας προς την ανεξαρτησία. Στη συνέχεια, ακολουθεί το άρθρο του καθηγητή του Παντείου κ. Γεράσιμου Καραμπελιά για τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη ως ηγέτη και στρατιωτική ιδιοφυΐα. Στη συνέχεια, ακολουθούν τρία άρθρα με αντικείμενο τα εγκλήματα πολέμου. Το πρώτο, είναι του Δρ. Ιωάννη Παπαφλωράτου για τα εγκλήματα πολέμου των Βουλγάρων στον Β' Βαλκανικό Πόλεμο. Το δεύτερο, του Νομικού και διεθνολόγου κ. Γεωργίου Αθανασάτου και αφορά τον βομβαρδισμό της Δρέσης από τους Συμμάχους το 1945. Τέλος, το άρθρο του νομικού κ. Γεωργίου Παπατσώρη για το έγκλημα των Γερμανών στα Καλάβρυτα.

Αναφορικά με την ενότητα καινοτομία, ακολουθεί το άρθρο του Αντισμηνάρχου (Ι) Δημητρίου Παπαθανασίου και του Καθηγητή του ΠΑΔΑ κ. Δήμου Πανταζή για τη χρήση της τεχνολογίας Τεχνητής Νοημοσύνης σε συνδυασμό με μη επανδρωμένα αεροχήματα. Στη στήλη Βιβλιοπαρουσίαση, ο Καθηγητής κ. Κ. Κολιόπουλος παρουσιάζει το βιβλίο του Δημήτρη Τριανταφυλλίδη, «Ρωσία: Ο μεγάλος εχθρός της Δύσης», ενώ ο Καθηγητής κ. Γ. Καραμπελιάς παρουσιάζει το βιβλίο του Σπύρου Κατσούλα «Διλήμματα στο Τρίγωνο. Οι ΗΠΑ και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις». Το τεύχος ολοκληρώνεται με τις εργασίες δύο σπουδαστών, του Πχου Π. Σέργη ΠΝ, σπουδαστή της 75ης ΕΣΦΔΠ, με θέμα τη μάχη του Κιέβου και του Πχου Π. Καλαθά ΠΝ, σπουδαστή της 74ης ΕΣΦΔΠ, με θέμα τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δημιουργήσει Ευρωστρατό. Τέλος ακολουθεί πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τις δραστηριότητες της Σχολής κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Καλή ανάγνωση

Ταξίαρχος (Ι) Δημήτριος Μπίσης

Διευθυντής Σπουδών

«Η πορεία προς την ανεξαρτησία: η ναυμαχία του Ναβαρίνου, η σημασία και ο αντίκτυπος στην Ευρώπη»

Μαλέσης Δημήτρης Διδάκτωρ Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας, Διδάσκων στη ΣΣΕ

Ας ξεκινήσουμε με κάτι γνωστό και αυταπόδεικτο: η πορεία προς την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους, κατά τη δεκαετία του 1820, είναι ένας άρρηκτος συνδυασμός πολεμικών επιχειρήσεων και διπλωματικών μαχών, τόσο στενά συνδυασμένων που είναι δύσκολο να ξεδιαλύνεις και να απομονώσεις τον ένα παράγοντα, διότι κινδυνεύεις να υποτιμήσεις τον άλλο. Εξάλλου, δεν χρειάζεται, αφού η συνεξέταση των πολεμικών επιχειρήσεων με τις διπλωματικές μάχες προσδίδει πλούτο και πλήθος ερμηνευτικών εργαλείων αλλά και αποφεύγονται οι μονομέρειες και οι υπεραπλουστεύσεις. Παράλληλα, λοιπόν, με τον ένοπλο αγώνα, το 1821 ξεκίνησε και ένας συστηματικός διπλωματικός, καθότι η ανεξαρτησία του κράτους περνούσε μέσα από τις συμπληγάδες τις ευρωπαϊκής πολιτικής. Εκεί που η *Ιερά Συμμαχία* είχε υφάνει το πέπλο της απολυταρχίας, με την περιβόητη αρχή της νομιμότητας στα κελεύσματα των μοναρχών. Συνεπώς, η ελληνική επανάσταση μπορεί να ήταν ως ένα βαθμό ώριμο αίτημα της εθνικής αφύπνισης της «Εποχής των Επανάστασεων»¹ αλλά ταυτόχρονα όφειλε να κάμψει τη σιδηρά πειθαρχία που είχαν επιβάλει, κατά κύριο λόγο η τσαρική και η μετερνίχσιος πολιτική. Το πνεύμα της *Ιεράς Συμμαχίας* που συγκροτήθηκε από τους ισχυρούς της Ευρώπης και οπαδούς του *Ancient Regime* απλωνόταν στη Γηραιά Ήπειρο και οποιοδήποτε επαναστατικό κίνημα, κοινωνικού ή εθνικού χαρακτήρα, το οποίο θα αμφισβητούσε το status quo, θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί εν τη γενέσει του.²

Σκοπός της μελέτης είναι να δείξει σε γενικές γραμμές τη σημασία που είχε η ναυμαχία του Ναβαρίνου, που έλαβε χώρα στις 8/20 Οκτωβρίου 1827 στον

ομώνυμο κόλπο της Μεσσηνίας αλλά και τον αντίκτυπό της στις ευρωπαϊκές Αυλές. Γεγονός καθοριστικής σημασίας για την έκβαση του αγώνα της ανεξαρτησίας των Ελλήνων, ένα εμβληματικό γεγονός, η σημασία του οποίου έρχεται και επανέρχεται στην επικαιρότητα και όχι μόνον στον ακαδημαϊκό χώρο, με διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις αλλά και σαφείς ή υπαινικτικές αναφορές για το ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής. Ένα πολεμικό γεγονός, το οποίο επηρέασε σε μεγάλο βαθμό, επίσης, τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, σε συνθήκες κλιμακούμενης έντασης και ανταγωνισμού για τον έλεγχο της στρατηγικής σημασίας Ανατολική Μεσόγειο.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

Οι διπλωματικές προσπάθειες των Ελλήνων ξεκίνησαν αμέσως και παράλληλα με τον στρατιωτικό αγώνα, με χαρακτηριστική περίπτωση την έκκληση που απηύθυνε η *Μεσσηνιακή Γερουσία* στις 25 Μαρτίου 1821 «προς τας Ευρωπαϊκάς Αυλές», προκειμένου να ενημερώσουν για τον σκοπό του αγώνα τους ιθύνοντες της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής, να αποσπάσουν την εύνοιά τους, τη βοήθεια ή έστω την ανοχή. Η συγκεκριμένη έκκληση, η οποία απεστάλη «εκ μέρους του Αρχιστρατήγου των Σπαρτιατικών στρατευμάτων Πέτρου Μαυρομιχάλη και της Μεσσηνιακής Γερουσίας εν Καλαμάτα», τονίζει ότι οι Έλληνες επαναστάτησαν και απεφάσισαν «να ελευθερωθούν ή να αποθάνουν» και ζητείται «η συνδρομή όλων των εξευγενισμένων ευρωπαϊκών γενών» για τον «ιερόν και δίκαιον» σκοπόν, πολύ δε περισσότερο από τη στιγμή που εκείνοι είχαν ήδη λάβει τα «φώτα» του ελληνικού πολιτισμού.³

Ωστόσο, τα δύο πρώτα χρόνια του Αγώνα, ενώ οι επαναστατικές δυνάμεις σημειώνουν τη μια νίκη μετά την άλλη και εδραιωνόταν η απελευθερωτική προσπάθεια, στο πεδίο της διπλωματίας ακολουθείται μια αντίστροφη πορεία και η μια απογοήτευση διαδέχεται την άλλη. Από το Συνέδριο στο Τροππιάου, το 1820, έως το Λάυμπαχ(Ιανουάριος-Μάιος 1821) και τη Βερόνα το 1822, επικρατεί κατά τρόπο απόλυτο το πνεύμα της *Ιεράς Συμμαχίας*, όπως το εμπνεύστηκε ο Τσάρος Αλέξανδρος Α' και το κατεύθυνε ο καγκελάριος της

¹ Eric John Hobsbawm, *Η Εποχή των Επανάστασεων, 1789-1848*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1997.

² Richard Langhorne, "Established international organization: the Concert and the League", *Diplomacy and Statecraft*, 1990, 1, σ. 1-18· Charles K. Webster, *The Congress of Vienna, 1814-1815*, G. Bell and Sons, London, 1945.

³ Ιωάννης Φιλίμων, *Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, Αθήναι, 1860, τ. Γ', σ. 28-29.

Αυστρίας Μέττερνιχ.⁴ Οι προσπάθειες των Ελλήνων, συνεπώς, προσκρούουν σε ένα αρραγές διπλωματικό μέτωπο, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου είναι η άρνηση και η καταδίκη.

Η στάση αυτή θα αρχίζει να αλλάζει με μια ολοένα εντεινόμενη κλιμάκωση από το 1823, καθώς ο νέος υπουργός των Εξωτερικών της Αγγλίας Κάνιγκ (George Canning), διαδεχόμενος τον Κάστλερι (Robert Stewart, viscount Castlereagh)⁵, θα αρχίσει να διαφοροποιεί τη βρετανική πολιτική με μια σειρά από φιλελληνικές ενέργειες. Αυτό θα δημιουργήσει έναν επίσης εντεινόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των Δυνάμεων, εξαιρουμένης της Αυστρίας, και μια σπειροειδή ανέλιξη, η οποία θα οδηγήσει στην αίσια έκβαση της Επανάστασης. Το *Σχέδιο των Τριών Τμημάτων* (Ιανουάριος 1824), με το οποίο ο Αλέξανδρος ο Α' θεώρησε ότι απαντά πειστικά στο κρεσέντο του φιλελληνισμού των Άγγλων αποδείχθηκε απλώς μια διπλωματική πομφόλυξ και έστρεψε περαιτέρω την ελληνική πολιτική προς την Αγγλία, όπως θα φανεί με την *Πράξη Υποτέλειας* (Act of Submission) του 1825. Η περαιτέρω ενεργοποίηση του Κάνιγκ, ο προσεταιρισμός της Γαλλίας αλλά και η άνοδος στον ρωσικό θρόνο του δυναμικού Νικολάου του Α' θα σημάνουν το ουσιαστικό τέλος της *Ιεράς Συμμαχίας*, όπως θα αποδειχθεί στο Πρωτόκολλο της Πετρούπολης (4 Απριλίου 1826), όταν για πρώτη φορά δύο από τις Μεγάλες Δυνάμεις, η Αγγλία και η Ρωσία, μεσολαβούσαν «μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων» για επίτευξη «συνδιαλλαγής»,⁶ παραβιάζοντας έτσι την *Αρχή της Νομιμότητας* που είχε θεσπιστεί από το 1815 και αναγνωρίζοντας την υπόσταση των Ελλήνων ως έθνους αγωνιζόμενου για την ελευθερία του.⁷

⁴ Το άρθρο Στ' του ιδρυτικού καταστατικού της *Ιεράς Συμμαχίας* προβλεπόταν το *Σύστημα Συνεδρίων* (Congress System), προκειμένου να αποφασίζεται ο τρόπος αντίδρασης σε οποιαδήποτε απόπειρα επανάστασης και μεταβολής καθεστώτων και συνόρων. Alan Palmer, *Dictionary of Modern History, 1789-1945*, Penguin, London, 1983, σ. 84-85. Για την πολιτική του Μέττερνιχ στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, βλ. ενδεικτικά, *Metternich's Diplomacy at its Zenith, 1820-1823*, Austin, University of Texas Press, 1962, σ. 104-165.

⁵ Henry Kissinger, *A world restored. Metternich, Castlereagh and the problems of peace, 1812-1822*, Houghton Mifflin-The Riverside Press, Cambridge, 1957, σ. 175-213.

⁶ Ολόκληρο το κείμενο του Πρωτοκόλλου, βλ. Αμβρόσιος Φραντζής, *Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος, αρχομένη από τους 1715 και λήγουσα το 1837*, εν Αθήναις 1841, τ. Γ', σ. 4-8.

⁷ C. W. Crawley, *The question of Greek independence. A study of British policy in the Near East, 1821-1833*, Cambridge University Press, σ. 48-62.

Έκτοτε οι κινήσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων μοιάζουν να σχοινοβατούν σε ένα λεπτό σχοινί, το οποίο προϊόντος του χρόνου γινόταν όλο και πιο λεπτό, άρα η οποιαδήποτε εξέλιξη μπορούσε να αποβεί επικίνδυνη για την καθεμία και επωφελής για την άλλη. Με άλλα λόγια, εφ' όσον καμία από τις Δυνάμεις δεν μπορούσε να αναλάβει από μόνη της να δώσει λύση στο ελληνικό ζήτημα, χρειαζόταν η σύμπραξη και η ευρύτερη δυνατή συναίνεση. Ή αλλιώς, αφού καμία Δύναμη δεν ήταν σε θέση να έχει την αποκλειστικότητα της προστασίας του μελλοντικού ελληνικού κράτους, τουλάχιστον η σύμπραξη σε μια συνολική και τελική λύση να αποτελούσε ένα αποδεκτό διπλωματικό ενδεχόμενο. Εν προκειμένω, ίσχυε η άποψη ότι αν δεν μπορείς να κερδίσεις, τουλάχιστον να μην χάσεις. Βέβαια, από την πιθανή συνεργασία θα έπρεπε να αποκλειστεί τόσο η Αυστρία, η οποία παρέμενε αμετακίνητη στις θέσεις της *Συμμαχίας*, όσο και η Πρωσία που ακολουθούσε απαρέγκλιτα τη γραμμή που χάρασε ο Μέττερνιχ.

Και αν τις πρωτοβουλίες για μια φιλελληνική στροφή είχε αναλάβει πρώτη η Αγγλία, η χώρα που πρωτοστατούσε μετά τον Δεκέμβριο του 1825 ήταν η Ρωσία και η ξεκάθαρη αντιτουρκική πολιτική του Τσάρου Νικολάου. Αυτός πίεζε σχεδόν εκβιαστικά τον Κάνιγκ για σύμπραξη των δύο στόλων τους. Ο τελευταίος θα νιώσει ελεύθερος για να ασκήσει την εξωτερική πολιτική που επιθυμούσε, όταν στις 10 Απριλίου του 1827 θα αναλάβει την κυβέρνηση, μετά την παραίτηση του πρωθυπουργού Λίβερπουλ (Robert Banks Jenkinson, 2nd Earl of Liverpool) και τη συνακόλουθη απομάκρυνση του Ουέλλινγκτον (Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington) από την κυβέρνηση.⁸ Ο προσεταιρισμός της Γαλλίας πλέον έγινε πράξη, καθώς οι επίμονες προσπάθειες του άγγλου πρωθυπουργού ευοδώθηκαν.

Την ίδια στιγμή, η στάση της Πύλης γινόταν ακόμη πιο αδιάλλακτη, ενθαρρυμένη και από τις επιτυχίες του Κιουταχί στη Ρούμελη και του Ιμπραήμ στην Πελο-

⁸ Wendy Hinde, *George Canning*, Collins, London 1973, σ. 443-444.

πόννησο,⁹ ενώ και στη θάλασσα είχαν απομείνει λίγες επαναστατικές επιτυχίες, χωρίς κάποια γενικευμένη και επιτυχημένη δραστηριότητα του ελληνικού στόλου.¹⁰ Έτσι ο σουλτάνος απέρριπτε τόσο το Πρωτόκολλο της Πετρούπολη όσο και οποιαδήποτε μεσολαβητική προσπάθεια υποδείκνυαν οι πρεσβευτές των Δυνάμεων στην Κωνσταντινούπολη. Η αδιάλλακτη στάση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όμως, ευνόησε τις κυβερνήσεις των τριών Δυνάμεων να προχωρήσουν σε συμφωνία για την τελική επίλυση του ελληνικού ζητήματος, με την Συνθήκη της 6^{ης} Ιουλίου του 1827. Η λύση θα θεμελιωνόταν στην ανάγκη προστασίας του εμπορίου, σε μια κρίσιμη και ευαίσθητη για τα οικονομικά τους συμφέροντα περιοχή, στην αίτηση που είχαν υποβάλει οι Έλληνες προς την Αγγλία για προστασία¹¹ και σε γενικότερα ανθρωπιστικούς λόγους, μετά από έξη χρόνια επαναστατικού αγώνα. Η τελική συμφωνία απαιτούσε την ανακωχή των δύο αντιμαχόμενων πλευρών και, ουσιαστικά αποτελούσε επανάληψη των όρων του Πρωτοκόλλου της Πετρούπολης. Με δύο σημαντικές διαφορές: πρώτον, στην ειρηνευτική πρόταση είχε προσχωρήσει πλέον και τρίτη Δύναμη, η Γαλλία και, δεύτερον, το «άρθρον συμπληρωματικών και μυστικών», στον επίλογο των όρων και με το οποίο προβλεπόταν η επιβολή εκ μέρους των Δυνάμεων της ειρηνευσης, έστω και διά των όπλων, στην περίπτωση που μια εκ των δύο πλευρών δεν συμμορφωνόταν εντός

ενός μηνός.¹² Κατόπιν θα ξεκινούσαν διαπραγματεύσεις για την επίτευξη της τελικής λύσης. Η τελευταία ρύθμιση αφορούσε, προφανώς, την τουρκική πλευρά, η οποία αρνιόταν οποιαδήποτε μεσολάβηση. Πάντως, η κύρια πρόθεση των τριών κυβερνήσεων ήταν πρωτίστως η επίτευξη ειρηνικής λύσης, μέσα από την επίδειξη δύναμης,¹³ όπως τουλάχιστον φάνηκε από τις οδηγίες που δόθηκαν στον Βρετανό ναύαρχο Κόδρινγκτον (Sir Edward Codrington), τον αξιωματικό που είχε τεθεί επικεφαλής των τριών στόλων: «[...]τα μέτρα που θα λάβετε κατά του οθωμανικού στόλου να μην καταλήξουν σε εχθροπραξίες». Ωστόσο, εφόσον εξαντλούνταν όλα τα μέσα χωρίς επίτευξη ανακωχής το λόγο θα είχε ο «κανονιοβολισμός».¹⁴

Ένα απροσδόκητο γεγονός, ο θάνατος του Κάνιγκ στις 8 Αυγούστου, ενίσχυσε την τουρκική αδιαλλαξία, καθώς οι ιθύνοντες της Πύλης θεώρησαν ότι πλέον με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Γκόντεριχ (Frederick John Robinson, 1st Earl of Ripon Viscount Goderich) η *Ιουλιανή Συνθήκη* θα παρέμενε ανενεργή. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την πτώση της Ακρόπολης των Αθηνών, αναθάρρησε τον σουλτάνο. Αλλά η αισιοδοξία της οθωμανικής πλευράς την εγκλώβισε σε μια έωλη προσδοκία, η οποία όχι μόνο δεν έγινε πράξη αλλά αντιθέτως αποδείχθηκε μοιραία για την ίδια.

Κι αυτό, διότι η Αγγλία ήταν ήδη δεσμευμένη έναντι των άλλων δύο εταίρων και δεν μπορούσε να υπαναχωρήσει, δεδομένου ότι έτσι μπορούσε να αφήσει ελεύθερο το πεδίο προπάντων στη ρωσική διπλωματία και ισχύ ώστε να χειριστεί μόνη της το ζήτημα. Έτσι, λοιπόν, η σύγκρουση φαινόταν αναπότρεπτη. Ο Κόδρινγκτον, όταν έφτασε στο Ναβαρίνο με τον στόλο του, στις 12 Σεπτεμβρίου, βρήκε τον ενωμένο τουρκοαιγυπτιακό στόλο να ναυλοχεί μέσα στον κόλπο και φρόντισε να επιδώσει στον Ταχέρ πασά αντίγραφο της Συνθήκης του Λονδίνου, με την υπόμνηση ότι δεν θα επιτρεπόταν να αποβιβαστούν χερσαίες δυνάμεις στην Πελοπόννησο και ότι ήταν αποφασισμένος ακόμη και με τη βία των όπλων να επιβάλλει τους όρους. Αλλά η γραμμή επί της οποίας επιβαλλόταν αποκλεισμός των κινήσεων του τουρκοαιγυπτιακού στόλου δεν αφορού-

⁹ Για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της περιόδου, βλ. ενδεικτικά, Χρήστος Βυζάντιος, *Ιστορία του τακτικού στρατού της Ελλάδος, από της πρώτης συστάσεώς του κατά το 1821 μέχρι των 1832*, εν Αθήναις, 1837, αναστατική έκδοση Διονυσίου Νότη Καραβία, σ. 78-136· Σπυρομήλιος, *Απομνημονεύματα της δευτέρας πολιορκίας του Μεσολογγίου, 1825-1826*, Βεργίνα, 1996· Απόστολος Βακαλόπουλος, *Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821. Οργάνωση, Ηγεσία, Τακτική, Ήθη, Ψυχολογία*, Θεσσαλονίκη, 1948, σ. 185-230· Σπυρίδων Πλουμίδης, «Η εκστρατεία του Ιμπραήμ στην Ελλάδα, 1825-1828», στο Θάναος Βερέμης-Αντώνης Κλάφης(επιμ.), *1821, Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Ελληνικά Γράμματα, 2021, σ. 253-278.

¹⁰ Για τον αγώνα στη θάλασσα, βλ. Αναστάσιος Δημητρακόπουλος, «Το επαναστατικό ναυτικό στον αγώνα της ανεξαρτησίας», στο Θάναος Βερέμης-Αντώνης Κλάφης(επιμ.), *ό.π.*, σ. 141-171· Α. Κ. Αλεξανδρής, *Αι ναυτικά επιχειρήσεις του υπέρ της ανεξαρτησίας Αγώνος, 1821-1829*, Αθήναι, 1930.

¹¹ Την καταγγελία από την ελληνική πλευρά του «Σχεδίου των Τριών Τμημάτων» του Τσάρου Αλεξάνδρου προς τον Κάνιγκ, ακολούθησε τον Ιούλιο του 1825 η «Πράξις Υποτέλειας» (Act of Submission), την οποία υπέβαλε σύσσωμη-πλην Δημητρίου Υψηλάντη-η ελληνική ηγεσία προς την Αγγλία. Με αυτήν, οι Έλληνες έθεταν «εκουσίως την ιεράν παρακαταθήκην της ελευθερίας και της πολιτικής ανεξαρτησίας υπό την μοναδικήν υπεράσπισιν» της Αγγλίας· βλ. Νικόλαος Πετσάλης Διομήδης, «Η θέση της Ελληνικής Επανάστασεως στο Διπλωματικό πεδίο κατά το 1825», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, 1975, τ. ΙΒ', σ. 407.

¹² Αμβρόσιος Φραντζής, *ό.π.*, σ. 15-17.

¹³ Harold Temperley, *The Foreign Policy of George Canning, 1822-1827*, George Bell and Sons, London, 1925, σ. 403.

¹⁴ Νικόλαος Πετσάλης, «Εξελίξεις του ελληνικού ζητήματος στο διπλωματικό πεδίο ως τον Αύγουστο», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, *ό.π.*, σ. 462.

σε μόνον την Πελοπόννησο. Ξεκινούσε από τον Παγασητικό κόλπο και εκινείτο νοτιότερα και κυκλικά προς τα δυτικά παράλια του ελλαδικού χώρου έως τον Αχελώο ποταμό. Πρόκειται για την ίδια γραμμή περίπου πάνω στην οποία θα χαραχτούν τα σύνορα του πρώτου ελληνικού κράτους το 1830. Παράλληλα, ο Γάλλος αντιναύαρχος Δεριγνί (Henry de Rigny) κινήθηκε στο ίδιο πλαίσιο και ευθυγραμμίστηκε με τον Άγγλο συνάδελφό του στη συνάντησή που είχε με τον Ιμπραήμ στο Νιόκαστρο. Και ενώ η τουρκοαιγυπτιακή πλευρά παρέμενε αδιάλλακτη κατέφτασε και ο ρωσικός στόλος υπό τον ολλανδικής καταγωγής Χείδεν (Lodewij Heyden) και, μάλιστα, με όπλα και πυρομαχικά, «απαραίτητα για τους Έλληνες».¹⁵ Η ναυμαχία στον κόλπο του Ναβαρίνου, που διεξήχθη στις 8/20 Οκτωβρίου 1827, ξεκίνησε μάλλον από ένα τυχαίο γεγονός, κράτησε τέσσερις ώρες και είχε συντριπτικά αποτελέσματα για τις τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις.¹⁶

ΑΠΟΗΧΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ

Όπως ήταν φυσικό η ναυμαχία του Ναβαρίνου γιορτάστηκε από τους Έλληνες, οι οποίοι έβλεπαν πλέον το συγκεκριμένο γεγονός ως την αρχή της απελευθέρωσής τους. Όπως σημειώνει ο Παπαρρηγόπουλος, «τοιουτοτρόπως αι τρεις κραταιόταται κατ' εκείνου του χρόνου Δυνάμεις της Ευρώπης, εκάστη μεν κατ' αρχάς επί άλλω σκοπώ ενεργούσα, επί τέλους όμως συμπράξασαι, απήρτισαν το έργον της ελληνικής ανεξαρτησίας».¹⁷ Η επέμβαση των Δυνάμεων έγινε σε μια αρνητική για τον Αγώνα των Ελλήνων συγκυρία, καθώς η επανάσταση ψυχorraγούσε και έμενε ο Κολοκοτρώνης με τον παραδοσιακό κλεφτοπόλεμο να αντιστέκε-

ται στην Πελοπόννησο στις επιδρομές της στρατιάς του Ιμπραήμ.¹⁸

Ωστόσο, στην Ευρώπη τα συναισθήματα υπήρξαν αμφιθυμικά. Για την Αυστρία, τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά και οι εξελίξεις στη νοτιοανατολική Ευρώπη φαίνονταν πλέον δυσσώμενες, αντίδραση ασφαλώς αναμενόμενη. Περισσότερο ενδιαφέρον έχει η αντίδραση των τριών χωρών που συνήργησαν σε αυτό το αποτέλεσμα. Κατ' αρχάς, στη Ρωσία το γεγονός χαιρέτιστηκε με εμφανή ικανοποίηση, καθώς η συντριπτική ήττα του τουρκοαιγυπτιακού στόλου αποδυνάμωσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία και άνοιγε προοπτικές για τον διεμβολισμό της και την κάθοδο στη Μεσόγειο. Θα της δοθεί, μάλιστα, η ευκαιρία τον Απρίλιο του 1828 να κηρύξει τον πόλεμο στην Τουρκία, καταγράφοντας νέα συντριπτική νίκη, με την υπογραφή της Συνθήκης της Αδριανούπολης στις 14 Σεπτεμβρίου του 1829 και με την οποία η Πύλη αποδεχόταν όλες τις Συνθήκες που είχαν υπογραφεί από το 1826 και εντεύθεν.¹⁹

Στη Γαλλία, για τα δεδομένα της εποχής, η είδηση της ναυμαχίας έφτασε γρήγορα, σε 20 ημέρες, γεγονός δηλωτικό του ενδιαφέροντος που είχαν οι Γάλλοι για τις εξελίξεις στην Ελλάδα και το ρόλο του στόλου τους. Η ενεργός ανάμιξη της Γαλλίας σε ένα τέτοιο σημαντικό ευρωπαϊκό γεγονός την τοποθετούσε ξανά στο κέντρο των εξελίξεων, μετά την περιπέτεια και την ήττα των Ναπολεόντειων πολέμων. Επιπλέον, για τον πολεμικό

¹⁵ Ο. Μπ. Σπάρο, *Η Ελληνική Επανάσταση και η Ρωσία (1821-29)*, εκδ. Μπάιρον, Αθήνα, χ.χ., σ. 186. Πρόκειται για μετάφραση από έκδοση στα ρωσικά του έτους 1965, με προφανή στόχο να υπογραμμίσει τον θετικό ρόλο της Ρωσίας στην απελευθέρωση της Ελλάδας, υποτιμώντας και αναιρώντας το ρόλο της Αγγλίας και της Γαλλίας.

¹⁶ Από την πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με τη ναυμαχία του Ναβαρίνου, βλ ενδεικτικά, Ιωάννης Βασδραβέλλης, *Η πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων και η ναυαρχία του Ναβαρίνου*, Θεσσαλονίκη, 1973· Μ.Γ. Σίμφας, *Ναβαρίνον. Η ναυμαχία που εθεμελίωσε την ελευθερία της Ελλάδος*, Αθήναι, 1974· Λάμπρος Κουτσονίκας, *Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήναι, 1863-1864, τ. Β', σ. 258· Μ. Οικονόμου, *Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή Ο Ιερός των Ελλήνων Αγών*, εν Αθήναις, 1873, σ. 785-791· C. M. Woodhouse, *The battle of Navarino*, Hodder & Stoughton, London, 1965, σ. 42-53.

¹⁷ Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Εν Αθήναις, 1925, τ. 5^{ος}, σ. 912.

¹⁸ Η κυβερνητική παραουσία της περιόδου δυσχέραινε τη διεξαγωγή του πολέμου, καθώς η επιμελητεία απουσίαζε, γεγονός που υποχρέωσε τον Κολοκοτρώνη να μετέρχεται αποκλειστικά παραδοσιακούς τρόπους πολέμου εναντίον της πανίσχυρης στρατιάς του Ιμπραήμ. Όπως έλεγε «ανάγκη νά αντίπαττων εις αυτόν ό,τι εξαρτάται από ήμάς, ό,τι μάς έδωκεν ό Θεός καί έχομεν ταχύτητα εις τήν ταχύτητά του, έπιμονήν εις τήν έπιμονήν του [...] υποχώρησιν έγκαιρον εις τάς άκαθέκτους όρμάς του· νά τόν παρακολουθώμεν δέ μέ άοκνον όχλησιν προσκόμματα παρεμβάλλοντες έμπροσθεν εις τάς προσθοπορείας του καί παγίδας εις τάς ούραγίας του, εκ πλαγίου, δεξιά καί άριστερά, νυκτός καί ήμέρας, ένέδρες, κλοπές, δόλους· νά μ' εύρίσκη, ει δυνατόν, πάντοτε πλησίον του, χωρίς νά μέ βλέπη· καταστροφήν καί ματαίωσιν εις όσα κατορθώ, ή νομίζει ότι κατόρθωσε κατά τάς περιστάσεις, έως ού κουρασθή, άποκάμη καί άπελπισθή. Καί ό άγιος Θεός, ό τήν έλευθερίαν άποφασίσας, θέλει μάς βοηθήσει. "Προσευχή καί πέτρες"»· Μιχαήλ Οικονόμου, *Ιστορικά τής Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ό Ιερός των Ελλήνων Αγών*, έπιμ. Έμμανουήλ Πρωτοψάλτης, εκδ. Γ. Τσουκαλά, Αθήναι, 1957, τ. Β', σσ. 77-78

¹⁹ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Οι εξελίξεις του ελληνικού ζητήματος και οι ενέργειες του Καποδίστρια στο διπλωματικό πεδίο ως τον Αύγουστο», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό.π.*, σ. 499-500· Λένα Διβάνη, *Η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδας (1830-1947)*, Καστανιώτης, 2000, σ. 103-104· Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η Συνθήκη της Αδριανούπολης -Μεταστροφή της Αγγλικής Πολιτικής», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό.π.*, σ. 535-536.

στόλο ήταν μια δικαίωση, ένα είδος ηθικής αποκατάστασης, μετά τη συντριπτική ήττα που είχε υποστεί το 1805 στο Τραφάλγκαρ. Ο γαλλικός τύπος, μετά την παρουσίαση των γεγονότων τις πρώτες ημέρες, άρχισε τον σχολιασμό και οι αρθρογράφοι τοποθετούνταν ανάλογα με τις ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις του εντύπου τους ή τον βαθμό της φιλελληνικής στάσης έναντι του επαναστατικού αγώνα των Ελλήνων. Ας σημειωθεί, ότι η χώρα βρισκόταν σε προεκλογική περίοδο και οι οποιοσδήποτε τοποθετήσεις επηρεάζονταν αναπόφευκτα από την ψηφοθηρική σκοπιμότητα. Πάντως, οι εφημερίδες του φιλελεύθερου χώρου υιοθέτησαν φιλελληνική στάση και χαιρέτησαν τη ναυμαχία με ενθουσιασμό. Για παράδειγμα, η *Journal des Debats* στο φύλλο της 9^{ης} Νοεμβρίου δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας για τη θέση της: «Νίκη! Η Ελλάδα σώθηκε! Νίκη! Η φιλελληνική συνθήκη δεν υπήρξε απατηλή υπόσχεση».²⁰ Η *Courrier Francais* όχι μόνο επιφυλάσσει διθυραμβικά σχόλια αλλά βρίσκει και την ευκαιρία για να επιτεθεί στην κυβέρνηση Βιλέλ (*Villele*): «Ο πόλεμος άναψε στην Ανατολή. Οι ψυχές ενός εκατομμυρίου Ελλήνων μόλις τώρα επέτυχαν εκδίκηση. Από την εποχή της ναυμαχίας της Ναυπάκτου και του Τσεσμέ μια παρόμοια καταστροφή δεν ετάραξε τις θάλασσες της Ανατολής. Ας χαρούμε που ο γαλλικός στόλος βρήκε μια ευκαιρία να δείξει ότι, εάν οι πειρατές του Αλγερίου δεν επιμωρήθηκαν ακόμη, είναι γιατί η ανικανότητα της κυβερνήσεως δεν μπόρεσε να προπαρασκευάσει τίποτα για να εκδικηθεί την τιμή της σημαίας μας. Η δόξα του ναυάρχου de Rigny είναι τόσο λαμπρή και πιο καθαρή, που κατόρθωσε να προλάβει το τρομερό αποτέλεσμα στο οποίο επρόκειτο να οδηγήσει η εύνοια του κ. Villel για τον πασά της Αιγύπτου. Από πολύν καιρό η αγανακτισμένη Ευρώπη αξιούσε αυτήν την εξιλέωση τόσων σφαγών[...]επί τέλους η πολιτική του κ. Canning εθριάμβευσε επάνω στην απέχθεια της κυβερνήσεώς μας. Στη μνήμη του και πάλι πρέπει να αποτίσουμε τιμή για την απελευθέρωση της Ελλάδος».²¹ Αιφνιδιασμένη μάλλον η γαλλική κυβέρνηση από τη ναυμαχία, θα θελήσει να αποκομίσει κέρδη εν όψει των επικείμενων εκλογών και για το λόγο αυτό δόθηκε η εντολή στους προέδρους των εκλογικών κολεγίων να τιμήσουν στους εναρκτήριους λόγους τους την καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου, ενέργεια που πάντως χαρακτηρίστηκε ως υποκριτική και ψηφοθηρική από την αντιπολίτευση.²² Από την άλλη, οι συνηρητικές εφημερίδες ήταν διχα-

σμένες, δεδομένου ότι δεν μπορεί να παραβλεφθεί μια σημαντική νίκη με την ενεργό συμμετοχή των γαλλικών όπλων, ωστόσο εκφράστηκαν και φόβοι για τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει για τα γαλλικά συμφέροντα. Η συνηρητική και φιλομοναρχική εφημερίδα *La Quotidienne*, για παράδειγμα, τονίζει ότι «το κανόνι του Ναυαρίνου αντήχησε στις όχθες του Βοσπόρου[αλλά]μπορεί να αντηχήση σε όλην την Ευρώπη» και κάνει έκκληση για συστείρωση όλων των μοναρχικών δυνάμεων.²³

Πάντως η Γαλλία δεν θα αφήσει την ευκαιρία να χαθεί και θα εκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον για την παρουσία της στην υπό απελευθέρωση χώρα. Θα επιδιώξει και τελικά θα επιτύχει την αποστολή εκστρατευτικού σώματος 15.000 περίπου ανδρών στην Πελοπόννησο. Βασικός στόχος η εκδίωξη των αιγυπτιακών στρατευμάτων στο όνομα των τριών Δυνάμεων. Επικεφαλής τέθηκε ο στρατηγός Μαιζών (*Nicolas-Joseph Maison*), ο οποίος αφίχθηκε με τους άνδρες του στη Μεθώνη τον Αύγουστο του 1828. Η αποστολή του αποδείχθηκε πολύ εύκολη, από τη στιγμή που ο Ιμπραήμ, μετά την καταστροφή που υπέστη στο Ναβαρίνο, δεν φάνηκε διατεθειμένος να πολεμήσει και αναχώρησε για την Αίγυπτο.²⁴ Έτσι οι Γάλλοι επιδόθηκαν σε ειρηνικά έργα, τα οποία αφορούσαν την ανοικοδόμηση φρουρίων και κτισμάτων της Πελοποννήσου ή τη βελτίωση και αξιοποίηση των καλλιεργήσιμων εδαφών.²⁵

Στην Αγγλία οι αντιδράσεις ήταν επίσης ανάμεικτες και καθορίζονταν από την ιδεολογική και κομματική τοποθέτηση των εφημερίδων και αντανακλούσαν

²³ Στο ίδιο, σ. 66.

²⁴ Αντ. Πρόκες –Οστεν, *Ιστορία της Επανάστασεως των Ελλήνων κατά του Οθωμανικού Κράτους εν έτει 1821 και της ιδρύσεως του Ελληνικού Βασιλείου* Αθήνησι, 1869, τ. Β', σ. 293-294.

²⁵ Μαρία Ευθυμίου, «Η Γαλλική εκστρατεία στην Πελοπόννησο(1828-1829) και η πρόσληψή της από τους Έλληνες αγωνιστές», στο Ευάγγελος Χρυσός-Christophe Farnaud (επιμ.), *Ελλάδα και Γαλλία τον 19^ο αιώνα*, Πρακτικά Συνεδρίου, 29 και 30 Μαρτίου 2011, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, 2012, σ. 110-112. Επίσης για τον Μαιζών, και τον ιδιαίτερο ρόλο στη συγκεκριμένη συγκυρία, βλ. Ξένη Μπαλωτή, *Μαιζών: ένας μεγάλος φιλέλληνας. Η εκστρατεία του στην Πελοπόννησο*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1993, σ. 51-68. Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η μαρτυρία του Γάλλου στρατιωτικού J. Mangeart, «Αναμνήσεις από τον Μοριά», στο *Απομνημονεύματα Αγωνιστών του 21*, τ. 20, επιμ. Εμμ. Πρωτοψάλτη, εκδ. Γ. Τσουκαλά, 1957, σ. 31-219. Ο συγγραφέας αφίχθηκε με τη γαλλική αποστολή και κατέγραψε τις εντυπώσεις του, οι οποίες χαρακτηρίζονται από αμεσότητα στην περιγραφή και αποτελούν πολύτιμη μαρτυρία για την κοινωνική ζωή, τα ήθη και τα έθιμα στο Μοριά.

²⁰ Βλ. Ιωάννης Δημάκης, «Η Ναυμαχία του Ναυαρίνου και οι γαλλικές βουλευτικές εκλογές», στο *Νέα Εστία*, τχ. 1043, σ. 62.

²¹ Στο ίδιο, σ. 63-64.

²² Στο ίδιο, σ. 70-71.

τα ερωτήματα που γεννούσε η νέα κατάσταση στην Ανατολή, τις σκέψεις και τις επιφυλάξεις της νέας βρετανικής κυβέρνησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το άρθρο της *Morning Post* της 16^{ης} Νοεμβρίου 1827. Χαρακτηρίζει τη ναυμαχία «περίλαμπρη νίκη» αλλά εκφράζει τους φόβους που συνείχε ούτως ή άλλως ολόκληρη την βρετανική ηγεσία: «Οι Ρώσοι ήταν οι μόνοι που ωφελήθηκαν», για να καταλήξει στην υπόδειξη ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν θα έπρεπε να καταστραφεί.²⁶ Πρόκειται για τη μόνιμη επωδό που θα χαρακτηρίσει την εξωτερική της Γηραιάς Αλβιόνας τις επόμενες δεκαετίες, καθώς δρούσε πάντοτε με γνώμονα την ανάσχεση της ρωσικής επιθετικότητας προς τις «θερμές θάλασσες». Για το λόγο αυτό, άλλωστε, οι *Times* υποστήριζαν ότι δεν θα έπρεπε να κοπούν οι διάλογοι επικοινωνίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και να επιδιωχθούν διαπραγματεύσεις.²⁷ Η συντηρητική *Courier* πάντως στέκεται θετικά απέναντι στο γεγονός –«το ένδοξο επίτευγμα όλων εκείνων που ενδιαφέρονταν για την προστασία του αθώου ελληνικού πληθυσμού»– και κρίνει απαραίτητο να υπερασπιστεί τον Κόδριγκτον, για τον οποίο είχαν ήδη εγερθεί αιτιάσεις για τις ευθύνες που είχε για το τελικό αποτέλεσμα. Από τις πιο ενθουσιώδεις υποδοχές ήταν αυτή που επεφύλαξε η φιλελεύθερη *Morning Advertiser*, σταθερά φιλελληνική καθ' όλη τη διάρκεια της Επανάστασης, η οποία χαρακτήρισε το Ναβαρίνο «ένδοξο επίτευγμα».²⁸

Μια άλλη πτυχή του βρετανικού ενδιαφέροντος, το εμπόριο και οι δρόμοι του στην Ανατολική Μεσόγειο, δεν διαφεύγει από την προσοχή των αρθρογράφων. Η νέα κατάσταση ήταν άγνωστο τι θα επεφύλασσε στο αγγλικό εμπόριο και, όπως έγραφε η *Ari's Birmingham Advertiser*, Άγγλοι έμποροι συναντήθηκαν με τον πρωθυπουργό Γκόντεριχ για να του υποβάλλουν την ιδέα να λάβει μέτρα για τον περιορισμό της πειρατείας.²⁹ Η διαφαινόμενη μεταβολή του status quo στην περιοχή προκαλούσε, μάλιστα, την ανησυχία της *John Bull*, δεδομένου ότι υπήρχε κίνδυνος παραγκωνισμού του εμπορικού κεφαλαίου της Αγγλίας από τους Έλληνες, «τους μόνιμους ανταγωνιστές».³⁰ Αλλά από τις πιο εύστοχες επισημάνσεις έκανε η *Observer*

και αφορούσε τη μελλοντική εξέλιξη του υπό σύσταση ελληνικού κράτους. Όπως έγραφε στις 18 Νοεμβρίου 1827 «αυτό που η βρετανική κυβέρνηση επιθυμεί δεν είναι η ελευθερία αλλά η ανεξαρτησία της Ελλάδος». Και διευκρινίζει: «Ένα πολίτευμα κατασκευασμένο από Άγγλους Τόρρηδες, Γάλλους εξτρεμιστές και Ρώσους απολυταρχικούς δύσκολα μπορεί να υποθέσει κανείς ότι θα διακρίνεται για το φιλελευθερισμό του. Η Ελλάδα θα είναι ανεξάρτητη αλλά όχι ελεύθερη».³¹

Το βέβαιο είναι ότι η επίσημη πολιτική του Λονδίνου τήρησε αποστάσεις από το Ναβαρίνο. Ανεξαρτήτως των διαθέσεων της κοινής γνώμης στην Αγγλία που κινήθηκε στο πλαίσιο του φιλελληνικού ρομαντισμού,³² οι κυβερνήσεις που ανέλαβαν μετά το θάνατο του Κάνιγκ, ιδιαίτερα αυτή του Ουέλλιγκτον, κάθε άλλο παρά έδειξαν ικανοποίηση για την εξέλιξη. Ένιωθαν ότι είχαν παρασυρθεί σε μια έντονα αντιοθωμανική πολιτική από τον Κάνιγκ και μετά δεν μπορούσαν στο μικρό, για τα μέτρα της εποχής, διάστημα να αναστρέψουν την εξέλιξη. Έτσι, τον Ιανουάριο του 1828, ο νικητής του Ναπολέοντα από τη θέση του πρωθυπουργού, κάνοντας προγραμματικές δηλώσεις δεν έκρυψε τον απόλυτο αιφνιδιασμό της Μεγάλης Βρετανίας και έσπευσε να χαρακτηρίσει τη ναυμαχία «απρόοπτο συμβάν», (untoward event).³³

Η τεράστια σημασία, τόσο για την εξέλιξη του ελληνικού ζητήματος όσο και για την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ναυμαχία του Ναβαρίνου εξελίχθηκε χωρίς να έχει προϋπάρξει κάποιο καταστρωμένο σχέδιο επιχειρήσεων. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Ορλάνδο, η είσοδος των συμμαχικών πλοίων στον κόλπο όπου είχαν αγκυροβολήσει τα αντίπαλα πλοία πραγματοποιήθηκε «εν τοιαύτη ώρα του χρόνου [...] εν πνεύματι φιλικώ».³⁴ Μεγάλος αριθμός πλοίων, περίπου 150 συμμαχικά και εχθρικά, σε έναν εξαιρετικά περιορισμένο χώρο, όπως είναι αυτός του Ναβαρίνου,

³¹ Στο ίδιο, σ. 5.

³² Βλ. ενδεικτικά, Στέργιος Φασουλάκης, «Ο αντίκτυπος στο αγγλικό θέατρο», στο *Η ναυμαχία του Ναυαρίνου. Το αιχμές γεγονός που έσωσε την Ελλάδα*, Ε Ιστορικά, τχ. 1, 21 Οκτωβρίου 1999, σ.49.

³³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ο αγώνας για την ελληνική ανεξαρτησία. Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της οθωμανικής αυτοκρατορίας 1821-1832*, εκδ.Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ.293-294.

³⁴ Αναστάσιος Ορλάνδος, *Ναυτικά, ήτοι Ιστορία των κατά τον υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος αγώνα πεπραγμένων υπό των τριών ναυτικών νήσων, ιδίως δε των Σπετσών*, εν Αθήναις, 1869, τ. 2, σ. 503-506.

²⁶ Βλ. Δημήτρης Λουλές, «Ο Βρετανικός τύπος για τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου», *Μνήμων*, 7, 1978-1979, σ. 2.

²⁷ Στο ίδιο, σ. 3.

²⁸ Στο ίδιο.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 5.

³⁰ Στο ίδιο, σ. 6.

ενεπλάκησαν σε μια σφοδρή σύγκρουση με καταλυτικά αποτελέσματα. Κατ' αρχάς, επρόκειτο για μια de facto αποσύνθεση της *Ιεράς Συμμαχίας*, από τη στιγμή που υπογράφηκαν οι Συνθήκες της Πετρούπολης και η Ιουλιανή και κατέληξαν στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Οι Έλληνες είδαν στα συντετριμμένα τουρκικά και αιγυπτιακά πλοία να ανατέλλει για αυτούς η ελευθερία. Μετά τις ολετήριες εσωτερικές συγκρούσεις, η επαναστατική φλόγα των πρώτων ετών φαινόταν να τρεμοσβήνει, με αποτέλεσμα η επέμβαση των Δυνάμεων να είναι σωστική. Εγκαινιάστηκε έτσι και νομιμοποιήθηκε η παρουσία των τριών Δυνάμεων στα εσωτερικά και εξωτερικά ζητήματα του αρτισύστατου κράτους, με τρόπο κηδεμονικό και απροκάλυπτο. Η χάραξη των συνόρων του κράτους από το 1828 έως το 1832 ήταν αποτέλεσμα δύο συνιστωσών: αφ' ενός των επιτυχημένων στρατιωτικών επιχειρήσεων, υπό την καθοδήγηση του διορατικού Κυβερνήτη που αφίχθηκε τον Ιανουάριο του 1828 αλλά και των διπλωματικών διεργασιών των ηγεσιών της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.³⁵ Βεβαίως, όπως προαναφέρθηκε, οι Έλληνες από την πρώτη στιγμή της Επανάστασης απέβλεψαν στη βοήθεια-ηθική, διπλωματική και εν τέλει στρατιωτική των ευρωπαϊκών κρατών. Ωστόσο, η εξέλιξη του Αγώνα και ο ανταγωνισμός των Δυνάμεων στην περιοχή, δεν άφηναν περιθώρια για αυταπάτες. Η, πράγματι σωστική, επέμβαση σημειώθηκε με κύριο γνώμονα τη διασφάλιση των συμφερόντων των τριών που θα αναλάβουν την «προστασία», όπως εξάλλου και επισήμως χαρακτηρίστηκε, χωρίς περιστροφές, μέσα από τις διακηρύξεις των διπλωματικών εγγράφων. Όταν αργότερα οι ελληνικές κυβερνήσεις θα θελήσουν να μεταβάλλουν το εδαφικό καθεστώς, στο όνομα της Μεγάλης Ιδέας, θα δουν να ορθώνονται με τρόπο κυνικό και απόλυτο τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των Δυνάμεων, συνήθως όχι επ' ωφελεία των εθνικών τους συμφερόντων. Αλλά το δικαίωμα αυτό το είχαν αρυσθεί οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις από τη δεκαετία του 1820 και, κυρίως, από τον μεσσηνιακό κόλπο με τα κατεστραμμένα πλοία του εχθρού. Και θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ειλικρίνεια στην τοποθέτηση στις τρεις Αυλές, όταν αμέσως μετά τη ναυμαχία δήλωναν: «Δεν θα ανεχθώμεν να κάμουν οι Έλληνες ουδεμίαν εκστρατείαν, ουδεμίαν

επιδρομήν, ουδένα αποκλεισμόν πέρα των ορίων του Βόλου, της Ναυπάκτου, περιλαμβανομένων της Σαλαμίνας, της Αιγίνης, της Ύδρας και των Σπετσών. Δεν θα ανεχθώμεν να εξεγείρουν οι Έλληνες ούτε την Χίον, ούτε την Αλβανίαν διά να εκθέσουν τον πληθυσμόν εις σφαγήν κατά την αντεκδίκησιν των Τούρκων. Δεν σας απομένει ουδέν πρόσχημα».³⁶

Αυτή η μη «ανοχή» των Δυνάμεων, με διαφορετική κάθε φορά αφορμή, θα επανέρχεται κάθε φορά που αρθρώνονταν εδαφικές διεκδικήσεις από τις ελληνικές κυβερνήσεις καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Για παράδειγμα, το 1854 και ενώ κλιμακωνόταν η κρίση του Κριμαϊκού πολέμου και επέκειτο ο αποκλεισμός της Ελλάδος, διαβάζουμε στο άρθρο της *Αθηνάς* για τις απαιτήσεις της Αγγλίας και της Γαλλίας προς την Ελλάδα τα εξής:

«Προ πάντων δε να τεθή η διαγωγή της αυλής[του Όθωνος] και της [ελληνικής]κυβερνήσεως εις αρμονίαν με την διάλεκτον αυτών, και να μη δίδεται αφορμή να ενισχύηται η ιδέα ότι ο βασιλεύς είναι επιλήσμων των υποχρεώσεων της θέσεώς του απέναντι των δύο Δυνάμεων· και επί τέλους, ότι αν μέχρι της 5/17[Μαΐου] δεν δοθή απάντησις ευχάριστος αι δύο Δυνάμεις έχουσι τα μέσα να καταστήσωσι σεβαστάς τας αποφάσεις των, συνεπεία των οποίων θέλει είσθαι η καταστροφή του Ελληνικού θρόνου και η αποκατάστασις άλλου είδους κυβερνήσεως, μη γινομένης πρόσκομμα εις την ενέργειαν των δύο Δυνάμεων»»³⁷

Έτσι θα υφανθεί σταδιακά και αυτάρεσκα ο μύθος της «ξενικής λόγχης», που υποτίθεται απεργαζόταν μονίμως δεινά για τον ελληνισμό:

«Απέναντι της βίας, απέναντι της εσωτερικής προδοσίας των τετυφλωμένων υπό του πάθους και άλλων της εσχάτης ασημότητος ανθρώπων, ζητούντων να επιβληθώσι διά της ξενικής λόγχης εις την κυβέρνησιν της Ελλάδος, απέναντι λέγομεν όλων αυτών άλλο δεν έχομεν να πράξωμεν, ειμή να εγκαρτερήσωμεν, μη αρνούμενοι εαυτούς,

³⁵ Για το ζήτημα, βλ. Θανάσης Χρήστου, *Τα σύνορα του ελληνικού κράτους και οι διεθνείς συνθήκες(1830-1947)*, τ. Α', *Τα πρώτα σύνορα του ελληνικού κράτους(1830-1832)-Τα πλήρη κείμενα των Συνθηκών*, Δημοσιουργία, 1999· του ίδιου, *Οι διπλωματικές διεργασίες για την οριστική διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος, 1831-1832*, στο Θάναος Βερέμης-Αντώνης Κλάφης(επιμ.), *ό.π.*, σ. 359-384.

³⁶ Παύλος Πετριδης, «Τα "Όνειρα του Λονδίνου και ο Κάνιγκ», στο *Ε-Ιστορικά*, σ. 35.

³⁷ Εφ. *Αθηνά*, 7 Μαΐου 1854, αρ. 2103.

την προσωπικότητά μας, το μέλλον μας, να προσέλθωμεν δε με απόφασιν θανάτου περί τον θρόνον του Βασιλέως, όστις εξαιρέτως υπερασπισθή κατά την παρούσαν περίστασιν την εθνικήν τιμήν».³⁸

Βολική δικαιολογία, διαχρονικής εμβέλειας, χρησιμη για να συγκαλύπτει τις ανεπάρκειες των εκάστοτε ελληνικών κυβερνήσεων, να αποπροσανατολίζει την κοινή γνώμη και να ψηφοθηρεί ασυστόλως με όπλα τον λαϊκισμό και συνήθως την πατριδοκαπηλία.³⁹ Το Ναβαρίνο αρχίζει πάντως να έχει και άλλη ανάγνωση:

«Τρείς Δυνάμεις συνέπραξαν ως μη ώφειλον, το να μανδρώσωσι την Ελληνικήν φυλήν εις μίαν γωνίαν[...].Μας ρίπτουσιν αιωνίως κατά πρόσωπον τας δήθεν ευεργεσίας των, και διότι ημείς σιωπώμεν, και ευεργέτιδας autάς μάλιστα αποκαλούμεν, νομίζουσιν, ότι είμεθα τόσον ηλίθιοι, ώστε να μη αισθανώμεθα εν τη καρδιά ημών, ότι το βασίλειον της Ελλάδος δεν είναι προϊόν της ευεργετικής αυτών διαθέσεως αλλά της προς αλλήλας αντιζηλίας των;».⁴⁰

Πάντως, το πολλαπλώς σημαντικό αυτό γεγονός είχε ένα ενδιαφέρον σημειολογικό γεγονός: η τελευταία σημαντική ναυμαχία στην ιστορία, όπου συμμετείχε τόσο μεγάλος αριθμός πλοίων και μάλιστα ιστιοφόρων. Από την άποψη αυτή φαντάζει σαν την αυλαία ενός ολόκληρου κόσμου που παρήλθε και την είσοδο, με οδυνες και αντιφάσεις, στη νεωτερικότητα.

«Και autάς ακόμη τας “υπηρεσίας” των “προστατίδων” του, το ελληνικόν έθνος τας επλήρωσεν ακριβά τότε με τα δεινά του εμφυλίου σπαραγμού, το οποίον εκαλλιέργησεν εις το ελεύθερον ελληνικόν Κράτος το υπερβολικόν “φιλελληνικόν” ενδιαφέρον των δι’ αυτό. Και τας επλήρωσε και πληρώνει ακόμη ακριβύτατα σήμερα. Διότι, εν ονόματι των “υπηρεσιών” εκείνων οι “προστατίδες” μας και ο “προστατιδισμός” των

³⁸ Εφ. Αιών, 12 Μαΐου 1854, αρ. 1459.

³⁹ Βλ. Δημήτρης Μαλέσης, «“Η Δευτέρα Πράξις του 1821”: Αλυτρωτισμός και στρατιωτικές κινητοποιήσεις τον 19^ο αιώνα», στο Κωνσταντίνα Μπότσιου-Σωτήρης Ριζάς(επιμ.), 1821, από την Επανάσταση στο Κράτος, Παπαδόπουλος, 2021, σ. 179-209· Κωνσταντίνα Μπότσιου, «Η “αδύνατη” συνεργασία: Η Ελλάδα και οι Μεγάλες Δυνάμεις στα Βαλκάνια», στο ίδιο, σ. 95-135.

⁴⁰ Εφ. Η Ελπίς, 7 Μαΐου 1854, αρ. 766.

Ελλήνων μισθοφόρων των ώθησαν την Ελλάδα και το ελληνικόν έθνος εις την μεγαλύτεραν των καταστροφών».⁴¹

Αλλά και ένδεκα χρόνια νωρίτερα, όταν η πρακτική του αποκλεισμού που επέβαλαν οι Δυνάμεις στην Ελλάδα προσλαμβανόταν ως σωτήρια:

«Αι θεμελιώτριαι της Ελλάδος Δυνάμεις δεν ήτο δυνατόν ή να αναγνωρίσουν και υποστηρίξουν την Κυβέρνησιν εκείνην, ήτις εκπροσωπεί την αληθή εθνικήν συνείδησιν του Ελληνισμού, ιδρύθη δ’ ίνα συνεχίση τας παραδόσεις της Φυλής και εκτελέση τας εκ των συνθηκών υποχρεώσεις της και διαδηλώση ενεργώς την ευγνωμοσύνην της προς τας προστάτιδας».⁴²

Δημήτρης Μαλέσης: πτυχιούχος, με βαθμό Άριστα 9 1/8, του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Συνέχισε στο Ιστορικό Αρχαιολογικό του Ε.Κ.Π.Α., ενώ παράλληλα ξεκίνησε πενταετή κύκλο μεταπτυχιακών σπουδών, ως Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος, στη Νεώτερη Ελληνική Ιστορία. Το 1992 ανακηρύχθηκε Διδάκτωρ με βαθμό Άριστα. Είναι συγγραφέας 9 επιστημονικών μονογραφιών και δεκάδων επιστημονικών άρθρων σε ελληνικά και ξένα περιοδικά με κριτές. Τα τελευταία βιβλία του που κυκλοφορήθηκαν είναι: *Ήττα-Θριάμβος-Καταστροφή: ο Ελληνικός Στρατός από το 1898 έως το 1922*, Επίκεντρο, 2017· «ν’... ανάψη η επανάσταση»: *Μεγάλη Ιδέα και Στρατός τον 19^ο αιώνα*, Ασίνη, 2018· *Οι Υπουργοί Στρατιωτικών στο Ελληνικό Κράτος(1833-1950)*”, Επίκεντρο, 2020. Έχει συμμετάσχει σε επιστημονικά διεθνή συνέδρια με ανακοινώσεις. Έχει διδάξει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και από το 2007 έχει εκλεγεί για τη διδασκαλία των επιστημονικών αντικειμένων, « Νεώτερη Ελληνική Ιστορία» και «Στρατιωτική Ιστορία», στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

⁴¹ Εφ. Η Βραδυνή, 28 Οκτωβρίου 1927, αρ. 2186, όπου και το τελευταίο από τη σειρά οκτώ άρθρων της εφημερίδας με τίτλο «Το Ναυαρίνο δίχως θρούλους-Εις το περιθώριον των εορτών».

⁴² Εφ. Έθνος, 8 Οκτωβρίου 1916, αρ. 1069.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ - ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΔΙΟΦΥΪΑ¹

Γεράσιμος Ν Καραμπελιάς
Καθηγητής Τμήμα Κοινωνιολογίας
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Χαρισματική Ηγεσία, Στρατιωτική Ιδιοφυΐα και Συναισθηματική Νοημο- σύνη

Ο Γερμανός φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Max Weber θεωρεί ότι η ηγεσία μπορεί να χωριστεί σε τρεις βασικές κατηγορίες: τη χαρισματική, την παραδοσιακή και την νομική-ορθολογική. Η χαρισματική είναι η πιο σπάνια και ισχυρή μορφή ηγεσίας, βασίζεται στην απόκτηση εξουσίας χάρη στην «προικισμένη» προσωπικότητα του ηγέτη αλλά και την μεγάλη επιρροή που ασκεί στους οπαδούς του. Ένας χαρισματικός ηγέτης έχει τη δυνατότητα να καθοδηγεί τους ανθρώπους με την έμπνευση, το όραμα και το πάθος του, και οι ακόλουθοί του να ανταποκρίνονται στα κελεύσματά του λόγω της μεγάλης αφοσίωσης και εμπιστοσύνης που τρέφουν προς αυτόν. Η εμφάνιση του χαρισματικού ηγέτη γίνεται πάντα κατά την εκδήλωση μιας σοβαρής κρίσης, πολιτικής-κοινωνικής-οικονομικής-θρησκευτικής-στρατιωτικής, όπου τα πλήθη δείχνουν «έτοιμα» να εναποθέσουν τις ελπίδες τους στο άτομο που θεωρούν ότι παρουσιάζει εκείνα τα «υπερφυσικά» ψυχικά και διανοητικά χαρίσματα και ικανότητες για να εκπληρώσει την αποστολή της σωτηρίας/επιτυχίας των. Η χαρισματική ηγεσία δεν είναι πάντα συνδεδεμένη με θετικό τελικό αποτέλεσμα αλλά με το ιστορικό «αποτύπωμα» των ενεργειών του ηγέτη σε φίλιες και εχθρικές δυνάμεις.²

Ως σημαντικές συμπεριφορές του χαρισματικού ηγέτη, ο Weber θεωρούσε τη δυνατότητα άρθρωσης αλλά και επιβολής ενός οράματος, την ικανότητα με-

τάδοσης του μηνύματος για αυξημένες προσδοκίες από την απόδοση των οπαδών του, η απαίτηση για «τυφλή» εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του, η επίδειξη αυτοπεποίθησης στη λήψη αποφάσεων και η δυνατότητα καλλιέργειας συλλογικής ταυτότητας-συνολικής. Επιπρόσθετα, προσδιόρισε ως σημαντικό χαρακτηριστικό των χαρισματικών ηγετών την επίδειξη μη συμβατικής συμπεριφοράς έναντι φίλιων και μη δυνάμεων, την ανάληψη προσωπικού ρίσκου, την επίδειξη ευαισθησίας στις ανάγκες των οπαδών του αλλά και την ικανότητα συνυπολογισμού των περιορισμών, των απειλών, αλλά και των ευκαιριών που θα παρουσιαστούν τόσο στο πεδίο των μαχών όσο και στην πολιτική αρένα.

Ένας άλλος Γερμανός, ο θεωρητικός του Πολέμου και της Στρατηγικής Carl von Clausewitz, στη μελέτη του «Περί Πολέμου» εστιάζει την προσοχή του στην (στρατιωτική) ιδιοφυΐα την οποία ορίζει ως μια ικανότητα των στρατιωτικών για την ανάληψη και εκτέλεση πολύ συγκεκριμένων δράσεων. Αποδέχεται ότι το κάθε επίπεδο στρατιωτικής διοίκησης παρουσιάζει διαφορετικές πνευματικές απαιτήσεις από τον εκάστοτε επικεφαλής, ωστόσο τονίζει εμφατικά ότι μόνο ελάχιστες, εξεχουσες προσωπικότητες, «διάνοιες», μπορούν να διακριθούν σε έναν πόλεμο που διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα και επιφέρει σοβαρές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις στα μέλη των συμμετεχόντων και εμπλεκόμενων σε αυτόν. Θεωρεί δε ότι αυτοί που ξεχωρίζουν, διακρίνονται για τα υψηλά επίπεδα θάρρους (ανδρείας), καρτερίας και εσωτερικής δύναμης του χαρακτήρα τους. Το θάρρος επιτρέπει στον ηγέτη να προβεί σε πράξεις που και «άλλοι» θα θελήσουν να ακολουθήσουν, η καρτερία, στοιχείο απαραίτητο καθώς ο πόλεμος είναι μια «άσκηση» σωματικής και πνευματικής εξάντλησης, δημιουργεί επίσης παραδείγματα μίμησης, και η εσωτερική δύναμη του ηγέτη είναι αυτή που θα επιτρέψει μόνο σε μια διάνοια να βρει διέξοδο στο αδιέξοδο, φως στο σκοτάδι.³

Αν και μεταγενέστερος χρονολογικά όρος, η συναισθηματική νοημοσύνη δείχνει ν' αποτελεί βασικό στοιχείο των θεωρητικών προσεγγίσεων των Weber και Clausewitz, της χαρισματικής ηγεσίας / στρατιωτικής διάνοιας. Η συναισθηματική νοημοσύνη έχει προσδιοριστεί ως η ικανότητα με την οποία μπορεί κάποιος/α να παρακολουθεί και να ρυθμίζει τα δικά του συναισθήματα, την αναγνώριση των συναισθημάτων

¹ Ομιλία στην Τρίπολη της Αρκαδίας, στις 23-9-2022, στην επετειοκή εκδήλωση της IV Μεραρχίας Πεζικού «Πελοπόννησος» για τα 110 χρόνια από την ίδρυση της Πτερωτής Μεραρχίας και 201 χρόνια από την Άλωση της Τριπολιτσάς.

² M. Weber, *Economy, and Society*, (Berkeley, CA: University of California Press, 1978) τόμος Β, σελ. 1117-1121

³ C. von Clausewitz, *On War* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989), σελ. 100-112.

των άλλων καθώς τα ανθρώπινα συναισθήματα πολύ συχνά εκδηλώνονται μέσα από διάφορα σήματα και τη χρησιμοποίηση αυτών ως οδηγού για τον καλύτερο χειρισμό των ανθρωπίνων σχέσεων. Το κλειδί για τον προσδιορισμό του συναισθήματος του άλλου βρίσκεται στην ικανότητα να διαβάζεις τα μη λεκτικά στοιχεία της επικοινωνίας, τον τόνο της φωνής, τις χειρονομίες και την έκφραση του προσώπου. Το επόμενο βήμα είναι η ικανότητα χειρισμού των συναισθημάτων των άλλων που απαιτεί την ωρίμανση δύο άλλων συναισθηματικών δεξιοτήτων, της αυτορρύθμισης και της ενσυναίσθησης. Η απουσία αυτών των ικανοτήτων μπορεί να κάνει ακόμα και τους διανοητικά ευφυέστερους να αποτυγχάνουν στις σχέσεις τους και να χαρακτηρίζονται ως υπερόπτες, αντιπαθητικοί, ή αναίσθητοι. Αντίθετα, η παρουσία τους επιτρέπει τη μετάδοση ενός μοντέλου συμπεριφοράς που δίνει ώθηση και έμπνευση στις ανθρώπινες σχέσεις, μοντέλου που διαπρέπει στις διαπροσωπικές σχέσεις, που μπορεί να πειθεί και να επηρεάζει.⁴

Σύντομο βιογραφικό του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη

Υπό το πρίσμα αυτών των οριοθετήσεων, θα εξεταστεί το παράδειγμα του Αρχιστρατήγου της Ελληνικής Επανάστασης, Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, παραθέτοντας αρχικά ορισμένα στοιχεία της ζωής και της προσωπικότητάς του. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης γεννήθηκε στις 3 Απριλίου το 1770 στο Ραμοβούνι της Μεσσηνίας, σε ένα βουνό και κάτω από ένα δένδρο, όπως ο ίδιος αναφέρει στα απομνημονεύματά του. Η καταγωγή του ήταν από το χωριό Λιμποβίσι της Αρκαδίας και ο πατέρας του ο Κωνσταντής, το γένος Τσεργίνη, ήταν ξακουστός κλέφτης της Μάνης και του Ταυγέτου. Η μητέρα του Ζαμπία ή Ζαμπέτα (υφάντρα) καταγόταν από τους Κωστακαίους της Αλωνίσταινας της Αρκαδίας. Σε ηλικία 17 ετών, ο Θεόδωρος έγινε οπλαρχηγός και σε ηλικία 20 ετών νυμφεύθηκε την Αικατερίνη, κόρη του προεστού Δημητρίου Καρούτσου από το Άκοβο, με την οποία απέκτησαν δύο θυγατέρες, τη Γεωργίτσα και την Ελένη, και τρία αγόρια, τον Πάνο (1800-1824), τον Ιωάννη ή Γενναίο, που ολοκλήρωσε τη στρατιωτική του σταδιοδρομία στο βαθμό του Υποστρατήγου ενώ διετέλεσε και Πρωθυπουργός της χώρας το 1862, τον Κωνσταντίνο ή Κολίνο, που υπήρξε Βουλευτής Γορτυ-

νίας, Υπουργός Δικαιοσύνης και Υπουργός Εξωτερικών. Επίσης, ο Κολοκοτρώνης με άλλη σύντροφο και σε ηλικία 66 ετών απέκτησε έναν ακόμη γιο, τον Πάνο τον νεότερο, ο οποίος έγινε Διοικητής της Αστυνομίας Αθηνών-Πειραιά και Διοικητής και αναμορφωτής της Στρατιωτικής Σχολής Ευέλπιδων. Καταδικάστηκε μαζί με τον Δημήτριο Πλαπούτα σε θάνατο και φυλακίστηκε στο Παλαμήδι σε ηλικία 63 ετών (26 Μαΐου 1834) από την Αντιβασιλεία του Όθωνα. Λίγο αργότερα η ποινή μετατράπηκε σε 20ετή κάθειρξη μετά από παρέμβαση του ίδιου του Βασιλιά Όθωνα ο οποίος μετά την ενηλικίωση του (20 Μαΐου 1835) του έδωσε χάρη και αποφυλακίστηκε. Απεβίωσε στις 16 Φεβρουαρίου 1843 στην Αθήνα.

Στη διάρκεια της πολυτάραχης πολεμικής του πορείας, υπηρέτησε στο Γαλλικό, στο Ρωσικό και τον Αγγλικό Στρατό. Στη Ζάκυνθο κατέφυγε το Μάιο του 1806, σε ηλικία 36 ετών, μαζί με την οικογένειά του, για να αποφύγει την φυσική του εξόντωση. Στη Ζάκυνθο έμεινε 15 ολόκληρα χρόνια όπου και για μεγάλο διάστημα εργάστηκε ως κρεοπώλης και γι' αυτό σε πολλές επιστολές του υπέγραφε ως μακελλάρης. Το 1807 κατατάχθηκε στην υπηρεσία των Ρώσων, που είχαν τότε την κυριαρχία των Επτανήσων, ως καπετάνιος σε καράβι με 10 κανόνια και 80 Μοραΐτες, με τη συμφωνία να χτυπά τους Τούρκους κατά την κρίση του. Έτσι ήρθε σε επαφή με τον Έλληνα στρατηγό του Ρωσικού στρατού Εμμανουήλ Παπαδόπουλο και τον Υπουργό Εξωτερικών Ιωάννη Καποδίστρια. Τον Ιούλιο του 1807 οι Ρώσοι παρέδωσαν τα Επτάνησα στους Γάλλους. Ο Παπαδόπουλος πρότεινε στον Κολοκοτρώνη να σταδιοδρομήσει ως Συνταγματάρχης στον Ρωσικό στρατό αλλά αυτός αρνήθηκε, δηλώνοντας πως στόχος του ήταν η απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό. Κατατάχθηκε αμέσως στο Γαλλικό στρατό και έως την άνοιξη του 1808 μετείχε σε θαλάσσιες στρατιωτικές επιχειρήσεις στο βόρειο Αιγαίο (Σκιάθο, Σκόπελο κ.λ.π) φθάνοντας έως το Άγιο Όρος. Τότε γνωρίστηκε με τους καπεταναίους του Ολύμπου και της Μακεδονίας (Σταθάς, Νικοτσάρας, Βλαχάβας Λαζαίοι κ.λ.π). Ταξίδεψε στην Κέρκυρα και μαζί με τους Γάλλους του Ναπολέοντα σχεδίασε την κατάληψη της Πελοποννήσου. Το σχέδιο όμως δεν υλοποιήθηκε καθώς τον Ιούλιο του 1809 τα Επτάνησα πέρασαν στους Άγγλους.

Επιστρέφοντας στη Ζάκυνθο κατατάχθηκε στον Αγγλικό στρατό, στο τάγμα του Δούκα της Υόρκης, με το βαθμό του Λοχαγού για να προαχθεί σύντομα σε αυτόν του Ταγματάρχη. Κατά την υπηρεσία του στον

⁴ D. Goleman, R. Boyatzis, & A. McKee, *Primal Leadership: Realizing the power of Emotional Intelligence*. (Boston: Harvard Business School Press, 2002)

αγγλικό στρατό ήρθε σε επαφή με όλες τις σύγχρονες στρατιωτικές τακτικές της εποχής του, ενώ παράλληλα μυήθηκε στον Βρετανικό τρόπο διοίκησης και διπλωματίας. Το Φεβρουάριο του 1814 μετείχε στην επιχείρηση κατάληψης των Παξών και της Πάργας από τους Άγγλους όπου και διακρίθηκε. Ως μαγγιόρος, (Ταγματάρχης), έφερε χρυσή κόκκινη στολή με χρυσές επωμίδες και χρυσά λεοντοειδή κουμπιά, την πασίγνωστη περικεφαλαία του, τη ζώνη του και το σπαθί του. Δεν έβγαλε όμως ποτέ τη φουστανέλλα. «Ουδέποτε – έλεγε – ηθέλησα να αλλάξω το φόρεμά μου ή να κρεμάσω φούντα εις το σπαθί μου, εν όσω ήμουν εις ξένην δούλευσιν». Το 1815 οι Άγγλοι διέλυσαν τα επικουρικά τάγματα που υπηρετούσαν οι Έλληνες κλεφταρματολοί, αλλά τον Κολοκοτρώνη τον κράτησαν για άλλα δύο χρόνια έως το 1817, οπότε και αποστρατεύθηκε. Ο Κολοκοτρώνης δεν είχε πλέον την οικονομική δυνατότητα να ζήσει την οικογένειά του. Του έγινε δε μια άκρως δελεαστική οικονομική πρόταση από το βασίλειο της Νεαπόλεως στην Ιταλία να προσληφθεί ως στρατηγός. Η απάντηση του Γέρου του Μωριά είναι συγκλονιστική: «Όχι, δεν προδίδω την πατρίδα μου, όπου εσκότωσαν τον πατέρα μου και τον παππού μου. Θα ξαγοράσω το αίμα τους με αίμα».

Την 1η Δεκεμβρίου 1818 ο Αναγνωσταράς Παπαγεωργίου θα τον μυήσει στη Φιλική Εταιρεία και ο Ιερομόναχος Άνθιμος Αργυρόπουλος θα τον όρκισε στο κελί του Αη Γιώργη των Λατίνων. Ο Κολοκοτρώνης θα ξεκινήσει άμεσα μυστικές συνεννοήσεις και προετοιμασίες για τον αγώνα και μάλιστα θα δημιουργήσει, σε στρατηγικό επίπεδο, ένα δικό του πολεμικό σχέδιο για την επικείμενη επανάσταση σε ολόκληρη την επικράτεια. Στις 6 Ιανουαρίου 1821 θα αποβιβαστεί στην Καρδαμύλη της Μάνης για να ξεκινήσει μια μακριά πορεία ένοπλων και μη αγώνων για την απελευθέρωση της πατρίδας που τόσο αγαπούσε.

Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα στη ζωή του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη που αναδεικνύουν τη χαρισματική ηγεσία, τον υψηλό δείκτη της συναισθηματικής νοημοσύνης και τη στρατιωτική διάνοια του, όμως θα αναφερθούμε ενδεικτικά στα δυο πιο χαρακτηριστικά: στην άλωση της Τριπολιτσάς και τη μάχη στα Δερβενάκια.

Η Άλωση της Τριπολιτσάς

Στη διάρκεια των πρώτων ημερών της Επανάστασης του 1821, ο Κολοκοτρώνης πολιορκούσε το κάστρο

της Καρύταινας μαζί με άλλους οπλαρχηγούς της περιοχής. Όπως μας πληροφορεί ο Φωτάκος, η τακτική του Κολοκοτρώνη εναντίον των οχυρωμένων πόλεων και φρουριών ήταν ο αποκλεισμός και η διαπραγμάτευση με τους πολιορκημένους και όχι η άσκοπη θυσία πολεμιστών για την κατάληψή της. Ο Κολοκοτρώνης τους λέει ότι πρέπει «να βαστούν τους Τούρκους μέσα εις το φρούριον κλεισμένους και να διαπραγματεύονται την παράδοσιν, διότι είμεθα κοντά έως 5.000 στρατιώται, οι δε λοιποί να υπάγουν να πιάσουν το Καλογεροβούνι, του Δούκα την Σίκαλι και την Λαγκάδα (εις αυτάς τας θέσεις ήταν δρόμοι, από τους οποίους ήθελον περάσει οι Τούρκοι διά Τριπολιτσάν)».⁵ Την τακτική αυτή πολύ πιθανά να την υιοθέτησε από την στρατιωτική του σταδιοδρομία στα ξένα στρατεύματα.

Η Τρίπολη αποτελούσε πόλη-κλειδί για την πορεία της Επανάστασης όχι μόνο για τη γεω-στρατηγική της θέση αλλά και ως διοικητική πρωτεύουσα του Οθωμανικού Μοριά. Κατά τον Κολοκοτρώνη, έπρεπε να δημιουργηθούν στρατόπεδα πολύ κοντά στην πόλη ώστε όχι μόνο να αποκλείουν την ενίσχυσή της σε τρόφιμα και πολεμιστές όσο και για να επιχειρούν οι ίδιοι οι πολεμιστές του από κοντινή απόσταση. Ο Κολοκοτρώνης με πλήθος επιστολών του προσπάθησε να πείσει οπλαρχηγούς και προκρίτους της Πελοποννήσου να του στείλουν δυνάμεις για να ολοκληρώσει το σχέδιό του. Όμως, οι περισσότεροι από τους τελευταίους διαφωνούσαν καθώς επιθυμούσαν την εξυπηρέτηση των δικών τους προτεραιοτήτων. Του έλεγαν λοιπόν ότι θα έπρεπε πρώτα να καταλάβουν τα κάστρα της περιφέρειας (Μεθώνης, Κορώνης και Νέοκαστρο) και μετά να κινηθούν προς την Τρίπολη.

Υπό αυτές τις συνθήκες, το σχέδιο του Κολοκοτρώνη έδειχνε να οδηγεί σε αποτυχία καθώς οι πρώτες απόπειρες να οργανώσουν στρατόπεδα απέτυχαν παταγωδώς. Οι Τούρκοι ιππείς της Τρίπολης έκαμαν συχνά επιτυχής επιδρομές εναντίον των στρατοπέδων και μάλιστα σε μια από αυτές κινδύνεψε να συλληφθεί ή ακόμη και να σκοτωθεί και ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης καθώς μέσα στον πανικό τους, οι άνδρες του τον εγκατέλειψαν. Το γεγονός αυτό όχι μόνο δεν τον αποθάρρυνε αλλά τον πείσμωσε και συνέχισε να καλεί τους οπλαρχηγούς να ενισχύσουν την προσπάθειά του. Τελικά, το σθένος και η αποφασιστικότητά του έπεισε τους προκρίτους και οπλαρχηγούς ότι το σχέδιό του

⁵ Φωτάκος (Φώτιος Χρυσανθόπουλος), *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως*, (Αθήνα: Τυπ. Π.Α. Σακελλαρίου, 1858) σελ.28

για τον αποκλεισμό της Τρίπολης ήταν ρεαλιστικό και δημιούργησαν στρατόπεδα στο Χρυσοβίτσι, το Διάσελον και το Βαλτέτσι. Γνωρίζοντας τη στρατιωτική κουλτούρα της εποχής του για να αποφύγει τις δυσάρεστες εκπλήξεις που θα προκαλούσαν η λιποταξία και η ανυπακοή πολεμιστών και ομαδάρχων, τους επισκέπτονταν ο ίδιος σε καθημερινή βάση. Όπως μας αναφέρει στα Απομνημονεύματά του, «εκοιμόμουν στο Βαλτέτσι, εγευμάτιζα στην Πιάνα και εδειπναγα στο Χρυσοβίτσι και επεριφερόμουν στα τρία ορδιά».⁶

Εκτός από το θέμα των στρατοπέδων, τον Κολοκοτρώνη απασχολούσε και το ζήτημα του αριθμού των πολεμιστών του, οι οποίοι λόγω λιποταξιών ή άρνησης στράτευσης δεν επέτρεπαν το σχηματισμό αξιόλογου αριθμού πολεμιστών και εφεδρειών. Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα αυτό, έδωσε διαταγή στον γιο του Πάνο να πάει στα χωριά της Καρύταινας -που βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του - και να στρατολογήσει όσους περισσότερους άντρες μπορούσε. Η στρατολόγηση αυτή δεν ήταν σε εθελοντική βάση καθώς εάν κάποιος δεν επιθυμούσε να στρατευτεί, ο Πάνος είχε διαταγή να του κάψει το σπίτι, να του δημεύσει την περιουσία ακόμη και να τον σκοτώσει. Η τακτική αυτή βέβαια εξομοίωνε τους Έλληνες που δεν ήθελαν να συμμετέχουν στην Επανάσταση με τους «συνεργάτες» των Οθωμανών -Τούρκων και επέβαλε τη δημιουργία δυο ορατά διαφορετικών ομάδων εντός της ορθόδοξης κοινότητας. Η τακτική του «Φωτιά και Τσεκούρι στους Προσκυνημένους» που εφάρμοσε στην πολιορκία της Τρίπολης, θα αποτελέσει στρατηγικό όπλο και εναντίον όσων θέλησαν να συνεργαστούν με τον Αιγύπτιο Ιμπραήμ Πασά την περίοδο 1825-1827.

Στα τέλη Απριλίου 1821 θα φτάσει στην Πελοπόννησο σώμα 3.500 Τουρκοαλβανών με επικεφαλής τον Κεχαγιάμπη (Μουσταφά Μπέη), που ο Χουρσίτ Πασάς έστειλε από την Ήπειρο για να βοηθήσει τη φρουρά της Τρίπολης. Ο Κεχαγιάμπης έλυσε τις πολιορκίες της Ακροκορίνθου και του Άργους και εισήλθε θριαμβευτής στην Τρίπολη. Η άφιξη του ενίσχυσε σημαντικά την άμυνα των Τούρκων και των Αλβανών πολεμιστών και οδήγησε σε πτώση του ηθικού των Ελλήνων. Λίγες ημέρες αργότερα, ο Κεχαγιάμπης επιχείρησε εναντίον των ελληνικών στρατοπέδων γύρω από την Τρίπολη. Το Βαλτέτσι ήταν αυτό που δέχτηκε τη σφοδρότερη επίθεση του μεγαλύτερου τμήματος του στρατεύματος

του Κεχαγιάμπη, το οποίο αρχικά κατόρθωσε να καταλάβει μέρος του στρατοπέδου. Όμως, η σθεναρή αντίσταση από τους Έλληνες υπερασπιστές και η ενίσχυση αυτών από δυνάμεις του Δημητρίου Πλαπούτα που κατέφθασαν από τα στρατόπεδα στο Χρυσοβίτσι και την Πιάνα, τους ανάγκασε να υποχωρήσουν πίσω στην πόλη. Η στρατιωτική επιχείρηση του Πλαπούτα απέδειξε την αποτελεσματικότητα της ορθής διαχείρισης των εφεδρειών στη διάρκεια μιας μάχης, κάτι που προβλεπτόταν στο στρατηγικό σχέδιο του Κολοκοτρώνη.

Παρά το γεγονός ότι οι Τούρκοι δεν κατέλαβαν το στρατόπεδο του Βαλτεσίου, φάνηκε η μεγάλη ισχύς των δυνάμεων του Κεχαγιάμπη, ιδιαίτερα του ιππικού του. Οι Έλληνες συνειδητοποίησαν ότι ήταν ζήτημα χρόνου να χτυπήσουν οι Τούρκοι ξανά το Βαλτέτσι και από το φόβο τους να μην το καταλάβουν, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους στα τέλη Απριλίου 1821, όπως είχαν κάνει σε παρόμοιες καταστάσεις αρκετές φορές τις προηγούμενες εβδομάδες. Την κρίσιμη αυτή στιγμή, ο Κολοκοτρώνης πείθει τον Κανέλλο Δεληγιάννη, προύχοντα με τον οποίον έχει έντονες διαφορές στο παρελθόν, ο οποίος θέτει όλους τους άνδρες του, 3.500 περίπου, υπό τις διαταγές του Κολοκοτρώνη και του αποδίδει τον τίτλο του «Αρχιστρατήγου Καρύταινης». Η εξουσία βοήθησε τον Κολοκοτρώνη στην αντιμετώπιση της λιποταξίας: «Είχα εκτελεστική δύναμιν εις την επαρχία», μας λέει ο ίδιος, «και όποιος έφευγε από το στρατόπεδο τον έπιαναν, τον έδεναν και τον έστελναν οπίσω, του έκαιγαν το σπίτι». Ο Δεληγιάννης ανέλαβε ως «έφορος» τη φροντίδα για τον ανεφοδιασμό και την επιμελητεία του στρατεύματος, αποτελώντας παράδειγμα και για τους άλλους προύχοντες.

Ο Κολοκοτρώνης ξεδιπλώνει τα χαρακτηριστικά του υψηλού βαθμού συναισθηματικής νοημοσύνης που διαθέτει και πείθει τους οπλαρχηγούς να συναχθούν στο Βαλτέτσι ώστε να συστήσουν και πάλι το ελληνικό στρατόπεδο. Ο ίδιος υπέδειξε τα σημεία στα οποία θα κατασκευάζονταν τα ταμπούρια των υπερασπιστών με γνώμονα τις θέσεις που είχαν δεχτεί τα ισχυρότερα χτυπήματα των Τούρκων. Επιπλέον, τα οχυρωματικά αυτά έργα κατασκευάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε οι επιτιθέμενοι να βρίσκονται ανάμεσα σε διασταυρούμενα πυρά στη διάρκεια των εφόδων τους. Προκειμένου να υπάρξει καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των στρατοπέδων, ο Κολοκοτρώνης τοποθέτησε παρατηρητές σε διάφορα ορεινά σημεία γύρω από την Τρίπολη που με το άναμμα ενός προκαθορισμένου αριθμού φωτιών θα ειδοποιούσαν για την κατεύθυνση που θα στρεφόταν το

⁶ Θ. Κολοκοτρώνη, «Απομνημονεύματα», εισαγωγή-επιμέλεια Έλλη Αλεξίου, Παρουσίαση Γ. Τσερτσέτης - Α. Πολυζωίδης-Φωτάκος (Αθήνα: Γ. Μέρμηγκας, 1821) σελ.288-289

στράτευμα του Κεχαγιάμπη, όταν θα έβγαινε από την Τρίπολη. Έτσι, οι Έλληνες που ήταν διασπαρμένοι σε διάφορα στρατόπεδα θα μπορούσαν να μεταβούν εκεί όπου θα χτυπούσε ο εχθρός και να ενισχύσουν τους συμπολεμιστές τους. Επιπρόσθετα, είχε ζητήσει από τους πολεμιστές του να εφαρμόσουν συγκεκριμένες τακτικές μόλις θα ξεκινούσε η μάχη. Για παράδειγμα, τους είχε επισημάνει ότι θα έπρεπε να αφήνουν τους Τούρκους ιππείς να φθάνουν πολύ κοντά τους και τότε να τους πυροβολούν. Είχε παρατηρήσει ότι οι Έλληνες πυροβολούσαν συνήθως τους Τούρκους προτού αυτοί μπουν στο πεδίο των ελληνικών όπλων με αποτέλεσμα να ξοδεύουν αλόγιστα τη λιγοστή πυρίτιδα και σφαίρες που διέθεταν και να θέτουν σε άμεσο κίνδυνο τις ζωές τους.

Μετά από την ήττα τους στο Βαλτέσι, 12 Μαΐου 1821, οι Τούρκοι δεν πραγματοποίησαν ξανά έξοδο με όλο το στράτευμά τους. Αντίθετα, προσπαθούσαν να βγαίνουν σε μικρές ομάδες και να επιτίθενται αιφνιδιαστικά στους πολιορκητές και φέρνοντας πίσω τρόφιμα για τους κατοίκους της. Προβλέποντας ότι θα υπάρξει μια ακόμη προσπάθεια των Τούρκων με κατεύθυνση προς Κόρινθο, ο Κολοκοτρώνης διέταξε να ανοιχθεί μία μεγάλη τάφρος -μήκος 700 περίπου μέτρων, βάθος ένα μέτρο και πλάτος δύο μέτρα- στην περιοχή του Μύτικα που ήταν ένα στενό σημείο στο δρόμο βόρεια της Τρίπολης. Η μεγάλη αυτή τάφρος ανοίχτηκε μεταξύ του λόφου του χωριού Λουκά, όπου είχε οχυρωθεί ο οπλαρχηγός Δαγρές με τους άνδρες του και του χωριού Μπεντένι. Την εποχή εκείνη η τάφρος λεγόταν γράνα, και έτσι έμεινε στην ιστορία η μάχη που διεξήχθη εκεί ως «η Μάχη της Γράνας». Πράγματι, στις 10 Αυγούστου 1821 ένα μεγάλο σώμα Τούρκων ιππέων και πεζών εξήλθε από την Τρίπολη με επικεφαλής τον Κεχαγιάμπη αλλά με κατεύθυνση προς τον Λουκά και θα συναντούσαν τη γράνα στην επιστροφή τους. Το γεγονός ότι οι Έλληνες μαχητές βρέθηκαν μεταξύ δυο πυρών, των 300 ιππέων που είχαν περάσει τη γράνα και των 1.000 που δεν τα είχαν καταφέρει, θα μπορούσε να τους οδηγήσει σε βέβαιη ήττα. Το σύνθημα του Κολοκοτρώνη για μάχη «πλάτη με πλάτη», δηλαδή να πολεμήσουν ο ένας ακουμπώντας στην πλάτη του άλλου, επέτρεψε στους Έλληνες μαχητές να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά ταυτόχρονα και τις δύο απειλές, εφαρμόζοντας το λεγόμενο «Δίζυγον Πυρ». Ο Κεχαγιάμπης φοβούμενος ότι θα μπορούσαν οι Έλληνες να επιτεθούν στην ανυπεράσπιστη πόλη, διέταξε τους άνδρες του να περάσουν κακήν κακώς μέσα στη γράνα, όπου πολλοί σκοτώθηκαν. Οι απώλειες για τους

Έλληνες ήταν ελάχιστες. Οι Τούρκοι τρομοκρατημένοι από την ήττα αυτή, δεν επιχείρησαν άλλη έξοδο. Σύμφωνα με τον Κολοκοτρώνη, μετά τη μάχη της Γράνας «οι Τούρκοι πλέον δεν εβγήκαν από τα τείχη της Τριπολιτσάς, ήτον η ύστερή τους φορά».⁷

Η συμφωνία του Κολοκοτρώνη με τους Αλβανούς υπερασπιστές της πόλης, ήταν το κύκνειο άσμα της παρουσίας των Τούρκων σε αυτήν και μια πρόσθετη απόδειξη της στρατιωτικής ευφυΐας του Γέρου του Μοριά. Μετά την άλωση της Τρίπολης ακολούθησε η πτώση των κάστρων του Ναυπλίου και της Ακροκορίνθου, καθώς και οι νίκες στο Σαραβάλι και το Γηροκομείο Πατρών. Η κυβέρνηση όμως που είχε προκύψει από την εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου φοβήθηκε ότι αν πάρει και το κάστρο των Πατρών τότε δεν θα καταφέρει να του αμφισβητήσει κανείς την Αρχηγία του Στρατού. Γι' αυτό τον υπονόμισαν και τον ανάγκασαν να λύσει την πολιορκία. Διηγείται ο Κολοκοτρώνης: «Σκοπός τους ήτον να μη πάρω την Πάτρα και δυναμωθώ. Αν με άφηναν να πάγω αμέσως, θα μου έδιδαν αμέσως τα κλειδιά οι Τούρκοι από τον φόβον τους. Ανάθεμα να έχουν».⁸

Η μάχη στα Δερβενάκια

Όπως και στις επιχειρήσεις για την κατάληψη της Τρίπολης, έτσι και στην αντιμετώπιση του Δράμαλη το 1822, ο Κολοκοτρώνης υπήρξε ο εμπνευστής του στρατηγικού σχεδίου που έφερε τη νίκη. Ως «αρχιστράτηγος» καθώς λίγες ημέρες πριν η Πελοποννησιακή Γερουσία του είχε αναθέσει τη διοίκηση όλων των στρατιωτικών δυνάμεων της Πελοποννήσου, ο Κολοκοτρώνης εξέδωσε διαταγή ότι όλοι οι άνδρες στην πόλη θα έπρεπε να τον ακολουθήσουν στην εκστρατεία εναντίον του Δράμαλη, ακόμη και οι γέροντες. Όσοι άνδρες θα παρέμεναν στην Τρίπολη δύο ώρες αφότου είχε εκδοθεί η διαταγή θα εκτελούνταν επί τόπου. Ο Γέρος του Μοριά δεν μπλόφαρε και στην εκπνοή της διορίας διέταξε τη σωματοφυλακή του να μπει στην πόλη και να ερευνησει σπίτι-σπίτι την πόλη για τυχόν φυγόστρατους. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά

⁷ Κολοκοτρώνης, ο.π., σελ.299

⁸ Ν. Τόμπρος, «Ενοπλες συγκρούσεις και πολιτικές αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια της πολιορκίας των Πατρών (1821-1828) στο Στ' Διεθνές Συνέδριο με θέμα: «Πολεμικές συγκρούσεις και τόπιο καθιαγιασμού του απελευθερωτικού αγώνα κατά την Επανάσταση του 1821» (Αθήνα, 6-7.10.2017)

ο Φωτάκος, κανένας άνδρας δεν βρέθηκε μέσα στην Τρίπολη, όλοι τους ακολούθησαν τον Κολοκοτρώνη.

Όταν τον Ιούλιο του 1822 το ισχυρό στράτευμα του Δράμαλη (περίπου 30.000 άνδρες) εισήλθε στην Πελοπόννησο, κατέλαβε την Ακροκόρινθο, ενώ οι υπουργοί και οι βουλευτές κατέφυγαν στους Μύλους της Λέρνης. Κάποιοι, μάλιστα, προκειμένου να γλυτώσουν τη ζωή τους επιβίβαστηκαν σε πλοία του ελληνικού στόλου. Καθώς ο Κολοκοτρώνης κατευθυνόταν με το στράτευμά του προς την Αργολίδα για να αντιμετωπίσει τον Δράμαλη, συναντούσε στο δρόμο του Έλληνες που έφευγαν έντρομοι προς την Τρίπολη. Ανάμεσά τους ήταν μέλη της Διοίκησης, από τους οποίους πληροφορήθηκε ότι οι περισσότεροι πολιτικοί είχαν ήδη καταφύγει στα πλοία. Ο Κολοκοτρώνης για να τονώσει το ηθικό των Ελλήνων τους είπε: «Τα έχασατε με δέκα παληότουρκους; Έχετε υπομονή και σε ολίγαις ημέραις θα τους στενοχωρήσω πουθενά και θα τους κάμω να χάσουν τα αυγά με τα καλάθια. Τι ήθελαν οι Μουρτάτιδες εις τον Μωριά όπου ήλθαν;»⁹

Μέσα στον πανικό τους οι Έλληνες δεν κράτησαν καμία αμυντική γραμμή στα Δερβενάκια όπου θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν την πορεία των δυνάμεων του Δράμαλη στο εσωτερικό της Πελοποννήσου. Έτσι, ο Δράμαλης συνέχισε ανενόχλητος την προέλασή του από την Κόρινθο στην Αργολίδα. Η αποφασιστικότητα του Κολοκοτρώνη και των πολεμιστών που τον ακολούθησαν και το στρατηγικό του σχέδιο ήταν τα μοναδικά εμπόδια. Η πρώτη φάση προέβλεπε την κατάληψη στρατηγικών σημείων μεταξύ του Άργους και της Τρίπολης από τους Έλληνες, ενέργεια που θα καθυστέρουσε την προέλαση του Δράμαλη προς την Αρκαδία. Το πιο σημαντικό απ' αυτά τα σημεία ήταν ο λόφος της Λάρισας, της αρχαίας ακρόπολης του Άργους, όπου υπήρχε ένα ισχυρό κάστρο της εποχής της Φραγκοκρατίας. Σε αυτό κλείστηκε ο Δημήτριος Ύψηλάντης με 700 άνδρες. Παράλληλα με τις προληπτικές αυτές ενέργειες, ο Κολοκοτρώνης εφάρμοσε την τακτική της «καμένης γης» ώστε ο στρατός του Δράμαλη να έχει προβλήματα με τα τρόφιμα. Ο Κολοκοτρώνης έβαλε να κάψουν ότι υπήρχε κατάλληλο για διατροφή των μεταγωγικών, να καταστρέψουν ότι ήταν χρήσιμο για τη σίτιση του τουρκικού στρατού και σε κάποιες επιλεγμένες περιοχές να μολύνουν το νερό. Σε συνδυασμό με τις αντίξοες καιρικές συνθήκες, προσπάθησε να υπονομεύσει τη φυσική κατάσταση του εχθρού, να

κλονίσει το ηθικό και τη θέληση των στρατιωτών για σκληρή μάχη.¹⁰

Οι τακτικές του Γέρου του Μοριά απέδωσαν μέσα σε λίγες μόνον ημέρες. Ο Δράμαλης καθυστέρησε στην πολιορκία του κάστρου του Άργους, ενώ άρχισε να αντιμετωπίζει και σοβαρό πρόβλημα ανεφοδιασμού. Παράλληλα με τις προαναφερόμενες τακτικές, ο Κολοκοτρώνης τοποθέτησε στους ορεινούς όγκους έξω από την Τρίπολη στρατιώτες, που ο καθένας άναβε τρεις φωτιές ώστε να πιστέψει ο Δράμαλης ότι η πόλη προστατευόταν από ένα μεγάλο στράτευμα που αριθμούσε πολλές χιλιάδες άνδρες και να μη συνεχίσει την πορεία του. Ο Δράμαλης υπό αυτές τις συνθήκες αντί να συνεχίσει προς την Τρίπολη αποφάσισε να επιστρέψει στην Κόρινθο, όπου θα μπορούσε να ανεφοδιαστεί από τον τουρκικό στόλο. Ο Κολοκοτρώνης είχε προβλέψει το σχέδιο υποχώρησης του Δράμαλη, έσπευσε να καταλάβει τις στενές διαβάσεις στα Δερβενάκια που οδηγούσαν από το Άργος στην Κόρινθο, με 2.500 πιστούς σε αυτόν στρατιώτες. Ήταν αποφασισμένος να μην αφήσει αφύλακτα για δεύτερη φορά τα Δερβενάκια, όπως είχε γίνει κατά την προέλαση του Δράμαλη. Τη μεγαλύτερη αντίσταση στην εφαρμογή του σχεδίου του τη συνάντησε από τους Έλληνες οπλαρχηγούς και προκρίτους που επέμεναν να δοθεί τακτική μάχη εκ παρατάξεως με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να του λέει ειρωνικά ότι «πάγει παλι κλέφτης εις τα βουνά».¹¹

Πριν από την κρίσιμη μάχη ο Κολοκοτρώνης μίλησε στους άνδρες του, όπως έκανε πριν από κάθε σύγκρουση. Καθώς δεν μπορούσαν να τον δουν όλοι, ανέβηκε στη στέγη ενός σπιτιού και από εκεί μίλησε στους στρατιώτες: «Έλληνες σήμερα εγεννήθημεν και σήμερα θα πεθάνωμεν δια την σωτηρίαν της πατρίδος μας και δια την εδικήν μας» και αφού τους συμβούλεψε τι να κάνουν στην επικείμενη μάχη, συνέχισε: «αλλά σας το λέγω και τούτο ότι απόψε ήλθεν η τύχη της πατρίδος μας, και μου είπεν ότι είμεθα νικηταί τόσον πολύ, όπου άλλην νίκην καλλιτέραν από την σημερινήν δεν εκάναμεν, αλλ' ούτε θέλομεν κάμει». Ο Κολοκοτρώνης τελείωσε την ομιλία με τα λόγια «Ο Θεός είναι με ημάς να μη σας μέλλη τίποτε, πηγαίνετε να ετοιμασθήτε καθώς σας είπα και να ελθήτε εδω όλοι να ξεκινήσωμεν μαζί».¹²

¹⁰ Π. Καρολίδης, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, (Αθήνα, 1916), τόμος 2, σελ. 62-63.

¹¹ Κολοκοτρώνη, Απομνημονεύματα, ο.π., σελ.194

¹² Φωτάκου, ο.π., σελ.210-211

⁹ Φωτάκος, ο.π., τόμος Β, σελ.

Στα στενά των Δερβενακίων ο Κολοκοτρώνης παρέταξε το μεγαλύτερο μέρος του στρατού στον Αϊ-Σώστη μακριά από την είσοδο των Στενών. Παράλληλα, σε μία ράχη έστησε ένα ψεύτικο στρατό τοποθετώντας, μουλάρια, καθώς και σημαίες, ρούχα και φέσια πάνω σε παλούκια προκειμένου να προκαλέσει σύγχυση στο στρατό του Δράμαλη και να πιστέψουν ότι το μεγαλύτερο τμήμα των Ελλήνων ήταν εκεί. Στη διάρκεια των δύο μαχών που διεξήχθησαν στην περιοχή των Δερβενακίων και του Αγιονορίου, στις 26 και 28 Ιουλίου 1822, οι Έλληνες συνέτριψαν την τουρκική στρατιά προκαλώντας σημαντικότερες απώλειες στους Τούρκους. Από τους 30.000 στρατιώτες που είχε το εκστρατευτικό σώμα του Δράμαλη μόνο 2000 κατάφεραν να διασωθούν και να φθάσουν στην τουρκοκρατούμενη Πάτρα. Χάρη στην ολύμπια ψυχραιμία και το ενορατικό στρατηγικό σχέδιο του Γέρου του Μοριά, διασώθηκε η Ελληνική Επανάσταση.

Συναισθηματική Νοημοσύνη και Χαρismaticή Ηγεσία στον Κολοκοτρώνη

Από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του Κολοκοτρώνη ήταν ότι κατάφερε να επιβάλει πειθαρχία σε ένα άτακτο στράτευμα, όπως ήταν το ελληνικό στην αρχή της Επανάστασης. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα, που ο Γέρος του Μοριά απέδωσε κυρίως στην προσωπική επικοινωνία που είχε αναπτύξει με τους άνδρες του: «Η αρχηγία ενός στρατεύματος ελληνικού ήταν μία τυραννία, δίοτι έκαμνε και τον αρχηγό, και τον κριτή, και τον φροντιστή, και να του φεύγουν κάθε ημέρα και πάλιν να έρχονται, να βαστάη ένα στρατόπεδον με ψέμματα, με κολακείες, με παραμύθια, να του λείπουν και ζωοτροφίαις και πολεμοφόδια, και να μην ακούν και να φωνάζη ο αρχηγός ...κάθε Έλληνας είχε τα καπρίτσια του, το θεό του, και έπρεπε να κάμη κανείς δουλειά με αυτούς, άλλον να φοβερίζη, άλλον να κολακεύη, κατά τους ανθρώπους». ¹³ Ο βιογράφος του, Δικαστής Γεώργιος Τσερσέτης, καταγράφει ότι ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης θεωρούσε ότι η επιρροή του στους κατοίκους της Πελοποννήσου οφείλετο στο όνομα της οικογενείας του, την περιβόητη δράση του ως κλέφτης και στο γεγονός ότι «εγνώριζε και ωμιλούσε εις τους εντοπίους την γλώσσαν των». Αναμφισβήτητα, ο Κολοκοτρώνης διέθετε το ταλέντο της πειθούς και υπάρχουν πολλά γνωστά παραδείγματα που με τις ομιλίες του εμπύχωνε τους άνδρες του πριν από μία μάχη.

Όμως, η συγκρότηση αποτελεσματικού στρατεύματος ήταν αποτέλεσμα δικών του δράσεων και πρακτικών. Σύμφωνα με τον Φωτάκο: «Ο Κολοκοτρώνης εις Χρυσοβίτσι είχε συνήθειαν κάθε δύο ημέρας να κατεβάζη τους στρατιώτας κάτω εις τον κάμπον, να βάλλη τους υπασπιστάς του να τους μετρούν, να τους ομιλή και να τους λέγη να κάμουν ανά δύο δύο διάφορα κινήματα με τα τουφέκια τους και πώς να φέρωνται, να τους εμπυχώνη, να τους κάμη να γνωρίζωνται και να αγαπώνται και να πονούνται αναμεταξύ των, όταν έβλεπεν ο ένας τον άλλον, μάλιστα εσταιναν καθώς οι τακτικοί τα τουφέκια τους όλα μαζί (πυραμίδες), έπαιζαν, ωμιλούσαν, έρριχναν το λιθάρι, εχόρευαν, επήδαγαν, και έπειτα με μίαν φωνή τους επανέφερε πάλιν εις τα άρματα». Επίσης, ο Κολοκοτρώνης εξέδιδε ημερήσιες διαταγές για να βοηθά στον τρόπο συμπεριφοράς αλλά και να τους συμβουλεύει. ¹⁴ Για παράδειγμα, ο Κολοκοτρώνης συνέλαβε τους σκοπούς του στρατοπέδου να κοιμούνται και αμέσως κάλεσε όλους τους άντρες. Ανέλυσε τον κίνδυνο που μπορεί να δημιουργηθεί για ολόκληρο το στράτευμα εάν τυχόν αποκοιμηθούν οι σκοποί. Καθώς οι περισσότεροι στρατιώτες του ήταν βοσκοί, τους ρώτησε τι κάνουν τα σκυλιά τους που δεν φυλάνε τα πρόβατα και αφήνουν τους λύκους να τα φάνε «Τους σκοτώνουμε και παίρνουμε καλύτερους», απάντησαν όλοι. Η έκδοση της διαταγής έγινε φυσικά κατανοητή και αποδεκτή από όλους.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία –παράταξη στρατιωτών υπό των ομαδαρχών τους, αναφορά, ημερήσια διαταγή διοικητή, τιμωρίες, ασκήσεις κτλ- δείχνουν ότι ο Κολοκοτρώνης προσπάθησε να επιβάλλει στους άνδρες του τους κανόνες και την πειθαρχία ενός τακτικού στρατού. Μέσα στη φωτιά του Επανάστασης που μόλις είχε ξεσπάσει, γνώριζε καλά ότι δεν θα ήταν δυνατό να εκπαιδευτούν οι Έλληνες ως τακτικοί στρατιώτες, αλλά έκανε ό, τι μπορούσε ώστε να αρχίσουν να συνηθίζουν να λειτουργούν ως στρατός. Έτσι εξηγείται και η οργάνωση και λειτουργία της δικής του στρατιωτικής ομάδας σε πρότυπα ενός τακτικού στρατού: όπως αναφέρει ο Φωτάκος «(το σώμα του Κολοκοτρώνη) είχε τον ιδιαίτερον οργανισμόν, τους καπεταναίους του, τους ιατρούς, τους φροντιστάς, τον σημαιοφόρον, τους ιερείς, τους σαλπικτάς και τυμπανιστάς του στρατού, τους υπασπιστάς, τους γραμματείς, τους καπεταναίους, οι οποίοι επακολουθούσαν τον αρχηγόν εις τον πόλεμον ως σωματοφύλακες κτλ». Αξίζει να επισημάνουμε ότι στο στράτευμα του Κολοκοτρώνη υπήρχε και μία επίλεκτη

¹³ Φωτάκος, ο.π., σελ.57

¹⁴ Φωτάκος, ο.π., σελ.59

μονάδα αποτελούμενη από 200 από τους γενναιότερους στρατιώτες του -όλοι από την Καρύταινα- γνωστή ως σωματοφυλακή του Αρχηγού, οι άνδρες της οποίας ρίχνονταν πρώτοι στη μάχη. Επίσης, ο Κολοκοτρώνης είχε πάρει μέτρα και για την εσωτερική ασφάλεια των στρατοπέδων, αναθέτοντας σε συγκεκριμένους στρατιώτες του να συλλαμβάνουν λιποτάκτες και κατασκόπους!

Η στρατιωτική ευστροφία του Κολοκοτρώνη στις δύσκολες στιγμές του αγώνα υπήρξε μοναδική και η μεγαλοψυχία του παραδειγματική. Διατηρούσε μια ξεχωριστή διαύγεια πνεύματος αλλά και αξιοζήλευτη ψυχραιμία. Ακαταπόνητη ήταν η ψυχική του δύναμη, η καρτερία και η αντοχή του στα μεγάλα προβλήματα των πολεμικών συγκρούσεων. Αν και η δράση του ήταν περιορισμένη στην περιοχή της Πελοποννήσου, εντούτοις, η απήχηση των λόγων και των πράξεων του ήταν τεράστια τόσο στον άμαχο πληθυσμό όσο και σε πολεμιστές, οπλαρχηγούς, πολιτικούς και θρησκευτικούς παράγοντες. Ο λόγος του ήταν μεστός, πειστικός, τονωτικός, παρορμητικός, συναινετικός και αισιόδοξος. Ο τρόπος διοίκησης και στρατιωτικής ηγεσίας ήταν αποτέλεσμα της τεράστιας εμπειρίας του τόσο κοντά στην οικογένειά του όσο και από τη συμμετοχή του στις στρατιωτικές μονάδες των Γάλλων, Ρώσων και Άγγλων στα Επτάνησα, την περίοδο μεταξύ 1809 και 1817. Τις δυσκολίες περί αποτελεσματικής διοίκησης των ελληνικών στρατιωτικών σωμάτων εκφράζουν τα λόγια του ότι: «...εις την Ευρώπην ο αρχιστράτηγος διατάττει τους στρατηγούς, οι στρατηγοί τους συνταγματάρχαις, οι συνταγματάρχαι τους ταγματάρχαις και ούτω καθεξής. Να μου δώση ο Βελιγκτών 40.000 στράτευμα, αλλ' αυτοονού να του δώσουν 500 Έλληνας δεν ημπορούσε ούτε μια ώρα να τους διοικήση».¹⁵

Επίλογος

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης υπήρξε μια από τις ελάχιστες χαρισματικές, στρατιωτικές ηγετικές προσωπικότητες του Αγώνα για την Ελληνική Ανεξαρτησία. Ανήκε στην κατηγορία της στρατιωτικής ιδιοφυΐας σε ότι αφορά την νεότερη ελληνική ιστορία, καθώς ήταν γρήγορος, εύστροφος και αποφασιστικός στη λήψη αποφάσεων, ιδιαίτερα σε κρίσιμες στιγμές των πολεμικών συγκρούσεων και επιχειρήσεων. Ήταν επίμονος στην προώθηση των ιδεών, των σχεδίων και του γενικότερου οράματός του και δεν στηριζόταν στη δύναμη

της θέσης που κατείχε για την επιβολή του σε άλλους, στρατιωτικούς και πολιτικούς παράγοντες αλλά στις ικανότητές του. Διακρίνονταν για τον υψηλό δείκτη ενσυναίσθησης καθώς κατόρθωνε να ενδυναμώνει, ακόμη και κάτω από τις χειρότερες πολεμικές συνθήκες, το αίσθημα συνοχής και εμπύχωσης των ανδρών του. Είχε άριστη γνώση των τεχνικών του ανταρτοπολέμου έναντι αριθμητικά υπέρτερων στρατιωτικών μονάδων σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο, αλλά και τεχνικών διατήρησης και ενδυνάμωσης του ηθικού και του φρονήματος των συμπολεμιστών του είτε μέσω της άμεσης φυσικής του παρουσίας στο πεδίο των μαχών είτε μέσω της πρόνοιας και φροντίδας που έδειχνε σε ζητήματα διοικητικής μέριμνας (τρόφιμα, όπλα και πυρομαχικά). Ήταν ιδιαίτερα ανθεκτικός στις κακουχίες και στερήσεις, αποτελώντας πρότυπο για πολεμιστές και συμπολεμιστές, δίκαιος σε ότι αφορούσε την επίλυση εσωτερικών προβλημάτων και με λόγο που μπορούσε να αγγίξει άμεσα την ψυχή των υφισταμένων του. Η μοίρα του απελευθερωτικού αγώνα αλλά και η πορεία εξέλιξης του ελλαδικού κράτους και κοινωνίας θα ήταν ίσως διαφορετικές αν η χαρισματική του στρατιωτική προσωπικότητα δεν είχε υπονομευθεί από «φίλιες» δυνάμεις της πολιτικής σκηνής της επαναστάσεως με διαφορετικό όμως όραμα.

Ο Γεράσιμος Ν. Καραμπελιάς γεννήθηκε στην Κάτω Αχαΐα. Σπούδασε σε Ελλάδα, ΗΠΑ (PACE University και NEW YORK UNIVERSITY) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (SOAS-UNIVERSITY OF LONDON). Είναι Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Έχει προσφέρει διαλέξεις μεταξύ άλλων σε Πανεπιστήμια των ΗΠΑ (Stanford University, Washington University, City University of New York (CUNY)) και του Καναδά (Simon Fraser University) ενώ άρθρα του κυκλοφορούν σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές (refereed journals) του εξωτερικού. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στις Σχέσεις Στρατού και Πολιτείας σε Ελλάδα, Τουρκία και Βαλκάνια, στη Στρατιωτική Κοινωνιολογία και σε θέματα Στρατιωτικής Ηγεσίας. Στη Σχολή Εθνικής Άμυνας διδάσκει ανελλιπώς από το 2001.

¹⁵ Φωτάκος, ο.π., σελ.182-183

Η ΔΙΑΠΡΑΞΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ - Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΣΤΟΝ Β΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΦΛΩΡΑΤΟΣ
Διδάκτωρ Νεώτερης και Σύγχρονης
Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο πόλεμος στην Ουκρανία (που ξεκίνησε με την εισβολή των ρωσικών δυνάμεων, την 24^η Φεβρουαρίου τ.ε.) έφερε εκ νέου στο προσκήνιο το θέμα των εγκλημάτων πολέμου. Ως γνωστόν, οι Ρώσοι εισέβαλαν στην ουκρανική επικράτεια από διάφορες κατευθύνσεις. Στα τέλη Μαρτίου, άρχισαν να αποσύρονται από τις περιοχές βορείως του Κιέβου, που ανακατελήφθησαν από τον ουκρανικό στρατό. Μετά από λίγες ημέρες, ήρθαν στο φως ομαδικοί τάφοι, γεμάτοι από σορούς αμάχων Ουκρανών, πολλοί εκ των οποίων είχαν υποστεί βασανιστήρια, στη Μπούκα. Αργότερα, το ίδιο συνέβη και σε άλλες περιοχές στα περίχωρα του Κιέβου, όπως τη Μποροντιάνκα. Συν τοις άλλοις, οι Ουκρανοί κατήγγειλαν τους Ρώσους για χρήση βομβών φωσφόρου και διασποράς, για αιχμαλωσία αμάχων και «χρησιμοποίησή» τους σαν ασπίδα, για βιασμούς ακόμη και ανηλίκων, για βασανιστήρια και άλλες πράξεις, που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Οι Ρώσοι, από την πλευρά τους, έκαναν λόγο για κακομεταχείριση αιχμαλώτων τους.

Δυστυχώς, δεν είναι η πρώτη φορά που καταγγέλεται η διάπραξη παρομοίων εγκλημάτων, καθώς η κακομεταχείριση των αιχμαλώτων και των αμάχων λαμβάνει χώρα από την αρχαιότητα. Προς τούτο, θεσπίστηκαν σταδιακά κανόνες για την προστασία τους. Στο παρόν άρθρο, θα γίνει μία σύντομη αναφορά στους κανόνες αυτούς και στο Δίκαιο που διέπει τις πολεμικές επιχειρήσεις σήμερα. Κατόπιν, θα παρατεθούν πολλά στοιχεία για τα εγκλήματα, που διέπραξαν οι Βούλγαροι στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Αυτοί ακολούθησαν την τακτική των μαζικών δολοφονιών προκρίτων και αμάχων, καθώς και του εμπρησμού και των καταστροφών των περιοχών που εγκατέλειπαν. Επίσης, ιστοπέδωσαν πολλά χωριά και προχώρησαν στην επίταξη τόννων τροφίμων. Οι Βούλγαροι, όμως, προέβησαν και σε δεκάδες φόνους, βιασμούς και πάσης φύσεως βιαιο-

πραγίες (όπως απεδείχθη από έρευνα μίας διεθνούς ανακριτικής επιτροπής).¹

Εικ. 1. Ουκρανοί στρατιώτες μεταφέρουν στα χέρια τραυματισμένη γυναίκα.

Τα εγκλήματα αυτά τούς αποξένωσαν οριστικά από τη συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων της Μακεδονίας. Δυστυχώς, δεν υπήρξαν σε όλες των περιπτώσεων πολλά στοιχεία (όπως π.χ. στο Κιλκίς). Πάντως, έως πρόσφατα, οι Βούλγαροι δεν είχαν τολμήσει να αποποιηθούν επισήμως των ευθυνών τους για την τέλεση των προαναφερθεισών πράξεων, επικαλούμενοι απλώς δικαιολογίες σε ορισμένες των περιπτώσεων. Εν τούτοις, τελευταία επιχειρούν να διαστρεβλώσουν τα γεγονότα, παραχαράσσοντας την ιστορία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Σιδηρόκαστρο (Δεμίρ-Ισάρ). Στο παρόν άρθρο θα παρατεθούν στοιχεία για τα εγκλήματα των Βουλγάρων σε τρεις μεγάλες πόλεις και κωμοπόλεις της Μακεδονίας, κατά σειράν το Σιδηρόκαστρο, τις Σέρρες και το Δοξάτο.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τα γεγονότα στην Ουκρανία (ανεξαρτήτως της εθνικότητας των θυμάτων ή των δραστών) είναι ξεκάθαρο ότι εμπίπτουν στις διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, που είναι εξ ίσου γνωστό ως Δίκαιο του Πολέμου ή Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων². Ο βασικός πυλώνας του Διεθνούς Ανθρωπιστικού

¹ Ιωαν. Πολιτάκος, *Στρατιωτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος*. Αθήνα: ΓΕΣ, 1980, σελ. 85.

² Πολλοί χρησιμοποιούν τον όρο «πόλεμος», θέλοντας να περιγράψουν μία ένοπλη σύρραξη. Εντούτοις, άλλοι εκτιμούν πως η αναφορά σε πόλεμο είναι πλέον ξεπερασμένη, καθώς η τελευταία φορά που ένα κράτος κήρυξε πόλεμο επισήμως εναντίον άλλου κράτους ήταν από την Σοβιετική Ένωση κατά της Ιαπωνίας, το 1945.

Δικαίου³ είναι οι τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα δύο πρωτόκολλα του 1977. Σύμφωνα με το άρθρο 2, κοινό και στις τέσσερις προαναφερθείσες Συμβάσεις της Γενεύης, οι διατάξεις τους εφαρμόζονται στην περίπτωση «κηρυγμένου πολέμου» ή οποιασδήποτε άλλης ένοπλης σύρραξης, που μπορεί να εκδηλωθεί μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών, ακόμη και αν η εμπόλεμη κατάσταση δεν αναγνωρίζεται ως τέτοια από κάποιο από τα μέρη, όπως εν προκειμένω συμβαίνει με τη Ρωσία. Ως γνωστόν, η Μόσχα κάνει λόγο για «ειδική στρατιωτική επιχείρηση».

Εικ. 2. Κατεστραμμένο από τους ρωσικούς βομβαρδισμούς κτίριο στην Ουκρανία.

Συν τοις άλλοις, οι συγκεκριμένες διατάξεις εφαρμόζονται και σε περίπτωση μερικής ή ολικής κατοχής εδάφους από τα στρατεύματα μίας άλλης χώρας. Μάλιστα, αυτό ισχύει ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία δεν μεσολάβησε της καταλήψεως ένοπλη αντίσταση. Ο όρος «ένοπλη σύρραξη» δεν ορίζεται στις Συμβάσεις της Γενεύης. Εντούτοις, είναι πλέον ευρέως αποδεκτόν ότι αντανακλά μία πραγματική και όχι μόνο μία νομική κατάσταση. Συνεπώς, ως «ένοπλη σύρραξη» λογίζεται κάθε διαφορά που ανακύπτει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κράτη και οδηγεί στην επέμβαση των ενόπλων δυνάμεών τους, ανεξαρτήτως του πώς την χαρακτηρίζουν τα ίδια.

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία απεφάνθη ότι «ένοπλη σύρραξη υπάρχει όποτε καταφεύγουν σε χρήση βίας δύο ή περισσότερα κράτη». Επιπλέον, σημείωσε ότι οι διατάξεις του

³ Βλέπε ενδεικτικά Κ. Χατζηκωνσταντίνου, *Επτά + 1 προβλήματα για το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2010.

Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ισχύουν από την έναρξη των εχθροπραξιών έως την λήξη τους, μετά την υπογραφή μίας συμφωνίας ειρήνης. Πρέπει να τονισθεί ότι ουδεμία σημασία έχει ο αριθμός των θυμάτων ή η διάρκεια των εχθροπραξιών.

Οι βασικές αρχές, που απορρέουν από τον ορισμό του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, είναι οι εξής: α. η αρχή της διάκρισης μεταξύ εμπόλεμων/αμάχων (ή αλλιώς μεταξύ στρατιωτικών/πολιτικών στόχων), β. η απαγόρευση επιθέσεως εναντίον όσων βρίσκονται εκτός μάχης, γ. η απαγόρευση πρόκλησης ανώφελου πόνου, δ. η αρχή της στρατιωτικής αναγκαιότητας και ε. η αρχή της αναλογικότητας.

Πολλοί νομικοί εκτιμούν ότι τα εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί στην ουκρανική επικράτεια συνιστούν κατάφορη παραβίαση των περισσότερων εκ των προαναφερθεισών αρχών. Ως εκ τούτου, χρήζουν ποινικής διερευνήσεως. Εντούτοις, δεν εμπíπτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αυτό ιδρύθηκε την 1η Ιουλίου 2002, όταν το καταστατικό του ετέθη σε ισχύ και εδρεύει στη Χάγη. Είναι αρμόδιο να εκδικάζει τα εγκλήματα πολέμου, που διεπράχθησαν μετά την 1η Ιουλίου 2002. Σύμφωνα, όμως, με το καταστατικό του (άρθρα 17 και 20), το δικαστήριο συμπληρώνει τα υπάρχοντα εθνικά δικαστικά συστήματα, ασκώντας τη δικαιοδοσία του μόνον όταν τα εθνικά δικαστήρια είναι απρόθυμα ή ανίκανα να ερευνήσουν ή να διώξουν τα προαναφερόμενα εγκλήματα. Επομένως, η κύρια ευθύνη για την έρευνα και την τιμωρία των εγκλημάτων παραμένει στο κάθε μεμονωμένο κράτος.

Εικ. 3. Πτώματα ανασύρονται από ομαδικό τάφο στη Μπούκα.

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο μπορεί να ασκήσει τη δικαιοδοσία του,⁴ εάν συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) ο κατηγορούμενος είναι υπήκοος κράτους, το οποίο απεδέχθη, δηλαδή υπέγραψε και κύρωσε το Καταστατικό του Δικαστηρίου ή β) το έγκλημα πολέμου διεπράχθη στο έδαφος κράτους, το οποίο απεδέχθη το Καταστατικό του Δικαστηρίου ή γ) η υπόθεση παραπέμπεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. κατ' εφαρμογή του Κεφαλαίου VII του Χάρτη του ΟΗΕ. (βλέπε άρθρα 12 και 13 του καταστατικού του Δικαστηρίου⁵).

Δυστυχώς, ούτε η Ρωσία ούτε η Ουκρανία συγκαταλέγονται μεταξύ των 120 και πλέον κρατών, που έχουν αποδεχθεί το προαναφερθέν καταστατικό.⁶ Επομένως, δεν ισχύουν οι δύο πρώτες προϋποθέσεις. Σημειωτέον ότι και άλλες χώρες (όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ινδία, το Ιράκ, η Κίνα, η Λιβύη κ.α.) δεν έχουν αποδεχθεί το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Το γεγονός αυτό δεν βοηθάει στην εκπλήρωση του σκοπού του, που είναι η διασφάλιση του σεβασμού από όλους των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Ως προς την γ' προϋπόθεση, είναι βέβαιον ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. (στο οποίο η Ρωσική Ομοσπονδία έχει το δικαίωμα

της αρνησικυρίας) ουδέποτε θα δεχθεί να παραπέμψει την υπόθεση στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.⁷

Σημειωτέον ότι τα εγκλήματα αυτά παραβιάζουν και το Ψήφισμα 2444 του 1968 της Γενικής Συνελεύσεως του Ο.Η.Ε. περί «Σεβασμού των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά την διάρκεια Ενόπλων Συρράξεων». Πολλοί από τους νεκρούς φαίνεται ότι είχαν βασανιστεί προηγουμένως. Αυτό συνιστά κατάφορη παραβίαση του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών⁸, το οποίο αναφέρει ότι «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρισιν απανθρώπων ή εξευτελιστικής». Σημειωτέον ότι το άρθρο αυτό κατοχυρώνει ένα απόλυτο δικαίωμα. Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε ποι- νές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική.

Υπενθυμίζεται ότι η προαναφερθείσα σύμβαση υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το 1950. Η σύμβαση αυτή αποτέλεσε τη βάση για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁹. Η Ρωσία, όμως, απεπέμφθη από το Συμβούλιο της Ευρώπης, στα μέσα Μαρτίου του 2022. Είχε ενταχθεί στον οργανισμό την 26^η Φεβρουαρίου 1996.

⁴ Σχετικά με τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, βλέπε το εξαιρετικό σύγγραμμα Β. Τσιλώνης, *Η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη, 2017.

⁵ Αυτό είναι γνωστό και ως Καταστατικό της Ρώμης, διότι υπεγράφη στην ιταλική πρωτεύουσα, την 17η Ιουλίου 1998.

⁶ Ο ομότιμος καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών Χρ. Ροζάκης δήλωσε τα ακόλουθα: «Ενώ υπάρχει δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της Χάγης να δικάζει άτομα, τα οποία είναι υπεύθυνα για εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, δηλαδή και τον Πούτιν ενδεχομένως, εκεί ωστόσο υπάρχει το εμπόδιο ούτε η Ρωσική Ομοσπονδία ούτε η Ουκρανία είναι συμβαλλόμενα μέρη αυτής της Σύμβασης, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να προσφύγει κανείς εναντίον του κ. Πούτιν». Βλέπε «Χρ. Ροζάκης, Πολύ δύσκολο να δικάσει ο ίδιος ο Πούτιν για εγκλήματα πολέμου», στην ιστοσελίδα <https://www.ertnews.gr>, 12/4/2022.

⁷ Το 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας έλαβε μία απόφαση-τομή στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, προχώρησε στην ίδρυση το Διεθνούς Δικαστηρίου για την ποινική δίωξη των προσώπων που ευθύνονται για την διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας από το 1991. Αυτό έγινε με την υπ' αριθμόν 827/1993 απόφασή του. Τον επόμενο χρόνο, απεφάσισε την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την εκδίκαση των εγκλημάτων πολέμου, που διεπράχθησαν στο έδαφος της Ρουάντα και στο έδαφος των γειτονικών κρατών, το 1994. Βύρων Ματαράγκας, «Δίκαιο του πολέμου και Διεθνές Δικαστήριο για την εκδίκαση των εγκλημάτων πολέμου» στην ιστοσελίδα <https://www.ethnos.gr/>, 1/4/2022.

⁸ Είναι περισσότερο γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

⁹ Πολύ συχνά αναφέρεται ως Δικαστήριο του Στρασβούργου.

Εικ. 4. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.

Αν και υπήρξε η οικειοθελής αποχώρηση της Ρωσίας, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ακολούθησε τη διαδικασία, που προβλέπεται για την αποπομπή μίας χώρας και κατέβασε τη ρωσική σημαία από την έδρα του Συμβουλίου στο Στρασβούργο. Την 25^η Φεβρουαρίου, την επόμενη ημέρα της εισβολής στην Ουκρανία, το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε αναστείλει τη συμμετοχή της Ρωσίας. Συνεπώς, το προαναφερθέν δικαστήριο ουδεμία δικαιοδοσία έχει.¹⁰ Ως γνωστόν, κάθε πολίτης ατομικά καθώς και κάθε μη κυβερνητική οργάνωση μπορεί να προσφύγει σε αυτό. Η προσφυγή του πρέπει να στρέφεται κατά κράτους και ποτέ κατά ιδιώτη. Υπάρχουν, όμως, δύο προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την άσκηση προσφυγής: α) να έχει παραβιάσει ένα κράτος-μέλος της ΕΣΔΑ κάποια από τις διατάξεις της και β) ο πολίτης να έχει εξαντλήσει τα εσωτερικά (εθνικά) ένδικα μέσα κατά της προσβολής αυτής.

Καθίσταται προφανές ότι είναι μάλλον ανέφικτο να παραπεμφθούν σε δίκη οι ηγέτες της Ρωσικής Ομοσπονδίας, πολλώ δε μάλλον χωρίς τη συγκατάθεση της Μόσχας. Το τελευταίο ενδεχόμενο, όμως, προβλέπει κυβερνητική μεταβολή στο εσωτερικό της Ρωσίας. Προς τούτο, πολλοί νομικοί στρέφουν την προσοχή τους προς τη θεμελίωση του εγκλήματος της Γενοκτονίας. Μάλιστα, και ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών έχει κάνει συχνά λόγο για διάπραξη

¹⁰ Τον Ιανουάριο του 2022, οι προσφυγές από τη Ρωσία αποτελούσαν το 24% των 70.000 υποθέσεων που ακόμη εκκρεμούν στο δικαστήριο. Η Ρωσία κατέχει την πρώτη θέση, ενώ η Τουρκία τη δεύτερη σε αριθμό προσφυγών.

του εγκλήματος αυτού εκ μέρους της Ρωσίας, μετά την 24^η Φεβρουαρίου τ.ε.

Ολοκληρώνοντας τη σύντομη αυτή αναφορά, θα γίνει μία αποσαφήνιση των όρων «έγκλημα πολέμου» και έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Το άρθρο 2 του Χάρτη του Λονδίνου του Αυγούστου 1945 ορίζει ως έγκλημα πολέμου κάθε παραβίαση των νόμων και εθίμων του πολέμου, ήτοι φόνο αμάχων ή ομήρων, κακομεταχείριση πολιτών, αιχμαλώτων ή ναυαγών, αρπαγή δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, άσκοπη καταστροφή αστικών στόχων (πόλεων, κωμοπόλεων, χωριών), περιτή από στρατιωτικής απόψεως ερήμωση κ.α.

Αντιθέτως, στην κατηγορία των «εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας» εντάσσονται τα εγκλήματα του κοινού Ποινικού Δικαίου, με τη διάπραξη των οποίων ένα κράτος κρίνεται ένοχο προσβολής της ελευθερίας, των δικαιωμάτων ή της ζωής ενός προσώπου ή μιας ομάδος προσώπων, που για ουδεμία παραβίαση του κοινού Ποινικού Δικαίου ευθύνονται ή (εάν έχουν πράγματι παραβιάσει μία τέτοια διάταξη) προσβολής που υπερβαίνει την προβλεπόμενη ποινή, όπως ορίζεται και από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο.

Πάντως, η διάκριση δεν είναι πάντα σαφής, καθώς συχνά εγκλήματα εμπίπτουν και στις δύο περιπτώσεις. Ένας γενικός κανόνας είναι ότι τα εγκλήματα πολέμου διαπράττονται μεταξύ αντιπάλων και κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων, ενώ εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι δυνατόν να διαπραχθούν και δίχως να υπάρχουν ξεκάθαρα αντίπαλοι, καθώς και σε ειρηνικές περιόδους.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΣΤΟΝ Β΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Το φθινόπωρο του 1912, ξέσπασε ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, μεταξύ αφ' ενός της Ελλάδος, της Βουλγαρίας, του Μαυροβουνίου και της Σερβίας και αφ' ετέρου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα τέσσερα βαλκανικά κράτη κατίσχυσαν στρατιωτικώς, γεγονός που πιστοποιήθηκε και από τη Συνθήκη του Λονδίνου. Αυτή υπεγράφη τον Μάιο του 1913. Εν τούτοις, τόσο πριν όσο και μετά την υπογραφή της, οι Βούλγαροι δημιουργούσαν επεισόδια στη γραμμή επαφής των στρατευμάτων τους με τα αντίστοιχα ελληνικά, καθώς και με αυτά της Σερβίας.

Εικ. 5. Ελληνικό πυροβολικό κινείται στην περιοχή του Σιδηροκάστρου.

Οι προαναφερθείσες ενέργειες αλλά και η συνεχιζόμενη συγκέντρωση στρατευμάτων πλησίον της προσωρινής διαχωριστικής γραμμής προκάλεσαν την επίδοση διαβήματος από τον Έλληνα πρεσβευτή στην Σόφια προς τη βουλγαρική κυβέρνηση. Η Ανωτάτη Βουλγαρική Στρατιωτική Διοίκηση (αντί απαντήσεως) διέταξε την απρόκλητη επίθεση των στρατευμάτων της εναντίον θέσεων του Ελληνικού Στρατού στην Νιγρίτα και τις Ελευθερές, το Βερτίσκο, την Καλλινδρία και το Καρασούλι. Επίσης, οι Βούλγαροι επετέθησαν και εναντίον των σερβικών δυνάμεων, οι οποίες ήταν εγκατεστημένες κατά μήκος του ποταμού Αξιού (στη Γευγελή). Πιο συγκεκριμένα, η II βουλγαρική Μεραρχία (οι άνδρες της οποίας ευρίσκοντο επί της γραμμής Δοϊράνη – Κιλκίς – Λαχανάς – βόρεια πλευρά Παγγαίου όρους – Ελευθερούπολη)¹¹ εισέβαλε στο ελληνικό έδαφος από τις 18.50 μ.μ. της 16ης/29ης Ιουνίου. Το βράδυ της ίδιας ημέρας, τέσσερες (4) βουλγαρικές μεραρχίες διείσδυσαν στις περιοχές Ιστίπ – Στρωμνίτσας και Κιουστεντήλ της Σερβίας. Αντικειμενικός στόχος των Βουλγάρων ήταν να διασπάσουν το κοινό μέτωπο των δύο αντιπάλων τους.

Σιδηρόκαστρο

Μετά τις διαδοχικές ήττες του βουλγαρικού στρατού στα πρώτα στάδια του πολέμου, οι μονάδες του κατέκλυσαν την περιοχή από το Νέο Πετρίτσι, μέχρι την γέφυρα του Στρυμόνα. Οι πανικόβλητοι Βούλγαροι προσπαθούσαν να περάσουν εσπευσμένα τα στενά του Ρούπελ. Κατά την υποχώρησή τους, ανείναξαν την σιδηροδρομική γέφυρα και εκκένωσαν εσπευσμένα το Σιδηρόκαστρο,

εγκαταλείποντας άφθονο πολεμικό υλικό και εφόδια. Προ της φυγής τους, όμως, άνδρες των βουλγαρικών στρατευμάτων προέβησαν στη μαρτυρική θανάτωση του Μητροπολίτη Κωνσταντίνου και 100 ακόμα πολιτών, ενώ λεηλάτησαν οικίες και καταστήματα. Λίγο μετά, η VI Μεραρχία του Ελληνικού Στρατού απελευθέρωσε το Σιδηρόκαστρο, όπου οι άνδρες της ευρέθησαν προ ενός αποτρόπαιου σκηνικού. Κατωτέρω, παρατίθεται το συγκλονιστικό τηλεγράφημα του διοικητού της VI Μεραρχίας Νικ. Δελαγραμμάτικα, με το οποίο ανακοίνωνε στον Βασιλέα Γεώργιο Α΄ τη σφαγή του Μητροπολίτη και των προκρίτων του Σιδηροκάστρου.¹²

Λαμβάνω την τιμή να αναφέρω ότι μετά τις πληροφορίες που λάβαμε για σφαγές στο Δεμίρ Ισάρ, εστάλη αξιωματικός του Επιτελείου που εξακρίβωσε τα παρακάτω: Ο Βούλγαρος λοχαγός της χωροφυλακής Μίκτα Μιλεγκώφ κατόπιν υποδείξεως τριών βουλγαροφώνων κατοίκων συνέλαβεν τον Μητροπολίτη Κωνσταντίνο, τον ιερέαν Παπασταύρον, τον προύχοντα Θωμάν Παπαζαχαρίου και πλέον των εκατό άλλων ομογενών, τους οποίους έκλεισεν εις τον περίβολον της βουλγαρικής Σχολής. Όλους αυτούς την νύκτα της 25ης προς 26ην τρέχοντος μηνός (σ.σ. Ιουνίου 1913) Βούλγαροι στρατιώτες και χωροφύλακες τους εσκότωσαν.

Εικ. 6. Λαϊκή λιθογραφία η οποία απεικονίζει τη μάχη του Σιδηροκάστρου.

Επεφόρτισαν, μάλιστα, Τούρκους χωρικούς και τους έθαψαν εις τον περίβολον της Σχολής, έξωθεν του ανατολικού τοίχου αυτής. Ο αξιωματικός του επιτελείου μου διέταξεν την εκταφήν αυτών δια να βεβαιωθή δια

¹¹ Ιωαν. Πολιτάκος, σελ. 51.

¹² Βλέπε Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος, *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού (1833-1949)*, τ. Α΄. Αθήνα: Σάκκουλας, 2014, σελ. 298.

το αποτρόπαιον γεγονός. Πράγματι, εις βάθος πλέον των δύο μέτρων ευρέθησαν συγκεντρωμένοι οι σοροί αυτών που εσφαγιασθήσαν. Πέραν των σφαγών, αξιωματικοί αλλά και στρατιώται του βουλγαρικού στρατού εβίασαν πολλές παρθένους. Μία, μάλιστα, εξ αυτών, ονομαζομένη Αγαθή Θωμά, θυγατέρα κηπουρού, αντεστάθη και εσφαγιασθη.

Τα καταστήματα της πόλεως κατεστράφησαν και διηρπάχθησαν καθώς και όλα τα σκεύη των οικιών των ομογενών, πολλούς εκ των οποίων διέσωσαν οι Τούρκοι, που τους έκρυψαν εις τας οικίας των...

Τα προαναφερθέντα επιβεβαίωσε και ο Θεοδ. Πάγκαλος, η μονάδα του οποίου συγκαταλεγόταν μεταξύ των πρώτων εξ όσων εισήλθαν στην πόλη του Σιδηροκάστρου. Αυτός έγγραψε χαρακτηριστικά στα Απομνημονεύματά του τα εξής: «Τα κύματα των πανικοβλήτων εξηκολούθουν παρελαύνοντα τροχάδην και με κραυγές τρόμου προς δυσμάς. Υπό την σκέπιν ότι δεν δύναται τις να βασισθή εις τας πληροφορίας ανθρώπων αλλοφρονούντων εκ του τρόμου, έσχισα την αναφοράν και διέταξα τους ιππείς (30 περίπου) να ιππεύσουν. Εξαπέστειλα δύο ελαφράς περιπολίας εμπρός και με την ημιλαρχίαν εν παρατάξει, δια των αγρών εκάλπασα προς τα βορείως της πόλεως υψώματα. Ομάδες τινές προ της θέας του επερχομένου ιππικού ετράπησαν εις φυγήν. Αλλά παρέμειναν επί του υψώματος τρεις τέσσαρες χωρικοί ψυχραιμότεροι των άλλων... Απέστειλα αμέσως δύο εκ των προυχόντων μετά τινών ιππέων όπως σταματήσουν τον φεύγοντα πληθυσμόν, ο οποίος μετά την μεσημβρίαν ήρχισεν επανερχόμενος εις τας οικίας του. Μετά σύντομον εξέτασιν ανεύρον εν των προαυλίων της Σχολής τεράστιον λάκκον, ο οποίος περιείχε άνω των 60 πτώματων εκ των σφαγέντων την προηγούμενην. Μεταξύ αυτών ήταν και ο μητροπολίτης Μελενίκου. Εις έτερον τάφον επί αμμώδους εδάφους ήσαν περί τα 30 πτώματα, εν οίς και δύο ιερείς της πόλεως. Περί τα 20 ακόμη πτώματα εύρομεν εις μεμονωμένους τάφους και τινά άταφα. Οι κάτοικοι και ίδια τα γυναικόπαιδα με σπαρακτικούς θρήνους παρηκολούθουν την εκταφήν των οικείων των. Μετά την σύνταξιν λεπτομερούς καταλόγου των ανεγνωρισθέντων θυμάτων ανεχώρησα μ.μ. (σ.σ. μετά μεσημβρίαν) προς συνάντησιν της Μεραρχίας βαδίζούσης επί της αμαξιτής οδού προς βορράν εις Μαρτικοστίνοβο

Όπως εξηγήθη εκ της συντόμου εξετάσεως των κατοίκων, τας σφαγάς ενήργησε ο Στρατιωτικός διοικητής της πόλεως Βούλγαρος λοχαγός της χωροφυλακής, όστις λυσσών δια την ήτταν των Βουλγάρων συνε-

κέντρωσε τους ατυχείς εις το προαύλιον της Σχολής και τους εφόνευσε δια πυροβολισμών και λογχισμών».¹³

Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄ εξοργίστηκε από τα γεγονότα και έστειλε αυθημερόν στο Υπουργείο Εξωτερικών το ακόλουθα κατεπείγον τηλεγράφημα:

Έκτη Μεραρχία αναφέρει ότι Βούλγαροι στρατιώται, τη διαταγή λοχαγού τινος της Χωροφυλακής, συνέλεξαν εις το προαύλιον της Βουλγαρικής Σχολής τον Μητροπολίτην του Δεμίρ-Ισάρ, δύο ιερείς και άνω των εκατόν προκρίτων, τους οποίους κατέσφαξαν.

Η Μεραρχία διέταξε την εκταφήν των πτωμάτων και εβεβαιώθη το έγκλημα.

Προς τούτοις εβίασαν παρθένους και ανιστάσας κατέσφαξαν. Διεμαρτυρήθητε κατ' εντολήν μου εις τους αντιπροσώπους των πεπολιτισμένων δυνάμεων εναντίον των ανθρωπομόρφων τούτων τεράτων, καθώς και εις τον πολιτισμένον κόσμον ολόκληρον και δηλώσατε ότι θα αναγκασθώ μετά λύπης μου να προβώ εις αντίποινα, όπως εμπνέουν φόβον και σκέπιν τινά προ της εκτελέσεως τιοιούτων εγκλημάτων.

Οι Βούλγαροι επισκιάζουν όλας τας φρικαλεότητας των βαρβαρικών επιδρομών του παρελθόντος και αποδεικνύουν ότι δεν έχουν πλέον το δικαίωμα να συγκαταλέγωνται μεταξύ πεπολιτισμένων λαών.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Εικ. 7. Φωτογραφία Βουλγάρων στρατιωτών (με τον διοικητή τους) παρατεταγμένων για επιθεώρηση. Προ των Βαλκανικών Πολέμων, πολλοί στην Ευρώπη θεωρούσαν τον βουλγαρικό στρατό πανίσχυρο. Μάλιστα, οι Βούλγαροι απεκαλούντο από ορισμένους «οι Πρώσοι των Βαλκανίων».

¹³ Θεοδ. Πάγκαλος, *Τα απομνημονεύματά μου, 1897 – 1947*, τ. Α΄. Αθήναι: Κέδρος, 1959, σ.σ. 328–329.

Ο Φωκίων Φωτόπουλος έγραψε τα ακόλουθα¹⁴: «Δύο ημέρας μετά την αναγγελίαν των σφαγών Στρωμνίτης, Σερρών και Δεμίρ Ισάαρ, ο πρόεδρος της ελληνικής Βουλής ελάμβανε λεπτομερέστατον τηλεγράφημα εκ Θεσσαλονίκης, το οποίον περιείχε πλήρη την εικόνα της καταστροφής του Δεμίρ Ισάαρ. Το τηλεγράφημα... εδόθη υπό του γραφείου τύπου εις τας Αθηναϊκάς εφημερίδας προς δημοσίευσιν και είχε ως έξης:

ΕΚ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Πρόεδρον Βουλής, Αθήνας

Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή τηλεγραφεί τα εξής εκ Σερρών:

«Η έρευνα εν Δεμίρ Ισασαρ απεκάλυπεν αφαντάστους κακουργίας, βιαιότητας, διαρπαγάς και ατιμώσεις παρά του Βουλγαρικού στρατού κατά των κατοίκων Ελλήνων και Μουσουλμάνων, υπερβαινούσας πάσαν περιγραφήν και επιβεβαιουμένας δι' εκθέσεων των προκρίτων αμφοτέρων των στοιχείων.

Την πρωίαν της 25ης Ιουνίου, ενώ άπαντα μεν τα 120 καταστήματα της πόλεως ήσαν κενά κατόπιν λεηλασίας, οι δε κάτοικοι όσοι δεν είχαν καταφύγη προς σωτηρίαν εις τα περίχωρα, διετέλουν κλεισμένοι εις τας οικίας των, τα υπόγεια και τας στέγας έντρομοι, κήρυκες μετά τυμπάνων περιελθόντες τας κεντρικάς οδούς εκάλουν πάντας να εξέλθωσι και ανοίξωσι τα καταστήματα, διότι είχαν επέλθει δήθεν ειρήνη. Οι εξερχόμενοι τότε συνελαμβάνοντο και ωδηγούντο εις τα στρατιωτικά καταλύματα ή εις το Διοικητήριον όπου εφονεύοντο δι της λόγχης. Τα γνωσθέντα θύματα της βουλγαρικής θηριωδίας ανέρχονται εις 104, εξ ων 69 εθανάτωθησαν (σε άλλη παράθεση της ίδιας έκθεσης δίνεται ο αριθμός 64), 5 τραυματισθέντες νοσηλεύονται, 30 δε άτομα, αποτελούντα 7 οικογενείας, εξηφανίσθησαν. Μόνον εις την κεντρικήν οδόν της Ελληνικής συνοικίας, αριθμούσης εν συνόλω 28 οικίας, ων αι δύο Βουλγαρικάί, υπάρχουν εις 23 οικίας 24 θύματα.

Συνοπτικώς αναφέρομεν λεπτομερείας τινάς:

Επτά βούλγαροι στρατιώται περί την 3ην ώραν μ.μ, συλλαβόντες 13 Έλληνας εν οίς και τον Γ. Τσαταλτσιανόν, καπνεργάτην, ωδήγησαν αυτούς εις τον χείμαρρον πλησίον νεοσκαφούς λάκκου, ένθα ανέμενον έτεροι επτά στρατιώται. Οι συλληφθέντες ετέθησαν δέσμοι μεταξύ δύο στοίχων λογχοφόρων και ελογχίσθησαν, εσωριάσθησαν δε πλέοντες εις το αίμα των.

¹⁴ Φωκ. Φωτόπουλος, *Ιστορία του Ελληνο-Σερβο-Βουλγαρικού Πολέμου*. Νέα Υόρκη: Άτλας, 1920, σελ. 553.

Αθίγγανοι νεκροθάπται διετάχθησαν να τους θάψουν, σύροντες αυτούς εις τον λάκκον, όπου τους εκάλυψαν με χώμα. Ο Τσαταλτσιανός, φέρων επτά 7 πληγάς και συνελθών εκ της λιποθυμίας, εξελιπάρισε τον νεκροθάπτην Αθίγγανον να μη καλύψη την κεφαλήν του με πολύ χώμα υποσχεθείς αμοιβήν. Αποσυρθέντων των στρατιωτών, ο Τσαταλτσιανός, αποτινάξας το χώμα, εξήλθε του τάφου και εκρύβη εις γειτονικήν οικίαν, ένθα νοσηλεύεται και διατελεί εις σοβαράν κατάστασιν. Τα τραύματά του είναι δύο εις την κοιλίαν, τρία εις τα νύτα και δύο εις τους μηρούς.

Έτεροι 9 Έλληνες κατέφυγον την ιδίαν ημέραν εις το γειτονικόν Βουλγαρικόν χωρίον Γέρμαν εις την οικίαν Βάνε-Χατζή (σε άλλη παράθεση της ίδιας έκθεσης αναφέρεται ως Βασέ-Χατζή). Δώδεκα Βούλγαροι, κυκλώσαντες την οικίαν, απηγόρευσαν την έξοδον εις τους εν αυτή, ζητούντες 15 λίρας (σε άλλη παράθεση της ίδιας έκθεσης δίνεται ο αριθμός 12 λίρες), ίνα λυτρώσωσιν αυτούς εκ της σφαγής. Κατόπιν γενομένων εράνων εμετρήθησαν τα χρήματα ταύτα. Αλλά μόλις εξήλθον ούτοι της οικίας, στρατιώται συνέλαβον αυτούς, δύο δε αξιωματικοί μετά στρατιωτών τους ωδήγησαν εκτός του χωρίου. Καθ' οδόν εις τούτων, ο Γεωργ. Αριστοτέλης υιός προκρίτου ιατρού, εμέτρησεν ετέρας 15 λίρας εις ένα στρατιώτην, όστις του υπεσχέθη να τον σώση. Οι λοιποί 8 οδηγούμενοι ανά τετράδας εις δύο λάκκους υπεχρεώθησαν παρ' ενός ανθυπολοχαγού να γονατίσωσι, ο δε αξιωματικός ανασπάσας το ξίφος του κατέφευγεν επανειλημμένως κτυπήματα κατά των κεφαλών και των τραχήλων των. Ο Αριστοτέλης οδηγηθείς εις παρακειμένην θέσιν, απελύθη παρά του στρατιώτου. Τρεις άλλοι εξ αυτών, οι Ν. Έμμανουήλ, Ηλ. Στοϊμένης (σε άλλη παράθεση της ίδιας έκθεσης αναφέρεται ως Σταϊρώνης) και Κωνστ. Δραγάτης, τραυματισθέντες σοβαρώς εσύρθησαν απωτέρω, κρυβέντες, την δ' επομένην μετεφέρθησαν κρυφίως προς νοσηλείαν, εξακολουθούσαν εισέτι.

Ατιμώσεις παρθένων

Εις την ιδίαν οικίαν του χωρίου Γέρμαν είχαν συγκεντρωθή 34 γυναίκες, 8 γραΐαι και 4 παρθέναι εκ Δεμίρ Ισάαρ καταφυγούσαι εκεί ίνα εύρωσι σωτηρίαν. Έτερος αξιωματικός μετά 3 στρατιωτών ωδήγησε τας παρθένους εις αντικρυνάς οικίας και εβίασαν αυτάς, την δε νύκτα άλλοι στρατιώται, εκλέξαντες την ωραιότεραν των παρθένων, μετεχειρίσθησαν αυτήν καθ' όλην την νύκτα αφήσαντες αυτήν ημιθανή. Εκ των τεσσάρων παρθένων δύο ήσαν αδελφαί, ων η μία 19 ετών η δε άλλη 14.

Η θέα των οικιών, των οδών και των καταστημάτων της πόλεως είνε φρικώδης. Οι Βούλγαροι κατέστρεψαν και τα εντελώς ασήμαντα πράγματα. Όλα τα υπόγεια των οικιών τα ανέσκαπτον προς ανακάλυψιν θησαυρών. Εις τον σιδηροδρομικόν σταθμόν ευρέθησαν ολόκληρα βαγόνια πλήρη λαφύρων, γυναικείων ενδυμάτων, εφαπλωμάτων, σκευών και λοιπών, εστοιβαγμένων παρά των αξιωματικών όπως αποσταλώσιν εις Σόφιαν. Οι Μουσουλμάνοι πρόκριτοι υπέβαλον μακράν έκθεσιν περί των θηριωδιών και των ληστειών των διαπραχθεισών υπό των Βουλγάρων κατά του Μουσουλμανικού στοιχείου από της καταλήψεως του Δεμίρ Ισάρ, περιγράφοντες την βάρβαρον των Βουλγάρων πολιτείαν. Το Τουρκικόν τέμενος Τσαρί-Ταμτσή (σε άλλη παράθεση της ίδιας έκθεσης αναφέρεται ως Τσαρί-Τσαμεσί), όπερ ουδέποτε υπήρξε χριστιανικόν, κατέλαβον οι Βούλγαροι δια της βίας, μεταβαλόντες τούτο εις ναόν των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου.

Ήδη η Α.Μ. ο Βασιλεύς διέταξε την απόδοσιν του τεμένους τούτου εις τους Μουσουλμάνους, οίτινες έλαβον γνώσιν της διαταγής μετ' ευγνωμοσύνης. Άλλο Τουρκικόν τέμενος μετέβαλον οι Βούλγαροι εις καφωδείον τοποθετήσαντες εν αυτώ σκηνάς και παρασκήνια. Οι Βούλγαροι εξέθαψαν σκελετούς των Τουρκικών νεκροταφείων και εσημάτισαν εκ των κρανίων πυραμίδας προς εκφοβισμόν των Μουσουλμάνων.

Εικ. 8. Συγγενείς θυμάτων μοιρολογούν τους νεκρούς τους στην Ασβεσταριά Σιδηροκάστρου, το 1913.

Πάντες οι κάτοικοι διαβεβαιούσι ότι τα κακουργήματα των τελευταίων ημερών διέπραξαν αξιωματικοί και στρατιώται του 12ου και 21ου συντάγματος... Επί κεφαλής των διαπραξάντων τας σφαγάς ήτο ο υπολοχαγός Μπροςκάνωφ του 21ου συντάγματος και ο επιλοχίας Αλεξανδρόφ. Εισελθόντες εις την πόλιν προ της

εγκαταστάσεως των Ελληνικών στρατιωτικών αρχών, εύρομεν τας οδούς ερήμους, τους κατοίκους εγκλείστους και περιτρώμους.

Κατόπιν της εμφανίσεως ημών ανεθάρρησαν Έλληνες και Μουσουλμάνοι”.

(Γραφείον Τύπου)»

Η προαναφερθείσα Κοινοβουλευτική Επιτροπή έστειλε και ένα άλλο τηλεγράφημα, το οποίο παρέχει επιπλέον στοιχεία για τα εγκλήματα των Βουλγάρων.¹⁵

«ΕΚ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Πρόεδρον Βουλής, Αθήνας

Η Κοινοβουλευτική Επιτροπή τηλεγραφεί εκ Σερρών, ότι αι λεπτομέρειαι της σφαγής του Μητροπολίτου Μελενοϊκού Κωνσταντίνου, των προκρίτων και άλλων ομογενών εκ Δεμίρ Ισσάρ είνε τραγικώταται.

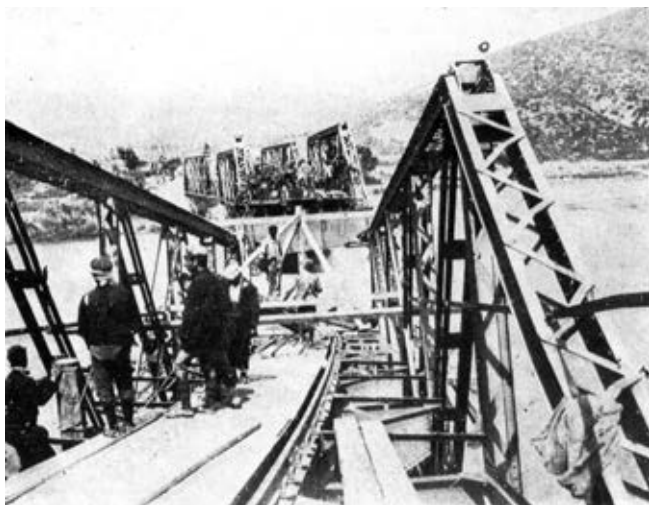
Εικ. 9. Χρυσοκέντητη σημαία των Βουλγάρων, η οποία έφερε την επιγραφή «Εμπρός για την Αθήνα». Η σημαία απετέλεσε λάφυρο του ελληνικού στρατού κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο.

Περί την 9ην πρωϊνήν ώραν της 25ης Ιουνίου εικοσάς Βουλγάρων στρατιωτών υπό έναν αξιωματικόν φέροντες εφ' όπλου λόγχην μετέβησαν εις την Μητρό-

¹⁵ Φωκ. Φωτόπουλος, σ.σ. 621-622.

πολιν, ένθα ευρίσκοντο και οι πρόκριτοι Θωμάς Παπαχαριζάνης, Μέγας Λογοθέτης επαρχίας Μελενοίκου. Οι στρατιώται έκρουσαν την θύραν, επειδή δε αντέστη ο Μητροπολίτης, διέρρηξαν αυτήν και εισήλθον έξ στρατιώται μετά του αξιωματικού των. Ανήλθον εις τα δωμάτια ζητούντες δήθεν όπλα και έγγραφα. Ανέτρεψαν όλα τα έπιπλα και σκεύη, βωμολοχούντες και υβρίζοντες, ήρπασαν 40 λίρας, ευρεθείσας εις το γραφείον του Μητροπολίτου, κατόπιν απήγαγον αυτόν μετά τινος ιερέως ενός προκρίτου κατά του Μεγάλου Λογοθέτου ους κατεκρεούργησαν. Κατόπιν τον εσκύλευσαν αφαιρέσαντες τα χρήματα, το ωρολόγιον και τα εσωτερικά ενδύματά του.

Εγκαταλείψαντες αμφοτέρα τα θύματα επανήλθον εις Μητρόπολιν ζητούντες την αδελφήν του Μητροπολίτου κρυβείσαν εις την οροφήν γειτονικής οικίας και σωθείσαν ως εκ θαύματος. Η μήτηρ του Μητροπολίτου απέθανεν εκ τρόμου. Είτα οι Βούλγαροι διήρπασαν τα άμφια του Μητροπολίτου, δύο μίτρας, σταυρόν αδαμαντοκόλλητον, χρυσούν ευαγγέλιον και άλλα πολύτιμα σκεύη και έπιπλα και διακοσίας τεσσαρόκοντα λίρας της αδελφής του Μητροπολίτου, τας οποίας είχε κρυμμένας.

Εικ. 10. Γέφυρα στο Σιδηρόκαστρο, την οποία κατέστρεψαν οι υποχωρούντες Βούλγαροι.

Οι νεκροί έμειναν εκτεθειμένοι μέχρι Τετάρτης 26ης Ιουνίου, οπότε συρόμενοι εκ των ποδών μετά πολλών άλλων πτωμάτων εντοπίων και εκ των περιχώρων ερρίφθησαν εις βόθρον εντός του περιβόλου του νεοδμήτου ημιτελούς βουλγαρικού σχολείου. Επιζητούντες πλήρη διευκρίνησιν γενομένων, εξεθάψαμεν μετά μεγίστης δυσκολίας. Ένεκα της σήψεως

των πτωμάτων ανεσύρθησαν μόνον οκτώ πτώματα. Η εκταφή των άλλων είναι αδύνατος. Ο βόθρος ανασκαφείς παρουσιάζει φρικωδέστατον θέαμα, ογκώδη συρφετόν πολλών δεκάδων πτωμάτων. Ο Μητροπολίτης κατέκειτο πρηνής φρικτός την όψιν. Πάντα τα εκταφέντα πτώματα έχουσι βαθύτατα τραύματα διά της λόγχης πλευρικά, ων πλείστα διαμπερή. Επίσης τραύματα κατά κεφαλής, κρανία διερρηγμένα, οφθαλμούς εξωρυγμένους, μωλωπισμούς και άλλα παρόμοια τεκμήρια αποδεικνύοντα περιτράνως ότι προ του μαρτυρικού θανάτου υπέστησαν πλείστας κακώσεις. Η όψιν των θυμάτων εμαρτύρει φρικκίωδη αγωνίαν θανάτου.

Ενταφιασμός εγένετο υπό ολοφυρμούς χερών και ορφανών πάσης κοινότητος.

Εγκαίρως καταφθάσαντες είδον το φρικτόν θέαμα των θυμάτων οι ανταποκριταί του Χαβάς και των Τάϊμς. Ολίγον μετέπειτα ήκουσαν το μαρτυρολόγιον οι ανταποκριταί του Κήρυκος της Νέας Υόρκης, της Τριμπούνας και τρεις άλλοι, οίτινες έλαβον πλείστας φωτογραφίας των διαδραματισθεισών ανηκούστων φρικαλεοτήτων. (Γραφείον Τύπου)»

Η αγανάκτηση και η οργή διακατείχε όλα τα μέλη της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής. Μάλιστα, δύο εξ αυτών (ονόματι Σπανούδης και Κοσμίδης) έστειλαν στο Πατριαρχείο το εξής τηλεγράφημα¹⁶: «Κατώδυνοι αναγγέλλομεν τον μαρτυρικόν θάνατον του Μητροπολίτου Μελενοίκου εξακριβωθέντα εν λεπτομερεία. Ο Μητροπολίτης επλήγη την πρωίαν της 25 Ιουνίου αγρίως διά λόγχης εις την κεφαλήν και τας πλευράς. Εποδοπατήθη και έπειτα κατεσπιλώθη και εσυλήθη. Συνεμαρτύρησαν εις ιερέυς, εις πρόκριτος και ο Μέγας Λογοθέτης. Εκ της αυτής επαρχίας εκρεουργήθησαν και 102 άλλοι Έλληνες. Τα άμφια και τα αντικείμενα της Μητροπόλεως διηρπάγησαν. Εκθάψαντες χθες τους νεκρούς, κατακειμένους εν βόθρω, εύρομεν τον Μητροπολίτην φρικτάς φέροντα πληγάς. Αι οικίαι και τα καταστήματα διηρπάγησαν. Εμαρτύρησεν επίσης ο Επίσκοπος Πολυανής. Θεωρείται βέβαιος ο μαρτυρικός θάνατος και του Αγίου Μυρέων. Των Εθνομαρτύρων της Εκκλησίας αιωνία η μνήμη».

Οι Βούλγαροι αρνούνται ότι υπήρχε οργανωμένο σχέδιο σφαγής εκ μέρους τους. Υποστηρίζουν ότι επρόκειτο απλώς για το (λίγο έως πολύ αναμενόμενο) αποτέλεσμα συγκρούσεων μεταξύ του βουλγαρικού

¹⁶ Φωκ. Φωτόπουλος, σελ. 620.

στρατού με το ένοπλο τμήμα που είχε δημιουργήσει ο Μητροπολίτης Κωνσταντίνος. Αυτό απαρτιζόταν από Έλληνες κατοίκους του Σιδηροκάστρου. Μάλιστα, η βουλγαρική έκδοση της wikipedia αναφέρει τα εξής σχετικά με την ιστορία του Σιδηροκάστρου και τα γεγονότα του 1913: «Κατά τη διάρκεια του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, στις 25 Ιουνίου στο Σιδηρόκαστρο, οι Έλληνες υπό την ηγεσία του Έλληνα Επισκόπου Κωνσταντίνου, επιτέθηκαν κατά των Βουλγάρων, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει συμπλοκή όπου σκοτώθηκαν 250 Βούλγαροι και 71 Έλληνες, ανάμεσά τους και ο Επίσκοπος Κωνσταντίνος, στις 27 Ιουνίου 1913».

Οι ανωτέρω ισχυρισμοί δεν επιβεβαιώνονται από καμία αξιόπιστη τρίτη πηγή (ελληνική ή ξένη).

Εικ. 11. Λαϊκή λιθογραφία, που απεικονίζει την μάχη των Σερρών μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων.

Σέρρες

Την 20^η Ιουνίου / 3^η Ιουλίου, η VII Μεραρχία (αποτελώντας το δεξιό κέρασ της ελληνικής παρατάξεως) προήλασε προς την Νιγρίτα, στην οποία εισήλθε το μεσημέρι της ίδιας ημέρας. Τα βουλγαρικά στρατεύματα είχαν ήδη εκκενώσει την πόλη αφού προηγουμένως είχαν πυρπολήσει το σύνολο των οικιών της και είχαν θανατώσει τους περισσότερους εκ των κατοίκων της.¹⁷ Χαρακτηριστικό είναι το κάτωθι τηλεγράφημα του μετάρχου.

¹⁷ Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Β΄, σελ. 609.

Γενικόν Στρατηγείον

Νιγρίτα και πεδιάς αυτής παρουσιάζουσιν οικτρὸν θέαμα. Βούλγαροι εν τη ατάκτῳ υποχωρήσει των αφήκαν σωρὸν καιομένοιν ερειπίων και πληθύν πτωμάτων γερόντων και γυναικόπαιδων.

Νιγρίτα 20.6.1913. Ώρα 7.10΄ μετά μεσημβρία

Σωτήλης

Ο επόμενος στόχος ήταν οι Σέρρες. Η πόλη είχε περιέλθει υπό τον ζυγό των Οθωμανών από το 1383, δηλ. αρκετές δεκαετίες προ της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι περισσότεροι κάτοικοί της ήσαν Έλληνες, ενώ υπήρχαν αρκετοί μουσουλμάνοι και λίγοι εβραίοι. Μετά την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, η πόλη ετέθη στο στόχαστρο των Βουλγάρων. Την 2^η Οκτωβρίου 1912, ο οθωμανικός στρατός απεχώρησε και την επομένη εισήλθε στην πόλη η II Μεραρχία των Βουλγάρων υπό τον Γκεόργκι Τεοντόρωφ. Ο Μητροπολίτης και πολλοί Έλληνες κάτοικοι τους υπεδέχθησαν ως ελευθερωτές, αλλά ο σχηματισμός δεν παρέμεινε στην πόλη, καθώς βιαζόταν να φθάσει στην Θεσσαλονίκη.

Ευτυχώς, σε αυτήν είχαν προλάβει να εισέλθουν οι δυνάμεις του Βασιλέως Κωνσταντίνου. Μολαταύτα, οι Βούλγαροι έβαλαν με το πυροβολικό τους από την περιοχή του Λαγκαδά, επιδιώκοντας να δρέψουν τους καρπούς της ελληνικής νίκης. Ο Στρατηγός Γκεόργκι Τεοντόρωφ (Georgi Stoyanov Todorov)¹⁸ αξίωσε την υπογραφή ενός πρωτοκόλλου παραδόσεως της πόλεως και σε αυτούς από μέρους των Τούρκων, ο επικεφαλής των οθωμανικών δυνάμεων στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας Χασάν Ταξίν Πασάς όμως αρνήθηκε. Κατόπιν, ζήτησαν από τον Κωνσταντίνο την είσοδο δύο μεραρχιών τους στην πόλη (συνολικής δυνάμεως 35.000 ανδρών), δίχως να αμφισβητήσουν την ελληνική κυριαρχία. Ο Αρχιστράτηγος, όμως, δεν συνεφώνησε, επιτρέποντας (ύστερα από πολλές διαβουλεύσεις) την είσοδο μόνον δύο ταγμάτων, στα οποία υπηρετούσαν οι πρίγκιπες Βόρις και Κύριλλος. Εντούτοις, αυτοί κατάφεραν να βάλουν στην πόλη μία ολόκληρη μεραρχία, γεγονός το οποίο δεν διήλαθε της προσοχής των Ελλήνων.

¹⁸ Βλέπε ενδεικτικά Ιωαν. Πολιτάκος, σελ. 41.

Εικ. 12,13,14. Η πόλη των Σερρών κατεστραμμένη από τους υποχωρούντες Βουλγάρους.

Οι Βούλγαροι δεν αρκέστηκαν, όμως, μόνον σε αυτά. Διέδωσαν σε όλο τον ξένο Τύπο ότι είχαν συνάψει φονικές μάχες με ισχυρές τουρκικές δυνάμεις, επί μία ολόκληρη μέρα. Ως εκ τούτου, καθυστέρησαν, ενώ οι Έλληνες έφθασαν σχεδόν δια... περιπάτου στην

πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Παράλληλα, διένειμαν την έκθεση του Στρατηγού Τοδογον, στην οποία ανέφερε ότι είχε καταλάβει την Θεσσαλονίκη και την... προσέφερε στον Βασιλέα της Βουλγαρίας!¹⁹ Σημειωτέον ότι στο πλαίσιο της συμμαχικής αλληλεγγύης ελληνικά ατμόπλοια μετέφεραν τα βουλγαρικά στρατεύματα στο μέτωπο της Θράκης.²⁰

Πάντως, οι Βούλγαροι επέστρεψαν σε μία μονάδα του Ελληνικού Στρατού να εισέλθει στις Σέρρες εις ένδειξιν ανταποδόσεως της κινήσεως του Κωνσταντίνου. Αυτό έγινε με το 3^ο Σύνταγμα Ιππικού υπό τον Πιερ. Μαυρομιχάλη, το οποίο στρατοπέδευσε στην πόλη, την 31^η Οκτωβρίου (π.ημ.). Οι Σερραίοι το υπεδέχθησαν με ενθουσιασμό. Επίσης, θερμή υποδοχή επεφύλαξαν και στους δύο Βουλγάρους πρίγκιπες Βόρι και Κύριλλο, οι οποίοι επεσκέφθησαν την πόλη τους, την 12^η Νοεμβρίου. Ήταν ακόμη σύμμαχοι και οι Έλληνες της πόλεως πίστευαν ότι τους ανέμεναν καλύτερες μέρες. Προς τούτο και εόρτασαν πανηγυρικά την εθνική επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου.

Έκτοτε, όμως, ξεκίνησε η ραγδαία επιδείνωση των διμερών ελληνοβουλγαρικών σχέσεων, που οδήγησε στο ξέσπασμα του Β' Βαλκανικού Πολέμου. Αμέσως μετά, ο Ελληνικός Στρατός κατόρθωσε να εκκενώσει την Θεσσαλονίκη από τους Βουλγάρους και να πετύχει καθοριστικές νίκες στο Κιλκίς-Λαχανά, τη Δοϊράνη και το Σιδηρόκαστρο. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 28^{ης} Ιουνίου/11^η Ιουλίου, ο Κωνσταντίνος έμαθε ότι οι Βούλγαροι είχαν αρχίσει να εκκενώνουν την πόλη των Σερρών. Προς τούτο, η VII Μεραρχία διετάχθη να καταλάβει την πόλη. Όταν, όμως, έφθασε εκεί (το βράδυ της ημέρας εκείνης), οι Σέρρες είχαν ήδη πυρποληθεί υπό του εχθρού. Ο μέραρχος έστειλε το ακόλουθο τηλεγράφημα προς το Γενικό Στρατηγείο.²¹

¹⁹ Αυτά εκμυστηρεύθηκε γεμάτος οργή ο Βασιλεύς Γεώργιος στον προαναφερθέντα φίλο του Fritz Uldall. Βλέπε επιστολή με ημερομηνία 17 Δεκεμβρίου 1912. Βλέπε Γεώργιος Α' - «Φίλτατε...». Αθήνα: Ερμής, 2006, σελ. 74.

²⁰ Ο αριθμός των βουλγαρικών στρατευμάτων που μετεφέρθηκαν στην Θράκη υπολογίστηκε σε 50.000 άνδρες, Λεων. Παρασκευόπουλος, *Αναμνήσεις, 1896 - 1920*, τ. Α'. Αθήναι: Πυρσός, 1933, σελ. 144.

²¹ Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος, *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Β', σελ. 609.

Γενικόν Στρατηγείον

Η πόλις Σερρών εκάη ολόκληρος εξαιρέσει τουρκικής και εβραϊκής συνοικίας. Αγορά εκάη επίσης. Πλήθος γυναικοπαίδων ευρέθησαν φονευμένα ή απηνθρακωμένα εντός των οικιών. Πόλις στερείται εντελώς άρτου. Απόλυτος ανάγκη ληφθώσι μέτρα συντόμως προς διατροφήν πληθυσμού. Άστεγοι υπερβαίνουσι 20 χιλιάδας.

Σέρραι 29.6.1913. Ώρα 8.30' πρωΐας
Σωτήλης

Το Επιτελείο έσπευσε να ενημερώσει το Υπουργείο των Στρατιωτικών με το ακόλουθο τηλεγράφημα: «Ο φρούραρχος Σερρών τηλεγραφεί ότι η πόλις κατελήφθη υπό αποσπάσματος προσκόπων. Εκηρύχθη ο στρατιωτικός νόμος. Εσχηματίσθη πολιτοφυλακή προς τήρησιν της τάξεως. Αποσπάσματα προσκόπων και πολιτοφυλάκων εξήλθον εις την ύπαιθρον χώραν, ίνα φρουρήσουν αυτήν από ενδεχόμενη επίθεση κομιτατζήδων». Την επομένη, ο Σωτήλης εξέδωσε την παρακάτω προκήρυξη:

Εν ονόματι του βασιλέως των Ελλήνων Κωνσταντίνου, απελευθερώ τας Σέρρας από του ζυγού των βαρβάρων και ειδεχθών επιδρομέων, καταλαμβάνω την πόλιν, προσκαλώ δε πάντας του κατοίκους ανεξαρτήτως φυλής, γλώσσης και θρησκείματος να επανέλθωσιν εις τας ειρηνικάς αυτών ασχολίας, βέβαιον όντες ότι υπό το σκήπτρον της Αυτού Μεγαλειότητος του βασιλέως μας, και υπό την προστασίαν του ανδρείου αυτού στρατού, θέλουσιν απολαμβάνει και απολύτου ισονομίας και εξασφαλίσεως τιμής και περιουσίας.

Ζήτω ο βασιλεύς Κωνσταντίνος ο Μέγας

Ζήτω ο λαός των Σερρών

Η λεηλασία και ο επακόλουθος εμπρησμός των συνοικιών διήρκεσαν επί αρκετές ώρες, έως την άφιξη των Ελλήνων προσκόπων, το απόγευμα της Παρασκευής 28^{ης} Ιουνίου (π.η.μ.). Ήδη από την 20^η Ιουνίου (π.η.μ.), οι βουλγαρικές Αρχές είχαν αρχίσει να συλλαμβάνουν ως ομήρους επιφανείς πολίτες των Σερρών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονταν ο γυμνασιάρχης Λεων. Παπαπαύλου, ο ιατρός Αναστάσιος Χρυσάφης,

ο φαρμακοποιός Νέστωρ Φωκάς, και ο διευθύνων του υποκαταστήματος της Τραπεζής Ανατολής Κωνσταντίνος Σταμούλης, οι οποίοι αργότερα βρέθηκαν κατακρεουργημένοι. Ο Μητροπολίτης Απόστολος ετέθη σε κατ'οίκον σε περιορισμό, ενώ οι Βούλγαροι τον διέταξαν να συστήσει στο ποίμνιό του όπως αποφύγει πάσα εχθρική ενέργεια διότι σε διαφορετική περίπτωση θα πυρπολούσαν την πόλη.

Εικ. 15. Η εφημερίδα Εμπρός αναγγέλλει την απελευθέρωση των Σερρών και τη σφαγή των 200 Ελλήνων.

Σταδιακά, οι βουλγαρικές Αρχές ξεκίνησαν την εκκένωση των Σερρών υπό τον φόβο της προελάσεως του Ελληνικού Στρατού. Την 24^η Ιουνίου/7^η Ιουλίου, συνεκρότηθησαν δυνάμεις πολιτοφυλακής, αποτελούμενες από Έλληνες και μουσουλμάνους κατοίκους. Ο Μητροπολίτης υπέδειξε ως επικεφαλής τον καταγόμενο από την πόλη Συνταγματάρχη Αγκιά Μπέη. Αρχικώς, οι περίπου 1.000 άνδρες κατόρθωσαν να διατηρήσουν την τάξη, περιορίζοντας τη δράση ορισμένων βουλγαρικών συμμοριών που απέβλεπαν στην λαφυραγωγία. Δεν κατάφερε, όμως, να κάνει το ίδιο και με δυνάμεις του τακτικού βουλγαρικού στρατού, που έλαβαν καίριες θέσεις στην περιοχή, τρεις ημέρες αργότερα.

Το επόμενο πρωϊνό, οι Βούλγαροι εστράφησαν με μανία κατά της πόλεως, οι κάτοικοι της οποίας ανεζήτησαν καταφύγιο προς του Στρυμόνα. Σημειωτέον ότι οι προφυλακές του Ελληνικού Στρατού είχαν ήδη φθάσει στις όχθες του ποταμού. Πολλοί εξ όσων παρέμειναν στην πόλη κατέφυγαν στα προξενεία των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι Βούλγαροι, όμως, δεν ορρωδούσαν προ ουδενός. Απαίτησαν από τον πρόξενο της Ιταλίας χρήματα, προκειμένου να μην ανατινάξουν το κτίριο του προξενείου, όπου είχαν βρει καταφύγιο περίπου 600 Σερραίοι. Αυτός συναίνεσε αναγκαστικά για να σώσει τις ανθρώπινες ζωές.

Εικ. 16. Πυρπολημένη οικία στις Σέρρες.

Χειρότερη ήταν η μοίρα του ομολόγου του της Αυστροουγγαρίας. Οι Βούλγαροι εισήλθαν στο κτίριο του προξενείου και απήγαγαν τον υποπρόξενο και 150 ανθρώπους που είχαν συρρεύσει εκεί για να γλιτώσουν. Οι Βούλγαροι τους οδήγησαν στα παρακείμενα όρη και τους απελευθέρωσαν μόνον αφού έλαβαν λύτρα! Ο ίδιος περιέγραψε τα γεγονότα σε σχετικό τηλεγράφημα που έστειλε στον πρόξενο της χώρας του στη Θεσσαλονίκη ως ακολούθως (σε απόδοση στην δημοτική): «Ένα βουλγαρικό απόσπασμα με τμήματα ιππικού και πεζικού κανονιοβόλησε την πόλη των Σερρών το πρωί της Παρασκευής (28 Ιουνίου 1913). Αφού έπεσαν μερικές βόμβες σε διάφορα σημεία της πόλεως το πεζικό μπήκε στην πόλη. (Οι Βούλγαροι) έσφαξαν πολλούς κατοίκους και πυρπόλησαν όλα τα σπίτια και τα καταστήματα της πόλεως, η οποία καταστράφηκε ολοσχερώς. Τα θύματα της σφαγής και της πυρκαγιάς είναι πολυάριθμα. Δύο χιλιάδες περίπου ψυχές μένουν χωρίς στέγη, τροφή, ρουχισμό και καταλύματα. Όλα τα αποθέματα κατεστράφησαν. Η πόλη στερείται εντελώς ζωοτροφών. Προς αντιμετώπιση της φοβερής αυτής καταστάσεως, Σας παρακαλώ να λάβετε μέρος στην αποστολή βοήθειας. Το μεσημέρι της περασμένης Παρασκευής, οι στρατιώτες του τακτικού (βουλγαρικού) στρατού κτύπησαν την θύρα της οικίας μου και έβγαλαν με την βία στο δρόμο. εμένα και την οικογένειά μου. Τότε, ένας μεγάλος αριθμός προσώπων που προσπαθούσαν να αποφύγουν τη σφαγή και τη φωτιά ήρθαν προς εμένα. Όλα τα παιδιά και οι γυναίκες που με συνόδευαν απειλήθηκαν με θάνατο και μόνον με αντίτιμο την καταβολή ενός μεγάλου ποσού λύτρων

απελευθερώθηκαν. Είμαι υγιής, το σπίτι μου ήταν στο έλεος της φωτιάς και βρέθηκα με την οικογένειά μου άστεγος και άνευ ρουχισμού».

Στις 14.00 μ.μ., ο διευθυντής της βουλγαρικής Αστυνομίας ονόματι Καραγκιόζοφ έδωσε εντολή να πυρποληθεί το κέντρο των Σερρών, όπερ και εγένετο. Η καταστροφή ήταν μεγάλη, καθώς πυρπολήθηκαν 4.050 από τις 6.000 οικίες, καθώς και 1.000 καταστήματα.²² Μόνον 12 ελληνικές οικίες σώθηκαν.²³ Κατεστράφησαν ολοσχερώς οι συνοικίες των Αγίων Παντελήμονος, Ελεούσης, Βλασίου, Ταξιαρχών, Αποστόλων, Αθανασίου, Νικολάου, Παρασκευής, Βλαχερνών, Γεωργίου, Βαρβάρας, Αντωνίου, Αναργύρων, Φωτεινής και της Ευαγγελιστρίας. Εκ των 23 ιερών ναών διεσώθησαν μόνον 3, ενώ κάηκε το μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς και όλα τα γειτονικά χωριά.

Οι Βούλγαροι δεν λυπήθηκαν ούτε τα παιδιά, ενώ δεν εσεβάσθησαν ούτε τους ηλικιωμένους ούτε τους ανήμπορους. Πολλοί εξ αυτών βρήκαν τραγικό θάνατο μέσα στα σπίτια και τα μαγαζιά τους. Τα θύματα της φωτιάς υπολογίζονται μεταξύ 100 και 200.²⁴ Δυστυχώς, διαπιστώθηκε ότι πολλά εξ αυτών είχαν προηγουμένως λογχιστεί. Ο Πάγκαλος έγραψε ότι τα θύματα είχαν υποστεί φρικτά βασανιστήρια, όπως είχε συμβεί και στο Σιδηρόκαστρο. Πιο συγκεκριμένα, οι Βούλγαροι τους είχαν βγάλει τα μάτια και τα δόντια, τους είχαν κόψει την γλώσσα και την μύτη κ.α.²⁵

Πολλά θύματα ανευρέθησαν στην συνοικία Κατινίκια. Ο Αυστριακός μηχανικός Αλβέρτος Πιρώ συγκαταλεγόταν μεταξύ αυτών. Σημειώτεον ότι οι Βούλγαροι είχαν συλλάβει 8.500 εκ των κατοίκων της πόλεως και τους είχαν μεταφέρει στο εσωτερικό της πατρίδος τους, όπου πολλοί απεβίωσαν από τις κακουχίες.²⁶

²² Γ. Ν. Μάντακας, *Μακεδονικός Αγώνας, 1903-1908*. Χανιά: Εταιρεία των Φίλων του Πολεμικού Μουσείου Παραρτήματος Χανίων, 2005, σελ. 568.

²³ Ιωαν. Τσαγγαρίδης, *Το ημερολόγιο ενός Στρατηγού*. Αθήνα: Εστία, 1987, σελ. 38.

²⁴ Κάποιοι συγγραφείς κάνουν λόγο για εκατοντάδες θύματα. Βλέπε Γ. Ν. Μάντακας, σελ. 568.

²⁵ Θεοδ. Πάγκαλος, τ. Α', σελ. 330.

²⁶ Ιωαν. Πολιτάκος, σελ. 85.

Εικ. 17. Τμήμα της κατεστραμμένης πόλεως των Σερρών.

Ένας Ιταλός δημοσιογράφος ονόματι Ρομπέρτο Λάργκο (Roberto Largo) έστειλε την ακόλουθη ανταπόκριση στην εφημερίδα *Corriere della Sera*, η οποία την δημοσίευσε στο φύλλο της 18^{ης} Ιουλίου (ν.η.μ.): «Οι στρατιώται και οι αξιωματικοί επεδόθησαν εις πράξεις ανηκούστου βαρβαρότητας. Εισήρχοντο βιαίως εις τας οικίας και διέτρεχον απειλητικοί τας οδούς. Τους μεν εβασάνιζαν, τους δε γέροντας και ασθενείς έδερν και μετέδιδον το πυρ εις όλα τα καταστήματα και εις τα μέγαρα. Επετέθησαν και κατά του ελληνικού νοσοκομείου και έρριξαν εκτός αυτού τους ασθενείς εις τινα κήπον. Έπειτα επυρπόλησαν το φιλανθρωπικόν τούτο καθίδρυμα. Οι Βούλγαροι διέτρεχον τας οδούς φέροντες μεθ' εαυτών δοχεία βενζίνης και πετρελαίου, βρέχοντες δε τας οδούς και ραντίζοντες τας οικίας έθετον ακολούθως πυρ. Αυτός ο αρχηγός της Χωροφυλακής εθεάθη περιφερόμενος ανά την πόλιν και μεταδίδων το πυρ. Αι Σέρραι ήταν πλουσία πόλις, έχουσα 30.000 κατοίκους. Τώρα είναι σωρός ερειπίων».

Οι Βούλγαροι πυρπόλησαν τα γύρω χωριά και κατέστρεψαν όλους τους ιερούς ναούς της πόλεως, εκτός τριών. Συγκεκριμένες είναι οι πληροφορίες σχετικά με την τύχη των άλλων δύο συνοικιών (πέραν της ελληνικής) των Σερρών: της εβραϊκής και της τουρκικής. Ο Μέγαραρχος Σωτήλης έγραψε ότι δεν υπέστησαν ζημιές, ενώ κάποιοι μελετητές κάνουν λόγο για 115 οικίες κατεστραμμένες στην εβραϊκή συνοικία, όπου ανατινάχτηκαν με δυναμίτη η εβραϊκή σχολή και η συναγωγή. Επίσης, γίνεται λόγος για 2 κατεστραμμένες οικίες Τούρκων. Τα ελληνικά ένοπλα τμήματα πρόλαβαν την οπισθοφυλακή των Βουλγάρων και επηκολούθησε συμπλοκή, κατά την οποία έχασαν την ζωή τους 7 πρό-

σκοποι και τραυματίστηκαν άλλοι 10. Τελικώς, οι Βούλγαροι εκκένωσαν πλήρως την πόλη, τα 2/3 της οποίας κειτόταν σε ερείπια.

Την 1^η/14^η Ιουλίου, εστάλη στον Πρόεδρο της Βουλής το ακόλουθο τηλεγράφημα: «Πριν βάλουν φωτιά οι Βούλγαροι λεηλάτησαν όλα τα σπίτια και τα καταστήματα, σπάζοντας τις πόρτες με τσεκούρια. Δεν υπελόγιζαν ούτε τους ξένους υπηκόους που ήλπιζαν ότι θα σωθούν υψώνοντας τις εθνικές σημαίες τους. Έτσι παραβιάστηκαν οι οικίες του Θεμιστοκλέους Μιγάτσκου διευθυντού της Τραπεζής Αθηνών, Αυστριακού υπηκόου που κατοικούσε στο σπίτι του αυστριακού Δούρου, τα σπίτια των Αμερικανών καπνεμπόρων Χαϊκτων και Μουρ, αν και είχαν ανυψώσει την αμερικάνικη σημαία, η οικία του αντιπροσώπου του καπνεμπορικού καταστήματος “Κομέρσιαλ” - οίκου αγγλικού -, το κατάστημα “Τίριγγ” που ανήκε σε αυστριακό, οι καπναποθήκες “Αμέρικαν-Ταμπάκο” και “Ερζοκ”, αυστριακού (υπηκόου), η Μακεδονική Εταιρεία Καπνών, η Αγγλική του Μονοπωλίου Καπνών των αδελφών Εσκενάτζη Αμερικανών, Κιαζημμεμίν, Ιταλού, Χασίζ Σαούρτα, Ισπανού. Επίσης κήκαν η τράπεζα Αθηνών και Ανατολής, τα σπίτια Κ. Μαρούλη, Γερμανού υπηκόου».

Λίαν σημαντική είναι η ακόλουθη μαρτυρία του Δημοσθ. Μέλφου,²⁷ η οποία δημοσιεύτηκε μετά τον θάνατό του στην εφημερίδα *Σερραϊκόν Βήμα* στα φύλλα της 29^{ης} Ιουνίου 1947, της 6^{ης} Ιουλίου 1947 και της 13^{ης}

²⁷ Ο Δημοσθένης Μέλφος γεννήθηκε στα Άγραφα, το 1880. Η οικογένειά του μετεκόμισε στις Σέρρες, όταν ο ίδιος ήταν παιδί. Εκεί, περάτωσε τις πρωτοβάθμιες σπουδές του. Ακολούθως, εργάστηκε ως καπνεργάτης. Ήταν έξυπνος και νοιαζόταν για τα συμφέροντα των συναδέλφων του, οι οποίοι τον εξέλεξαν πρόεδρο του σωματίου τους. Επίσης, φέρεται ότι υπήρξε έμμισθο όργανο του ελληνικού προξενείου, βοηθώντας το στην οργάνωση του Μακεδονικού Αγώνα. Επιπλέον, διετέλεσε μέλος της Γενικής Συνελεύσεως της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Σερρών στις τελευταίες στιγμές της οθωμανικής κυριαρχίας. Λίγες ημέρες προ της απελευθερώσεως της πόλεως, ο Μητροπολίτης Απόστολος του ανέθεσε να επιδώσει επιστολή του προς τον Αρχιστράτηγο Βασιλέα Κωνσταντίνο με «την παράκλησιν όπως προελάσει το ταχύτερον προς διάσωσιν της κινδυνευούσης πόλεως». Αν και ήταν πολύ επικίνδυνο, έφερε εις πέρας την αποστολή του επιτυχώς. Αργότερα, διετέλεσε δημοτικός σύμβουλος και βουλευτής Σερρών. Ασχολήθηκε με το εμπόριο και τη συγγραφή κειμένων και βιβλίων σχετικά με την ιστορία της πόλεως. Απεβίωσε από εγκεφαλική αιμορραγία, την 2^η Αυγούστου 1946.

Ιουλίου 1947.²⁸ [Σερραϊκόν Βήμα 29-6-1947]: «Ολίγας ημέρας μετά την κατάληψιν της πόλεως των Σερρών και της περιφέρειας αυτής υπό των Βουλγαρικών Στρατιωτικών δυνάμεων την 24ην Οκτωβρίου 1912, (είμεθα τότε σύμμαχοι μετ' αυτών) έφθασεν εις Σέρρας το τρίτον Ιππικόν Σύνταγμα υπό τον Επίλαρχο Μαυρομιχάλη και αρκετούς αξιωματικούς του Ιππικού. Η φρενίτις τότε του ενθουσιασμού και του εθνικού παραληρήματος των συμπολιτών μας ήτο άνευ προηγουμένου. Οι συμπαθείς Ίλαρχοι Γ. Βαρδουλάκης και Φοίβος, όπως και όλοι οι αξιωματικοί του Γ' Ιππικού Συντάγματος εγένοντο αντικείμενο λατρείας και περιποιήσεων εκ μέρους των συμπολιτών μας και έκαστος το εθεώρει τιμήν του να φιλοξενήσει στο σπίτι τους αξιωματικούς και στρατιώτας ιππείς. Οι Βούλγαροι μετά φθόνου και ζηλοτυπίας έβλεπον τούτο και ολίγας μέρας μετά ταύτα άρχισαν επεισόδια τινά μεταξύ των Βουλγάρων και Ελλήνων στρατιωτών άτινα απετέλεσαν απαρχήν τρόπον τινά, των μετέπειτα γεγονότων.

Εξέσπασεν ο φθόνος και η κακοπιστία αυτών με τα επεισόδια του Παγγαίου της 9ης Μαΐου 1913, όποτε διετάχθη η αναχώρησις εκ της πόλεως μας του Ιππικού Συντάγματος με κατεύθυνσιν προς Θεσσαλονίκην. Οι Βούλγαροι, την τελευταίαν στιγμήν, με την γνωστήν υποουλότητα των, επεχείρησαν να αιχμαλωτίσωσι το Ιππικόν Σύνταγμα μας, διατάξαντες την εν Ορλιάκω [σ.σ. Στρυμονικό] φρουράν των να εμποδίσωσι την διάβασιν εις την γέφυραν του Στρυμόνος. Οι γενναίοι αξιωματικοί μας όμως αντιληφθέντες την ατιμίαν των αντέστησαν ερρωμένως [σ.σ. αντιστάθηκαν σθεναρά], διατάξαντες τους επ' αυτών ιππείς να είναι έτοιμοι προς μάχην. Προ της τοιαύτης ανδρικής στάσεως του ιππικού μας, ηναγκάσθη η εν Ορλιάκω Βουλγαρική φρουρά να υποχωρήσει και να αφήσει ελευθέραν την διάβασιν δια της γεφύρας του Στρυμόνος και ούτω εσώθη το γενναίον τούτο Γ' Ιππικόν Σύνταγμα.

Από της αποφράδας αυτής ημέρας άρχονται αι μαρτύρια των συμπολιτών μας. Εξηγηρώθησαν οι Βούλγαροι κατά τρόπον αφάνταστον. Επετάσσοντο παρ' αυτών οικίαι προς διαμονήν των αξιωματικών κατά τρόπον βάρβαρον. Οι δαρμοί, αι πιέσεις και αι απαγαγαί ήσαν εις την ημερησίαν διάταξιν.

²⁸ Το κείμενο προέρχεται από την ιστοσελίδα <https://greekmilitaryvoice.wordpress.com> (τελευταία ημέρα επισκέψεως 11 Μαρτίου 2019). Είναι τμήμα άρθρου του μαθηματικού Βασ. Γιανουλούδη, υπό τον τίτλο «Τα τραγικά γεγονότα προ της απελευθέρωσης των Σερρών (29-6-1913) με τη ματιά του Βουλευτή Σερρών Δημητρίου Μέλφρου».

Επί τη προόψει δε του Ελληνοβουλγαρικού πολέμου, οι Βούλγαροι καθημερινώς επέζον αφαντάστως την πόλιν και περιφέρειάν μας. Η πόλις ενεκρώθη τελείως, η αγορά ήτο κλεισμένη και καθ' εκάστην εσπέραν εγένοντο διαρρήξεις καταστημάτων προς λεηλασίαν. Έντρομοι οι συμπολίται μας διήρχοντο αγωνιώδεις στιγμάς μη γνωρίζοντες τι συμβαίνει, διότι είμεθα εις αυστηρότατον αποκλεισμόν.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΚΑΤΑΔΗΨΙΣ ΣΕΡΡΩΝ Η ΦΥΓΗ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ

Αποχθήδες τήνόντα άνεκασμόν ήν τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα άναγγέλλον τὸ εὐφρόσυτον γεγονός τῆς καταλήψεως τῶν Σερρῶν.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ
Φρούραρχος Σερρῶν τηλεγράφησεν ὅτι πόλις κατελήφθη ὑπὸ ἀποπομπικαῖς προεβλαπτικῶν ἀκροβότων στρατιωτικῶν νόμιμα. Ἐσχρηματίζον πολυφυλακτικῶς κήρυξον τὴν πόλιν.

Ἀποπομπικαῖς προεβλαπτικῶν καὶ πολυφυλακτικῶν ἀκροβότων ὅσοι στρατιῶται ἐπὶ τῆς πόλεως ἔλαβον τὸν φρουραρχῶν. Ὁ δὲ ἄλλος ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιπέσαν μακροταχίμων. Βούλγαροι ἐν παντὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν πόλιν ἀρτίως μάχα πλῆθος ζωοτροφῶν, πολεμικῶν καὶ ἐν τῇ συγκύψει τῆς φυγῆς των ἀπὸ τῆς φρουραρχίας ὡστε νὰ βοηθῶσι τὸν διαφύγοντα ἐπιβουλήσαντα "Ελληνας προορῆταί τους, ἀλλ' ὁ ἱερός Χρὸς πάσης καὶ Θεοκτότου ἄλλοι ὄμοιοι εὐσάγγελον ματὰ φρενῶν βουαιστερίων.

Η ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΑΓ. ΔΟΙ-ΡΑΝΗΣ

Ομοίως ἀναγγέλει ἡ τύχη τοῦ ἀποπομπικῶ καὶ ἰσὼν ἄλλων τριάντων προορῆτων Δοιράνων, οἵτινες συνελθόντες καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀκαθῶν ὡς ἄλλοι κατὰ τὴν φυγήν τοῦ Βουλγάρου.

Οὕτω ἀπεδεδόθησαν τοῦ στρατηγικοῦ τῆς Δοιράνης ἐκ μεταφροσύνης εἰς Σέρρας, ἀλλὰ δὲ δὲν εὐδαίμων ἀπέβη. Ἐπὶ τῆς συγκύψει τῆς φυγῆς καὶ ὄσον. (Προσὶς Στρατιωτικῶν πληροφοριῶν)

ΤΟ ΦΡΙΚΤΟΝ ΘΕΑΜΑ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

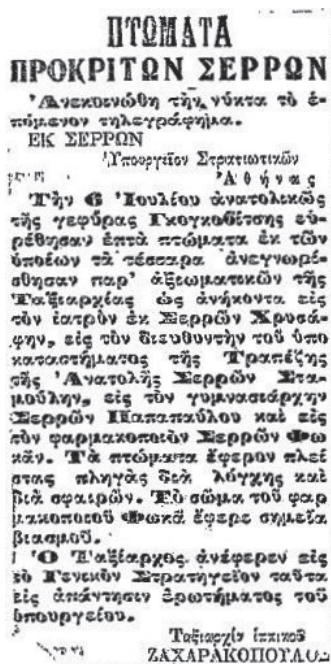
Πρὸς τὸ κ. Πρέσβιν τῆς Βουλγίας ἀπεστέλλε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα ἐκ Θεσσαλονίκης πόλις:

Ἀποπομπικῶν καὶ φρουρῶν ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν ἀναγγέλλονται τὸ γεγονός τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τῆς περιφέρειας αὐτῆς. Ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ ἀποπομπικῶν ἀκροβότων στρατιωτικῶν νόμιμα. Ἐσχρηματίζον πολυφυλακτικῶς κήρυξον τὴν πόλιν. Ἐκαταλείψαντες τὴν πόλιν ἀρτίως μάχα πλῆθος ζωοτροφῶν, πολεμικῶν καὶ ἐν τῇ συγκύψει τῆς φυγῆς των ἀπὸ τῆς φρουραρχίας ὡστε νὰ βοηθῶσι τὸν διαφύγοντα ἐπιβουλήσαντα "Ελληνας προορῆταί τους, ἀλλ' ὁ ἱερός Χρὸς πάσης καὶ Θεοκτότου ἄλλοι ὄμοιοι εὐσάγγελον ματὰ φρενῶν βουαιστερίων.

ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΠΡΟΟΡΗΤΗΣ

Αἱ πρώται ολίγαι ἀποορῆται εἰς τὴν καταστάσιν τῆς "Αποπομπικῆς φρουρῆς τῶν Σερρῶν, ἵνα εἴησιν ἰσχυροὶ καὶ ἐπιβουλήσαντες τὴν πόλιν καὶ τὴν περιφέρειαν αὐτήν. Ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ ἀποπομπικῶν ἀκροβότων στρατιωτικῶν νόμιμα. Ἐκαταλείψαντες τὴν πόλιν ἀρτίως μάχα πλῆθος ζωοτροφῶν, πολεμικῶν καὶ ἐν τῇ συγκύψει τῆς φυγῆς των ἀπὸ τῆς φρουραρχίας ὡστε νὰ βοηθῶσι τὸν διαφύγοντα ἐπιβουλήσαντα "Ελληνας προορῆταί τους, ἀλλ' ὁ ἱερός Χρὸς πάσης καὶ Θεοκτότου ἄλλοι ὄμοιοι εὐσάγγελον ματὰ φρενῶν βουαιστερίων.

Έφθασεν η 22α Ιουνίου με την ιστορική μάχη του Κιλκίς και κατόπιν του Λαχανά και από τους κανονιοβολισμούς των δύο τούτων μαχών επείσθημεν ότι προχωρούν προς ημάς τα απελευθερωτικά στρατεύματα. Από ένστικτο δε εβάζαμεν τα αυτιά μας εις το έδαφος και ανεκαλύπταμεν ότι οι κανονιοβολισμοί ακούονται καθημερινώς ευκρινέστερον. Άρα προχωρούν οι δικοί μας.

Εικ. 18,19,20. Δημοσιεύματα του ελληνικού Τύπου για τα αποτρόπαια εγκλήματα των Βουλγάρων.

Όταν άρχισαν να μεταφέρονται οι πολυπληθεῖς τραυματίαι των, της μάχης του Λαχανά, τότε οι Βούλγαροι εγένοντο θηρία. Ἦρχισαν τις συλλήψεις και τους φόνους. Συλλαμβάνουν τον Κ. Σταμούλην, Ν. Φωκάν, Λ. Παπαπαύλον, Αναστ. Χρυσάφην ἰατρὸν κλπ. και τους μετεφέρουν δέσμιους προς το Λιβούνοβο όπου και τους εφόνευσαν αγρίως.

Γεμίζουν τας φυλακάς και την εσπέραν 23ην Ιουνίου της εξόδου των εκ της πόλεως μας, σφάζουν δεκαεννέα εκ των κρατουμένων εντός των φυλακῶν, τους οποίους εθάψαμεν αποσυντεθειμένους σχεδόν εκ της ζέστης μετά του τότε Μητροπολίτου Σερρών Αποστόλου, παραπλεύρως των φυλακῶν.

Πολιορκούν το οίκημα της Ιεράς Μητροπόλεως με σκοπόν να συλλάβουν ζώντα τον Μητροπολίτην μας

Απόστολον, όπερ όμως απέτυχον, διότι τους ήλθεν επείγουσα διαταγή να εκκενώσουν τάχιστα την πόλιν προ της νικηφόρου προελάσεως των Ελληνικῶν δυνάμεων.

Η νυξ της 23ης Ιουνίου ήτο τραγική. Το μεσονύκτιον ακριβῶς δι' ενός συνθηματικῶ πυροβολισμοῦ ήρχισαν να εκκενώνουν την πόλιν. Κάρρα, βωδάμαξες και παν μεταφορικόν μέσον εχρησιμοποιήθη δια την εσπευσμένην φυγή των. Η προ[ς] το Νευροκόπιον και Βροντού δημοσία οδός εβουίξεν από των κρότων των πυροβόλων και μεταφορικῶν μέσων και εξημέρωσεν η 24η Ιουνίου, με κενήν την πόλιν από το Βουλγαρικό άγος.

Την επαύριον, Τούρκος τις λαθρέμπορος καπνοῦ, λίαν πρωῖ ελθὼν εἰς την οικίαν μου, ονομαζόμενος Μεχμέτ Ἰπ, μοι εζήτησεν τρεις λίρας δια να με υποδείξει αποθήκας όπλων, άτινα εγκατέλειψαν οι Βούλγαροι φεύγοντες δρομαίως. Αφού τω εμέτρησα το αιτηθέν ποσόν, έσπευσα προς συνάντησιν του εκλεκτοῦ πατριώτου αιμνήστου Λυσιμάχου Βασιλείου, υποδηματοποιού και εν συννεοήσει μετά του τότε Μητροπολίτου Κ. Αποστόλου, ηνοιξαμεν τας αποθήκας και εύρομεν εἰς μεν το Τσινιτζερλή [σ.σ. Ζιντζιρλί] τζαμί περί τας 2.500 όπλα Βουλγάρικα Μά(ν)λιγχερ και Τουρκικά Μαρτίνη. Εἰς δε άλλας αποθήκας ευρισκομένας τότε έναντι του ἰατρείου του ἰατροῦ Κ. Μιχαηλίδου, περί τα 2.000 όπλα με άφθονα φυσίγγια και ξιφολόγχας και μερικά ξίφη αξιωματικῶν.

[Σερραϊκόν Βήμα 6-7-1947]: Με τα όπλα ταῦτα ωπλίσθημεν οι νέοι τότε, εστείλαμεν και μερικά εἰς τα πέριξ χωρία και ήρχισεν η φρούρησις και άμυνα της πόλεως. Όσοι Βούλγαροι δεν κατόρθωσαν να φύγουν, στρατιῶται, χωροφύλακες και πολῖται συνελήφθησαν υπό της εθνοφρουράς μας και εφυλακίσθησαν εἰς το παρθεναγωγείον «Γρηγοριάς».

Η Γενική Συνέλευσις της Ι. Μητροπόλεως μας (ης ετύγχανον τότε μέλος) νυχθημερόν συνεδρίαζεν εἰς την αίθουσαν της Ιεράς Μητροπόλεως με άλλους πολῖτας και οργανώνει την ασφάλειαν και άμυναν της πόλεως και την τροφοδοσίαν των φρουρῶν των εισόδων της πόλεως.

Οι Βούλγαροι βλέποντες ότι δεν προήλασεν αμέσως ο Ελληνικός Στρατός επιχειροῦν να εισέλθουν και καταστρέψουν την πόλιν. Αποκρούονται όμως υπό των φρουρούντων τας εισόδους της πόλεως γενναίων συμπολιτῶν μας.

Επιχειρούν έφοδον πολυάριθμοι κομιτατζήδες έχοντας επικεφαλής 40-50 ιππείς Βουλγάρους εις την γέφυραν Αγίων Αναργύρων. Εις την μάχην ταύτην ευρισκόμην και εγώ ένοπλος, έχων μαζί μου περί τους 600 καπνεργάτας (ετύγγανον τότε Πρόεδρος του σωματείου των καπνεργατών). Είχομεν επικεφαλής τον Τούρκον Συνταγματάρχην Αγκιάχ Βέην Σερραϊόν, όστις απεκλείσθη ενταύθα ελθών προς επίσκεψιν των γονέων του. Ωχυρώθημεν όπισθεν του τείχους του χειμάρρου προς το μέρος των καφενείων προς την πόλιν και μόλις επλησίασαν οι Βούλγαροι προς την εκκλησίαν των Αγ. Αναργύρων δι' ομοβροντίων τους ετρέψαμεν εις φυγήν, φονεύσαντες δύο κομιτατζήδες και πολλά άλογα. Τους κατεδιώξαμεν μέχρι της εκκλησίας Αγ. Γεωργίου και αυτοί μεν τράπησαν εις φυγήν προς την οδόν την άγουσαν προς την Μονήν του Τιμίου Προδρόμου, εμείς δε επιστρέψαμεν εις τας θέσεις μας, εις το τείχος του χειμάρρου, καθόσον ένοπλοι καπνεργάτες και πολίται εφρούρουν τον τομέα από της θέσεως Μπέη Μπαχτσέ [μέρη προ του κλειστού Κολυμβητηρίου] μέχρι της Αγ. Σοφίας [τέμενος Μεχμέτ Μπέη].

Την ίδιαν ημέραν ετέρα συμπλοκή με άλλην δύναμιν κομιτατζήδων εγένετο εις τον τομέα Κάτω Καμενίκης, όπου επίσης άλλη ομάς συμπολιτών μας υπό την αρχηγίαν του κ. Θωμά Βλαχόπουλου (νυν καπνεμπόρου Θεσσαλονίκης) έτρεπεν εις φυγήν προς την πεδιάδα τους επιτεθειμένους Βουλγάρους κομιτατζήδες. Εις το σημείον αυτό εφονεύθη εις συμπολίτης μας εκ Καμενίκης και εις Αυστριακός μηχανικός Μπύρος ονόματι, ευρεθείς εκεί με την αλωνιστικήν του μηχανών και λαβών μέρος εις την μάχην.

Εις την Ακρόπολιν (Κουλάν) ομάς 25-30 Βουλγάρων κομιτατζήδων οχυρωθείσα εις την κορυφήν επυροβόλει εντεύθεν αδιακρίτως πάντα κυκλοφορούντα εις τας οδούς της πόλεως. Εφονεύθησαν υπ' αυτών δύο χωρικοί εκ Νέου Σουλίου, εις το έναντι της παλαιάς Μητροπόλεως αρτοποιείον και τρεις άλλοι εις διαφόρους της πόλεως οδούς. Καθ' ην ώραν διεδραματίζοντο τα ανωτέρω, εμαίνοντο οι πυροβολισμοί εντός της πόλεως νυχθημερόν ωσάν να εγίνετο διαρκής μάχη. Πολλά οικογένεια μετέβησαν προς ασφάλειαν εις το Αυστριακόν Προξενείον, πρόξενος ήτο ο έγκριτος συμπολίτης μας Γεώργιος Ζλάτκος. Επίσης εζήτησαν προστασίαν και εις το Ιταλικό Προξενείον του οποίου Πρόξενος ήτο ο Ισραηλίτης Μενεχέμ Σιμαντώβ. Αμφότεροι οι πρόξενοι παρέσχον εις τους καταφυγόντας θερμήν φιλοξενείαν.

Την επαύριον 26ην Ιουνίου έφθασαν εις την πόλιν μας παραπλανηθέντες δύο λοχίαι των ευζώνων ο Παπαδόγιαννης εκ Στυλίδος καταγόμενος και εις άλλος (νυν καπνοβιομήχανος εις Βόλον) ως και εις Έλλην στρατιώτης του πεζικού.

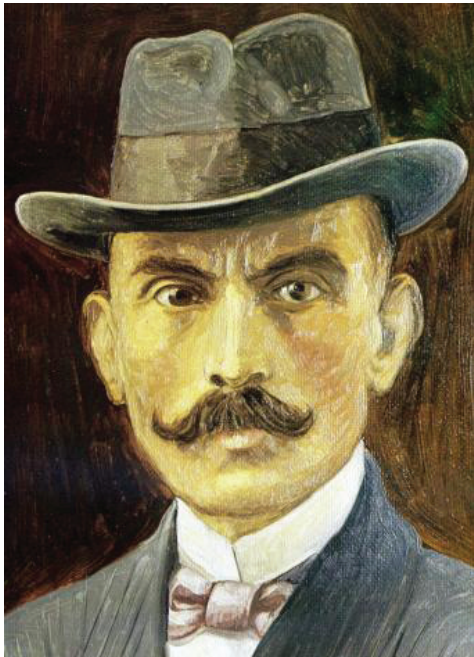

Εικ. 21. Φωτογραφία από το εσωτερικό του πυρπολημένου ιερού ναού των Αγίων Θεοδώρων.

Ο τρομοκρατημένος κόσμος εξέλαβεν αυτούς ως προπομπούς του αναμενόμενου απελευθερωτικού στρατού, εξεχύθη εις τας οδούς και τους ενηγκαλίζετο μετά δακρύων και τους εφόρτωνε με άνθη και με προχείρους στεφάνους. Την ίδια ημέραν τους ωδήγησα εις την Ιεράν Μητρόπολιν όπου συνεδριάζει διαρκώς η Γενική Συνέλευσις των προκρίτων και εκεί απεφασίσαμεν πρώτον να εξοντώσωμεν τους εν ακροπόλει ευρισκόμενους και πυροβολούντας Κομιτατζήδες. Θέσαντες επί κεφαλής τους δύο λοχίας, ηρχίσαμεν αναβαίνοντες δι' ελιγμών τον Κουλάν και πριν τους πλησιάσωμεν ετράπησαν εις φυγήν. Οι Κομιτατζήδες εγκατέλειψαν και μερικά όπλα. Καταδιώξαντες αυτούς μέχρι ενός χιλιομέτρου εφονεύσαμεν τρεις και κατά την επάνοδον μας υψώσαμεν την Ελληνικήν Σημαίαν εις τον αρχαίον πύργον της Ακροπόλεως τη πρωτοβουλία του θαρραλέου καθηγητού της Γαλλικής εν τω Γυμνασίω Σερρών, κ. Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Τοιοιουτρόπως εξεκαθαρίσθη ολόκληρος η πόλις από τα Βουλγαρικά υπολείμματα και η συνεδριάζουσα διαρκώς Γενική Συνέλευσις εν τη Ιερά Μητροπόλει αποφασίζει την αποστολήν Επιτροπής με έγγραφον του Μητροπολίτου προς τον Φρούραρχον Στρυμόνος Ιουλιανόν Κονταράτον, ταγματάρχη, με την παράκλησιν όπως προελάσει το ταχύτερον προς διάσωσιν της κινδυνευούσης πόλεως.

[Σερραϊκόν Βήμα 13-7-1947]: Η πρώτη επιτροπή απετελέσθη από τους κ.κ. Πausανίαν Τσατσαπάν, Διευθυντήν της Τραπέζης Αθηνών, Γεώργιον Αλεξανδρίδην και Χρήστον Πιπέρκον, ζωέμπορον. Είχε ρητήν διαταγή με πάσαν θυσίαν και δαπάνην να ειδοποιήση την αισίαν άφιξιν των.

Εικ. 22. Προσωπογραφία του Δημοσθένη Μέλφου.

Και η μεν επιτροπή δια διαφόρων λοξοδρομιών κατόρθωσε να φθάση αισίως, μολονότι εις τα χωρία του κάμπου υπήρχαν ακόμη ένοπλοι κομιτατζήδες, δεν κατόρθωσεν όμως να ειδοποιήση τα της άφιξεως της. Τούτο εξέλαβεν η συνέλευσις ότι η επιτροπή εξοντώθη και αποφασίζεται η αποστολή δευτέρας επιτροπής.

Επειδή ουδείς εκ των παρευρισκομένων απεφάσισε να συμμετάσχει εις την επικίνδυνον αυτήν αποστολήν, απετάνθη ο Μέγας Ιεράρχης μας Απόστολος προς εμέ. Άνευ αντιρρήσεως εδέχθη την επικίνδυνον

αλλά και τιμητικήν αυτήν αποστολήν. Θα αναφέρω ένα υπέροχον πατριωτικόν παράδειγμα του αιμνήστου Κωνσταντίνου Ζιάκα, Γραμματέως επί σειράν ετών του Ελληνικού Προξενείου Σερρών και κατόπιν αρχιγραμματέως του Δήμου Σερρών. Ούτος το μεσονύκτιον ήλθεν προς συνάντησιν μου και με παρεκάλει να τον προσλάβω ως μέλος της Επιτροπής μαζί μου. Εγώ επεχείρησα να τον αποτρέψω τονίζας εις τούτον ότι είναι επικίνδυνον. Επίσης του υπέμνησα ότι έχει υποχρεώσεις ως οικογενειάρχης ενώ εγώ δεν είχον τοιαύτας και δεν με ενδιέφερον εάν φονευθώ καθ' οδόν υπό των κομιτατζήδων. Αυτός όμως ήρχισε μετά δακρύων να με ικετεύη και ηναγκάσθη να τον δεχθώ. Εγίναμε έτσι δύο.

Και όταν την επαύριον υπό τας ευλογίας του Μητροπολίτου Αποστόλου ιππεύσαμεν εκκινήσαντες από τον περίβολον της παλαιάς Μητροπόλεως, 160 ένοπλοι καπνεργάται μας έκαναν κλοιό φρουρήσεως και μας εδήλωσαν ότι θα μας συνοδεύσουν δια πάσαν ασφαλειαν μας. Τότε προσετέθη μαζί μας και ο επίσκοπος Άγιος Χριστοπόλεως Αμβρόσιος. Ούτω αναχωρούμεν με αυτήν την κουστωδιαν.

Καθ' οδόν χωρικοί του κάμπου μας απήλπιζαν τονίζοντες ότι την νύκτα Βούλγαροι κομιτατζήδες εφόνευσαν τον παπάν και δύο προκρίτους της Καμήλας. Εμείς απτόητοι εξακολουθούμε τον δρόμον μας με οδηγόν γύφτον τινά αλιέα βδελλών. Ούτος μας ωδήγησε μέσω χωραφιών εις Κουμαριάν, όπου παρουσιασθέντες εις τον Ιουλιανόν Κονταράτον, Ταγματάρχη, εδηλώσαμε την ταυτότητα μας και εγχειρίσαμεν εις αυτόν την επιστολήν του Μητροπολίτου. Δυστυχώς ούτος μας απήλπισεν και μας είπε ότι του είναι αδύνατον να προχωρήση ούτε κατά εν βήμα, εάν δεν λήξη η μάχη του Δεμίρ – Ισάρ [σ.σ. Σιδηροκάστρου] και δεν λάβη διαταγήν του αρχιστρατήγου Βασιλέως Κωνσταντίνου. Οι συνάδελφοι μου απελπισθέντες εκ της αρνητικής απαντήσεως του κ. Ταγματάρχου μοι προέτρεπον να επι[σ]τρέψωμεν άπρακτοι. Εγώ επέμεινα και έχων βοηθόν και συναντιλήτορα τον ανθυπομοίραρχον Ιωάννην Κρατάκην, Διοικητήν Αστυνομίας Νιγρίτης, ευρεθέντα εις Κουμαριάν και παρευρεθέντα τυχαίως εις την συζήτησιν μας με τον Ταγματάρχη. Ανεχωρήσαμεν εις Νιγρίταν και αμέσως εζήτησα να συνδεθώ μετά του αρχιστρατήγου Βασιλέως, ευρισκομένου την εσπέραν εκείνην εις Δοϊράνην.

Επί τρίωρον εκοπιάσαμεν να συνδεθώμεν τηλεφωνικώς χρησιμοποιήσαντες τα τηλέφωνα Τσάγε-

ζι, Σταυρού Θεσσαλονίκης, Δοϊράνης. Μόλις την 2αν πρωινήν κατορθώσαμε να συννεοηθώμεν τηλεφωνικώς.. Ο αρχιστράτηγος Βασιλεύς με προσοχήν και αγωνίαν με ήκουε καλώντας με διαρκώς με τας λέξεις: “λέγε λεπτομερώς και παρακάτω”. Με διαβεβαίωσεν ότι θα διατάξη αμέσως την προέλασιν.

Και όταν την επαύριον αποφράδα ημέραν της 28ης Ιουνίου επι[σ]τρέψαμεν ευχαριστημένοι με τον ανθυπομοίραρχον Κρατάκην, όστις προχείρως κατήρτισε σώμα εκ 50 περίπου ανδρών ενόπλων, ηκούσαμεν τους πυροβολισμούς και εβλέπαμεν τους καπνούς των εξ [6] πυροβόλων τα οποία ετοποθέτησαν οι Βούλγαροι εις τα πέριξ υψώματα και δια των οποίων ήρχισαν να κανονιοβολούν την πόλιν.

Μετ’ ολίγον α[νε]φάνησαν εις διάφορα σημεία των Σερρών φλόγες πυρκαϊών και ακολούθως εγενικεύθη η πυρκαϊά καθ’ άπασαν την πόλιν, την οποίαν οι επιδραμόντες Βούλγαροι ελεηλάτουν και έκαιον. Ημέρα μεγάλης τραγωδίας αλλά και γλυκυτάτης απελευθερώσεως η 29η Ιουνίου. Εκάησαν ζώντες, εντός της πόλεως, άνω των 120 γέροντες και ασθενείς. Ο πνέων σφοδρός άνεμος της νυκτός ανερίπιζε τας φλόγας και εβλέπομεν εκ Κουμαργιάς, όπου διενυκτηρεύσαμεν, το απαίσιον θέαμα της αποτεφρουμένης γλυκυτάτης πατρίδος μας. Αλλά κατ’ ουδέν εμείωσε η καταστροφή το ακμαίον πατριωτικόν φρόνημα των Σερραίων.

Ο ελευθερωτής Στρατός εύρε την πόλιν ερείπια. Οι πεινώντες και γυμνοί Σερραίοι δακρύοντες και ενθουσιώντες υπεδέχοντο τον ελευθερωτήν Στρατόν, φωνάζοντες “ας καήκαμε, Ζήτω το Έθνος”.

Τοιουτοτρόπως απεκτήσαμεν την ελευθερίαν δια μεγίστων θυσιών και πολλών αιμάτων, έχοντες πάντοτε την παρηγορίαν ότι αι φλόγες των Σερρών εφώτισαν τα προς Ανατολάς προελαύνοντα νικηφόρα Ελληνικά Στρατεύματα».

Σύμφωνα με την εφημερίδα *Εμπρός* της 5^{ης} Ιουλίου 1913 (π.η.μ.) μετά την εμπέδωση της ελληνικής κυριαρχίας έλαβε χώρα ειδική εκδήλωση στο Εσκι τζαμί, το οποίο απεδόθη εκ νέου στους μουσουλμάνους κατοίκους της πόλεως. Στην συγκεκριμένη εκδήλωση παρευρέθησαν οι πρόξενοι της Αυστροουγγαρίας και της Ιταλίας, ο μουσουλμάνος δήμαρχος των Σερρών και λίγοι ξένοι πολεμικοί ανταποκριτές. Σε αυτήν, ο φρούραρχος της πόλεως Κων. Μαζαράκης εκήρυξε επισήμως την απελευθέρωσή της, δηλώνοντας τα εξής: «Εν ονόματι της Α. Μεγαλειότητος του Βασιλέως

Κωνσταντίνου και του νικηφόρου στρατού κηρύσσω την απελευθέρωσιν της αγαπητής πόλεως των Σερρών τόσοσν σκληρώς δοκιμασθείσης υπό βαρβάρου εχθρού. Η ελληνική Κυβέρνησις θα απονεύμει τοις πάσι δικαιοσύνην, ουδεμίαν διάκρισιν ποιούσα μεταξύ φυλής, θρησκευάματος, εθνικότητος».

Η επίσημη απελευθέρωση των Σερρών έλαβε χώρα στον Μητροπολιτικό ναό. Η δοξολογία ετελέσθη χοροστατούντος του Μητροπολίτου, ο οποίος δήλωσε, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: «Σήμερα καταργείται για πάντα η δουλεία και τελείται το εθνικό Πάσχα των Σερραίων». Την 6η Ιουλίου, ένα πάνδημο συλλαλητήριο διαμαρτυρίας κατά της καταστροφής της πόλεως από τους Βουλγάρους έλαβε χώρα στον χώρο του διοικητηρίου. Ένας από τους ομιλητές ήταν και ο Μέλφος, ο οποίος τόνισε, μεταξύ άλλων, τα εξής: «Ζητούμεν, υψηλή τη φωνή, δικαιοσύνην και απαιτούμεν αποζημίωσιν εκ μέρους της Βουλγαρίας δια τας ζημίας, ας υπέστημεν πάντες ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευάματος... Ο μέγας βασιλεύς μας Κωνσταντίνος επί κεφαλής του γενναίου στρατού του θα τιμωρήση τους κακούργους και υπό την αιγίδα του σκήπτρου του θα ίδωμεν εντός ολίγου την πόλιν μας αναλαμβάνουσα την παλαιάν της δύναμιν και επανερχομένην εις την προτέραν αυτής ακμήν».

Η κατάσταση των κατοίκων ήταν πραγματικά οικτρή. Ο Κύπριος δημοσιογράφος Χρήστος Παντελίδης έγραψε στην εφημερίδα της Λεμεσού *Σάλπιγγα* μετά από αρκετές εβδομάδες, τον Αύγουστο του 1913: «Θα ανεγνώσατε πολλές περιγραφάς των καταστροφών εις αθηναϊκάς εφημερίδας. Σας βεβαιώ, ότι δεν αποδίδουν ουδέ κατά προσέγγισιν το μέγεθος της συμφοράς. Είναι όλοι κατώτεροι της πραγματικότητος. Δεν θα αναλάβω να σας το περιγράψω εγώ διότι ωρισμένως θα υστερήσω πολύ περισσότερο. Φαντασθήτε μόνον μίαν πλουσίαν πόλιν με μεγαλοπρεπείς οικοδομάς, με πλούσια καταστήματα μεταβαλλόμενην αίφνης εις έναν άμορφον σωρόν ερειπίων. Εκ των 24 εκκλησιών μόνον 3 διασώθηκαν. Όλη η ελληνική συνοικία είναι κατεστραμμένη. Μόνο μέρος της τουρκικής σώζεται, όπου κατέφυγαν και οι λοιποί».

Επίσης, ανέφερε ότι «την διατροφήν των αστέγων ανέλαβε η ελληνική κυβέρνησις, συγκινητικώτατον δε ήτο το θέαμα χιλιάδων Ελλήνων και Τούρκων παρουσιαζομένων προ της Πλατείας Διοικητηρίου και εναγωνίως περιμενόντων τον άρτον της μητρικής κυβερνήσεως». Ο Μητροπολίτης Σερρών και ο Μαζα-

ράκης κινητοποιήθηκαν στέλνοντας εκκλήσεις, όπου ήταν δυνατόν. Ευρέθη η ακόλουθη, η οποία εστάλη τηλεγραφικώς στον σύλλογο υπό την επωνυμία «Επιτροπή Κυριών» των Αθηνών: «Ανάγκη έλθη Σέρρας, επιτροπή κυριών μετά ενδυμάτων, τροφίμων και διανοσοκομεία».

Εικ. 23. Ορφανά ελληνόπουλα στα ερείπια του Δοξάτου.

Η Αθήνα κατέστησε γνωστό το ζήτημα στη διεθνή κοινότητα, ενημερώνοντας σχετικά και τις Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ ο Βασιλεύς απείλησε τους Βουλγάρους με αντίποινα. Προς τούτο, και κάλεσε τους προξένους της Αυστροουγγαρίας στην Θεσσαλονίκη όπως επισκεφθούν την πόλη των Σερρών. Οι τελευταίοι είχαν ήδη πληροφορηθεί τα τεκταινόμενα από τις εκθέσεις των τοπικών προξένων του, όπως έχει προαναφερθεί. Και οι δύο εξέφρασαν τη φρίκη και τον αποτροπισμό τους για τα εγκλήματα των Βουλγάρων.

Δοξάτο

Την επομένη της στρατιωτικής καταλήψεως των Σερρών, η προαναφερθείσα Μεραρχία προήλασε μέχρι την Πεντάπολη και αργότερα κατευθύνθηκε προς το Νευροκόπι. Προηγουμένως, απέστειλε ένα μεικτό απόσπασμα, το οποίο απελευθέρωσε την Δράμα, την 1^η/14^η Ιουλίου. Το τμήμα αυτό έσωσε την πόλη από τον εμπρησμό την τελευταία στιγμή. Δυστυχώς, δεν πρόλαβε να σώσει και τους κατοίκους τους Δοξάτου. Εκεί, μία ίλη ιππικού της Χ Μεραρχίας του βουλγαρικού στρατού, συνεπικουρούμενη από ένα τάγμα πεζικού, ομάδες κομιτατζήδων αλλά και λίγους μουσουλμάνους, είχε σκοτώσει πλέον των 750 ατόμων (το 45% εκ των

1.500 κατοίκων)²⁹ και είχαν λεηλατήσει το σύνολο των οικιών και των καταστημάτων της πόλεως.³⁰ Την Κυριακή 30 Ιουνίου, 120 Βούλγαροι ιππείς και πεζοπόρα τμήματα είχαν περικυκλώσει την πόλη και κατέσφαξαν χωρίς διακρίσεις, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Κατόπιν, έβαλαν φωτιά και το πυρπόλησαν. Ο απολογισμός ήταν τραγικός. Συνολικά, πυρπόλησαν 240 σπίτια και 80 καταστήματα, αφού προηγουμένως τα λεηλάτησαν. Αποκαλυπτικό είναι το εξής τηλεγράφημα του διοικητού του μεικτού αποσπάσματος.³¹

Γενικόν Στρατηγείον και VII Μεραρχίαν

Κατελάβομεν Δράμαν. Κωμόπολις Δοξάτου επιρπολήθη χθές υπό φεύγοντος εχθρού, κατακρεουργηθέντων απάντων Ελλήνων, εν οίς και ιερείς, γυναίκες, παιδιά και βρέφη ακόμη. Μητροπολίτης μας εβεβαίωσε ότι άφιξις μας έσωσε πόλιν Δράμας εκ βεβαίου παρομοίου κινδύνου, επικειμένου από στιγμής εις στιγμήν. Ακραιφνής Ελληνισμός πανταχού, από Σερρών μέχρις ενταύθα, υπεδέχθη Στρατόν ημών μετά δακρύων. Ευγνωμοσύνη προς τον Βασιλέα απερίγραπτος. Κάτοικοι απάντων διασωθέντων χωρίων ασπάζονται χείρας Αξιωματικών και οπλιτών εν λυγμοίς. Τούρκοι και Εβραίοι μετά δακρύων επίσης εκδηλούσιν ευγνωμοσύνην των.

Δράμα 1.7.1913.

Ωρα 6.45' μετά μεσημβρίαν.

*Διοικητής Αποσπάσματος Δράμας,
Μιχαλόπουλος – Αρκαδικός*

Ο Βας. Κωνσταντίνος Α΄ έστειλε στον Υπουργό Εξωτερικών Λάμπρο Κορομηλά το ακόλουθο τηλεγράφημα.

²⁹ Ο αριθμός αυτός αναγράφεται σε στρατιωτικά έγγραφα. Εντούτοις, άλλοι μελετητές αναφέρουν ακόμη μεγαλύτερο αριθμό, π.χ. ο Πάγκαλος (τ. Α΄, σελ. 331) αναφέρει 2.500, ενώ ο Πολιτάκος (σελ. 54) κάνει λόγο για 2.600 νεκρούς επί συνόλου 3.000 κατοίκων.

³⁰ Σχετικά με τις βουλγαρικές ωμότητες κατά των ελληνικών πληθυσμών, βλέπε, μεταξύ άλλων, Παν. Παναγάκος, *Συμβολή εις την ιστορίαν της δεκαετίας 1912 - 1922*. Αθήνα: χ.ε., 1961, σ.σ. 249 - 260.

³¹ Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος, *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Β΄, σελ. 610, υποσ. 4898.

Υπουργόν Εξωτερικών. Αθήνας

Βούλγαροι, προς τοις άλλοις κακουργήμασιν αυτών, κατέσφαξαν ομογενείς Δοξάτου, ελληλάτησαν περιουσίας των και επυρπόλησαν οικίας των. Κατόπιν ογκουμένων φρικαλεότητων Βουλγάρων και περιφρονήσεως, ην δεικνύουσιν εις υπάρχουσας Διεθνείς Συμβάσεις, νομίζω καλόν να καταγγεθώσιν εις Διεθνή Επιτροπήν Χάγης, ίνα του λοιπού μη θεωρήται Βουλγαρία ως αποτελούσα μέλος της Ομάδος των Κρατών, των παραδεχθέντων την Διεθνή Σύμβασιν. Δέχομαι εξέτασιν των υπό Βουλγάρων διαπραχθέντων ανοσιουργημάτων παρά Διεθνούς Επιτροπής.

Οι εν Θεσσαλονίκη Γενικοί Πρόξενοι Αυστρίας και Ιταλίας, επανελθόντες εκ Σερρών, εις ας όλως αυτοβούλως μετέβησαν, μοι αφηγήθησαν τας τελευταίας φρικαλεότητας κατά πολύ ανωτέρας, από τας δια του Τύπου γενομένας περιγραφάς των.

Σιδηρ. Σταθμός Χατζή — Μπεϊλίκ 2.7.1913.
Ωρα 7.30' μετά μεσημβριαν

Κωνσταντίνος Β.

Εικ. 24. Έλληνες οπλίτες στο κατεστραμμένο Δοξάτο.

Ο ελληνικός Τύπος αναδημοσίευσε κείμενα του διεθνή Τύπου, που περιέγραφαν τα φρικώδη εγκλήματα των Βουλγάρων στο Δοξάτο. Ενδεικτικώς, αναφέρονται αυτά ανταποκριτών της αγγλικής εφημερίδος *Daily*

Telegraph («Κατά την είσοδον εις την πόλιν, το πρώτο όπερ προσέπεσεν εις τους οφθαλμούς μου, ήσαν αι αγέλαι κυνών καταβροχθίζοντων ανθρωπίλους σάρκας. Η πόλις τελείως κατεστραμμένη εφάινετο έρημος, ως εκ τούτου δε ηναγκάσθην να φωνάξω επανειλημμένως δια να εμφανισθώσι γραίαι τινές εκ των ερειπίων. Όλα τα πτώματα ήσαν διάτρητα υπό τον λογχών και έφερον ίχνη απίστευτων ακρωτηριασμών. Οι τοίχοι των οικιών είχαν ρυπανθεί από αίματα, εις το ύψος έξι ποδών από τους εδάφους, τουθ' όπερ εξηγείται, κατά το λέγειν των επιζώντων εκ του ότι τα δυστυχή θύματα δεν είχαν σφαγεί αμέσως, αλλά εθανατούντο δια λογχισμών...»), των βρετανικών *The Times* («Δεν ήτο δύσκολον να συναγάγη τις την αλήθειαν περί του τι συνέβη εν Δοξάτω. Διεσώθησαν πολλά βασανισθέντα θύματα όπως αφηγηθούν τα συμβάντα, εν οισ και εις νεανίας [ο οποίος παρ' όλους τους δέκα λογχισμούς, τους οποίους έλαβεν, έζη ακόμη], καθώς και πολλά μικρά παιδιά εις το νοσοκομείον φέροντα τραύματα επί της κεφαλής, κατενεχθέντα διά της σπάθης των Βουλγάρων ιππέων, καθ' ην στιγμήν κατεδίωκαν τα νήπια θύματά των δια των αγρών... Οι πρώτοι παραστάντες επί τόπου Ευρωπαίοι συμφωνούν ότι ο ολικός αριθμός των σφαγέντων δεν ήτο ολιγώτερος των 400 [πολλοί τους υπολογίζουν εις 600]. Μερικά των πτωμάτων είχαν ήδη ταφή, άλλα είχαν καή, αλλά τα υπόλοιπα απέμενον εκτεθειμένα, μερικά δε μόλις εκαλύπτοντο δι' ελαφρού τινός στρώματος άμμου. Οι επισκέπται είδον σκύλους καταβροχθίζοντας ανθρωπίλους σάρκας, αυλάς οικιών αχνίζουσας εκ του αίματος των θανατωθέντων ατυχών, λίθους επί των οποίων διετηρούντο ακόμη υπολείμματα τριχωμάτων των κεφαλών των θυμάτων, αίτινες είχαν καταθραυσθή δια κτυπημάτων, δωμάτια, οι τάπητες των οποίων, αι ψάθαι και τα προσκεφάλαια ήσαν καλυμμένα με το αίμα των σφαγέντων, τοίχους δεικνύοντας τους τύπους των όλων, δια των οποίων μια γυνή και εν παιδί είχαν σταυρωθή») και της ιταλικής εφημερίδος *Il Secolo XIX* («Οι κάτοικοι έντρομοι συλλέξαντες ό,τι πολύτιμον είχαν ήρχισαν να φεύγωσιν προς Καβάλαν και άλλοι δια της κοίτης του ξεροχείμαρρου προς τα όρη. Εκατοντάδες τινές εκλείσθησαν εντός των οικιών. Αίφνης ενεφανίσθη βουλγαρικό ιππικό και ήρχισε λυσσώδη καταδίωξη των φευγόντων. 400 Βούλγαροι στρατιώτες εισήρχοντο με “εφ’ όπλου λόγχη”, ακολουθούμενοι υπό δύο αμαξών, φορτωμένων με πετρέλαιον. Το ιππικό εξ 120 ανδρών υπό των Μπίρνεφ και Συμεώνωφ κατεδίωκαν τους φεύγοντας, άνδρας, γυναίκες και παιδιά ρίπτοντες αυτούς καταγής δια σπαθισμών»).

Επίλογος

Τα εγκλήματα του βουλγαρικού στρατού και των κομιτατζήδων είναι αδιαμφισβήτητα και απασχόλησαν τη διεθνή κοινότητα επί μακρόν. Επίσης, συνεχή ήταν τα δημοσιεύματα του ελληνικού και του ξένου Τύπου επί του θέματος, ενώ συνεστήθησαν και επιτροπές για την αναζήτηση στοιχείων και την εξακρίβωση της ταυτότητας των ενόχων. Η σωτηρία του Μακεδονικού ελληνισμού απετέλεσε κύριο θέμα των τηλεγραφημάτων που αντήλλαξαν ο Βασ. Κωνσταντίνος Α΄ και ο ευρισκόμενος στο εξωτερικό πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος κατά τις διαπραγματεύσεις για την σύναψη της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, προκαλώντας ακόμη μία διαφωνία τους.³² Το ίδιο θέμα απετέλεσε έναν εκ των λόγων της πλήρους διαρρήξεως των μεταξύ τους σχέσεων κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι δυνάμεις της Συνεννοήσεως πρότειναν επανειλημμένως την άμεση παραχώρηση τμήματος της ανατ. Μακεδονίας στους Βουλγάρους έναντι αόριστων μεταπολεμικών ανταλλαγμάτων στην Ιωνία. Το παρόν κείμενο αφιερώνεται στα αθώα θύματα των σφαγών των Βουλγάρων, με την ευχή να μην λησμονηθεί ποτέ η θυσία τους.

ΠΗΓΕΣ

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Γεώργιος Α΄ - «Φίλτατε...». Αθήνα: Ερμής, 2006.

Μάντακας Γ. Ν., *Μακεδονικός Αγώνας, 1903-1908*. Χανιά: Εταιρεία των Φίλων του Πολεμικού Μουσείου Παραρτήματος Χανίων, 2005.

Πάγκαλος Θεοδ., *Τα απομνημονεύματά μου, 1897 – 1947*, τ. Α΄. Αθήναι: Κέδρος, 1959.

Παναγάκος Παν., *Συμβολή εις την ιστορίαν της δεκαετίας 1912 - 1922*. Αθήναι: [χ.ε.], 1960.

Παπαφλωράτος Ιωαν. Σ., *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Α΄. Αθήνα: Σάκκουλας, 2014.

Παπαφλωράτος Ιωαν. Σ., *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Β΄. Αθήνα: Σάκκουλας, 2014.

Παρασκευόπουλος Λεων., *Αναμνήσεις, 1896 - 1920*, τ. Α΄. Αθήναι: Πυρσός, 1933.

Πολιτάκος Ιωαν., *Στρατιωτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος*. Αθήνα: ΓΕΣ, 1980.

Τσαγγαρίδης Ιωαν., *Το ημερολόγιο ενός Στρατηγού*. Αθήνα: Εστία, 1987.

Τσιλώνης Β., *Η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη, 2017.

Φωτόπουλος Φωκ., *Ιστορία του Ελληνο-Σερβο-Βουλγαρικού Πολέμου*. Νέα Υόρκη: Άτλας, 1920.

Χατζηκωνσταντίνου Κ., *Επτά + 1 προβλήματα για το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης. 2010.

Διαδίκτυο

Ματαράγκας Βύρων, «Δίκαιο του πολέμου και Διεθνές Δικαστήριο για την εκδίκαση των εγκλημάτων πολέμου» στην ιστοσελίδα <https://www.ethnos.gr/>, 1/4/2022.

Ροζάκης Χρ. Πολύ δύσκολο να δικαστεί ο ίδιος ο Πούτιν για εγκλήματα πολέμου», στην ιστοσελίδα <https://www.ertnews.gr/>, 12/4/2022.

Ο Ιωάννης Παπαφλωράτος γεννήθηκε το 1973. Εισήχθη μεταξύ των πρώτων στη Νομική Σχολή Κομοτηνής, το 1992. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του, εργάστηκε ως ερευνητής στο Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής και η εργασία του υπό τον τίτλο «Οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών επί της Γιουγκοσλαβικής κρίσεως (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση), 1991 - 1996» εκδόθηκε υπό την μορφή Background Paper σε 4 τόμους για τις διπλωματικές μας υπηρεσίες. Το 1997, έλαβε το πτυχίο του και την ίδια χρονιά μετέβη στην Ολλανδία για μεταπτυχιακές σπουδές. Το 1998, απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο εξειδίκευσης στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σχέσεις από το Amsterdam School of International Relations. Το 1999, άρχισε την εκπόνηση της διεπιστημονικής διδακτορικής διατριβής του υπό την επίβλεψη του αείμνηστου καθηγητή Κων. Σβολοπούλου. Το 2004, αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών με «άριστα». Τον Σεπτέμβριο του 2009, υπήρξε διαλέκτης στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαιδεύσεως Επιχειρήσεων Υποστηρίξεως Ειρήνης του ΝΑΤΟ. Σήμερα, διδάσκει σε 6 σχολές. Τον Δεκέμβριο του 2010, βραβεύθηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το σύγγραμμά του υπό τον τίτλο «Η ελληνοϊταλική κρίση του 1923-Το επεισόδιο Tellini/Κερκύρας». Έχει συμμετάσχει ως ομιλητής σε 31 διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες, καθώς και ως συγγραφέας σε 7 συλλογικά έργα. Έχουν ήδη εκδοθεί 21 βιβλία του (ορισμένα εκ των οποίων είναι «Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949», «Ο ελληνισμός της βορ Ηπείρου μέσα από άγνωστα ντοκουμέντα», «Ο ελληνισμός του Πόντου» κ.α.), ενώ έχουν δημοσιευθεί περισσότερα από 310 άρθρα του σε εφημερίδες και περιοδικά.

³² Ιωαν. Σ. Παπαφλωράτος, *Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1833-1949*, τ. Α΄, σ.σ. 308-315.

Ο ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΡΕΣΔΗΣ (13-14 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1945)

Του Γεωργίου Αθανασάτου,
Δικηγόρου – Διεθνολόγου.

Η πανέμορφη μεσαιωνική πόλη της Δρέσδης δεν ήταν η μοναδική γερμανική ανοχύρωτη πόλη που βομβαρδίστηκε από τους Συμμάχους κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο, η ένταση, η έκταση, η διάρκεια και η μεθοδικότητα των βομβαρδισμών, οι οποίοι κυριολεκτικά ισοπέδωσαν την γερμανική «Φλωρεντία του Έλβα», ήταν άνευ προηγουμένου, ώστε να μην είναι καθόλου άστοχο ο ιστορικός του μέλλοντος να κάνει λόγο για τέλεση ενός εγκλήματος πολέμου. Τραγική ειρωνεία αποτελεί το γεγονός ότι η μαρτυρική πόλη ήταν γνωστή, μεταξύ άλλων, για το ότι φιλοξενούσε διάσημες συλλογές έργων τέχνης καθώς και λεπτεπίλεπτες συλλογές πορσελάνης, επιστημονικών οργάνων και κοσμημάτων.

ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΜΠΗΣ

Οι ιστορικοί του αεροπορικού πολέμου ανάγουν τις ρίζες των επιθέσεων εναντίον κατοικημένων περιοχών της Γερμανίας στα γεγονότα της 10ης Μαΐου 1940. Πριν από αυτήν την ημερομηνία, η Βρετανική Βασιλική Πολεμική Αεροπορία (RAF) διενεργούσε αεροπορικές επιδρομές με στόχους μονάχα πολεμικά πλοία, γέφυρες ή πυροβολαρχίες, ενδεχομένως περισσότερο από το φόβο της υπέρτερης γερμανικής Λουφτβάφε, παρά από σεβασμό προς το Διεθνές Δίκαιο. Η 10η Μαΐου 1940, ωστόσο, σηματοδότησε δύο πολύ σημαντικά γεγονότα, από αμφότερες τις πλευρές των εμπολέμων: Αφενός ήταν η ημερομηνία έναρξης της χιτλερικής εισβολής στη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες και αφετέρου και ταυτόχρονα ήταν η ημερομηνία που στη Βρετανία διαδέχτηκε τον Νέβιλ Τσάμπερλεν, δεδηλωμένα αντίθετο στη χρήση των βομβαρδισμών ως τρομοκρατικού όπλου, ένας πρωθυπουργός με λιγότερες αναστολές. Η νέα βρετανική κυβέρνηση, από την πρώτη κιόλας ημέρα της θητείας του νέου πρωθυπουργού Ουίνστον Τσόρτσιλ, απαλλάχθηκε από τη δημόσια δέσμευση του Τσάμπερλεν περί σεβασμού των Γερμανών αμάχων, δέσμευση η οποία κάλλιστα θα μπορούσε να σταθεί εμπόδιο στην επίθεση κατά της Γερμανίας που θα επακολουθούσε.

Λίγο, λοιπόν, πριν τις 16.00 εκείνο το ζεστό και συννεφιασμένο απόγευμα της 10ης Μαΐου τρία δικινητήρια αεροσκάφη βομβάρδισαν τη βάση καταδιωκτικών αεροσκαφών στο Φράϊμπουργκ-ιμ- Μπραϊσγκάου της νοτιοδυτικής Γερμανίας, με τις περισσότερες από τις βόμβες, ωστόσο, να πέφτουν εκτός του στρατιωτικού στόχου, μέσα στην πόλη, σε παρακείμενους στρατώνες, στον κεντρικό σταθμό και δύο εξ αυτών σε παιδότοπο. Απολογισμός νεκρών, βάσει του διοικητή της τοπικής πολιτικής άμυνας: 22 παιδιά, 13 γυναίκες, 11 άνδρες και 11 στρατιώτες. Το γερμανικό Υπουργείο Προπαγάνδας έσπευσε να εκμεταλλευτεί το επεισόδιο. Το επίσημο πρακτορείο ειδήσεων DNB μετέδωσε το ίδιο βράδυ: «Τρία εχθρικά αεροσκάφη βομβάρδισαν σήμερα την ανοχύρωτη πόλη Φράϊμπουργκ-ιμ- Μπραϊσγκάου, η οποία βρίσκεται εντελώς έξω από τη ζώνη των γερμανικών επιχειρήσεων και δεν περιλαμβάνει στρατιωτικούς στόχους». Το πρακτορείο πρόσθεσε ότι η γερμανική αεροπορία θα απαντούσε αναλόγως σε αυτή την παράνομη επιχείρηση. «Εφεξής, κάθε σκόπιμη εχθρική επιδρομή κατά του γερμανικού πληθυσμού θα προκαλεί σε αντίποινα επιδρομή πενταπλάσιων γερμανικών αεροσκαφών σε βρετανική ή γαλλική πόλη».

Η Δρέσδη το 1890 (επιχρωματισμένη φωτογραφία).

Η επιδρομή στο Φράϊμπουργκ περιβλήθηκε από την αρχή με πέπλο μυστηρίου. Οι Γάλλοι, που κατηγορήθηκαν ότι εκτέλεσαν την επιχείρηση, επέμειναν για την αθωότητά τους, αν και στην περιοχή είχε θεαθεί ένα αεροσκάφος Ποτέζ 63. Ικανοποιημένο από τη γαλλική δήλωση, το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών ανακοίνωσε απερίφραστα ότι θεωρούσε ψευδή τον γερμανικό ισχυρισμό. Οι Βρετανοί διέκριναν προσπάθεια κατα-

σκευής δικαιολογίας για μελλοντική επιδρομή της Λουφτβάφε σε συμμαχικές πόλεις. Μολονότι η βρετανική κυβέρνηση θυμόταν ότι την 1η Σεπτεμβρίου 1939 είχε διαβεβαιώσει τις ακόμη τότε ουδέτερες Ηνωμένες Πολιτείες ότι απαγορευόταν ρητά στη Βασιλική Αεροπορία να βομβαρδίζει αμάχους, διαβεβαίωση την οποία ο Βρετανός πρωθυπουργός τήρησε στο ακέραιο έως τις 10 Μαΐου 1940, τώρα πλέον ανακοίνωνε ότι διατηρούσε το δικαίωμα να λάβει όποια μέτρα θεωρούσε αναγκαία σε περίπτωση γερμανικών αεροπορικών επιδρομών σε βάρος αμάχων. Η γερμανική απάντηση στους Συμμάχους έκανε μόλις τέσσερις ημέρες να καταφθάσει, με τον βομβαρδισμό του Ρότερνταμ. Επρόκειτο για αεροπορική επιχείρηση που συνδυάστηκε με τη χερσαία γερμανική επίθεση στις Κάτω Χώρες, που, όπως ελέχθη, προηγήθηκε, για την οποία οι Γερμανοί, στη Δίκη της Νυρεμβέργης, ισχυρίστηκαν ότι ήταν επιχείρηση τακτικής αεροπορικής υποστήριξης και δεν είχε στόχο να τρομοκρατήσει τον άμαχο πληθυσμό. Όπως και αν είχαν τα πράγματα, η διεξαγωγή του πολέμου είχε πλέον αποκτήσει μία νέα απάνθρωπη διάσταση. Τα αντίποινα στα αντίποινα «κανονικοποίησαν» σε σημαντικό βαθμό την πρακτική των βομβαρδισμών κατά τα επόμενα έτη του πολέμου, με πλέον καταστροφικούς τους βομβαρδισμούς του Αμβούργου, της δεύτερης μεγαλύτερης γερμανικής πόλης, σημαντικού βιομηχανικού κέντρου και μεγαλύτερου λιμανιού της Ευρώπης, από τη βρετανική και την αμερικανική αεροπορία κατά την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου και την πρώτη εβδομάδα του Αυγούστου του 1943, επιχείρηση η οποία έφερε την κωδική ονομασία «Γόμμορα». Οι ίδιοι οι Βρετανοί χαρακτήρισαν εκ των υστέρων την μαρτυρική αυτή πόλη ως τη «Χιροσίμα της Γερμανίας».

ΔΡΕΣΔΗ: Ο ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΣΤΟΧΟΣ.

Στα τέλη του 1944 οι πολιτικοί ηγέτες των Συμμάχων έστρεψαν για πρώτη φορά την προσοχή τους σε ενδεχόμενη αεροπορική επίθεση κατά της Δρέσδης. Τον Οκτώβριο του 1944 ο Αρχηγός του βρετανικού Επιτελείου Αεροπορίας πρότεινε να ζητηθεί από τη Σοβιετική Αεροπορία να επιτεθεί στην πόλη, πρόταση η οποία, ωστόσο, δεν υιοθετήθηκε από τους Σοβιετικούς. Μολονότι αρχικά η Δρέσδη δεν συμπεριλαμβανόταν στον στρατιωτικό κατάλογο στόχων της Κοινής Επιτροπής Στρατηγικών Στόχων των Συμμάχων, που είχε συνταχθεί στις 6 Νοεμβρίου 1944, τελικά, στις 22 Νοεμβρίου 1944, συμπεριλήφθηκε σε έτερο κατάλογο πόλεων που κρίνονταν ως κατάλληλες για βομβαρδισμό οικιστικής περιοχής, χωρίς μάλιστα να χαρακτηρίζεται

ως «συγκοινωνιακός στόχος», όπως συνέβαινε με τις 7 από τις 11 πόλεις αυτού του δεύτερου καταλόγου. Ενώ, μάλιστα, είχε ως πόλη περιληφθεί σε δοκιμαστικές οδηγίες βομβαρδισμού ήδη από το 1940, η Δρέσδη, τελικά, δέχτηκε την πρώτη αεροπορική επίθεση μόλις τον Οκτώβριο του 1944. Αυτός ο βομβαρδισμός, που δεν αποτελούσε παρά μόνο το πρελούδιο των μεγάλων βομβαρδισμών της 13ης-14ης Φεβρουαρίου 1945, δεν ήταν αρκετός για να διαλύσει τη βαθύτατη πεποίθηση των κατοίκων της ότι η πόλη τους ουδέποτε επρόκειτο να δεχτεί επίθεση και ότι ο συγκεκριμένος βομβαρδισμός προερχόταν από αβλεψία κάποιου πλοηγού των συμμαχικών βομβαρδιστικών.

Η Δρέσδη, κτισμένη στις όχθες του ποταμού Έλβα, πρωτεύουσα του κρατιδίου της Σαξονίας, ευρισκόμενη στην ανατολική Γερμανία, παρόλο που ήταν πόλη αναλόγου μεγέθους με το Έσσεν και το Αμβούργο, εντούτοις δε διέθετε καμία βασική βιομηχανία όπως αυτές. Η οικονομία της πόλης συντηρούταν εν καιρώ ειρήνης από τα θέατρα, τα μουσεία, τους πολιτιστικούς οργανισμούς και την τοπική βιοτεχνία. Ακόμη και στα τέλη του 1944, δύσκολα ξεχώριζε κανείς εργοστάσιο μείζονος σημασίας, εκτός από τα διυλιστήρια του Ρούλαντ, 40 χλμ βόρεια.¹ Μέσα στην πόλη υπήρχαν διασκορπισμένες πολλές μικρές εταιρείες που παρήγαγαν όργανα ακριβείας και σε μερικές περιπτώσεις εξαρτήματα της πολεμικής βιομηχανίας. Το «Οπλοστάσιο», 8 χλμ. βόρεια από το κέντρο της πόλης, στο οποίο επέμεναν ιδιαίτερα τα κατοπινά ανακοινωθέντα του βρετανικού Υπουργείου Αεροπορίας (αν και ουδέποτε αναφέρθηκε στην εβδομαδιαία Επιθεώρηση Διοίκησης Βομβαρδιστικών), ήταν πράγματι οπλοστάσιο κατά την προ-Βερσαλλιών εποχή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά καταστράφηκε ολοσχερώς κατόπιν φωτιάς στις 26 Δεκεμβρίου 1916 και παρέμεινε «Οπλοστάσιο» μόνο ως τοπωνύμιο, οι δε εγκαταστάσεις του είχαν μετατραπεί σε βιομηχανικό πάρκο, όπου μικρές εταιρείες κατασκεύαζαν τενεκεδένια κουτιά, πούδρες για μωρά, οδοντόπαστα και, σύμφωνα με τοπικές φήμες,

¹ Κατά τον D. Irving, «Ο βομβαρδισμός της Δρέσδης», Αθήνα: Ιωλκός 2007, το Αμερικανικό Γραφείο Στρατιωτικών Υπηρεσιών θεωρούσε ότι η Δρέσδη είχε τουλάχιστον 110 εργοστάσια και βιομηχανικές επιχειρήσεις, μεταξύ αυτών διάσπαρτα εργοστάσια εξαρτημάτων αεροπλάνων, μία μονάδα δηλητηριωδών αερίων, ένα εργοστάσιο αντιαεροπορικών και πεδινών πυροβόλων, μία μεγάλη μονάδα οπτικών, βιομηχανίες παραγωγής ηλεκτρολογικού υλικού και υλικού συσκευών ακτίνων Χ, μικρών όπλων, διαφορικών και ηλεκτρικών καταμητρητών, άποψη που ο ίδιος όμως δεν υιοθετεί.

σκοπευτικά όργανα και όργανα πλοήγησης αεροσκαφών. Η βασική στρατηγική σημασία της πόλης ήταν ο ρόλος που είχε αποκτήσει ως «κλειδί» του γερμανικού ταχυδρομικού και τηλεγραφικού δικτύου: Αναμφίβολα, η αχρήστευση των ταχυδρομικών εγκαταστάσεων στην πόλη (στις οποίες εργάζονταν και εκατοντάδες Βρετανοί αιχμάλωτοι πολέμου) θα παρακώλυε τις επικοινωνίες με το Ανατολικό Μέτωπο. Την περίοδο της επίθεσης, όμως, η στρατηγική σημασία της πόλης ήταν λιγότερο από περιορισμένη, σίγουρα υποδεέστερη από την όποια στρατηγική σημασία είχε ιστορικά κατά το παρελθόν και πριν την έναρξη του Πολέμου.

Άποψη της πόλης προς τα νότια μετά τους βομβαρδισμούς (θέα από το Δημαρχείο). Το άγαλμα μπροστά ονομαζόταν Bonitas (αλληγορία για την «Καλοσύνη».)

ΜΙΑ ΥΠΟΘΕΣΗ ΓΟΗΤΡΟΥ.

Η εντυπωσιακή ταχύτητα της σοβιετικής προέλασης στη Γερμανία κατά το 1944 και οι συνακόλουθες Ημερήσιες Διαταγές που διακήρυσσαν την πτώση της μίας ανατολικής πόλης πίσω από την άλλη είχαν φέρει σε δύσκολη θέση τους Δυτικούς Συμμάχους. Η ήττα της Γερμανίας θεωρείτο βέβαιη, ο αγώνας μεταξύ Δυτικών και Ανατολικών για το τρόπαιο του Βερολίνου ήταν γεγονός και η Μήτρα της Ιστορίας ήδη κυοφορούσε τον Ψυχρό Πόλεμο.

Επομένως, αλίμονο στους ηττημένους. Η από καιρό αναμενόμενη Διάσκεψη της Κριμαίας, από την οποία επρόκειτο να εξαρτηθούν πολλά για τα μέλλον της μεταπολεμικής Ευρώπης, θα άνοιγε με την επίδειξη της σοβιετικής ισχύος στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Συγκρινόμενες με τις σοβιετικές κατακτήσεις στην Ανα-

τολική Πρωσία και τη Σιλεσία, οι νίκες των συμμάχων στην Ιταλία και τη Ρηνανία θα πρέπει να φαίνονταν ασήμαντες. Οι πολιτικοί ηγέτες των Δυτικών Συμμάχων βιάζονταν πολύ να ισχυροποιήσουν τη διαπραγματευτική τους θέση μέχρι το άνοιγμα της Διάσκεψης της Γιάλτας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες και με τέτοιο σκεπτικό, οι δυτικές κυβερνήσεις στράφηκαν στα βομβαρδιστικά τους ως αποδεικτικό μέσο προς τη Σοβιετική Ένωση ότι η αεροπορική επίθεση στο «εσωτερικό μέτωπο» της Γερμανίας ήταν εξίσου αποτελεσματική και συντριπτική όσο και οι επιτυχίες των σοβιετικών τεθωρακισμένων στην Ανατολή.

Αν και οι Τρεις Μεγάλοι δεν συζήτησαν στη Γιάλτα (4-11 Φεβρουαρίου 1945) για βομβαρδισμούς ολοσχερούς καταστροφής σε πολιτικούς στόχους, είναι αξιοσημείωτο ότι ο Τσόρτσιλ τήρησε σκληρή στάση σχετικά με την αναλωσιμότητα των Γερμανών αμάχων. Συζήτηση έγινε και για το διαρκώς αυξανόμενο πρόβλημα των Γερμανών προσφύγων που εγκατέλειπαν την Ανατολική Πρωσία και τη Σιλεσία κατευθυνόμενοι προς τα Δυτικά, τον αριθμό των οποίων υπολόγιζαν σε περίπου 6.000.000 ψυχές. Η κλίμακα αυτής της μετοίκησης πληθυσμών αποτέλεσε συνδυαστικό παράγοντα του μεγάλου μεγέθους της τραγωδίας της Δρέσδης, η οποία πλέον, στις 12 Φεβρουαρίου 1945, με την επίσημη άφιξη και των τελευταίων τρένων με πρόσφυγες από τα ανατολικά είχε φτάσει σε σημείο πληθυσμιακής έκρηξης.

Το άγαλμα του Μαρτίνου Λούθηρου, ανάμεσα στα ερείπια της εκκλησίας Frauenkirche, που σταδιακά ανοικοδομήθηκε και σήμερα αποτελεί αξιοθέατο της πόλης.

Η εκκλησία της Frauenkirche σήμερα, με την διασωθείσα νότια πρόσοψή της.

Το πρωί της 13 Φεβρουαρίου 1945 το μετεωρολογικό δελτίο της βρετανικής Διοίκησης Βομβαρδιστικών έδειξε ότι οι καιρικές συνθήκες θα διευκόλυναν επιτέλους μία επίθεση στη Δρέσδη. Πλέον το «μπαλάκι» ρίχθηκε στον Ντούαιτ Αϊζενχάουερ, τότε Ανώτατο Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Ευρώπη, ο οποίος έδωσε την έγκρισή του. Η υπόθεση «Δρέσδη» είχε πάψει πια να αποτελεί αντικείμενο μηνυμάτων και μηνυμάτων μεταξύ Πτεράρχων, Υπουργών και Επιτροπών. Πλέον ήταν θέμα μηχανών και ανθρώπων, βομβών και φωτοβολίδων. Πλέον 7.000 αεροπόροι βρισκόνταν ψηλά εν πτήση με προορισμό τη Δρέσδη.

Η διαταγή επιχειρήσεων για βομβαρδισμό της Δρέσδης δεν πέρασε χωρίς αμφισβήτηση. Λίγο μετά την παραλαβή της ο διοικητής της σημεναρχίας «προσδιορισμού στόχων» αισθάνθηκε υποχρεωμένος να τηλεφωνήσει ο ίδιος στο Χάι Γουάικομπ, βορειοδυτικά του Λονδίνου, όπου έδρευε το Αρχηγείο της Διοίκησης

Βομβαρδιστικών, για να βεβαιωθεί ότι οι επιτελείς του είχαν καταλάβει σωστά τη διαταγή. Και άλλοι διοικητές σημεναρχιών θυμούνταν την σαφώς επιφυλακτική χροιά στην φωνή του Άρθουρ Χάρις, Αρχηγού της Διοίκησης Βομβαρδιστικών της RAF, όταν επιβεβαίωσε τη διαταγή, και σχημάτισαν την εντύπωση ότι τον δυσάρεστούσε η όλη υπόθεση. Η διατύπωση της διαταγής προς όλες τις βάσεις βομβαρδιστικών που άκουσαν οι Βρετανοί αεροπόροι, η οποία έχει διασωθεί, σήμερα ξενίζει: Επρόκειτο να επιτεθούν στη Δρέσδη, «τη μακράν μεγαλύτερη ανέπαφη, πυκνοδομημένη περιοχή που διαθέτει ο εχθρός». «Σκοπός της επίθεσης είναι να χτυπηθεί ο εχθρός εκεί που θα πονέσει περισσότερο και, με την ευκαιρία, να δείξουμε στους Ρώσους, όταν φτάσουν εκεί, τι μπορεί να κάνει η Διοίκηση Βομβαρδιστικών».

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΠΙΘΕΣΗΣ

Ο Χάρις είχε σχεδιάσει την επίθεση στη Δρέσδη ως διπλό χτύπημα, την αξία του οποίου είχε δοκιμάσει ήδη από τον Οκτώβριο του 1944 κατά τον βομβαρδισμό του Braunschweig. Όπως είπε ο υπαρχηγός του Χάρις, Ρόμπερτ Σόνμπι, χρόνια αργότερα, «το πρώτο χτύπημα θα σήκωνε όλα τα καταδιωκτικά στον αέρα, θα κινητοποιούσε όλους τους προβολείς και τις πυροσβεστικές υπηρεσίες. Τότε θα πραγματοποιούνταν η επίθεση και θα άναβαν πολλές πυρκαγιές, θα προκαλούνταν μεγάλη αποδιοργάνωση και στην πορεία τα καταδιωκτικά θα έμεναν από καύσιμα και πυρομαχικά και θα έπρεπε να κατέβουν για ανεφοδιασμό. Αυτή θα ήταν η στιγμή της εξαπόλυσης της δεύτερης επίθεσης, που θα τα έβρισκε σε μειονεκτική θέση». Οι αμυνόμενοι θα αναστατώνονταν όταν τα καταδιωκτικά τους θα κόντευαν να μείνουν από βενζίνη τη στιγμή που κατέφθανε το δεύτερο κύμα πάνω από την περιοχή του στόχου. Σκοπός ήταν επίσης να απασχοληθούν οι γερμανικές πυροσβεστικές δυνάμεις και οι υπόλοιπες δυνάμεις της παθητικής αεράμυνας με τις πυρκαγιές της πρώτης επίθεσης και κατόπιν να τις πνίξει και να τις συντρίψει το δεύτερο χτύπημα. Το τρίτο όφελος από το διπλό πλήγμα ήταν ότι με την πρώτη επίθεση θα διακόπτονταν όλες οι τηλεφωνικές ή τηλεγραφικές επικοινωνίες από την πόλη – στόχο προς τα καταδιωκτικά αεροσκάφη και τα αντιαεροπορικά πυροβόλα. Κάτι τέτοιο θα παρέλυε την αεροπορική και τη χερσαία άμυνα και οι δυνάμεις της πολιτικής αεράμυνας θα πιάνονταν απροετοίμαστες στο δεύτερο χτύπημα. Το υπολογιζόμενο χρονικό μεσοδιάστημα μεταξύ των δύο επιθέσεων για τη μέγιστη δυνατή επιτυχία του σχεδίου

ήταν τρεις ώρες. Επειδή η επίθεση στη Δρέσδη είχε χαρακτηριστεί «σφοδρότατο πλήγμα» κρίθηκε σκόπιμο να αποσταλεί η μέγιστη δυνατή των τετρακινητήριων βομβαρδιστικών αεροσκαφών Λάνκαστερ, ώστε να μεγιστοποιηθεί το φορτίο εμπρηστικών βομβών και βομβών υψηλής εκρηκτικής ισχύος. Ως συνθηματικό για την πρώτη κύρια δύναμη των βομβαρδιστικών είχε ορισθεί η λέξη «Πιατοθήκη».

Οι επιτελείς της γερμανικής αντιαεροπορικής άμυνας γνώριζαν ότι η βρετανική Διοίκηση Βομβαρδιστικών είχε διαταγή να επικεντρωθεί σε μεγάλο βαθμό στον πιο αδύναμο κρίκο της Γερμανίας, την πετρελαϊκή της παραγωγή και τα αποθέματά της και ότι η νυχτερινή επίθεση θα άρχιζε με ένα μικρό αλλά κάριο πλήγμα στο εργοστάσιο συνθετικού πετρελαίου του Μπέλεν, 16 χλμ νότια της Λειψίας και όχι μακριά από τη Δρέσδη, όπως και συνέβη στις 10:00 μμ., ήτοι 15 λεπτά πριν την «ώρα μηδέν» του πρώτος χτυπήματος στη Δρέσδη. Η επιδρομή στο Μπέλεν, στην οποία χρησιμοποιήθηκαν κυρίως τα μικρότερης χωρητικότητας βομβών αεροσκάφη Χάλιφαξ, δεν μπορούσε να θεωρηθεί τίποτα παραπάνω από μια περίτεχνη μπλόφα, ενταγμένη στο ευρύτερο σχέδιο «Δρέσδη», δεδομένων και των δυσμενών καιρικών προβλέψεων για μικρούς στόχους, όπως τα εργοστάσια συνθετικού πετρελαίου. Η παραπλανητική επίθεση στο Μπέλεν ήταν ενδεικτική της ισχύος της βρετανικής Διοίκησης Βομβαρδιστικών, η οποία ήταν σε θέση να εξαπολύει επιχειρήσεις παραπλάνησης σε τόσο μεγάλη κλίμακα.

Τσώρτσιλ, Ρούσβελτ και Στάλιν στη Διάσκεψη της Γιάλτας.

Ο ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ

Φεγγάρι δεν έφεγγε την «ώρα μηδέν», όταν τα αεροσκάφη Μοσκίτο του αντισμήναρχου Μόρις Σμιθ, πρώτου «κύριου βομβαρδιστή», πλησίαζαν τη Δρέσδη. Τα αεροσκάφη της προπορευόμενης δύναμης εντοπισμού στόχων, της 83ης Μοίρας Λάνκαστερ, εξοπλισμένα με τα καλύτερα όργανα πλοήγησης, είχαν φτάσει πάνω από τη Δρέσδη και έριχναν τους πρώτους σημειωτές προσεγγίσεως. Οι επιβραδυνόμενες με αλεξίπτωτα φωτοβολίδες φώτιζαν κιάλας ολόκληρη την ύπαιθρο. Οι πράσινοι κύριοι καταδείκτες στόχου, που ρίχνονταν με την καθοδήγηση ραδιοεντοπιστών πάνω από την καμπή S του ποταμού Έλβα, έπεφταν ακριβώς πάνω από τη Δρέσδη και τους ακολουθούσε σιγά σιγά η βροχή των επιβραδυνόμενων με αλεξίπτωτα φωτοβολίδων. Από εκεί κι έπειτα η επίθεση εξελίχτηκε με φοβερή ακρίβεια, σαν τελετή παρελάσεως. Μετά το πρώτο κύμα των Λάνκαστερ «τυφλής επισήμανσης» ενέσκηψε δεύτερο πάνω από την περιοχή στόχου και έριξε δέσμες λευκών φωτοβολίδων. Ο εντοπισμός στόχων είχε ολοκληρωθεί. Ακολούθησαν τα αεροσκάφη - επισημειωτές Μοσκίτο του Σμιθ, τα οποία έφεραν στα κύτη τους τις κόκκινες λαμπερές βόμβες επισήμανσης, που σημάδεψαν τον κυκλικό χώρο του σταδίου της πόλης, από την οποία εξαρτιόταν ολόκληρη η επίθεση.

Ο Στρατάρχης Άρθουρ Χάρις, Αρχηγός της Διοίκησης Βομβαρδιστικών της RAF.

Στη Δρέσδη οι σειρήνες δε σήμαναν τη συνήθη προκαταρκτική αεροπορική προειδοποίηση. Ο πρώτος ήχος που άκουσαν οι κάτοικοί της ήταν αυτός του ολικού συναγερμού, ξαφνικά στις 9:55 μ.μ. Την ίδια στιγμή έφτασε διαταγή στο στρατιωτικό αεροδρόμιο του Κλότσε της Δρέσδης να απογειωθεί η υπάρχουσα μοίρα των καταδιωκτικών νυκτός, η 5η Μοίρα της 5ης Πτέρυγας Νυκτερινής Δίωξης. Ήταν όμως πια πολύ αργά, καθώς μόλις άρχιζε η επισήμανση στόχου. Η διαταγή απογείωσης είχε έρθει πολύ καθυστερημένα. Τα γερμανικά δικινητήρια καταδιωκτικά νυκτός Me 110 χρειάζονταν πάνω από μισή ώρα για να φτάσουν σε μαχητικό ύψος. Μόλις ακούστηκε ο ήχος της αρμάδας των βομβαρδιστικών πέρα από τον ορίζοντα, τα ελαφρά αντιαεροπορικά πυροβόλα στο αεροδρόμιο ετοιμάστηκαν για δράση: Όταν ο μοναδικός προβολέας του αεροδρομίου εστίασε σε ένα αεροσκάφος που πετούσε κυκλικά σε πολύ χαμηλό ύψος, όλα τα πυροβόλα έβαλαν εναντίον του: Μόνο που επρόκειτο για ένα από τα δικά τους Me 110, το οποίο πήρε φωτιά. Αυτή ήταν η μοναδική τους «επιτυχία». Έτσι «υποδέχτηκε» η πρωτεύουσα της Σαξονίας την επίθεση. Από όλη τη Γερμανία, μόνο 27 καταδιωκτικά νυκτός απογειώθηκαν για να αποκρούσουν την καταστρεπτικότερη αεροπορική επιδρομή της ιστορίας.

Οι κάτοικοι της Δρέσδης, που είχαν εκκενώσει τους ανοικτούς χώρους και άκουγαν προσεκτικά από τα υπόγεια και τα κελάρια τον ήχο των ελαφριών Μοσκίτο, πληροφορήθηκαν από το ραδιόφωνο για πρώτη φορά τον αληθινό χαρακτήρα της απειλής για την πόλη τους. Στις 10:15 μ.μ. άρχισαν να πέφτουν οι βόμβες στην πόλη. Οι πελώριοι μεγαθραύστες, βάρους 1.800 και 3.600 κιλών διέλυαν τις στέγες των εξαιρετικά εύφλεκτων κτιρίων της παλιάς πόλης της Δρέσδης, μερικά από τα οποία είχαν ηλικία πάνω από 1.000 χρόνια. Στις 10:30 μ.μ. της 13ης Φεβρουαρίου ολόκληρη η δύναμη του πρώτου πλήγματος στη Δρέσδη επέστρεψε στην Αγγλία. Από τα 244 Λάνκαστερ και τα 9 Μοσκίτο της 5ης Σμηναρχίας που είχαν απογειωθεί, τα 243 είχαν πλήξει τη Δρέσδη μεταξύ 10:03 – 10:25 μ.μ. Η επιδρομή ήταν τόσο συγκεντρωτική στο χώρο και στο χρόνο, ώστε ένα Λάνκαστερ καταστράφηκε από τις βόμβες άλλου Λάνκαστερ από πάνω του. Αυτό ήταν και η μοναδική απώλεια των Βρετανών κατά την πρώτη φάση της επίθεσης. Από εδώ και στο εξής η αποχώρησή τους καλυπτόταν από το νέο κύμα βομβαρδιστικών που κατευθυνόταν προς τη νότια Γερμανία, τη δύναμη των 529 Λάνκαστερ της 3ης Σμηναρχίας που θα κα-

τάφερνε το δεύτερο χτύπημα στη Δρέσδη, αρχίζοντας στη 1:30 π.μ.

Τα κύματα των βομβαρδιστικών σε αυτή τη δεύτερη επίθεση έφεραν κατά βάση εμπρηστικές βόμβες. Τα παράθυρα και οι στέγες των κτιρίων είχαν ήδη ξεθεμελιωθεί από τις βόμβες υψηλής εκρηκτικής ισχύος των αεροσκαφών του πρώτου χτυπήματος. Οι εμπρηστικές βόμβες θα πυρπολούσαν τα σπίτια και θα σήκωναν σίφουνες καυτών σπινθήρων, οι οποίοι με τη σειρά τους θα διαδίδονταν στις καεστραμμένες στέγες και τα θρυμματισμένα παράθυρα, πυρπολώντας κουρτίνες, τάπητες, έπιπλα και ξύλινα δοκάρια. Στη 1:23 π.μ. οι «τυφλοί επισημειωτές» Λάνκαστερ, που έβλεπαν μονάχα από τις οθόνες των ραντάρ H2S, έριξαν δέσμες επιβραδυνόμενων φωτοβολιδών κατά μήκος του στόχου και στη 1:30 π.μ. κατέφθασε ο δεύτερος «κύριος βομβαρδιστής», Αυστραλός αντισμήναρχος Χ.Τζ.Φ. Λε Γκουντ. Στις περισσότερες περιοχές της Δρέσδης οι σειρήνες και πάλι δεν ήχησαν. Η τάση του ηλεκτρικού είχε πέσει κατά την πρώτη επίθεση και έτσι η δεύτερη αιφνιδίασε τους κατοίκους. Οι σκοπευτές των βομβαρδιστικών έβλεπαν τους μικρότερους δρόμους και τους αυτοκινητοδρόμους που οδηγούσαν προς τη Δρέσδη γεμάτους από κίνηση. Μακριές φάλαγγες φορτηγών με τα φώτα αναμμένα έσπευδαν προς την φλεγόμενη πόλη. Επρόκειτο για τις αυτοκινητοπομπές με εφόδια για τους πληγέντες κατοίκους και για ομάδες πυροσβεστών που έφταναν από άλλες πόλεις της κεντρικής Γερμανίας. Αυτές οι δυνάμεις διάσωσης θα αποτελούσαν έναν επιπλέον στόχο εξολόθρευσης, πέραν αυτού της παθητικής άμυνας της Δρέσδης.

Η γερμανική δύναμη καταδιωκτικών νυκτός παρέλυσε για δεύτερη φορά. Τώρα η δυσκολία δεν προερχόταν από την έλλειψη καυσίμων ή την έλλειψη προετοιμασίας. Τα 18 καταδιωκτικά ήσαν έτοιμα αυτή τη φορά, πλήρη καυσίμων, οπλισμένα και με τα πληρώματά τους εγκαίρως ενημερωμένα, με αρκετό χρόνο μπροστά τους για να φτάσουν στο κατάλληλο ύψος επίθεσης. Εντούτοις, ο διοικητής της βάσης εξήγησε στους πιλότους ότι αναμενόταν η επιστροφή μεταγωγικών αεροπλάνων από αποστολή ανεφοδιασμού στο Μπρεσλάου, το οποίο πολιορκούσαν οι Σοβιετικοί. Ο διάδρομος του αεροδρομίου δεν είχε φωτιστεί για τα νυκτερινά καταδιωκτικά, παρά μόνο φωτιζόταν κατά διαστήματα, περιμένοντας τα μεταγωγικά από το Μπρεσλάου, σαν να προκαλούσε τα βρετανικά αεροσκάφη να επιτεθούν. Πέρασαν 30 λεπτά από τη στιγμή που είχε δοθεί ραδιοφωνικά ο πρώτος συναγερμός και ωστόσο η πράσινη

φωτοβολίδα για την απογείωση των καταδιωκτικών δεν είχε ακόμη πυροδοτηθεί και δεν έμελλε να πυροδοτηθεί ποτέ. Οι βόμβες των Λάνκαστερ σφύριζαν πάνω από την πόλη, ενώ οι πιλότοι των Me 110 περίμεναν το σήμα απογείωσης. Τα τεντωμένα νεύρα μερικών από το προσωπικό εδάφους δεν μπόρεσαν να αντέξουν και εγκατέλειψαν τα μηχανήματα έναρξης των κινητήρων των αεροσκαφών και όρμησαν για να καλυφθούν. Στο τέλος, τους ακολούθησαν οι πιλότοι και το υπόλοιπο προσωπικό. Όπως ένας εξ αυτών έγραψε στο ημερολόγιό του: «Η πόλη διαλύθηκε. Υποχρεωθήκαμε να στεκόμαστε και να κοιτάζουμε».

Βομβαρδιστικό Λάνκαστερ.

Τα αντιαεροπορικά πυροβόλα σίγησαν απολύτως. Επί δέκα λεπτά ένα Λάνκαστερ με κινηματογραφική μηχανή λήψης των 35 χιλιοστών διέγραφε κύκλους πάνω από το στόχο, κινηματογραφώντας ολοκληρωτή τη σκηνή από κάτω για το Κινηματογραφικό Τμήμα της RAF. Το φιλμ, μήκους 120 μέτρων, αποθηκευμένο σήμερα στο φωτογραφικό αρχείο του Αυτοκρατορικού Πολεμικού Μουσείου του Λονδίνου, είναι ένα από τα πιο αποτρόπαια μεγαλειώδη οπτικά τεκμήρια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου: Αποδεικνύει ότι η Δρέσδη ήταν ανοχύρωτη πόλη: ούτε προβολείς ούτε βολές αντιαεροπορικών όπλων εμφανίζονται καθ' όλη τη διάρκειά του.

Οι πυρκαγιές που προκλήθηκαν στην μαρτυρική πόλη ήταν ορατές από απόσταση 240-320 χλμ. Μαζί και οι δύο επιθέσεις έριξαν στη Δρέσδη 1.477,70 τόνους εκρηκτικών βομβών υψηλής ισχύος καθώς και 1.181,60 τόνους εμπρηστικών βομβών. Οι απώλειες των επιτιθέμενων ήταν ελάχιστες. Η πιο επιτυχημένη νυχτερινή επιδρομή στην ιστορία της βρετανικής Διοίκησης Βομβαρδιστικών, που πέτυχε την πιο βαθιά διείσδυση στη Γερμανία, είχε ολοκληρωθεί με απώλειες

λιγότερες από το 0,5%, οι οποίες μάλιστα οφείλονταν σε άλλες αιτίες και όχι στην αεράμυνα της πόλης. Για τη Δρέσδη, όμως, τα παθήματα δεν είχαν τελειώσει. Για τη Δρέσδη η σφαγή θα ξανάρχιζε. Νέα δύναμη, αυτή τη φορά των αμερικανικών βομβαρδιστικών, απογειωνόταν ήδη. Κύριος στόχος των 1.350 Ιπτάμενων Φρουριών και Λιμπερέιτορ ήταν εκ νέου η Δρέσδη και δευτερεύοντες τα γειτονικά Κέμνιτς, Μαγδεμβούργο και Βέζελ. Το τρίτο βαρύ πλήγμα μέσα σε 14 ώρες βρισκόταν ήδη σε εξέλιξη.

Μνημείο στο νεκροταφείο Heidefriedhof της Δρέσδης με την επιγραφή: «Πόσοι πέθαναν; Ποιος γνωρίζει τον αριθμό τους; Στα τραύματά σας μπορεί κανείς να δει το μαρτύριο των ανωνύμων που κήκαν εδώ από τις φωτιές που προξένησε ανθρώπινο χέρι».

Οι επικεφαλής πλοηγοί της 1ης Αεροπορικής Μεραρχίας με τα 450 Ιπτάμενα Φρούρια (B17 και B24 βομβαρδιστικά αεροσκάφη) που προορίζονταν για τη Δρέσδη είχαν εντολή να κατευθυνθούν προς το Τοργκάου, 80 χλμ βόρεια της, στον ποταμό Έλβα. Είναι αξιοσημείωτο ότι, ενώ η διακηρυγμένη πρόθεση αυτού του τριπλού πλήγματος στη Δρέσδη ήταν να την καταστρέψει ολοσχερώς και να στερήσει από τους Γερμανούς τη δυνατότητα να την κάνουν εκ νέου διοικητική έδρα, όπως είχε συμβεί με το Βερολίνο δέκα ημέρες νωρίτερα, η πληροφόρηση που είχε δοθεί στους αεροπόρους των βομβαρδιστικών ήταν ότι θα έπλητταν «σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις». Οι Αμερικανοί πιλότοι πρέπει να είδαν τα Λάνκαστερ να πετούν ψηλά πάνω από τις ακτές της ανατολικής Αγγλίας, καθώς εκείνοι περίμεναν για το σήμα απογείωσής τους.

Ως αρχική ώρα μηδέν για το πλήγμα στον στόχο δόθηκε στα Ιπτάμενα Φρούρια το μεσημέρι. Οι πρώτες

βόμβες άρχισαν να πέφτουν στην πόλη, η οποία φλεγόταν ακόμη έντονα από τις επιθέσεις της προηγούμενης νύχτας, στις 12:12 μ.μ. Επί 11 λεπτά οι δέσμες των βομβών σφύριζαν πέφτοντας μέσα από τα πυκνά σύννεφα στο βόρειο τμήμα της πόλης, το Νόισταντ. Αντιαεροπορικά πυρά δεν υπήρξαν. Τα B-17 έριξαν συνολικά 474,50 τόνους βομβών υψηλής εκρηκτικής ισχύος και 296,50 τόνους εμπρηστικών βομβών. Το υπερπλήρες καταδιωκτικών αεροδρόμιο του Κλότσε για άλλη μία φορά παρέμεινε ανέπαφο. Το ιπτάμενο προσωπικό της Λουφτβάφε απομακρύνθηκε από το αεροδρόμιο: καθώς η 5η Μοίρα ήταν μοίρα καταδιωκτικών νυκτός, δεν υπήρχε ρόλος για τους αεροπόρους της σε επιχειρήσεις ημέρας και αυτοί περιορίστηκαν στο να παρακολουθήσουν την αμερικανική επίθεση από τα χωράφια στα βόρεια της πόλης.²

Το βρετανικό διπλό βραδινό πλήγμα στη Δρέσδη – και σε μικρότερο βαθμό οι αμερικανικές επιθέσεις ημέρας – κόστισαν τη ζωή περίπου 100.000 ανθρώπων.³ Για πρώτη φορά στην ιστορία του πολέμου μία αεροπορική επιδρομή κατέστρεψε το στόχο σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν υπήρχαν αρκετοί αρτιμελείς επιζώντες για να θάψουν τους νεκρούς. Εάν η επίθεση στη Δρέσδη (και η παράλληλη επίθεση στο Κέμνιτς της Σαξονίας, που επίσης καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Δυτικούς Συμμάχους) είχαν πετύχει τον σκοπό της άμεσης συνθηκολόγησης του γερμανικού λαού, όπως παραδόθηκαν οι Ιάπωνες μετά τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι, ενδεχομένως η κατακραυγή θα ήταν μικρότερη. Έτσι όμως όπως ήλθαν τα πράγματα, το μόνο που πέτυχαν οι επιθέσεις ήταν μία κτηνώδης επίδειξη ισχύος της συμμαχικής υπεροπλίας στον αέρα. Η Δρέσδη ισοπεδώθηκε, αλλά ο πόλεμος συνεχίστηκε για τρεις ακόμη μήνες.

² Δέον να σημειωθεί ότι η Δρέσδη βομβαρδίστηκε εκ νέου και την επόμενη ημέρα, 15^η Φεβρουαρίου 1945, αυτή τη φορά ως εναλλακτικός ευκαιριακός στόχος της 1^{ης} Μεραρχίας Βομβαρδιστικών, η οποία, όταν διαπίστωσε ότι, λόγω αυξημένων νεφώσεων, δεν ήταν δυνατόν να χτυπήσει το εργοστάσιο συνθετικού πετρελαίου στο γειτονικό Βόηλεν της Σαξονίας, στράφηκε εκ νέου κατά της Δρέσδης.

³ Κατά τον D. Irving. Για τον προσδιορισμό του αριθμού των θυμάτων υπάρχουν διαφορετικά και αντικρουόμενα πορίσματα, για όποιον ενδιαφέρεται πρωτίστως για τους αριθμούς. Κάποιες «ακροδεξιές» ομάδες ανεβάζουν τον αριθμό των θυμάτων στους 500.000, ενώ μία «Επιτροπή Ιστορικών για τη Δρέσδη» που συνεστήθη το Νοέμβριο του 2004 από τον τότε δήμαρχο της πόλης, απεφάνθη το 2010 ότι οι νεκροί ήταν 25.000.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Irving D., Ο βομβαρδισμός της Δρέσδης, Αθήνα: Ιωλκός 2007.

Taylor F., Dresden: Tuesday, 13 February, 1945, London: Bloomsbury 2005.

Jörg, F., Η Γερμανία στις φλόγες, Αθήνα: Σκόκολης 2006.

Davis R.G., Bombing the European Axis Powers, Alabama: Air University Press 2006.

Bardeche M. κ.ά., Εγκλήματα πολέμου των Συμμάχων, Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις, χ.χ.λ

Ο Γεώργιος Αθανασάτος είναι δικηγόρος Αθηνών και διεθνολόγος. Έχει αποφοιτήσει από την Νομική Σχολή του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στο Διεθνές Δίκαιο και την Διπλωματία από το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Η διπλωματική εργασία του αφορά το Διαμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Υπηρέτησε την στρατιωτική του θητεία στην Πολεμική Αεροπορία ως Δόκιμος Έφεδρος Αξιωματικός (ειδικότητα: Δικαστικός). Ως ιστορικός ερευνητής έχει ασχοληθεί με πτυχές του Μεσοπολέμου, του Β΄ Παγκοσμίου και του Ψυχρού Πολέμου. Ιστορικά άρθρα του έχουν δημοσιευτεί στο περιοδικό «Ιστορία Εικονογραφημένη».

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Γεώργιος Χρ. Παπατσώρης
Δικηγόρος Παρ' Αρείω Πάγω, ΜJI

Μέλος του ΔΣ της Εταιρείας Μελέτης
Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας –
Ιωάννης Καποδίστριας

«Τα χωριά υπέφεραν περισσότερο από τις πόλεις κατά τη διάρκεια εκείνου του χειμώνα (1943 - 1944), κυρίως επειδή υπήρχαν μόνο λίγα χωριά της Πελοποννήσου που δεν τα επισκέφθηκαν αντάρτες και Γερμανοί, συχνά τρεις και τέσσερις φορές ο καθένας. Γενικά οι Γερμανοί λεηλατούσαν τα σπίτια που έβρισκαν άδεια κατά τις επιχειρήσεις τους. Οι αντάρτες ξυλοκοπούσαν, κατέκλεβαν και έστελναν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως εκείνους τους χωρικούς που έμειναν πίσω για να προστατέψουν τα υπάρχοντά τους όταν έρχονταν οι Γερμανοί. Το αποτέλεσμα ήταν μια απερίγραπτη δυστυχία. Τα περισσότερα από τα τρόφιμα που είχαν αποθηκευτεί για τον χειμώνα εκλάπησαν από τη μία ή την άλλη πλευρά. Όλα τα πολύτιμα αγαθά των χωριών είναι τώρα θαμμένα. Σχεδόν σε κάθε χωριό υπάρχουν αρκετά καμένα σπίτια και τα υπόλοιπα δεν έχουν τρόφιμα ή έπιπλα. Επιπροσθέτως οι αντάρτες και οι Γερμανοί είχαν απαγορεύσει τις μετακινήσεις από τις ορεινές περιοχές στην πεδιάδα και τανάπαλιν κι αυτό εμπόδιζε πολλούς αγρότες, που έχουν συνήθως τα χωράφια τους στην πεδιάδα και τα κοπάδια τους στους λόφους, να πάρουν τρόφιμα από τις αποθήκες τους ή να δεχτούν βοήθεια από τον Ερυθρό Σταυρό.

Κατά συνέπεια, το ηθικό στα χωριά είναι πολύ χαμηλό και όλοι οι αγρότες προσεύχονται να τους αφήσουν στην ησυχία τους και οι αντάρτες και οι μονάδες ασφαλείας και οι Γερμανοί»

(Αναφορά του συνταγματάρχη,
Τζον Μέλιор Στίβενς, διοικητή της
βρετανικής στρατιωτικής αποστολής¹)

¹ PRO (Public Record Office): HS 5/699 μετάφραση από το βιβλίο του Χ. Φ Μάγερ «Από την Βιέννη στα Καλάβρυτα: Τα αιματηρά ίχνη της 117^{ης} Μεραρχίας καταδρομών στην Σερβία και στην Ελλάδα» σελ 215.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Τέλος Αυγούστου του 1943 Ιταλοί στρατιώτες της μεραρχίας Πιμενόντε, μαζί με Γερμανούς στρατιώτες του 6^{ου} λόχου του 113ου συντάγματος γρεναδιέρων, ενεργούν, χωρίς επιτυχία, επιχειρήσεις κατά των ανταρτών στα Καλάβρυτα και στα γύρω χωριά.

Στο χωριό Σουδενά, το οποίο κήκε από τους Γερμανούς στρατιώτες, συνελήφθη ένας 18χρονος μαθητής, ο Κωνσταντίνος (Ντίνος) Παυλόπουλος, ο οποίος έφερε ένα κυνηγητικό όπλο. Ο νεαρός δεν ήταν μέλος του ΕΛΑΣ και κατά πάσα πιθανότητα απλώς πήρε το όπλο φοβούμενος για την ζωή του κατά την είσοδο των Γερμανών στο χωριό. Πλην όμως, στο νοσοκομείο των Καλαβρύτων υπηρετούσε ως μέλος του ΕΛΑΣ ο γιατρός Α. Παυλόπουλος, ο οποίος ήταν μακρινός συγγενής του 18χρονου Ντίνου. Η καταδίκη του σε θάνατο από τις κατοχικές δυνάμεις διατάχθηκε με συνοπτικές διαδικασίες.

Ο νεαρός θα απαγχονισθεί στις 2 Σεπτεμβρίου 1943, ενώ οι κάτοικοι, ακόμα και τα παιδιά, κατά την προσφιλή τακτική των Γερμανών, θα έπρεπε να παρακολουθήσουν την εκτέλεση². Κατά την συγκεκριμένη επιχείρηση των κατοχικών δυνάμεων θα εκτελεσθεί στα Σουδενά η έγκυος Όλγα Ζολώτα³ αλλά και δύο ηλικιωμένες γυναίκες καθώς και ένας άντρας, στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν⁴.

Ο απαγχονισμός, όμως, του νεαρού μαθητή, θα φέρει ακριβώς το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό που έλπιζε η γερμανική στρατιωτική διοίκηση και θα έχει δραματικές συνέπειες, όπως θα αποδειχθεί στην πορεία των γεγονότων.

Στην Πελοπόννησο, μετά την παράδοση των ιταλικών δυνάμεων, την δράση κατά των ανταρτών είχε

² Για την εκτέλεση του Ντίνου Παπαβασιλείου βλ. Χέρμαν Φρανκ Μάγερ ο.π. σελ. 168, Α. Κακογιάννη: «Η θηριωδία των Ναζί στην Ελλάδα, Το Ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων» σελ. 154, Θ. Παπαβασιλείου «Το δράμα των Καλαβρύτων», στο Α.Γ. Λένης (επιμ), Το δράμα των Καλαβρύτων 1943-1993, 50 χρόνια μνήμης, Καλάβρυτα 1993, σελ. 27.», Μαρτυρία του Καθηγητή Σωκράτη Κ. Αθανασιάδη «Καλάβρυτα 13/12/1943 σελ. 8».

³ Α. Κακογιάννη, ο.π.

⁴ Χ.Φ. Μάγερ, ο.π.

αναλάβει κυρίως η 117^η Μεραρχία Ελαφρού Πεζικού.⁵ Διοικητής της μεραρχίας είναι ο Υποστράτηγος Καρλ Φον Λε Σουίρ. Απόγονος οικογένειας ουγενότων, ο βετεράνος ανθυπολοχαγός του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου εξελίχθηκε σε πιστό οπαδό του εθνικοσοσιαλισμού⁶. Δεν δίσταζε να εκφράζει έργω και λόγω την αντιπάθεια του προς τον Ελληνικό Λαό και να μετέρχεται κάθε μέσο για την επίτευξη των σκοπών του. Η 117^η μεραρχία ελαφρού πεζικού υπαγόταν με την σειρά της στο 68^ο Σώμα Στρατού, με διοικητή τον Πτέραρχο Χέλμουλτ Φέλμυ.⁷

Οι γερμανικές διαταγές για την αντιμετώπιση των ανταρτών και γενικότερα για την αντιμετώπιση του ντόπιου πληθυσμού, δεν αφήνουν περιθώρια παρερμηνειών. Ο Στρατάρχης Βίλχελμ Κάιτελ, ανώτατος διοικητής της OKW⁸, είχε θέσει αρκετά ωμά το ζήτημα λέγοντας ότι, το να καεί και ένα χωριό χωρίς λόγο δεν κάνει κακό,⁹ ενώ στο πνεύμα αυτό ο Πτέραρχος Χέλμουλτ Φέλμυ έχει δώσει αρκετά αυστηρές εντολές για αντίποινα¹⁰, τις οποίες είναι διατεθειμένος να ακολουθήσει με πιστότητα ο ιεραρχικά υφιστάμενός του Καρλ Φον Λε Σουίρ.

Τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ στη βόρεια Πελοπόννησο διοικεί ο Αντισμήναρχος Δημήτριος Μίχος. Ο ίδιος, γεννήθηκε στους Λαπαγάνους της επαρχίας Καλαβρύτων και πολέμησε για πρώτη φορά στις τάξεις του Ελληνικού Στρατού ως Υπαξιωματικός στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου και τιμήθηκε γιατί, κατά την διάρκεια αποστολής στην περιοχή της Μικράς Ασίας, κατάφερε να επιστρέψει με το αεροπλάνο του, παρότι είχε σπά-

σει το χέρι του. Θα αποταχθεί από το στράτευμα κατά την δικτατορία του Μεταξά, ως δηλωμένος οπαδός του Βενιζέλου, και θα επανέλθει το 1940 ως Διοικητής της τεχνικής σχολής της αεροπορίας. Θα ενταχθεί στον ΕΛΑΣ και θα ξεκινήσει την δράση του την άνοιξη του 1943, σημειώνοντας αρκετές επιτυχίες κατά των κατοχικών δυνάμεων.¹¹ Ο Μίχος στην αρχή της δράσης του δεν ασκεί αντίποινα κατά των κατοχικών δυνάμεων, αφήνοντας πολλές φορές ελεύθερους τους αιχμαλώτους που θα συλλάβει.

Καρλ Φον Λε Σουίρ.

Αιχμαλωτίστηκε από τους Σοβιετικούς στην Γιουγκοσλαβία κατά την υποχώρηση της 117ης Μεραρχίας Κυνηγών. Πέθανε στην αιχμαλωσία στις 8 Ιουνίου 1954.

Στις 16 Οκτωβρίου 1943 ο Λοχαγός Χανς Σόμπερ της 117^{ης} Μεραρχίας Ελαφρού Πεζικού θα λάβει την εντολή για αναγνωριστική επιχείρηση στην περιοχή των Καλαβρύτων. Ο Γερμανός Λοχαγός δεν διακρινόταν για τις ηγετικές ικανότητές του. Είχε καταταχθεί ως απλός οπλίτης δωδεκαετούς θητείας στο γερμανικό στρατό και είχε πολεμήσει στην Πολωνία και τη Νορβηγία. Στη συνέχεια, θα ενταχθεί στις δυνάμεις που επιτέθηκαν στην Ελλάδα και θα πάρει μέρος στην μάχη της Κρήτης¹².

⁵ Σε ορισμένη βιβλιογραφία η 117^η Μεραρχία Πεζικού εμφανίζεται ως 117^η Μεραρχία Καταδρομών. Η γερμανική ονομασία είναι "117 Jäger Division" που σε αυτολεξεί μετάφραση θα έπρεπε να αποδοθεί ως 117^η μεραρχία κυνηγών! Το ορθό είναι να αποδοθεί ως μεραρχία πεζικού, διότι σε καμία περίπτωση οι στρατιώτες της δεν αποτελούσαν επίλεκτο σώμα, τουναντίον δεν φημίζονταν για τις στρατιωτικές τους ικανότητες. Ο όρος Jäger στις εν λόγω μεραρχίες πεζικού είχε εμψυχωτικό και προσδιοριστικό χαρακτήρα και δεν επρόκειτο για κάποιο επίλεκτο σώμα της γερμανικής Βέρμαχτ.

⁶ Χ. Φ. Μάγερ σελ. 87επ.

⁷ Για την διοικητική δομή της Βέρμαχτ στην Ελλάδα βλ. Mark Mazower «Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της κατοχής» σελ. 182.

⁸ OKW αρχικά Oberkommando der Wehrmacht, ανώτατη διοίκηση της Βέρμαχτ.

⁹ BA-MA RW 4/682 OKW/WfSt και Φ. Μάγερ σελ. 173.

¹⁰ ΟΑ-ΣΤ: RH 26-117/15

¹¹ Βλ. Χ.Φ. Μάγερ οπ σελ 138 επ.

¹² Βλ. Χ.Φ. Μάγερ οπ σελ 246 επ.

Ο τρόπος που θα διεξαχθεί η αναγνωριστική επιχείρηση είναι κυριολεκτικά τραγικός. Οι Γερμανοί στρατιώτες είναι ελαφρά εξοπλισμένοι και δεν φέρουν καν ασύρματό μαζί τους¹³. Προχωρούνε χωρίς πρακτικά καμία προφύλαξη, ενώ ο βαθμός χαλαρότητάς του είναι τέτοιος, που μία παρέα Αλσατών στρατιωτών στο τέλος της φάλαγγας, βαδίζουν παίζοντας ταυτόχρονα χαρτιά και χρησιμοποιώντας το κρεμασμένο κράνος τους ως τσόχα¹⁴!

Οι αντάρτες και οι κάτοικοι των Καλαβρύτων βλέποντας τους Γερμανούς να πλησιάζουν, προφανώς και δεν κατάλαβαν ότι πρόκειται για αναγνωριστική επιχείρηση. Δεν είχαν, εξάλλου, εικόνα από τακτικές επιχειρήσεις και κρίνοντας από τις προηγούμενες συμπεριφορές των Γερμανών, θεώρησαν ότι επίκειται επίθεση στα Καλάβρυτα.

Δόθηκε αμέσως εντολή από το αρχηγείο Πελοποννήσου του ΕΛΑΣ να αποτραπεί η εισβολή των Γερμανών στα Καλάβρυτα και ομάδα 200 περίπου ανταρτών υπό την ηγεσία του Νίκου Νικολόπουλου, επονομαζόμενου «Νικήτα», θα καταλάβει κρίσιμα σημεία – περάσματα στην περιοχή της Κερπίνης. Οι Γερμανοί δεν θα δώσουν σημασία στις κωδονουκρουσίες, που ανακοινώνουν την έλευσή τους, και θα περάσουν το βράδυ της 17ης Οκτωβρίου στην περιοχή της Κερπίνης, αδυνατώντας να επικοινωνήσουν με το αρχηγείο τους. Στην περιοχή θα καταφτάσουν και πολίτες αποφασισμένοι να αποτρέψουν την είσοδο των Γερμανών.

Τα ξημερώματα της 17^{ης} Οκτωβρίου 1943 θα ξεκινήσει σκληρή ανταλλαγή πυρών. Οι Έλληνες, έχοντας πιάσει τα περάσματα, θα αφήσουν τους Γερμανούς να φτάσουν σε κοντινή απόσταση, ώστε να τους εγκλωβίσουν. Οι Γερμανοί, εξαντλημένοι και χωρίς πυρομαχικά, στερούμενοι αξιόπιστου διοικητή, θα αναγκασθούν

να παραδοθούν μπροστά στις αποφασισμένες και αριθμητικά υπέρτερες άτακτες ελληνικές μονάδες.¹⁵

Για τον αριθμό των αιχμαλώτων και των νεκρών δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία. Η πιο πιθανή εκδοχή, θέλει να αιχμαλωτίστηκαν περί των ογδόντα Γερμανών στρατιωτών, ενώ τέσσερις στρατιώτες πρέπει να σκοτώθηκαν από την γερμανική πλευρά¹⁶ και άλλοι τόσοι από την ελληνική¹⁷.

Δημήτριος Μίχος από Αρχείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος. Συνελήφθη το 1946 και αποφυλακίσθηκε τον Σεπτέμβριο του 1952. Έγραψε κρατούμενος τα απομνημονεύματά του, τα οποία τιλοφόρησε "Τετράδια". Πέθανε στην Αθήνα το 1963.

Δυστυχώς, η γενναία αυτή αντίδραση των κατοίκων αλλά και των ανταρτών του ΕΛΑΣ, δεν θα έχει ανάλογο πορεία.

¹³ Βλ. Γενικό Επιτελείο Στρατού, Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (ΓΕΣ/ΔΙΣ) «Επιχείρηση Καλάβρυτα – Η δράση της 117^{ης} Μεραρχίας Κυνηγών μέσα από τα Γερμανικά Αρχεία» σελ. 18.

¹⁴ Οι Αλσατοί ήταν γαλλόφωνοι στρατιώτες που αναγκάζονταν να υπηρετήσουν στο γερμανικό στρατό μετά την προσάρτηση της Αλσατίας στην Γερμανία. Λόγω της προφανούς απροθυμίας τους να συνδράμουν έμπρακτα τον κατ' ουσία εχθρικό στρατό η ποσότητά τους ανά τάγμα ήταν ιδιαίτερα χαμηλή. Βλ. αποσπάσματα συνέντευξης του Αλσατού στρατιώτη Ρόζε Βάλτερ στο Χ. Φ Μάγερ σελ. 253 επ.

¹⁵ Για την μάχη της Κερπίνης βλ. Η. Παπαστεργιόπουλος «Ο Μωριάς στα όπλα» 2^{ος} τόμος σελ. 289 επ., Α. Κακογιάννη ο.π. σελ. 158 επ., Χ.Φ. Μάγερ ο.π. σελ. 252 επ., ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 19 και συνέντευξη του αυτόπτη αυστριακού στρατιώτη Aloï Pürhinger στον Δημ. Κανελλόπουλο (Μόναχο - 1982) <https://www.kalavrytanews.com/2014/10/16-17-1943-MAXH-ROGON-KERPINS-ARXEO-KANELLOPOYLOY-IAK.html>.

¹⁶ Βλ. ως άνω συνέντευξη Aloï Pürhinger και Χ.Φ. Μάγερ ο.π. σελ. 275 επικαλούμενος τα γερμανικά αρχεία.

¹⁷ Α. Κακογιάννη ο.π. σελ. 175.

Οι αιχμάλωτοι στρατιώτες, μαζί με τρεις τραυματίες θα μεταφερθούν στα Καλάβρυτα. Οι υγιείς Γερμανοί στρατιώτες θα παραμείνουν στο χώρο του σχολείου και τους τρεις τραυματίες θα περιθάψει ο ιατρός Π. Χάμπας. Πλην όμως, συγγενείς του αδικοχαμένου Κωνσταντίνου Παυλόπουλου από το χωριό Σουδενά, θα απαιτήσουν να τους δοθούν οι τρεις Γερμανοί τραυματίες και στην προσπάθεια τους αυτή, θα βρουν σύμφωνο τον μακρινό συγγενή του απαγχονισθέντος και μέλος του ΕΛΑΣ, γιατρό Α. Παυλόπουλο. Παρότι τόσο ο ιατρός Π. Χάμπας όσο και ο καπετάνιος του ΕΛΑΣ με το ψευδώνυμο «Κολοκοτρώνης» θα αντιδράσουν, οι τρεις Γερμανοί στρατιώτες θα συρθούν κλαίγοντας έξω από το Νοσοκομείο. Την επόμενη ημέρα, θα βρεθούν πεταμένοι σε ξεροπήγαδο σε κοντινή απόσταση από τα Καλάβρυτα, χτυπημένοι μάλλον από κασμά στο κεφάλι. Ο Ιερέας Δημόπουλος μαζί με πλήθος των κατοίκων θα θάψουν τους νεκρούς στο νεκροταφείο της πόλης, κάνοντας – αργά πια – λόγο για ανοσιούργημα.¹⁸

Τα γεγονότα που ακολούθησαν ήταν δραματικά. Οι Γερμανοί αιχμάλωτοι θα μεταφερθούν στα Μαζείικα. Ο Λοχαγός Σόμπερ θα δώσει εντολή στους άντρες του να μην γίνει προσπάθεια διαφυγής, φοβούμενος τυχόν σύλληψη και εκτέλεσή τους¹⁹. Οι Γερμανοί, βλέποντας την χαλαρή φύλαξη αλλά και την σχεδόν φιλική στάση των κατοίκων, δεν μπορούν να σκεφθούν ότι κινδυνεύει η ζωή τους,²⁰ αγνοώντας προφανώς την μοίρα των συντρόφων τους.

Οι γερμανικές δυνάμεις από την πλευρά τους, μετά την αιχμαλωσία, θα αυξήσουν τις επιθέσεις κατά των ανταρτών²¹. Οι κάτοικοι των Καλαβρύτων, διαισθανόμενοι την μοίρα τους σε περίπτωση που δεν απελευθερωθούν οι αιχμάλωτοι, απαιτούν την άμεση ελευθέρωσή τους. Επικεφαλής των διαπραγματεύσεων θα αναλάβει ο Ιερέας Κωνσταντίνος Χρόνης, ο οποίος, αντιλαμβανόμενος την κρίσιμότητα της κατάστασης, θα προσπαθήσει, σε συνεργασία με τους κατοίκους, να πείσει μάταια τον ΕΛΑΣ να απελευθερώσει τους αντάρτες, επισημαίνοντας ότι, σε διαφορετική περι-

πτωση, η σφαγή των Καλαβρυτινών είναι βέβαιη. Από την γερμανική πλευρά επικεφαλής των διαπραγματεύσεων ανέλαβε ο ελληνομαθής Γερμανός Υπολοχαγός Φράντς Γιούπε. Ο ΕΛΑΣ, όμως, προσπαθεί να επιτύχει ανταλλαγή αιχμαλώτων και προβάλλει απαιτήσεις παράλογες. Αρχικά, ζητάει ανταλλαγή αιχμαλώτων, με αναλογία 50 προς 1, πρόταση φυσικά που δεν έγινε δεκτή από την γερμανική πλευρά. Στην συνέχεια ο ΕΛΑΣ επανέρχεται και αιτείται απελευθέρωση όχι μόνο ανταρτών που είχαν συλληφθεί στην Πελοπόννησο, αλλά και Ελλήνων που βρίσκονταν στην Γερμανία²². Ήταν σίγουρο πως οι Γερμανική Διοίκηση ούτε καν θα μετέφερε αίτημα για απελευθέρωση Ελλήνων ευρισκόμενων στην Γερμανία.

Οι Γερμανοί από την πλευρά τους, βέβαια, είναι αποφασισμένοι να απελευθερώσουν τους αιχμαλώτους με κάθε τρόπο. Ξεκινούν αρχές Δεκεμβρίου στρατιωτικές επιχειρήσεις, ο τρόπος διεξαγωγής των οποίων δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνειών για το τι μέλλει γενέσθαι. Οδεύοντας προς Μαζείικα θα περάσουν από το χωριό Παγκράτι, όπου και ανακρίνουν τους κατοίκους. Θα εκτελέσουν επτά ως ύποπτους συνεργάτες των ανταρτών και θα κάψουν ορισμένα σπίτια. Στη συνέχεια, θα επιτεθούν στην Μονή Ομπλού, που χρησιμοποιείτο ως καταφύγιο των ανταρτών και θα την κάψουν, καταστρέφοντας τον οπλισμό που θα βρουν εκεί²³.

Οι κάτοικοι των Μαζείικων και οι αντάρτες, πληροφορούμενοι τα γεγονότα στο Παγκράτι, εγκαταλείπουν την περιοχή μαζί με τους Γερμανούς αιχμαλώτους. Το βράδυ της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1943 θα φτάσουν στο Μάζι. Το ίδιο βράδυ, οι αντάρτες, θα δέσουν τους Γερμανούς αιχμάλωτους στρατιώτες μεταξύ τους και θα τους εκτελέσουν. Τα πτώματα τους θα τα πετάξουν σε χαράδρα. Τρεις μόνο θα είναι οι επιζήσαντες.²⁴

¹⁸ Για την εκτέλεση των γερμανών τραυματιών βλ. Π. Παπαβασιλείου ο.π.σελ. 32 επ. και Χ. Φ. Μάγερ ο.π.σελ. 237 επ.

¹⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 23

²⁰ Χ. Φ. Μάγερ ο.π.σελ. 283 επ, ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 22.

²¹ Χ. Φ. Μάγερ σελ. 285 επ. όπου και αναλυτική παρουσίαση των συγκρούσεων με αντίστοιχη παράθεση των στρατιωτικών διαταγών από τα γερμανικά αρχεία

²² Για τις διαπραγματεύσεις βλ. ιδιαίτερα ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 24 επ. αλλά και Χ.Φ. Μάγερ ο.π. σελ. 296 όπου αναφέρει, ότι ο Γερμανός Διαπραγματευτής σε συνέντευξη ισχυρίστηκε πως ο ΕΛΑΣ ζήτησε την απελευθέρωση «γνωστών κουμουνιστών».

²³ Χ. Φ. Μάγερ σελ. 346 με αντίστοιχη παραπομπή στα γερμανικά στρατιωτικά στοιχεία.

²⁴ Α. Κακογιάννη ο.π.σελ. 257 επ., Χ.Φ. Μάγερ σελ. 362 – 363 και συνέντευξη Alois Pürhinger στον Δημ. Κανελλόπουλο ο.π.

Το ποιος ακριβώς έδωσε την εντολή για την εκτέλεση, υπήρξε στη συνέχεια σημείο προστριβής. Ο Μίχος, προσπαθώντας εκ των υστέρων να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα, ισχυρίστηκε ότι οι Γερμανοί εκτελέστηκαν, όταν οι αντάρτες είδαν τους καπνούς από τα Καλάβρυτα, άποψη που κανείς (ούτε οι ίδιοι οι συμμετέχοντες στην εκτέλεση αντάρτες) δεν συμμερίζεται. Αυτό που φαίνεται σίγουρο είναι πάντως ότι δόθηκε εντολή από το αρχηγείο του ΕΛΑΣ.²⁵

Αυτά είναι εν συντομία τα γεγονότα, που προηγήθηκαν της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1943. Την εντολή αντιποίνων για την πόλη των Καλαβρύτων την έδωσε ο Γερμανός Ταγματάρχης Χανς Εμπερσμπέργκερ, ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές των ανωτέρων του. Η εντολή εκτελέστηκε υπό τις διαταγές του Υπολοχαγού Βίλλιμπαλντ Ακαμπχούμπερ, πιστού ναζιστή και πρώην Υποδεκανέα του αυστριακού στρατού. Γέροι, γυναίκες και μικρά παιδιά οδηγήθηκαν στον εσωτερικό χώρο του σχολείου των Καλαβρύτων. Οι άντρες ηλικίας δέκα πέντε έως εξήντα πέντε ετών, οδηγήθηκαν αρχικά στον προαύλιο χώρο και από εκεί στο χωράφι του Κάπη, απ' όπου κανείς μπορεί να έχει πανοραμική θέα στην πόλη.

Το μεσημέρι, περίπου κατά τις 12:00, οι Γερμανοί ξεκίνησαν την πυρπόληση της πόλης. Οι γυναίκες αισθάνονταν την μυρωδιά του καπνού εγκλωβισμένες στο σχολείο, ενώ οι άντρες έβλεπαν την πόλη να καίγεται, αγνοώντας την τύχη των γυναικών και των παιδιών τους. Λίγο πριν τις τρεις από την πλατεία ρίχνονται τρεις φωτοβολίδες, το σήμα για να αποκαλυφθούν στον μαζεμένο αντρικό πληθυσμό τα γύρωθεν αυτών, καμουφλαρισμένα έως τότε, πολυβόλα. Οι ριπές των πολυβόλων σφαγιάζουν τους άντρες των Καλαβρύτων. Εντωμεταξύ η φωτιά εισέρχεται στο σχολείο, οι γυναίκες και τα παιδιά ασφυκτιούν. Την ίδια ώρα ακούν τον ήχο των πολυβόλων και κατανοούν το μέγεθος της τραγωδίας. Προσπαθούν να ξεφύγουν, αλλά αρχικά εμποδίζονται από τους φρουρούς, οι οποίοι, όμως, εγκαταλείπουν την φύλαξη, φοβούμενοι προφανώς και για την δική τους ζωή. Οι γυναίκες σπάνε παράθυ-

²⁵ Ο Α. Κακογιάννης παραθέτει γραπτή εντολή του ΕΛΑΣ (βλ. σελ. 253). Ο Γερμανός ιστορικός Χ.Φ. Μάγερ σελ. 352 επ. ισχυρίζεται ότι δεν είναι σίγουρος για την γνησιότητα της γραπτής εντολής, αλλά στηριζόμενος σε συνεντεύξεις αυτόπτων μαρτύρων φαίνεται να καταλήγει ότι η διαταγή δόθηκε από την ηγεσία του ΕΛΑΣ, χωρίς να μπορεί να διευκρινιστεί ποιος και πώς την έδωσε. Ισχυρίζεται πάντως ότι η απόφαση της εκτέλεσης δεν ήταν έργο των απλών ανταρτών.

ρα, πόρτες και τρέχουν προς τα έξω αλλόφρονες²⁶. Οι Γερμανοί εγκαταλείπουν τα Καλάβρυτα, αφότου έχουν φροντίσει στο χωράφι του Καπη να δώσουν την χαριστική βολή, σε όσους δεν τους βρήκαν οι σφαίρες των πολυβόλων²⁷.

Για τον αριθμό των θυμάτων δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία. Ο Βρετανός ιστορικός Mark Mazower μιλάει για άνω των 500 νεκρών, ο Γερμανός ιστορικός Χ.Φ. Μάγερ, επικαλούμενος τις γερμανικές αναφορές, μιλάει για 696 εκτελεσθέντες, ο Α. Κακογιάννης παραθέτει στο τέλος του βιβλίου τα ονόματα 441 νεκρών ανδρών που εκτελέστηκαν μόνο στο χωράφι του Κάπη²⁸. Δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί ο αριθμός των θυμάτων με ακρίβεια. Το λογικό είναι τα θύματα να ήταν περίπου 700 καθώς πέρα από τους εκτελεσθέντες στα Καλάβρυτα, εκτελέσεις και πυρπολήσεις σπιτιών έγιναν την περίοδο από 5 έως 15 Σεπτεμβρίου 1943 και στα χωριά Παγκράτι, Λατομάγοι, Πλανητάρι, Πόγοι, Κερπίνη, Άνω και Κάτω Ζαχλωρού, Μέγα Σπήλαιο, Μαγέρου, Βραχνία, Αγία Λαύρα, Μαζέικα, Ψάρι και Ασπρόκαμπος²⁹.

Η «ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ»

Η σφαγή των Καλαβρύτων είχε αντίκτυπο στην γερμανική και ελληνική κοινωνία, για πάρα πολλά έτη και φτάνει ως τις μέρες μας. Και τούτο, όχι τόσο για τον αριθμό των νεκρών. Στην διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου έλαβαν χώρα αμέτρητες σφαγές, βομβαρδισμοί και λεηλασίες. Ο αριθμός των 700 νεκρών ίσως να φαντάζει μικρός μπροστά στα θύματα

²⁶ Δεν υπάρχουν μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων, ούτε έγγραφες πηγές για στρατιώτη που έσπασε την πόρτα για να ξεφύγουν οι γυναίκες και τα παιδιά.

²⁷ Για την σφαγή των Καλαβρύτων βλ. Χ. Φ. Μάγερ ο.π. σελ. 413 επ, Mark Mazower ο.π. σελ. 205 επ., Παπαβασιλείου ο.π. σελ. 45 επ. Α. Κακογιάννη ο.π. σελ. 336 επ, (επίσης αναφέρει με λεπτομέρειες και τις εκτελέσεις που έγιναν την ίδια περίοδο στα γειτονικά χωριά), επίσης υπάρχουν συνεντεύξεις και ομιλίες αυτοπτών μαρτύρων βλ. Μαρτρία Καθηγητή Σωκράτη κ Αθανασιάδη ο.π. σελ 17 επ. ομιλία της Ευσταθίας - Τζούδα Μητσώνια στις 13-12-1980 στον Καθεδρικό Ναό των Καλαβρύτων <http://www.dmko.gr/wp-content/uploads/2016/07/13-12-1980.pdf>

²⁸ Mark Mazower ο.π. σελ. 205, Χ.Φ. Μάγερ ο.π. σελ. 442 και 443 όπου και φωτογραφία της σχετικής αναφοράς, Α. Κακογιάννης σελ. 403 επ.

²⁹ ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 34.

των γερμανικών και ιαπωνικών στρατοπέδων συγκέντρωσης, των αμέτρητα κυριολεκτικά νεκρών στρατιωτών, ειδικά στο ανατολικό μέτωπο, και στον πόλεμο του Ειρηνικού, καθώς και των άμαχων θυμάτων που βρήκαν φρικτό τέλος στους αεροπορικούς βομβαρδισμούς.

Τα γεγονότα όμως που οδήγησαν στην σφαγή και η σφαγή αυτή καθ' αυτή, άνοιξε πληγές που δεν έχουν κλείσει μέχρι σήμερα. Οι ευθύνες της γερμανικής Βέρμαχτ από την ανώτατη διοίκηση μέχρι τους φαντάρους που πάτησαν την σκανδάλη (οι οποίοι δεν ήταν κάποια μέλη των φανατισμένων SS) αλλά και η εγκληματική και άνανδρη στάση των ελλήνων ανταρτών, είναι γεγονότα που η γερμανική και ελληνική κοινωνία δυσκολεύεται να αποδεχθεί.

Η γερμανική μεταπολεμική δικαιοσύνη αρνήθηκε να αποδώσει ευθύνες στους υπεύθυνους της εκτέλεσης, θεωρώντας ότι τα αντίποινα δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ανάρμοστα, αλλά δικαιολογημένα, για να εξαναγκαστούν οι αντάρτες να τηρήσουν τους κανόνες διεθνούς δικαίου³⁰.

Αντιθέτως στην δίκη της Νυρεμβέργης, ο Πτέρραρχος Φέλμυ καταδικάστηκε σε δεκαπέντε έτη φυλάκισης, τα οποία μειώθηκαν σε δέκα. Αφέθηκε ελεύθερος εντός έτους.. Το σκεπτικό της απόφασης της δίκης της Νυρεμβέργης αναφέρει: *«Είναι σχεδόν περιττό να γίνει αναφορά στο γεγονός ότι πολλές από τις εκτελέσεις στο πλαίσιο αντιποίνων ήταν υπερβολικές και ότι υπήρξαν παράνομες, καθώς δεν υπήρξε καμία σχέση ανάμεσα στους εκτελεσθέντες κατοίκους και τα διαπραχθέντα εγκλήματα. Αντίποινα γίνονταν εις βάρος μίας συγκεκριμένης ομάδας όπως «κουμμουνιστών» και «υπόπτων για ανταρτική δράση» χωρίς να υπάρχει συσχετισμός με το έγκλημα. Η Επιχείρηση “Καλάβρυτα” μπορεί να χαρακτηριστεί φόνος και καταστροφή περιουσίας»³¹.*

Η απόφαση του γερμανικού Δικαστηρίου δεν πρέπει να παραξενεύει τον Έλληνα αναγνώστη. Όχι γιατί πρέπει να θεωρήσουμε, ότι η απόφαση των γερμανικών δικαστικών αρχών έχει οποιοδήποτε νομικό έρεισμα. Θα ήταν άλλωστε άσκοπο να παραθέσουμε επιχειρήματα για το προφανές αβάσιμο της απόφασης

³⁰ Βλ. Χ.Φ Μάγερ ο.π. σελ 482 όπου και αναλυτική παρουσίαση του απαράδεκτου τρόπου που διετάχθηκε η έρευνα από τους γερμανούς Εισαγγελείς και ΓΕΣ/ΔΙΣ ο.π. σελ. 36.

³¹ Δίκη της Νυρεμβέργης υπόθεση VII.

αυτής. Κάθε στοιχειωδώς λογικός άνθρωπος δύναται να κατανοήσει ότι, ένας κατοχικός στρατός, ο οποίος καταλαμβάνει μία χώρα με την οποία δεν είχε να χωρίσει τίποτα, θα πρέπει να λογαριάζει με το ενδεχόμενο της αντίστασης. Η όποια δε στρατιωτική του ενέργεια ή ακόμα και η παράλογη λογική αντιποίνων, θα πρέπει να στρέφεται τουλάχιστον κατά ενόπλων και όχι του άμαχου πληθυσμού. Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου ψηφίστηκε, τον Αύγουστο του 1949, η σύμβαση της Γενεύης, όπου στο άρθρο 33 απαγορεύει την χρήση βίας κατά των αμάχων, άρθρο που, εν τοις πράγμασι, εξακολουθεί να μην εφαρμόζεται μέχρι σήμερα.

Η άρνηση της γερμανικής δικαιοσύνης να τιμωρήσει τους ενόχους, έγκειται στο γεγονός ότι, η γερμανική κοινωνία δεν ήθελε να αντικρίσει τα αποτελέσματα των επιλογών της και να παραδεχθεί ότι, οι επιλογές δεν βάραιναν μόνο τον Φύρερ του εθνικοσοσιαλισμού και των περί αυτόν, αλλά και την γερμανική κοινωνία.

Αντίστοιχα, όμως, συμπεριφέρθηκε και η ελληνική κοινωνία και κατ' επέκταση η ελληνική δικαιοσύνη. Όπως οι Γερμανοί σε λίγες μόνο περιπτώσεις και πολλές φορές με μικρές ποινές τιμώρησαν ενόχους εγκλημάτων πολέμου, έτσι και αντίστοιχα οι Έλληνες αρνήθηκαν κατ' ουσίαν αφενός να τιμωρήσουν παραδειγματικά τους δοσίλογους και συνεργάτες των Γερμανών, αφετέρου να φέρουν προ των ευθυνών τους, όσους από τους αντάρτες προέβησαν σε αποτρόπαια εγκλήματα κατά των ίδιων των Ελλήνων.

Ειδικά όσον αφορά τα Καλάβρυτα δεν υπάρχει καμία δικαιολογία. Όντως είναι γνώρισμα των ανταρτικών μονάδων, να μην συντηρούν αιχμαλώτους. Ο εφοδιασμός τους ούτως ή άλλως είναι δύσκολος και η επιβίωση τους εξαρτάται από την ευκολία κινήσεων. Αυτό φυσικά δεν τους δίνει το δικαίωμα να εκτελούν αιχμαλώτους. Αλλά ακόμα και στη «λογική» της απόλυτης βίας κατά του κατακτητή, στην προκειμένη περίπτωση, οι αντάρτες γνώριζαν ότι οι γερμανικές δυνάμεις ασκούν αντίποινα στον άμαχο πληθυσμό και ότι καταφθάνουν στα Καλάβρυτα δίνοντας δείγματα γραφής. Στοιχειώδης ανδρισμός θα ήθελε μετά την εκτέλεση των αιχμαλώτων, να προστρέξουν προς βοήθεια του άμαχου πληθυσμού, βοηθώντας τον να διαφύγει ή πολεμώντας την γερμανική ομάδα που εισήλθε στα Καλάβρυτα. Από την σιγουριά του καταφυγίου τους είδαν τους αμάχους να σφάζονται και ουδέποτε πήραν εκδίκηση γι' αυτό.

Έτσι, λοιπόν, η μεν γερμανική κοινωνία θέλησε να κλείσει τις ναζιστικές, η δε ελληνική κοινωνία τις εμφυλιακές και μετεμφυλιακές της πληγές. Καμία δεν τα κατάφερε. Είναι λογικό και δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ότι, μετά το πέρας του πολέμου και της εμφύλιας σύρραξης στην Ελλάδα, και οι δύο κοινωνίες, γερμανική και ελληνική, ήταν κουρασμένες και εξαθλιωμένες. Ήθελαν να θάψουν το παρελθόν, να ζήσουν ειρηνικά και να πετύχουν την οικονομική τους ευρωστία.

Μόνο που και οι δύο χώρες την επιλογή συγκάλυψης την πλήρωσαν ακριβότερα απ' ό,τι υπολόγιζαν.

Η γερμανική κοινωνία μέσω της αποκάλυψης και τιμωρίας των ενόχων θα συνειδητοποιούσε τις επιλογές της, θα λάμβανε την κάθαρση που επιζητεί μέχρι σήμερα και θα απέφευγε το νεοναζιστικό ιδεολόγημα, που κατάφερε να εξαγεί και εκτός των συνόρων της.

Από την δική μας πλευρά, η αποκάλυψη και η παραδειγματική τιμωρία των Ελλήνων συνεργατών των ναζί αλλά και η παραδειγματική τιμωρία των ανταρτών που εγκλημάτησαν ενάντια στον ελληνικό λαό, θα είχε φέρει νωρίτερα στο φως τα ανοσιουργήματα και δεν θα είχε επιτρέψει σε επιτήδειους να χτίσουν, προς ίδιον όφελος, τους ιδεολογικούς μύθους που ταλανίζουν και δυστυχώς διχάζουν μέχρι σήμερα την ελληνική κοινωνία. Ούτε θα επέτρεπε σε δοσίλογους, παραχαράκτες της ιστορίας και σφαγείς, να καταλάβουν θέσεις εξουσίας και να προσπαθούν να επιβάλλουν την ιδεολογική ηγεμονία τους. Τέλος, η απονομή του δικαίου θα απάλυνε τον πόνο, όσων έζησαν την αδικία από τη μία ή την άλλη πλευρά.

Η αυταπάτη της λήθης, δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από αυτά που θέλει να αποφύγει. Ίσως είναι καιρός η ελληνική κοινωνία, απαλλαγμένη πλέον από το δικαιολογημένο, εν μέρει, μίσος των παλαιότερων γενεών, που βίωσαν τη βία από τη μία ή άλλη πλευρά, να αντικρίσει την ιστορική αλήθεια του παρελθόντος της, ώστε να αντιμετωπίσει νηφάλια και με επιτυχία την ιστορική πραγματικότητα του παρόντος.

Ο Γεώργιος Χρ. Παπατσώρης γεννήθηκε το 1978 στην Αθήνα. Σπούδασε νομικά στην Γερμανία και έλαβε το 2000 το πτυχίο του από την Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Justus-Liebig Universität Gießen. Δύο χρόνια αργότερα τελείωσε στο ίδιο Πανεπιστήμιο τις Μεταπτυχιακές Σπουδές στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ενέργειας. Από το 2002 δικηγόρει στην Αθήνα και είναι σήμερα Δικηγόρος Παρ' Αρείω Πάγω.

Ασκεί μαχόμενη δικηγορία με κύριους τομείς απασχόλησης το αστικό και ποινικό δίκαιο ενώ έχει ασχοληθεί και ιδιαίτερα με υποθέσεις που αφορούν την ασφάλεια της χώρας όπως κατασκοπεία και παραβίαση μυστικών της πολιτείας.

Είναι μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας Μελέτης Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας – Ιωάννης Καποδίστριας και έχει συμμετάσχει σε ομιλίες και διαλέξεις για θέματα νεότερης ιστορίας.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΗΡΩΝ ΑΠΟ ΤΑ R.P.A.S (REMOTE PILOTED AIRCRAFT SYSTEMS) ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΛΟΓΙΣΜΙΚΩΝ Α.Ι (ARTIFICIAL INTELLIGENCE).

Αντισμήναρχος (Ι) Παπαθανασίου Δημήτριος
Δήμος Ν. Πανταζής, Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Με σκοπό την συνεχή ροή επικαιροποιημένων πληροφοριών όλο και περισσότερα κράτη ενσωματώνουν μη επανδρωμένα οχήματα στην ξηρά, τη θάλασσα και κυρίως στον αέρα στο δόγμα των επιχειρήσεών τους. Σε αυτό το σημείο η τεχνολογική εξέλιξη έρχεται να δώσει λύσεις αφαιρώντας τον ανθρώπινο παράγοντα από την «εξίσωση» των πτήσεων ή/και κινήσεων τους. Η παρούσα ανάλυση εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο ενσωματώνεται η Τεχνητή Νοημοσύνη στις πτήσεις των μη επανδρωμένων αεροχημάτων (U.A.V). Αναλύονται οι σημαντικότερες τεχνικές και εφαρμογές στην εκμετάλλευση των πληροφοριών που συλλέγουν οι αισθητήρες τους, καθώς και τον τρόπο που διαμοιράζονται με σκοπό την ενσωμάτωσή τους στη διαδικασία λήψης απόφασης (Decision Making) στο τακτικό, το επιχειρησιακό αλλά και στο στρατηγικό επίπεδο.

Ο βασικός σκοπός του άρθρου είναι να αναλυθεί πως η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα συστήματα U.A.V (Unmanned Aerial Vehicle) μπορεί να αποβεί αποτελεσματική στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η Τεχνητή Νοημοσύνη θεωρείται ως η πιο ολοκληρωμένη επιλογή στην “αναδυόμενη τεχνολογία”, δεδομένου ότι μπορεί να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο σύστημα με το οποίο το μη επανδρωμένο αεροσκάφος θα είναι άρτια συνδεδεμένο. Τέτοια συστήματα αναπτύσσονται με συμμετοχή τεχνολογιών από πολλούς επιστημονικούς κλάδους όπως η τοπογραφία, χαρτογραφία, Βάσεις Χωρικών Δεδομένων, τηλεπισκόπηση, κλπ.

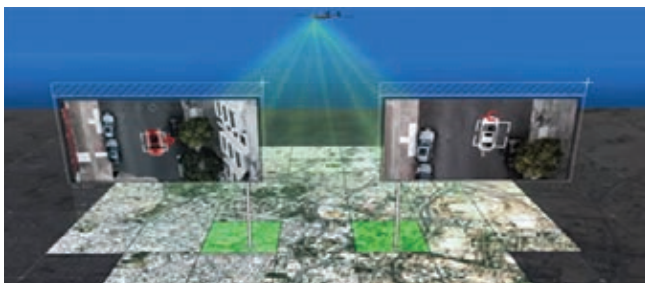
Οι στρατιωτικές εφαρμογές αποτελούν ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής της υπολογιστικής όρασης. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το ενδιαφέρον για αποκάλυψη πάσης φύσεως εχθρικής δραστηριότητας (στρατιωτών, οχημάτων, πλοίων, αεροσκαφών, βλημάτων, κλπ). Η

χρήση τόσο του ορατού, όσο και του υπέρυθρου φάσματος χρησιμοποιείται εδώ και πολλά χρόνια είτε για αναγνώριση, είτε για εγκλωβισμό στόχων. Στο σύγχρονο πεδίο μάχης πολλαπλοί αισθητήρες θα παρέχουν όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες με σκοπό την υποστήριξη τόσο του στρατηγικού όσο και του τακτικού decision making με καταγραφές υψηλής ανάλυσης. Με σκοπό να επιτευχθεί αναγνώριση ενός στόχου, αντί να «εκπαιδευσουμε» τους υπολογιστές να ερευνούν για συγκεκριμένα οπτικά χαρακτηριστικά ενός στόχου (σχήμα, υλικό κατασκευής, κλπ), οι προγραμματιστές ενσωματώνουν στη μνήμη τους φωτογραφίες του στόχου από διάφορες οπτικές γωνίες όπως φαίνεται στην Εικόνα 1. Ο υπολογιστής με τη χρήση αλγόριθμων πρόβλεψης «μαθαίνει» να αναγνωρίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε στόχου.

Εικόνα 1: Άρματα μάχης στο Nagorno-Karabakh.
Εικόνα από payload L3 Wescam (ROBLIN 2020)

Η εξέλιξη της τεχνολογίας οδηγεί σε επίλυση μακροχρόνιων προβλημάτων όπως επί παραδείγματι την ταυτόχρονη έρευνα ολόκληρης περιοχής ενδιαφέροντος, η οποία με τα υπάρχοντα payloads δεν είναι δυνατή, με αποτέλεσμα πολλές φορές την περιορισμένη επίγνωση κατάστασης. Με σκοπό την επίλυση τέτοιων προβλημάτων και την αποτελεσματικότερη έρευνα-αποκάλυψη-παρακολούθηση στόχων εδάφους, η I.A.I (Israel Aerospace Industries) δημιούργησε το Wide Area Surveillance Payload. Το W.A.S.P είναι ένα συμπαγές αερομεταφερόμενο E.O (Electro Optical) και I.R (Infra-Red) σύστημα έρευνας-παρακολούθησης ευρείας περιοχής μέσω εικόνων. Το σύστημα δημιουργεί μωσαϊκά εικόνων υψηλής ανάλυσης με ρυθμούς ανανέωσης 1-2 Hz σε διάφορα φασματικά κανάλια όπως φαίνεται στην Εικόνα 2.

Εικόνα 2: Wide Area Surveillance Payload-WASP (IAI 2021)

Επιπρόσθετα υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής ιστορικού κίνησης για κάθε στόχο που παρακολουθείται, με αποτέλεσμα την εύκολη αποκάλυψη της προέλευσής του. Τέλος μπορούν να οροθετηθούν περιοχές απαγόρευσης κίνησης, στις οποίες οποιαδήποτε παραβίαση θα εγείρει συναγερμό και αυτόματη καταγραφή στο σύστημα. Με τη χρήση του W.A.S.P σε ύψος 20.000ft ερευνάται έκταση 20km² στο ορατό και υπέρυθρο φάσμα, με δυνατότητα ground resolution (μονάδα μέτρησης χωρικής διακριτικής ικανότητας) της τάξης των 50cm. Η ενσωματωμένη ψηφιακή μονάδα επεξεργασίας χρησιμοποιεί τεχνητή νοημοσύνη και ειδικότερα αλγόριθμους πρόβλεψης κίνησης και επεξεργασίας εικόνας επιτυγχάνοντας στην περιοχή της προαναφερθείσας κάλυψης αυτόματη αποκάλυψη-κατηγοριοποίηση και παρακολούθηση στόχων ενδιαφέροντος όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα 3.

Εικόνα 3: Electro-optical Artificial Intelligence Target Classification (IAI 2021)

Άλλη μια εφαρμογή AI στην εκμετάλλευση δεδομένων payloads από UAVs αποτελεί το σύστημα Ηλεκτρονικού Πολέμου R.D.E.S.S (Reaper Defense Electronic Support System) το οποίο έχει δοκιμαστεί στα MQ-9s. Το RDESS είναι ένα παθητικό σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου στο οποίο ερευνώνται παθητικά

ηλεκτρομαγνητικές εκπομπές ευρέως φάσματος, σχεδιασμένο να συλλέγει και να γεω-εντοπίζει αυτόματα ηλεκτρομαγνητικά σήματα ενδιαφέροντος από μεγάλες αποστάσεις. Με τη χρήση του η πλατφόρμα μετατρέπεται σε «έξυπνο» U.A.V ηλεκτρονικής επιτήρησης με δυνατότητες παροχής υψηλής ποιότητας πληροφοριακού υλικού από αποστάσεις ασφαλείας. Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια των δοκιμών το MQ-9 επιχειρούσε στον Ευρωπαϊκό εναέριο χώρο, ενώ ο τηλεχειρισμός του γίνονταν από τις Η.Π.Α. Επί του αεροσκάφους είχε τοποθετηθεί ψηφιακός δίσκος ηλεκτρομαγνητικών καταγραφών με σκοπό την περαιτέρω χρήση των δεδομένων στην ανάπτυξη και ενσωμάτωση τεχνολογίας A.I (Artificial Intelligence) και ML (Machine Learning). Ο αντιπρόεδρος της GA-ASI, J.R. Reid, δήλωσε ότι «Οι προσπάθειές μας στην τεχνολογία τεχνητής νοημοσύνης και μηχανικής μάθησης αυξάνουν περαιτέρω τις ικανότητες αυτονομίας των MQ-9's, την αποτελεσματικότητα αλλά και την ανθεκτικότητά τους στο ηλεκτρομαγνητικό περιβάλλον» (GA-ASI 2021).

Εικόνα 4: Διαδικασία σύνθεσης δεδομένων αισθητήρων (Sensor Fusion) στο STARE (GA-ASI 2021)

Όπως βλέπουμε στην εικόνα 4 παραπάνω το System for Tactical Archival, Retrieval, and Exploitation (STARE) είναι ένα εργαλείο επεξεργασίας, εκμετάλλευσης και διαμοιρασμού δεδομένων από πλατφόρμες ISR. Με αυτό τον τρόπο τα διάφορα δεδομένα από τους αισθητήρες του UAV συντίθενται σε χρήσιμο πληροφοριακό υλικό το οποίο μπορεί να διαμοιραστεί, να αποθηκευτεί και φυσικά να ανασυρθεί από βάσεις δεδομένων πολλές φορές με χρήση Cloud Computing. Με άλλα λόγια τα δεδομένα μετατρέπονται σε χρήσιμη πληροφορία και διαμοιράζονται στα κέντρα αποφάσεων (Decision Makers). Τα πληροφοριακά προϊόντα μπορεί να είναι εικόνες, videos, τυποποιημένες αναφορές κλπ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αφενός τη μείωση της συμμετοχής του ανθρώπινου παράγοντα στην όλη διαδικασία, αφετέρου την δραματική αύξηση του S.A (Situational Awareness).

Καινοτομία

Εικόνα 5: System for Tactical Archival, Retrieval and Exploitation (GA-ASI 2021)

Στα σύγχρονα λογισμικά εκμετάλλευσης δεδομένων ISR η επεξεργασία και εκμετάλλευση των δεδομένων είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοματοποιημένη. Παραδείγματα εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης σε αυτά αποτελεί η ικανότητα αντίληψης αλλαγής κατεύθυνσης των στόχων ή η δημιουργία μωσαϊκών εικόνων από διάφορους αισθητήρες. Επίσης η συσχέτιση δεδομένων από διαφορετικούς αισθητήρες ELINT(Electronic Intelligence), MTI (Moving Target Indicators) και FMV (Full Motion Video), με σκοπό την αυτοματοποιημένη αναγνώριση και κατηγοριοποίησή στόχων. Τα λογισμικά εκμετάλλευσης δεδομένων I.S.R (Intelligence Surveillance Reconnaissance) βασίζονται σε συγκεκριμένα formats αρχείων τα οποία απορρέουν από συγκεκριμένες συμφωνίες τυποποίησης (όπως η STANAG 4559) και τα οποία επιτρέπουν τον γρήγορο διαμοιρασμό των δεδομένων-προϊόντων ISR μεταξύ των χρηστών. Η αποθήκευση και η πρόσβαση σε αυτά γίνονται με βάσεις δεδομένων όπως η CSD (Coalition Shared Database) του NATO. Τα πληροφοριακά προϊόντα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο τακτικό-επιχειρησιακό αλλά και στο στρατηγικό επίπεδο.

Όσον αφορά τους στόχους αέρος η GA-ASI, στις 2 Ιουλίου 2021, τοποθέτησε σε φορέα ενός MQ-20 Avenger το Legion Pod της Lockheed Martin (εικόνα 6) με το οποίο το UAV, κατά τη διάρκεια πτήσης, αποκάλυπτε και παρακολουθούσε αυτόνομα εναέριους στόχους ενδιαφέροντος προσομοιάζοντας αποστολές Defensive Counter Air. Η ανωτέρω δοκιμή αποτελεί ένα ακόμη βήμα στην πλήρη αυτονομία των UAVs και την εκτέλεση διακλαδικών αποστολών χωρίς τη συμμετοχή του ανθρώπινου παράγοντα, παρά μόνο στη σχεδίαση και την εκτίμηση των αποτελεσμάτων. Ο ερευνητής υπερύθρων IRST (Infrared Search and Track System) είναι ένα παθητικό σύστημα έρευνας και παρακολούθησης εναέριων στόχων που λειτουργεί στο υπέρυθρο

φάσμα του Legion Pod που αποκάλυψε πολλαπλούς εναέριους στόχους, τους κατηγοριοποιούσε και χωρίς καμία ανθρώπινη παρέμβαση παρείχε πληροφορίες εμπλοκής/αναχαίτισης στον Η/Υ ελέγχου πτήσης του Avenger (GA-ASI 2021). Η αποκάλυψη και παρακολούθηση στόχων με το εν λόγω pod είναι εξαιρετικά σημαντική ιδιαίτερα σε περιβάλλον στο οποίο η χρήση του Radar του αεροσκάφους είναι απαγορευτική. Διαφαίνεται ότι η ενσωμάτωση στα UAVs συστημάτων τα οποία έχουμε συνηθίσει σε επανδρωμένα αεροσκάφη θα είναι εφικτή σε μικρό χρόνο και με σχετικά μικρό κόστος.

Εικόνα 6: Lockheed Martin Legion Pod (GA-ASI 2021)

Ένα ακόμη παράδειγμα προσπάθειας ενσωμάτωσης εξελιγμένης Α.Ι στα UAVs αποτελούν οι πτήσεις που εκτελέστηκαν στις 25 Αυγούστου 2021, στις οποίες επετεύχθη ζεύξη C2 (Command Control) ανάμεσα σε ένα UAV MQ-20 Avenger και ένα τροποποιημένο επανδρωμένο King Air 200. Η «συνεργασία» μεταξύ των δύο αεροσκαφών κατέστη δυνατή με την τοποθέτηση κεραιών ζεύξης στο King Air και τη χρήση tablet στο οποίο ήταν ενσωματωμένο το λογισμικό ελέγχου (UAV) RCU-1000 Advanced Human Machine Interface της Autonomy. Μέσω του ανωτέρω interface ο πιλότος του επανδρωμένου αεροσκάφους όπως φαίνεται στην εικόνα 7, είχε τον πλήρη έλεγχο του UAV και του ανέθετε διεργασίες σε πραγματικό χρόνο.

Η περαιτέρω ενσωμάτωση τεχνητής νοημοσύνης σε UAVs υψηλής τεχνολογίας και ικανοτήτων θα είναι ο καθοριστικός παράγοντας δημιουργίας ενός αεροπορικού στόλου από “ρομποτικά” μέσα. Τα ρομποτικά αεροσκάφη αντί να εξαρτώνται για καθεμία τους ενέργεια από ένα χειριστή στο έδαφος, θα αναπτύσσουν τη δική τους πρωτοβουλία για ενέργειες για τις οποίες στη σημερινή εποχή είναι αποκλειστικά υπεύθυνος ο χειριστής. Μολονότι στην παρούσα φάση οι ΗΠΑ δείχνουν

να βρίσκονται στην πρωτοπορία των κινήσεων, θεωρητικά αυτή η τεχνολογία μπορεί να είναι οικονομικά προσιτή σε πολλές χώρες στο προσεχές μέλλον.

Εικόνα 7: Autodyne RCU-1000 Advanced Human Machine Interface (GA-ASI 2021)

Άλλο ένα ενδεικτικό παράδειγμα περαιτέρω ενσωμάτωσης AI στα UAVs αποτελεί η διάρκειας δυόμιση ωρών πλήρως αυτόνομη πτήση με «πιλότο» το σύστημα τεχνητής νοημοσύνης Skyborg το οποίο αναπτύσσεται επ' ωφελεία της Αμερικανικής Αεροπορίας (Κτενάς, 2021). Η πτήση εκτελέστηκε με μη επανδρωμένο αεροσκάφος MQ-20 Avenger της General Atomics, στις 24 Ιουνίου 2021, κατά τη διάρκεια της άσκησης Orange Flag 21-2, στη βάση Edwards στην Καλιφόρνια. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Αμερικανικής Αεροπορίας, το Avenger απογειώθηκε με τηλεχειρισμό (όπως όλα τα UAVs) και στη συνέχεια τον έλεγχο του ανέλαβε το (τοποθετημένο στο άφος) σύστημα τεχνητής νοημοσύνης το οποίο εκτέλεσε όλους τους απαιτούμενους ελιγμούς, είτε αυτόνομα, είτε κατόπιν οδηγίων από C2, ενώ κινήθηκε εντός προκαθορισμένων περιοχών πτήσης (Κτενάς, 2021). Αρχικά το Skyborg δοκιμάστηκε σε ένα μικρού μεγέθους UAV, το Kratos UTAP-22, τον Απρίλιο του 2021. Με το Avenger το Skyborg χειρίστηκε για πρώτη φορά ένα σημαντικά μεγαλύτερης κατηγορίας drone σε ότι αφορά το μικτό βάρος και τις επιδόσεις, δείχνοντας την ικανότητα του να αναλαμβάνει αυτόνομες αποστολές αποδεικνύοντας την δυνατότητα εγκατάστασής του σε διαφόρων μεγεθών πλατφόρμες. Προφανής στόχος της συγκεκριμένης εφαρμογής της τεχνητής νοημοσύνης είναι να φθάσει σε επίπεδο σχεδόν πλήρους αυτονομίας των UAVs. Με αυτό τον τρόπο θα επιτυγχάνονται συνεργασίες μη επανδρωμένων και επανδρωμένων αεροσκαφών, χωρίς τα πρώτα να χρειάζονται διαρκή έλεγχο και οδηγίες από χειριστές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η επίδραση των εφαρμογών AI σε πτήσεις στρατιωτικών UAV μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική τόσο σε κλίμακες κόστους πόρων, όσο και προσωπικού.. Πέραν αυτού η διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων πραγματοποιείται σχεδόν άμεσα (σε πραγματικό χρόνο) σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μεθόδους επεξεργασίας των δεδομένων σε επανδρωμένες πτήσεις. Επειδή τέτοιου μεγέθους μη επανδρωμένα οχήματα (MALE-HALE) μπορούν να φέρουν πλήθος αισθητήρων (EO-IR, SIGINT, RADARs), τα δεδομένα τους μπορούν να αλληλο-συσχετιστούν και να δώσουν ένα πληροφοριακό «προϊόν» το οποίο να είναι άμεσα εκμεταλλεύσιμο στο τακτικό ή/και το στρατηγικό επίπεδο. Οι προσπάθειες εξάλειψης του ανθρώπινου παράγοντα στις πτήσεις UAVs προϋποθέτουν τη δημιουργία τόσο ισχυρών software's τα οποία θα προσομοιώνουν τον ανθρώπινο τρόπο σκέψης. Για κάποιες διεργασίες αυτό είναι ήδη εφικτό, για κάποιες άλλες – προς το παρόν – όχι. Ένα τέτοιο λογισμικό θα πρέπει να επικοινωνεί με άλλες αντίστοιχου επιπέδου μηχανές όπως «έξυπνοι» δορυφόροι - οπτικά συστήματα – βάσεις δεδομένων, αλλά και να αποτελεί κομμάτι ενός ενιαίου ευφυούς δίκτυο-κεντρικού συστήματος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κατά την εκτίμηση του γράφοντος η ευρεία χρήση μη επανδρωμένων οχημάτων (UAV, SUV κ.λπ.) θα μπορούσε να έχει σημαντική επιχειρησιακή συνεισφορά στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις καθώςσον μπορεί να συνδράμει αφενός στον σχηματισμό πληρέστερης «Τακτικής Εικόνας» και αφετέρου σε μια επιπλέον αποτελεσματική επιλογή (όπως έχουν δείξει πρόσφατες πολεμικές επιχειρήσεις) αποστολών κρούσης. Απαιτείται δε η πλήρης ενσωμάτωσή τους σε ένα ευρύτερο δίκτυο C4ISR (Command, Control, Communications, Computers Intelligence, Surveillance and Reconnaissance). Αντιστρόφως στο πλαίσιο αυτό, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις θα πρέπει να μπορούν να δημιουργήσουν στο Αιγαίο ζώνες απαγόρευσης πτήσης για εχθρικά UAVs κυρίως με τη χρήση συσκευών ηλεκτρονικού πολέμου.

Ανεξάρτητα από το εύρος της τεχνητής νοημοσύνης που εν τέλει θα ενσωματωθεί στις πτήσεις UAV, είναι δεδομένο ότι θα αποτελεί μια τεχνολογία η οποία δεν θα είναι προσβάσιμη από όλες τις χώρες. Για εκείνες που θα αποκτήσουν πρόσβαση όμως αυτομάτως

Καινοτομία

θα αποτελεί για αυτές πολλαπλασιαστική ισχύος. Η χώρα μας είναι υποχρεωμένη να επενδύει σε τεχνολογίες αιχμής, οι οποίες μπορούν να προσδώσουν σημαντικά πλεονεκτήματα με «λογικό» κόστος. Ιδανικά στα διακλαδικά κέντρα επιχειρήσεων - στα πλέον νευραλγικά κέντρα λήψης αποφάσεων - θα πρέπει να είναι εγκατεστημένα ISR Cells στα οποία θα καταλήγουν δεδομένα αλλά και πληροφοριακά προϊόντα με σκοπό αφενός την υποβοήθηση του Decision Making σε τακτικό-επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο, αφετέρου την διακλαδική στοχοποίηση. Εξοπλισμένα με ασφαλή δίκτυα επικοινωνιών, τερματικά VTC – chatrooms κλπ, καθώς επίσης και οθονών στις οποίες θα προβάλλονται εικόνες και video σε πραγματικό χρόνο όπως στο MOIC της ΙΑΙ.

Ο Αντισμήναρχος (Ι) Παπαθανασίου Δημήτριος γεννήθηκε στο Αγρίνιο το 1976. Αποφοίτησε από την Σχολή Ικάρων Ανθυποσμηναγός το 2000. Έχει υπηρετήσει σε μονάδες της Πολεμικής Αεροπορίας ως χειριστής στα CL-415, Διοικητής Σμήνους στην 390 Μ.Μ.Ε.Α.Φ και στο ΓΕΑ ως επιτελής στον Α κλάδο. Έχει διατελέσει ως Αξιωματικός Επιχειρήσεων της 390 Μ.Μ.Ε.Α.Φ και Εθνικός Αντιπρόσωπος για τα R.P.A.S στο ΓΕΑ. Επιπλέον έχει υπηρετήσει στην Νατοϊκή Μονάδα της Sigonella στην Ιταλία ως Deputy Commander Intel Squadron του N.A.G.S.F.

Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών MBA από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και Υποψήφιος Διδάκτορας από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής με επιβλέπων καθηγητή Πανταζή Δ. του Τμήματος Μηχανικών Τοπογραφίας και Γεωπληροφορικής. Είναι απόφοιτος των ΣΔΙΕΠ και ΑΔΙΣΠΟ. Είναι έγγαμος και έχει δύο κόρες.

Ο Δήμος Ν. ΠΑΝΤΑΖΗΣ είναι Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (ΠΑΔΑ), στη Σχολή Μηχανικών στο Τμήμα Μηχανικών Τοπογραφίας και Γεωπληροφορικής. Είναι επίσης ο ιδρυτής και επικεφαλής του ερευνητικού θεσμοθετημένου εργαστηρίου S.O.C.R.A.T.E.S. (Society for Organizations Cartography Remote sensing / Road design and Applications using Technology / Transport Engineering on Earth and Space) και της πρώτης Δημόσιας Πανεπιστημιακής Σχολής Χειριστών ΣμηΕΑ (DOMINATE) στο Κέντρο Δια Βίου μάθησης του ΠΑΔΑ. Είναι μεταξύ άλλων ο συγγραφέας του βιβλίου «Conception de SIG – Méthode et formalisme», 1996, Editions HERMES, Paris, πολλών κεφαλαίων επιστημονικών βιβλίων, επιστημονικών ανακοινώσεων σε συνέδρια και άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά του ευρύτερου χώρου της Γεωπληροφορικής. Πριν τη σημερινή του θέση ο Δ. Ν. ΠΑΝΤΑΖΗΣ ήταν Μηχανικός Έρευνας και Ερευνητής- Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Λιέγης στο Βέλγιο. Υπήρξε ο υπεύθυνος πολλών μελετών και ερευνητικών έργων σχεδιασμού, ανάπτυξης και εγκατάστασης Βάσεων Χωρικών Δεδομένων και ΣΓΠ καθώς και ανάπτυξης εφαρμογών τους σε διάφορες χώρες (Λουξεμβούργο, Ελλάδα, Βέλγιο, Ελβετία, Σενεγάλη, Καμερούν, Βραζιλία, Κίνα., κλπ.). Ο Δ. Ν. ΠΑΝΤΑΖΗΣ υπήρξε επίσης Ερευνητής στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών του Βελγίου (FNRS – Fonds National de Recherche Scientifique) από το 1995 έως το 1997. Αποφοίτησε από το Τμήμα Αγρονόμων-Τοπογράφων Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) και από την Παιδαγωγική Ακαδημία της Λάρισας. Έλαβε ένα μεταπτυχιακό δίπλωμα (M.Sc.) από το Ομοσπονδιακό Πολυτεχνείο της Λοζάννης – Ελβετία (Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne - EPFL) στο Τομέα Προστασίας Περιβάλλοντος, Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων και εφαρμογών των ΣΓΠ σε αυτό το χώρο, και ένα δεύτερο μεταπτυχιακό δίπλωμα από την Ινστιτούτο Ανωτάτων Σπουδών στη Δημόσια Διοίκηση (Institut de Hautes Etudes en Administration Publique IDHEAP – Option: Systèmes d'Information), Λωζάννη, Ελβετία, με εξειδίκευση στον τομέα των Συστημάτων Πληροφοριών και Βάσεων Δεδομένων. Εκπόνησε το διδακτορικό του στο χώρο των Γεωγραφικών Επιστημών, Βάσεων Χωρικών Δεδομένων και ΣΓΠ στο Πανεπιστήμιο της Λιέγης, Βέλγιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Apostu, Anca, F. Puican, Geanina Ularu, G. Suciuc & G. Todoran «*Study on advantages and disadvantages of Cloud Computing – the advantages of Telemetry Applications in the Cloud*». 2013. <https://www.semanticscholar.org/paper/Study-on-advantages-and-disadvantages-of-Cloud-%E2%80%93-of-Apostu-Puican/da6249af5e0df8ed36334b34c2f1010ed19c53f4?p2df> (πρόσβαση στις 11 Δεκεμβρίου 2021)

Cagatay, Tanil. «*Detecting GNSS Spoofing Attacks using INS Coupling*». Νοέμβριος 2016. https://www.researchgate.net/figure/Examples-of-DGPS-applications-a-Relative-Navigation-Systems-Autonomous-precision_fig2_310327127 (πρόσβαση στις 05 Ιανουαρίου 2022)

Cenciotti, David. «*X-47B UCAS (Navy's killer drone) lands aboard aircraft carrier: Machine does what first pilot did 102 years ago*». 7 Οκτωβρίου 2013. (πρόσβαση στις 14 Νοεμβρίου 2017)

Cenciotti, David. «*New video of drone crashing into a C-160 cargo plane in Afghanistan raises concern over German UAVs safety*». 16 Ιουλίου 2013. <https://theaviationist.com/2013/07/16/heron-vs-c-160/> (πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021)

Chatbot.Dei.Gr/

DataFlair. «*Machine Learning Tutorial – All the Essential Concepts in Single Tutorial*» χ.χ. ανακτήθηκε από <https://data-flair.training/blogs/machine-learning-tutorial/> 2021 (πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2021)

DefenceTurkey. «*OKIS Tested with Bayraktar TB2*». Vol12 Issue 79 2017. <https://www.defenceturkey.com/en/content/okis-tested-with-bayraktar-tb2-2916> (πρόσβαση στις 05 Ιανουαρίου 2022)

Ding Lirong, Zhou Ji, Meng Lingxuan, Long Zhiyong. «*A Practical Cross-View Image Matching Method between UAV and Satellite for UAV-Based Geo-Localization*» 24 Δεκεμβρίου 2020 https://www.researchgate.net/figure/A-schematic-diagram-of-cross-view-image-matching-for-UAV-image-localization-and-UAV_fig3_347972417 (πρόσβαση στις 05 Ιανουαρίου 2022)

GA-ASI Media Relations «*GA-ASI's New Centerline Avionics Bay Increases MQ-9A Capability*». 24 Φεβρουαρίου 2021. <https://www.ga-asi.com/ga-asi-new-centerline-avionics-bay-increases-mq-9a-capability> (πρόσβαση στις 19 Δεκεμβρίου 2021)

GA-ASI Media Relations «*GA-ASI Avenger Equipped with Lockheed Martin Legion Pod Autonomously Follows Target*

Aircraft». 11 Αυγούστου 2021. <https://www.ga-asi.com/ga-asi-avenger-equipped-with-lockheed-martin-legion-pod-autonomously-follows-target-aircraft> (πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 2021)

GA-ASI Media Relations «*GA-ASI Sea Guardian Flies from UK to the Netherlands*». 02 Σεπτεμβρίου. 2021 <https://www.ga-asi.com/ga-asi-seaguardian-flies-from-uk-to-the-netherlands> (πρόσβαση στις 19 Δεκεμβρίου 2021)

GA-ASI Media Relations «*GA-ASI Demonstrates Airborne MUM-T Using MQ-20 Avenger*». 03 Σεπτεμβρίου 2021. <https://www.ga-asi.com/ga-asi-demonstrates-airborne-mum-t-using-mq-20-avenger> (πρόσβαση στις 19 Δεκεμβρίου 2021)

Gigova, Radina. «*Who Vladimir Putin thinks will rule the world*». 02 Σεπτεμβρίου 2017. <https://edition.cnn.com/2017/09/01/world/putin-artificial-intelligence-will-rule-world/index.html> (πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021)

Health and Safety Executive. «*Health and safety regulation a short guide*». 1999. <https://www.hse.gov.uk/pubns/hsc13.pdf> (πρόσβαση στις 23 Δεκεμβρίου 2021)

Israel Aerospace Industries. «*Wide Area Surveillance Payload*». χ.χ. <https://www.iaa.co.il/p/wasp> (πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021)

Israel Aerospace Industries. «*Mission Operation and Intelligence Center (MOIC)*» χ.χ. <https://www.iaa.co.il/p/mission-operation-and-intelligence-center-moic> (πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021)

International Civil Aviation Organization, «*ICAO Cir 328 Unmanned Aircraft Systems(UAS)*».2011. https://www.icao.int/Meetings/UAS/Documents/Circular%20328_en.pdf (πρόσβαση στις 22 Απριλίου 2017)

Jennings, Cullen, Don Murray. «*Stereo vision based mapping and navigation for mobile robots*» χ.χ. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.65.6725&rep=rep1&type=pdf> (πρόσβαση στις 04 Ιανουαρίου 2022)

Khan, Azmat. «*Hidden Pentagon Records Reveal Patterns of Failure in Deadly Airstrikes*». 18 Δεκεμβρίου 2021. <https://www.nytimes.com/interactive/2021/12/18/us/airstrikes-pentagon->

Βιβλιοπαρουσίαση

Δημήτρης Β. Τριανταφυλλίδης, Ρωσία: Ο μεγάλος εχθρός της Δύσης, (Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2022), 141 σ.

Το μικρό αυτό βιβλίο είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα προσθήκη στην ελληνική βιβλιογραφία. Γραμμένο από έναν βαθύ γνώστη της Ρωσίας, φιλοδοξεί να δώσει μια συνοπτική εικόνα της ρωσικής πολιτείας, ξεκινώντας από τις μεσαιωνικές της απαρχές και φτάνοντας στο σήμερα – με ιδιαίτερη φυσικά έμφαση στη μετασοβιετική περίοδο. Η κάποια έλλειψη συστηματικότητας του βιβλίου αντισταθμίζεται από το μεγάλο εύρος που καλύπτει, τόσο ιστορικά όσο και θεματολογικά.

Το κεντρικό επιχείρημα του συγγραφέα είναι πειστικό. Η Ρωσία έχει έναν δικό της πολιτισμό, διαφορετικό από εκείνον της Δύσης. Ως πολιτική οντότητα και ως κοινωνία διακατέχεται από μεσσιανική νοοτροπία, δηλαδή θεωρεί ότι έχει μια «ιστορική αποστολή ηθικής αναβάπτισης της ανθρωπότητας σύμφωνα με το

ρωσικό παράδειγμα» (σ. 24). Παρότι μπορεί κάποιος να διαφωνήσει ως προς το πόσο έντονα εκδηλώνεται αυτός ο μεσσιανισμός στην πολιτική πρακτική, και κατ'επέκταση ως προς το εάν όντως, όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, η Ρωσία είναι νομοτελειακά αντιπθήμενη προς τη Δύση, εντούτοις ο πυρήνας του επιχειρήματος είναι ορθός.

Πέρα από αυτή τη γενική ανάλυση, το βιβλίο περιέχει πολλά κομμάτια με άμεση πρακτική χρησιμότητα. Η ανάλυση των γεωπολιτικών δεδομένων της μετασοβιετικής Ρωσίας είναι εξαιρετική (σ. 59-64), ενώ πολύ χρήσιμη είναι και η παρουσίαση του ρωσικού στρατιωτικού δόγματος και των στρατιωτικών απειλών που η Ρωσία θεωρεί ότι αντιμετωπίζει (σ. 78-95). Τέλος, αν η ανάλυση του Τριανταφυλλίδη για τον πολιτικό ρόλο που παίζει στο εσωτερικό της Ρωσίας ο εξελισσόμενος πόλεμος στην Ουκρανία είναι σωστή (σ. 128-132), τότε η εν λόγω σύρραξη δεν αναμένεται να τερματιστεί σύντομα.

Κων. Κολιόπουλος

Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Σπύρος Κατσούλας «Διλήμματα στο Τρίγωνο. Οι ΗΠΑ και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», Εκδ. Διόπτρα, 2023, σελ 424

Το βιβλίο του νέου συναδέλφου Δρ Σπύρου Κατσούλα με τίτλο «Διλήμματα στο Τρίγωνο: Οι ΗΠΑ και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις» αποτελεί μια ευχάριστη έκπληξη του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους. Τον συγγραφέα απασχολεί η επεξήγηση της πολιτικής των ίσων αποστάσεων των ΗΠΑ στο δύσκολο γρίφο των ελληνο-τουρκικών σχέσεων μακριά από συναισθηματισμούς και φαντασιώσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιεί μια σύντομη αλλά περιεκτική ανάλυση του θεωρητικού μοντέλου των συμμαχιών και του αναδυόμενου διλήμματος του φύλακα. Στο δεύτερο κεφάλαιο εντάσσει στο θεωρητικό του μοντέλο στοιχεία από τη γεωπολιτική θεωρία που

του επιτρέπουν μια αρτιότερη προσέγγιση και κατανόηση των διλημάτων που «βασανίζουν» τον εκάστοτε παντοδύναμο φύλακα.

Στα επόμενα έξι κεφάλαια, ο συγγραφέας αναλύει, με άριστη παράθεση των ιστορικών γεγονότων, έξι ελληνοτουρκικές κρίσεις από το 1955 έως το 1987 και μας προσφέρει μια άλλη οπτική γωνία στην προσπάθεια ερμηνείας και κατανόησής τους.

Το βιβλίο του Δτ. Σπύρου Κατσούλα διεκδικεί επάξια τη θέση του ως ένα από τα υποχρεωτικά αναγνώσματα για τον σπουδαστή-μελετητή του ρόλου των ΗΠΑ στις μεταπολεμικές ελληνοτουρκικές σχέσεις. Να είναι καλοτάξιδο το έργο του.

Γεράσιμος Ν Καραμπελιάς

Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ (25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ-31 ΜΑΡΤΙΟΥ 2022)

Του Πχου Παναγιώτη Σέργη ΠΝ
Σπουδαστή της 75ης ΕΣΦΔΠ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μάχη του Κιέβου απετέλεσε την κομβική στρατιωτική επιχείρηση στο πλαίσιο της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022. Η έκβασή της έκρινε την εξέλιξη του πολέμου, καθώς ανάγκασε τη Ρωσία να αναθεωρήσει τους πολιτικούς στόχους της επιχείρησης. Η αποτυχία κατάληψης της ουκρανικής πρωτεύουσας οδήγησε σε έναν ιδιαίτερα οδυνηρό για τη ρωσική ηγεσία μετριασμό των πολιτικών στόχων του πολέμου που αρθρώθηκε ταυτόχρονα με απειλές για χρήση πυρηνικών όπλων

Αν και η πολεμική αναμέτρηση στην Ουκρανία είναι ακόμη σε εξέλιξη, είναι εφικτή η αποτίμηση της Μάχης του Κιέβου από στρατηγικής απόψεως και ανάλυση των συνεπειών που είχε στην επίθεση της Ρωσίας εναντίον της Ουκρανίας το 2022. Εξ' αρχής κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η παρούσα εργασία βασίζεται αποκλειστικά σε πληροφορίες από δυτικά μέσα, λόγω της αναστολής ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης των αγγλόφωνων Sputnik και RT/Russia Today στην Ευρωπαϊκή Ένωση από 2 Μαρτίου 2022.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί στρατηγικά η Μάχη του Κιέβου, να παρουσιαστούν με βάση τη στρατηγική ανάλυση ενδεχόμενοι εναλλακτικοί τρόποι ενέργειας, να διερευνηθούν οι συνέπειες της Μάχης στη ρωσική επίθεση, καθώς και να διατυπωθούν προτάσεις, οι οποίες δύνανται και σήμερα να αξιοποιηθούν από τις ημέτερες ένοπλες δυνάμεις.

ΑΝΑΛΥΣΗ

Το ιστορικό πλαίσιο της Μάχης του Κιέβου

Η περίπτωση της Ουκρανίας αναδεικνύει τους κινδύνους που διατρέχουν κράτη χωρίς σφυρηλατημένη εθνική ενότητα στο ρευστό και υπό διαμόρφωση δι-

εθνές περιβάλλον, όπου δεν είναι άμεσα ορατή η ανάδειξη νέων παγκόσμιων στρατηγικών ισορροπιών. Η χώρα διχασμένη μεταξύ Ανατολής και Δύσης αφενός, και αφετέρου στον άμεσο γεωπολιτικό περιβάλλον της Μόσχας, απετέλεσε το κατ' εξοχήν πεδίο για τη σφοδρή αντιπαράθεσή τους. Όπως παρατήρησε ο Henry Kissinger, τόσο η Ρωσία όσο και η Δύση, αλλά και οι αντιπαρατιθέμενες εσωτερικές εθνοτικές ομάδες της Ουκρανίας, ενεργήσαν προς την αντίθετη κατεύθυνση από τη συμφιλίωση κι τη συναλλαγή, δημιουργώντας τις συνθήκες αρχικά για τη μη αναγνωρισμένη από τη Δύση προσάρτηση της Κριμαίας και τον υβριδικό πόλεμο στην Ανατολική Ουκρανία και σε δεύτερο χρόνο για την ρωσική εισβολή το Φεβρουάριο του 2022.

Ιδεολογικό υπόβαθρο για τον ρωσικό αναθεωρητισμό στην Ουκρανία είναι ο ευρασιανισμός, ο οποίος έλκει την αφετηρία του από το έργο του Halford Mackinder. Κατά τον Βρετανό γεωγράφο, οποίος ελέγχει την «καρδιά της γης», η οποία ταυτίζεται με την Ανατολική Ευρώπη, κυριαρχεί στην Παγκόσμια Νήσο και συνεπακόλουθα στον κόσμο. Αν και ο ρωσικός ευρασιανισμός έχει διάφορες παραλλαγές, στον πυρήνα του η Ευρασία αντιμετωπίζεται ως αυτοτελής χώρος που αποτελεί τη βασική πλατφόρμα ώστε η Ρωσία να λειτουργήσει ως αντίβαρο σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από τις ΗΠΑ και τον ατλαντισμό.

Μέχρι το Φεβρουάριο του 2022, η Ρωσία ακολουθούσε στρατηγική εξουθένωσης με διεξαγωγή υβριδικού πολέμου κατά της Ουκρανίας. Η στρατηγική ήταν εν τοις πράγμασι επιτυχημένη, καθώς η Ρωσία με ασήμαντο πολιτικό-στρατιωτικό κόστος είχε επιβάλει το να μην ενταχθεί η Ουκρανία στους δυτικούς θεσμούς. Με την ενσωμάτωση της Κριμαίας και την αποσταθεροποίηση στην Ανατολική Ουκρανία, στις οποίες η Δύση αντέδρασε ουσιαστικά μόνο με κυρώσεις, είχε επιτύχει να αποτυπωθεί και δικαίως η μετατροπή της Ουκρανίας σε χώρα μειωμένης κυριαρχίας, εκπληρώνοντας τον βασικό στρατηγικό της στόχο για ανάσχεση της επέκτασης του NATO ανατολικότερα και την ενίσχυση του περιφερειακού της ρόλου.

Η ρωσική επίθεση κατά της Ουκρανίας στις 24 Φεβρουαρίου 2022, απετέλεσε τομή για τη ρωσική στρατηγική. Ύστερα από έμμεσες πλην σαφείς απειλές για χρήση βίας, που εκδηλώθηκαν με τη μαζική ανάπτυξη στρατευμάτων γύρω από την Ουκρανία και την υποβολή τελεσιγράφου για νομικά δεσμευτικές εγγυήσεις περί της μη επέκτασης του NATO στην Ουκρανία και

της εγκατάλειψης κάθε στρατιωτικής δραστηριότητας στην Ανατολική Ευρώπη, η ρωσική ηγεσία υιοθέτησε στρατηγική εκμηδένιση για να «επιλύσει» οριστικά και απόλυτα τα ζητήματα ασφάλειας που έθετε ενδεχόμενη ένταξη της Ουκρανίας στους δυτικούς θεσμούς.

Στροφή της Ρωσίας στην άμεση προσέγγιση

Δεν γνωρίζουμε ποιοι ήταν ακριβώς οι λόγοι που οδήγησαν στην εγκατάλειψη της επιτυχημένης στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης και στην αναζήτηση αποφασιστικών αποτελεσμάτων μέσω της επίθεσης στην Ουκρανία τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, δηλαδή τον Φεβρουάριο του 2022. Σταχυολογώντας, η απίσχναση της ουκρανικής αποτροπής σε συνδυασμό με την αντίληψη του Πρόεδρου Vladimir Putin για την παρακμή της Δύσης, φαίνεται ότι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη ρωσική απόφαση. Το ίδιο μπορεί να υποστηριχθεί για τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν τα φιλο-ρωσικά καθεστώτα στην Λευκορωσία από τον Αύγουστο έως τον Οκτώβριο του 2020 και το Καζακστάν τον Ιανουάριο του 2022, οι οποίες αποδόθηκαν σε παρεμβάσεις από το εξωτερικό και οδήγησαν σε ρωσικές επεμβάσεις προκειμένου τα καθεστώτα αυτά να επιβιώσουν. Σε όλα τα ανωτέρω πρέπει να προστεθεί η εμμονή του Ρώσου Προέδρου με την Ουκρανία και την ιστορική ενότητα των δύο λαών, αλλά και η οργή του για τον Ουκρανό Πρόεδρο Zelensky. Αξίζει σχολιασμού η τελευταία πιθανή αιτία: Ο πόλεμος δεν επιτρέπεται να διενεργείται για να δώσει διέξοδο στην οργή ενός ηγέτη, όπως έχει εύστοχα παρατηρήσει ο Sun Tzu. Αδιαμφισβήτητα, τα αίτια για τις αποφάσεις της εξωτερικής πολιτικής βρίσκονται και στα τρία επίπεδα ανάλυσης, το διεθνές σύστημα, το κράτος αλλά και την ηγεσία, όπως εμμέσως πλην σαφώς παρατηρεί ο Stanley Hoffman.

Όποιες και να ήταν οι αιτίες, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία κατέδειξε την αδυναμία της Δύσης στη διαμόρφωση μίας αξιόπιστης αποτρεπτικής στρατηγικής για τη Ρωσία, όπως παρατηρεί ο Χρήστος Ζιώγας. Η έλλειψη διάθεσης συνεννόησης με τη Ρωσία για να αρθρωθεί μία κοινά αποδεκτή αρχιτεκτονική ασφαλείας στην Ανατολική Ευρώπη και για να απαντηθούν, όπως παρατηρεί ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, οι ανησυχίες της Ρωσίας από τις παραστάσεις απειλής που δημιούργησε η διαρκής επέκταση του NATO ανατολικά, καθιστούσε επιτακτική την αξιόπιστη αποτροπή έναντι της ενδεχομένης προσπάθειας της Ρωσίας να επιχει-

ρήσει καταναγκαστική αλλαγή του status quo στην Ουκρανία.

Οι συζητήσεις για τις αιτίες και το τι έπρεπε να είχε γίνει τερματίστηκαν απότομα στις 24 Φεβρουαρίου 2022. Αφετηρία της στρατηγικής ανάλυσης της νέας ενδοπολεμικής πραγματικότητας είναι οι πολιτικοί αντικειμενικοί σκοποί που έθεσε η ρωσική ηγεσία για τη διενέργεια της εισβολής. Σύμφωνα με τηλεοπτικό του διάγγελμα την ημέρα έναρξης των επιχειρήσεων ο Πρόεδρος Putin εξήγησε ότι στόχος της εισβολής στην Ουκρανία ήταν «να προστατεύσει τους ανθρώπους που υφίστανται κακοποίηση και γενοκτονία από το καθεστώς του Κιέβου» και να «αποστρατιωτικοποιήσει και να αποναζιστικοποιήσει την Ουκρανία». Οι μαξιμαλιστικοί στόχοι που έθεσε η Ρωσία δεν μπορούσαν να εξυπηρετηθούν παρά μόνο με υιοθέτηση στρατηγικής εκμηδένισης. Όπως είναι εύκολα κατανοητό δεν υπάρχει περιθώριο αναζήτησης διπλωματικής λύσης με ένα ναζιστικό καθεστώς που διαπράττει γενοκτονία σε βάρος των ομοεθνών σου. Το καθεστώς αυτό το ανατρέπεις, δεν συνδιαλέγεσαι μαζί του. Συνεπώς, ο πόλεμος, ως πολιτική πράξη, ήταν ο μοναδικός τρόπος εξυπηρέτησης των υπερβολικών πολιτικών αντικειμενικών σκοπών, των οποίων ο καθορισμός ανήκει σύμφωνα με τον Karl Von Clausewitz στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ρωσικής κυβέρνησης. Όμως, όπως παρατηρεί ο Κολιόπουλος υφίσταται μία καθοριστική αντινομία στη ρωσική στρατηγική: Το να εισβάλει μία χώρα σε μία άλλη παρουσιαζόμενη ως απελευθερώτρια, αναγκαστικά περιορίζει την στρατιωτική της αποτελεσματικότητα, καθώς η επιτιθέμενη χώρα δεν μπορεί να λάβει απεριόριστα μέτρα για την εξόντωση του πληθυσμού και την καταστροφή της δεχόμενης την επίθεση χώρας. Η απουσία χρήσης του βαρέως πυροβολικού, δηλαδή του βασικού στοιχείου των επιχειρήσεων του ρωσικού στρατού με βάση το οικείο στρατιωτικό δόγμα, κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στους περιορισμούς που επέβαλε η θεώρηση περί απελευθέρωσης της Ουκρανίας από το ναζιστικό καθεστώς. Δεν θα ήταν συνεπώς αβάσιμο να υποστηριχθεί ότι η θεωρία νίκης των Ρώσων έπασχε, καθώς δεν υπήρχε μία γενική ιδέα που θα οδηγούσε στην επικράτηση στον πόλεμο.

Η υιοθέτηση της άμεσης προσέγγισης από τη Ρωσία απαιτούσε τον εντοπισμό του κέντρου βάρους του αντιπάλου, δηλαδή τη βασική πηγή της ισχύος του, έτσι ώστε να κατευθυνθεί εκεί η πολεμική προσπάθεια. Αν και στον εντοπισμό του κέντρου βάρους δεν χωρούν δογματισμοί, στα κράτη που μαστίζονται από εσωτερι-

Εργασίες Σπουδαστών

κές διαμάχες, όπως υποστηρίζει ο Clausewitz, το κέντρο βάρους δύνανται να εντοπισθεί στην πρωτεύουσά του. Η Ουκρανία σαφώς αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, ένα βαθιά διχασμένο κράτος σε όλα τα επίπεδα, γλωσσικό, θρησκευτικό, εθνικό και πολιτικό. Συνεπώς, ο προσδιορισμός της πρωτεύουσας Κιέβου, ως του κέντρου βάρους της Ουκρανίας αποτελούσε ορθή ρωσική επιλογή, η οποία εδράστηκε και στην πεποίθηση ότι η κατάληψη του θα σηματοδοτούσε την κατάρρευση της πολιτικής ηγεσίας της χώρας. Μπορεί να υποθεθεί ότι οι Ρώσοι θεωρούσαν ότι η κατάρρευση της ουκρανικής ηγεσίας θα συνεπαγόταν την άνετη κατάκτηση όλης της χώρας. Για την Δυτική Ουκρανία όμως η υπόθεση αυτή ήταν εξαιρετικά αμφίβολη. Ομοίως δυσχερής θα ήταν και η διατήρηση αυτής της περιοχής υπό το ρωσικό έλεγχο στην περίπτωση κατάκτησής της, δημιουργώντας ένα επιπρόσθετο ρήγμα στη ρωσική θεωρία νίκης. Με βάση τα ανωτέρω, η κύρια ρωσική πολεμική προσπάθεια κατευθύνθηκε εναντίον της πόλης στην επιχείρηση που ονομάστηκε Μάχη του Κιέβου, διαρκώντας από τις 25 Φεβρουαρίου έως τις 31 Μαρτίου 2022. Ταυτόχρονα όμως σημαντικές ρωσικές δυνάμεις ενεπλάκησαν στην κατάληψη του Χαρκόβου και της παράκτιας ζώνης της χώρας, με συνέπεια να μην τηρηθεί η αρχή της συγκέντρωσης της πολεμικής προσπάθειας στο κέντρο βάρους, που επιβάλλει τη μη δέσμευση σημαντικών δυνάμεων σε δευτερεύουσες επιχειρήσεις.

Διεξαγωγή της Μάχης του Κιέβου

Για την κατάληψη του Κιέβου εκπονήθηκε σχέδιο κεραυνοβόλου πολέμου, πατέρα του οποίου θεωρείται ο J.F.C. Fuller. Λίγες ώρες μετά το τηλεοπτικό διάγγελμα του Προέδρου Putin, η Ρωσία προχώρησε σε αεροπορική και πυραυλική επίθεση, χρησιμοποιώντας πυρομαχικά μεγάλης ακριβείας (Precision-Guided Munitions PGMs) κατά βασικών στόχων που συμπεριλάμβαναν το σύστημα διοίκησης και ελέγχου, κρίσιμες υποδομές, το σύστημα αεράμυνας και κέντρα εφοδιασμού. Στα αρχικά στάδια της επίθεσης, η Ρωσία εκτόξευσε πάνω από 100 βαλλιστικούς πυραύλους μικρού βεληνεκούς (Short-range Ballistic Missiles SRBMs), συμπεριλαμβανομένων των SRBM Iskander-M και πυραύλων Κρουζ που εκτοξεύονται από αέρα και θάλασσα. Οι αρχικοί βομβαρδισμοί όμως ήταν αναποτελεσματικοί: απέτυχαν να καταστείλουν αποτελεσματικά τις εχθρικές αποστολές αεράμυνας και να υποβαθμίσουν τις δυνατότητες διοίκησης και ελέγχου των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων. Το αρνητικό για τους Ρώσους αποτέλεσμα οφείλεται ενδεχομένως στην

απόφαση της Ουκρανίας να απομακρύνει τις περισσότερες μονάδες της σε θέσεις αραιώσεως, μακριά από τις μόνιμες έδρες τους, λίγα μόνο εικοσιτετράωρα πριν από την εισβολή, με βάση πληροφορίες των αμερικανικών υπηρεσιών για επικείμενη επίθεση. Οι Ουκρανοί εφάρμοσαν επιτυχημένα, αν και την ύστατη στιγμή, την παραίνεση του Sun Tzu για πρόκληση αλλαγών με συγκέντρωση ή διαμοιρασμό των στρατευμάτων και δεν αιφνιδιάστηκαν από την κεραυνοβόλα ρωσική επίθεση, αναδεικνύοντας τη δυσκολία επίτευξης αιφνιδιασμού σε στρατηγικό επίπεδο όπως τονίζει ο Clausewitz.

Το πρώτο πρωί του πολέμου, ρωσικά επιθετικά ελικόπτερα Mi-8, που μετέφεραν αερομεταφερόμενα τμήματα (VDV) και τις επίλεκτες μονάδες ελαφρού πεζικού spetsnaz (που χρησιμοποιούνται για αναγνώριση και άμεση δράση) κινήθηκαν προς το Κίεβο με αποστολή να επιτεθούν στο αεροδρόμιο Hostomel στα βορειοδυτικά προάστια της πρωτεύουσας. Καταλαμβάνοντας το αεροδρόμιο, γνωστό και ως αεροδρόμιο Antonov, οι Ρώσοι σχεδίαζαν να δημιουργήσουν μια βάση από την οποία θα μπορούσαν να μεταφέρουν περισσότερα στρατεύματα και ελαφρά τεθωρακισμένα οχήματα σε κοντινή απόσταση από την καρδιά της μεγαλύτερης πόλης της χώρας. Από την αρχή όμως φάνηκε ότι η επιχείρηση δεν εξελισσόταν με βάση το σχέδιο που είχε εκπονηθεί. Αρκετά ρωσικά ελικόπτερα αναφέρθηκε ότι χτυπήθηκαν από πυραύλους πριν φτάσουν στο Hostomel, και μόλις προσγειώθηκαν στο αεροδρόμιο υπέστησαν μεγάλες απώλειες από πυρά του ουκρανικού πυροβολικού.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η ρωσική προσπάθεια στις 26 Φεβρουαρίου 2022 να τεθεί υπό έλεγχο η στρατιωτική αεροπορική βάση στο Vasylkin, 40 χιλιόμετρα νότια του Κιέβου, συνάντησε επίσης σκληρή ουκρανική αντίσταση, με (όχι πλήρως επιβεβαιωμένες) πληροφορίες για κατάρριψη τουλάχιστον δύο ρωσικών μεταγωγικών Ilyushin Il-76, τα οποία μετέφεραν αλεξιπτωτιστές και ειδικές δυνάμεις. Οι δύο προαναφερθείσες αεροπορικές επιθέσεις πίσω από τις εχθρικές γραμμές επιβεβαίωσαν την δυσκολία και την επικινδυνότητα των αποστολών αυτών, οι οποίες απαιτούν άριστη σχεδίαση, ρεαλιστική εκπαίδευση και εμπειρία για να έχουν πιθανότητες επιτυχίας.

Παρόλο που οι Ρώσοι κατάφεραν τελικά να ελέγξουν το αεροδρόμιο Hostomel, η λυσσαλέα αντίσταση των Ουκρανών στην περιοχή της πρωτεύουσας κατέδειξε την ανεπάρκεια του επιχειρησιακού σχεδιασμού,

ο οποίος βασιζόταν στον ευσεβή πόθο ότι οι Ουκρανοί θα ηττηθούν γρήγορα, η Δύση θα αμφιταλαντευόταν ως προς την απάντησή της και οι ρωσικές δυνάμεις θα είχαν μία εύκολη νίκη. Η ρωσική ηγεσία αποδείχθηκε ελλειμματική ως προς την ακριβή εκτίμηση του είδους του πολέμου που είχε ξεκινήσει. Οι αρχικές όμως δυσχέρειες θα είχαν ξεχαστεί αν η ρωσική επιχειρησιακή ικανότητα είχε στη συνέχεια βελτιωθεί. Αυτή όμως παρέμεινε ζητούμενο καθ' όλη τη διάρκεια της Μάχης του Κιέβου.

Τις πρώτες ημέρες της εισβολής οι Ρώσοι επιχείρησαν μικρές αλλά ανεπιτυχείς εισόδους κοντά στο κέντρο της ουκρανικής πρωτεύουσας με ολιγομελείς μονάδες, χωρίς αεροπορική κάλυψη και υποστήριξη διοικητικής μέριμνας. Το ίδιο χρονικό διάστημα οι Ουκρανοί αντιμετώπισαν επιτυχώς Ρώσους σαμποτέρ εντός της πόλης. Μάλιστα, οι φήμες για ύπαρξη Ρώσων πρακτόρων που μεταμφιέζονταν σε Ουκρανούς, ακόμα και με κλεμμένες στολές του ουκρανικού στρατού, δημιούργησαν αυξημένο αίσθημα αλληλεγγύης στο Κίεβο. Άγνωστοι χαμογελούσαν ο ένας στον άλλο στους ήσυχους δρόμους και αντάλλασσαν χαιρετισμό με το «Δόξα στην Ουκρανία!», που καθιερώθηκε στην «επανάσταση» του 2014.

Στις αρχές του Μαρτίου, μια εβδομάδα μετά την έναρξη της εισβολής της στην Ουκρανία, η Ρωσία συγκέντρωσε στρατεύματα δημιουργώντας μια μηχανοποιημένη στήλη μήκους 40 μιλίων, προκειμένου να είναι σε θέση να εξαπολύσει συντριπτική επίθεση στο Κίεβο. Και αυτή η προσπάθεια των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων ήταν αποτυχημένη, όπως την ίδια κατάληξη είχε και η προσπάθεια περικύκλωσης του Κιέβου. Η συγκεκριμένες επιχειρήσεις κατέστησαν πασιφανή τα τεράστια προβλήματα του ρωσικού στρατού, που αποδίδονται με τον κλαουσεβιτσιανό όρο τριβή. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Clausewitz, στον πόλεμο όλα είναι απλά, αλλά ακόμη και το πιο απλό πράγμα μπορεί να γίνει εξαιρετικά δύσκολο. Οι δε αναρίθμητες δυσκολίες έχουν την τάση να συσσωρεύονται, γεννώντας καταστάσεις απρόβλεπτες. Και όπως αποδείχθηκε τα ρωσικά στρατεύματα δεν διέθεταν την απαραίτητη πείρα και εκπαίδευση για να υπερνικήσουν την τριβή. Οι κακοδαιμονίες του ρωσικού στρατού δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στην ομίχλη του πολέμου. Όσο και αν το κάθε πολεμικό σχέδιο διαχωρίζεται με άβυσσο από την εκτέλεση του, τα προβλήματα των Ρώσων υπερβαίνουν το ζήτημα των αξιόπιστων πληροφοριών κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων.

Ειδικότερα, τα ζητήματα διοικητικής μέριμνας του ρωσικού στρατού περιόρισαν την ικανότητα της στήλης των οχημάτων να μετακινηθεί. Βρετανικές υπηρεσίες ανέφεραν στο Twitter στις 17 Μαρτίου ότι τα προβλήματα στον εφοδιασμό εμποδίζουν τη Ρωσία να τροφοδοτήσει αποτελεσματικά τα προωθημένα στρατεύματά της ακόμη και με βασικά είδη, όπως τρόφιμα και καύσιμα. Σε γενικότερο πλαίσιο υπήρξαν αναφορές για ληγμένα γεύματα από το 2002... Σύμφωνα με αξιωματούχο των ΗΠΑ, ορισμένοι Ρώσοι στρατιώτες υπέστησαν κρυοπαγήματα λόγω έλλειψης ειδικού εξοπλισμού. Επιπρόσθετα, οι βλάβες ρωσικών οχημάτων εκτιμήθηκαν ως ιδιαίτερα υψηλές. Αυτή είναι η εξήγηση των πολλών φωτογραφιών εγκαταλελειμμένων ρωσικών οχημάτων, χωρίς να υπάρχουν εμφανή σημάδια ξένης επίθεσης. Οι δυσλειτουργίες τη διοικητική μέριμνα όξυναν το φαινόμενο της φθίνουσας δύναμης του ρωσικού στρατού, δυσχεραίνοντας τις επιχειρήσεις όσο απομακρυνόταν από τις βάσεις εξορμήσεώς του.

Επανερχόμενοι στη ρωσική μηχανοκίνητη στήλη που επιτέθηκε στο Κίεβο, τα προβλήματα επιδεινώθηκαν από τα εύστοχα χτυπήματα των Ουκρανών σε επιλεκτικά οχήματα της στήλης. Η τακτική αυτή αποτελεί την επιτομή της έμμεσης προσέγγισης του Liddell Hart: Οι Ουκρανοί χρησιμοποίησαν φορητούς πυραύλους, όπως οι Javelin, και drones για να πραγματοποιήσουν χειρουργικά χτυπήματα, στοχεύοντας ιδιαίτερα τα φορτηγά που μετέφεραν προμήθειες. Πολύ σύντομα, η στήλη ακινητοποιήθηκε, επιβεβαιώνοντας το ότι η έμμεση προσέγγιση ενδείκνυται σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο.

Στο πεδίο των αεροπορικών επιχειρήσεων, δυσερμήνευτος είναι ο περιορισμένος, έως ανύπαρκτος, ρόλος που διαδραμάτισε η ρωσική αεροπορία (VKS) κατά την εισβολή, πέραν του αρχικού βομβαρδισμού και παρά τη μεγάλη διαφορά στην αεροπορική δύναμη των δύο χωρών. Οι ρωσικές χερσαίες δυνάμεις δεν διέθεταν επαρκή αεροπορική κάλυψη, με τη Ρωσία να βασίζεται κυρίως στους πυραύλους SRBM Iskander-M ή στους πυραύλους cruise που εκτοξεύτηκαν από βομβαρδιστικά που βρισκόταν σε ασφαλείς θέσεις εντός του εναερίου χώρου της Λευκορωσίας ή της Ρωσίας, ειδικά για να στοχεύσουν τις ουκρανικές υποδομές και άλλους στόχους στην Δυτική Ουκρανία. Η ουκρανική αεράμυνα κατέρριψε πολλά ρωσικά αεροσκάφη, αμφισβητώντας τη ρωσική αεροπορική υπεροχή.

Εργασίες Σπουδαστών

Επιπλέον, ο ρωσικός στρατός αντιμετώπισε προκλήσεις στη διοίκηση και έλεγχο, τόσο σε τακτικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο, τα οποία επιδεινώθηκαν από τα προβλήματα στις επικοινωνίες. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις κατά την εισβολή δεν υπήρχε Ρώσος επιχειρησιακός διοικητής. Ως αποτέλεσμα, κάθε τμηματικός διοικητής (Combined Arms Army CAA) επιχειρούσε ανεξάρτητα με το δικό του στρατηγείο, με αμφισβητούμενα κατ' ελάχιστον επίπεδα συντονισμού. Επιπλέον, οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις επέδειξαν χαμηλά επίπεδα διακλαδικότητας και διαλειτουργικότητας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την έλλειψη συντονισμού μεταξύ αεροπορίας, χερσαίων δυνάμεων και δυνάμεων εσωτερικής ασφάλειας (Rosgvardiya). Πέραν των ανωτέρω, οι ρωσικές δυνάμεις απέτυχαν να κερδίσουν την υπεροχή στον ηλεκτρονικό πόλεμο, παρέχοντας στους Ουκρανούς τακτικό και επιχειρησιακό πλεονέκτημα. Όχι λιγότερο σημαντικά, η ανάγκη να αναπτυχθούν οι διοικητές πλησίον της γραμμής επαφής με τις εχθρικές δυνάμεις, λόγω αφενός του συγκεντρωτικού μοντέλου διοίκησης και αφετέρου προκειμένου να αμβλυνθούν οι δυσχέρειες στην διοίκηση και έλεγχο των επιχειρήσεων, αύξησαν τις απώλειες μεταξύ της ηγεσίας του στρατεύματος.

Επιστέγασμα των προβλημάτων του ρωσικού στρατού ήταν το χαμηλό ηθικό και η περιορισμένη στρατιωτική πειθαρχία, όπως αποτυπώνονται ανάγλυφα στην εγκατάλειψη θέσεων, στη μαζική αυτομόληση στον εχθρό αλλά και στην παράδοση εξοπλισμού. Οι ρωσικές αδυναμίες τονίζονται και από τη διαπίστωση ότι αρκετοί Ρώσοι Αξιωματικοί δεν γνώριζαν ότι επρόκειτο να συμμετάσχουν στην επιχείρηση εισβολής στην Ουκρανία μέχρι λίγο πριν αυτή ξεκινήσει. Υπήρχαν στρατιώτες που δεν είχαν αντιληφθεί ότι πλέον δε συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, παρά μόνο αφού διέσχισαν τα ουκρανικά σύνορα. Η διαπίστωση ότι ορισμένοι αξιωματούχοι στην αμερικανική και σε ορισμένες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες γνώριζαν περισσότερα για τη ρωσική επιχείρηση από τους Αξιωματικούς που συμμετείχαν σε αυτήν, όπως προκύπτει από τις λεπτομερείς εκθέσεις που είχαν συνταχθεί από τις δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών, θεωρείται αξιοσημείωτο γεγονός δηλωτικό της κατάστασης του ρωσικού στρατεύματος. Σύμφωνα με μία άλλη άποψη, τα προβλήματα στο ηθικό και την πειθαρχία αποδεικνύουν την έλλειψη επαγγελματικού αλλά και οικονομικού κινήτρου στα στελέχη του ρωσικού στρατού και οφείλονται στις δυσκολίες μετάβασης σε ένα πλήρως επαγγελματικό στράτευμα. Η επαγγελματικοποίηση του

στρατού είναι μία κοστοβόρα και χρονοβόρα διαδικασία, που την καθιστά δύσκολα πραγματοποιήσιμη από τους Ρώσους, ειδικά στην παρούσα συγκυρία. Ασχέτως όμως της αναζήτησης των αιτιών προς αυτή την κατεύθυνση, σίγουρα τυγχάνει εφαρμογής η ρήση του Sun Tzu ότι η αταξία στο στράτευμα συνεπάγεται έλλειψη κύρους του ηγέτη. Οι ηθικές δυνάμεις των Ρώσων, δηλαδή οι ικανότητες της ηγεσίας, οι πολεμικές αρετές του στρατεύματος και το εθνικό του αίσθημα αποδείχθηκαν ελλειμματικές.

Από τις 8 Μαρτίου 2022, η επιχείρηση κατάληψης του Κιέβου αποτελεματώθηκε. Πέραν από ορισμένα χτυπήματα σε στόχους εντός τις πόλης η κατάσταση στο έδαφος παρέμεινε αμετάβλητη. Πολύ σύντομα στις 22 Μαρτίου 2022 οι Ουκρανοί πέρασαν στην αντεπίθεση, απωθώντας σταδιακά τις δυνάμεις των εισβολέων από την πρωτεύουσα. Οι Ρώσοι είχαν καθυστερήσει υπέρμετρα. Παράλληλα, η αδυναμία επίτευξης αποφασιστικού αποτελέσματος σε σύντομο χρονικό διάστημα έδωσε το χρόνο στους δυτικούς να προσφέρουν κομβικής σημασίας βοήθεια στους Ουκρανούς, όπως αντιαρματικά όπλα και drones, καθιστώντας την κατάληψη του Κιέβου πρακτικά ανέφικτη. Ένα μήνα μετά την εισβολή και μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ των δύο εμπόλεμων χωρών στην Κωνσταντινούπολη, ο Πρόεδρος Putin αναγκάστηκε να περιορίσει τις φιλοδοξίες του, κηρύσσοντας στις 29 Μαρτίου 2022 την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του πολέμου και την απόσυρση από το Κίεβο. Στις 2 Απριλίου 2022 οι ουκρανικές αρχές ανακοίνωσαν την απελευθέρωση όλης της περιοχής της πρωτεύουσας, με τη καθημερινότητα σε αυτήν να επιστρέφει σε πιο φυσιολογικούς ρυθμούς.

Συνολική αποτίμηση της αρχικής φάσης της ρωσικής εισβολής

Η ρωσική ηγεσία βάσισε την εισβολή σε λανθασμένες εκτιμήσεις τόσο για την ισχύ του ρωσικού στρατεύματος, όσο και την αντίδραση των Ουκρανών. Οι πολιτικοί αντικειμενικοί σκοποί που έθεσε ο Πρόεδρος Putin υπερέβαιναν προφανώς τις δυνατότητες του στρατεύματος του, διαπράττοντας τεράστιο στρατηγικό λάθος, όπως επισημάνει ο Κολιόπουλος. Οι λανθασμένες εκτιμήσεις του Ρώσου Προέδρου για τη κατάσταση του ρωσικού στρατού ανανακλώνται στην προσδοκία του ότι θα μπορούσε να κατακτήσει την Ουκρανία με στρατό μόνο 150.000, αριθμό σημαντικά μικρότερο από τους 250.000 στρατιώτες των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων και πολύ μακριά από την ιδεατή αναλογία

επιθετικών προς τις αμυνόμενες δυνάμεις. Παραγνωρίζοντας ότι η άμυνα είναι ευκολότερη από την επίθεση, προσπάθησε να καταβάλει την ουκρανική αντίσταση χωρίς ουσιαστική εσωτερική κινητοποίηση και επιστράτευση. Η όποια τεχνολογική υπεροχή των Ρώσων δεν επαρκούσε να υπερκεράσει το σημαντικό αριθμητικό τους μειονέκτημα για μια επιχείρηση τέτοιου εύρους.

Ενώ υπερεκτίμησε το δικό του στράτευμα, ο Ρώσος Πρόεδρος υποεκτίμησε τις δυνατότητες των αντιπάλων του. Υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι η ρωσική ηγεσία προσδοκούσε ότι οι Ουκρανοί θα παραδίδονταν χωρίς μάχη και οι πολιτικοί τους ηγέτες θα τρέπονταν σε φυγή. Τέτοια ήταν η πεποίθηση για εύκολη νίκη, που υπήρχαν αναφορές ότι οι Ρώσοι στρατιώτες έφεραν μαζί τους τη στολή παρελάσεων προκειμένου να παρελάσουν θριαμβευτικά στο Κίεβο, αμέσως μετά τη γρήγορη κατάληψή του. Στο ίδιο συμπέρασμα κατατείνει και η αποστολή στην Ουκρανία των μονάδων Rosgvardiya που αποτελούν στρατεύματα εσωτερικής ασφάλειας, τα οποία δεν είναι ούτε ειδικά εξοπλισμένα ούτε εκπαιδευμένα για συμβατικές μάχες. Είναι πολύ πιθανόν ότι στάλθηκαν με την έναρξη της εισβολής στο Κίεβο προκειμένου να αποτρέψουν τις διαμαρτυρίες εναντίον του νέου φιλωρωσικού ουκρανικού καθεστώτος, το οποίο υπολόγιζαν ότι θα φέρουν στην εξουσία. Η ρήση του Sun Tzu, ότι όποιος στερείται διορατικότητας και υποτιμά τον εχθρό είναι βέβαιο ότι θα ηττηθεί επιβεβαιώθηκε από την εξέλιξη των γεγονότων. Δυστυχώς, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τα ακριβή αίτια των λανθασμένων εκτιμήσεων του Ρώσου Προέδρου. Μία πιθανή εξήγηση είναι ότι η αυταρχικότητα του καθεστώτος δημιουργεί δυσχέρειες στη ροή των πληροφοριών: Ο περιορισμένος κύκλος των συμβούλων του μεταφέρει στον Πρόεδρο Putin αποκλειστικά μόνο ότι θέλει αυτός να ακούσει. Ο Κολιόπουλος παραθέτει μία έτερη, συστημική εξήγηση: Η Ρωσία ενδέχεται να ενεργεί παρόμοια με την Αυστροουγγαρία τις παραμονές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή ως μια μεγάλη δύναμη, η οποία ευρισκόμενη σε φάση παρακμής προσπαθεί να επιβεβαιώσει τον ρόλο της στο διεθνές σύστημα, με επιθετικές ενέργειες.

Από την άλλη πλευρά, οι ουκρανικές δυνάμεις είχαν ριζικά μετασηματιστεί τα προηγούμενα χρόνια αποκτώντας την ικανότητα προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Πέραν αυτού, σε αντίθεση με τους Ρώσους είχαν πολεμική εμπειρία, λόγω της συμμετοχής τους στις συγκρούσεις στα ανατολικά της χώρας. Αρχικά, οι Ουκρανοί παραχώρησαν χώρο στους

αντιπάλους, αφήνοντας τις ρωσικές δυνάμεις να διεισδύσουν βαθιά στο έδαφος, χωρίς επαρκή προστασία και διοικητική μέριμνα. Καθώς προχωρούσαν οι ρωσικές μονάδες, ο ουκρανικός στρατός κατέφυγε σε ελιγμό, πλήττοντας τις καίριες αδυναμίες του εχθρού και κυρίως τις γραμμές ανεφοδιασμού. Οι Ουκρανοί χρησιμοποίησαν τακτικές ανταρτοπόλεμου, όπως ενέδρες, ευκινησία και αιφνιδιασμό του αντιπάλου, για να επιτύχουν σημαντικά πλήγματα στις ρωσικές δυνάμεις

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εγκατάλειψη της στρατηγικής της έμμεσης προσέγγισης στην Ουκρανία απέτελεσε στρατηγικό σφάλμα του Προέδρου Putin. Τα ρωσικά συμφέροντα εξυπηρετούντο πλήρως με την υπάρχουσα στην Ουκρανία κατάσταση προ της εισβολής και με τον ακολούθου έως τότε πόλεμο φθοράς εναντίον των Ουκρανών, ο οποίος δεν θα έπρεπε να εγκαταλειφθεί.

Η θεωρία νίκης των Ρώσων έπασχε πολλαπλώς. Κατ' αρχάς οι ρωσικές δυνάμεις, έχοντας αναλάβει το ρόλο της απελευθέρωσης της Ουκρανίας, ήταν αναγκασμένες να λειτουργήσουν με περιορισμένη στρατιωτική αποτελεσματικότητα. Επιπρόσθετα, η κατάκτηση και διατήρηση της Δυτικής Ουκρανίας ήταν εξαιρετικά δυσχερής. Η γενική ιδέα για το πως θα επιτευχθεί η στρατιωτική νίκη έχρηζε καλύτερης επεξεργασίας πλην από την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων.

Η επιλογή του Κιέβου ως κέντρου βάρους της Ουκρανίας ανταποκρινόταν στα χαρακτηριστικά της χώρας και πιο συγκεκριμένα στη βαθιά διαίρεσή της μεταξύ ανατολής και δύσης. Όμως οι δυνάμεις που διατέθηκαν για την κατάληψη της πρωτεύουσας ήταν ανεπαρκείς και δεν είχαν τη δυνατότητα να επιφέρουν το επιθυμητό για τους Ρώσους αποφασιστικό αποτέλεσμα. Σε γενικότερο πλαίσιο, οι Ρώσοι αγνόησαν ότι η επίθεση είναι δυσχερέστερη από την άμυνα, διαθέτοντας αριθμητικά υπολειπόμενες δυνάμεις στην Ουκρανία. Συνεπώς τα εκπονηθέντα από τους Ρώσους σχέδια βασίστηκαν σε λανθασμένες εκτιμήσεις και παραδοχές που υποβάθμιζαν την ουκρανική αντίσταση. Κατά την άποψη του γράφοντος ήταν επιβεβλημένη η συγκέντρωση περισσότερων δυνάμεων για την κατάληψη του Κιέβου, όσο το δυνατόν συντομότερα, στο πλαίσιο ρεαλιστικής επιχειρησιακής σχεδίασης.

Οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις αντιμετώπισαν πλειάδα προβλημάτων, τα οποία αφορούσαν στην έλ-

Εργασίες Σπουδαστών

λειψη ηθικού και επαγγελματισμού, στο χαμηλό επίπεδο πειθαρχίας, στη δυσλειτουργική διοικητική μέριμνα, στην υποτυπώδη διακλαδικότητα / διαλειτουργικότητα και στην ανεπάρκεια στη διοίκηση και έλεγχο. Οι άρση των προβλημάτων αυτών δεν εξαρτάται μόνο από αλλαγές στην οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων, αλλά απαιτεί ριζικές αλλαγές στην οργανωσιακή κουλτούρα που είναι εξαιρετικά δυσχερείς.

Οι Ουκρανοί επιδεικνύοντας ανθεκτικότητα και προσαρμοστικότητα κατάφεραν να αναχαιτίσουν της ρωσικές δυνάμεις ακυρώνοντας τα σχέδια για εύκολη κατάκτηση του Κιέβου. Ο ουκρανικός στρατός αξιοποίησε τις αδυναμίες που επέδειξαν οι Ρώσοι στο στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο και επωφελούμενος από τα υψηλά επίπεδα ηθικού και στρατολόγησης κέρδισε τον χρόνο που ήταν απαραίτητος για την ήψη της δυτικής στρατιωτικής βοήθειας.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η αδυναμία αποτροπής της Ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, δημιουργεί συνθήκες σοβαρής μελέτης και ενδεχόμενης τροποποίησης της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής αναφορικά με την επιδιωκόμενη από την Τουρκία επίτευξη ενδιάμεσων στοχεύσεων που αφορούν στη συρρίκνωση της ημέτερης κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων χωρίς πολεμική αναμέτρηση.

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, οι αδυναμίες που επέδειξαν οι Ρώσοι στις διακλαδικές επιχειρήσεις και στην οργάνωση του συστήματος διοίκησης και ελέγχου, επιβάλλουν τη σοβαρή επανεξέταση του πλαισίου διοίκησης και ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων όπως προβλέπεται στο ν. 2292/95 (όπως τροποποιήθηκε από το ν. 3883/10 και ισχύει σήμερα). Επιπρόσθετα, εκτιμάται ως επιβεβλημένη η εξέταση υιοθέτησης αποκεντρωμένου τρόπου λήψης αποφάσεων, έτσι ώστε να βελτιωθεί η προσαρμοστικότητα, η ευελιξία και η ταχύτητα απόκρισης των ενόπλων δυνάμεων σε κρίσιμα συμβάντα. Η εν λόγω εξέλιξη απαιτεί ριζικές αλλαγές στην οργανωσιακή κουλτούρα κυρίως αναφορικά με το επίπεδο ανάληψης ευθύνης εντός των ενόπλων δυνάμεων.

Οι αδυναμίες του ρωσικού στρατού σε τακτικό επίπεδο, δύναται να λειτουργήσουν ως κίνητρο για την αξιολόγηση των ημέτερων διαδικασιών, τακτικών και τεχνικών (TTPs - tactics, techniques and procedures), σε όλα τα είδη πολέμου.

Στο πεδίο της στελέχωσης, η απόδοση των προβλημάτων του ρωσικού στρατού στον ατελή βαθμό επαγγελματισμού του αξίζει διερεύνησης και αξιοποίησης από το ημέτερο στράτευμα, καθώς αμφότερες οι χώρες διαθέτουν ημι-επαγγελματικούς στρατούς βασισμένους σε επαγγελματίες στρατιώτες αλλά και σε κληρωτούς, οι οποίοι υπηρετούν τη στρατιωτική τους θητεία, με τον αριθμό των κληρωτών να βαίνει μειούμενος.

Τα προβλήματα που συνάντησαν οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις στη διοικητική μέριμνα και κυρίως αναφορικά με την εξάρτηση από το σιδηροδρομικό δίκτυο και τους μεγάλους αυτοκινητοδρόμους, επιβάλλει την αξιολόγηση των σχεδίων διοικητικής μέριμνας, στο βαθμό που εξαρτώνται από τα δίκτυα αυτά, με εκτίμηση εναλλακτικών διαύλων υποστήριξης.

Η απουσία πολεμικής εμπειρίας των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων λειτούργησε ανασταλτικά στις επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Σίγουρα οι στρατιωτικοί δεν έχουν πολλές δυνατότητες να εξασκούν το επάγγελμά τους. Γι' αυτό η δημιουργικότητα και η πρωτοτυπία στην εκπαίδευση με απαιτητικά σενάρια και για τα τρία επίπεδα του πολέμου αποτελεί απαραίτητο όρο για την μείωση της τριβής που αναπόφευκτα θα παρουσιαστεί στον πόλεμο. Η ημέτερη σχεδίαση και εκτέλεση των ασκήσεων εκτιμάται ότι δύναται να βελτιωθεί σημαντικά, με βάση τις αντίστοιχες διαδικασίες άλλων χωρών.

Εν κατακλείδι εκτιμάται ότι από το χαμηλό ηθικό και την έλλειψη πειθαρχίας που επέδειξαν τα ρωσικά στρατεύματα μπορούν να αντληθούν σημαντικά διδάγματα και για το ημέτερο στράτευμα. Παρότι αμφότερα τα μεγέθη είναι άυλα, η σχέση τους με την αποτελεσματικότητα ενός στρατεύματος είναι κοινώς αποδεκτή. Προτείνεται όπως αξιοποιηθούν τα σύγχρονα μεθοδολογικά εργαλεία για την επιστημονική εκτίμηση του ηθικού στις ένοπλες δυνάμεις και την ενδεχόμενη λήψη διορθωτικών μέτρων αν και εφόσον απαιτηθεί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετά την αποτυχία της Μάχης του Κιέβου, ο πολιτικός αντικειμενικός σκοπός της Ρωσίας περιορίστηκε στην επίτευξη πλήρους ελέγχου στην ανατολική και νοτιοανατολική Ουκρανία. Οι μαξιμαλιστικές, όπως αποδείχθηκε απαιτήσεις για αλλαγή του καθεστώτος στην Ουκρανία αποσύρθηκαν. Επιβεβαιώθηκε άλλη

μία εύστοχη παρατήρηση του Clausewitz ότι οι αρχικές πολιτικές στοχεύσεις μπορεί να τροποποιηθούν σημαντικά κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, καθώς καθορίζονται από τον βαθμό επιτυχίας τους και τα αποτελέσματά τους. Δυστυχώς, με τεράστιο ανθρώπινο κόστος θα αναζητηθεί η απάντηση στο ερώτημα αν οι νέες, περιορισμένες, πολιτικές σκοπεύσεις της Ρωσίας θα επιτευχθούν ή θα απαιτηθεί νέα συρρίκνωσή τους...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ζιώγας, Χ. (2022, Φεβρουάριος 28). Η ουκρανική τραγωδία και η αβάστακτη ελαφρότητα του μεταψυχροπολεμικού φαίνεσθαι. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Huffington Post: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-oekranike-trayodia-kai-e-avastakte-elafroteta-toe-metapsechroplemikoe-fainesthai_gr_621bd52ee4b06e1cc59109a2.
- Clausewitz, K. V. (1999). Περί του Πολέμου (μτφ. και επιμ. Νατάσα Ξεπουλιά),. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βανίας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1832).
- Κολλιόπουλος, Κ. (2010). Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κουρούση, Ν. (2022, Μάρτιος 06). Κολιόπουλος: Ανοικτό το ενδεχόμενο Γ' Παγκοσμίου Πολέμου. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Φιλελεύθερος: <https://www.philenews.com/eidiseis/kosmos/article/1415452>
- Tzu, S. (2003). Η Τέχνη του Πολέμου (μτφ. και επιμ. Ρένα Λέκκου-Δάντου). Αθήνα: Εκδόσεις Περίπλους. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε τον πέμπτο αιώνα π.Χ.).
- Hart, L. (1995). Στρατηγική της Έμμεσης Προσεγγίσεως (μτφ. και επιμ. Κωνσταντίνος Γεωργαντάς). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βανίας (Το πρωτότυπο εκδόθηκε το 1929).
- Baker, S. (2022, April 7). Ukraine said Russian troops brought parade uniforms to Kyiv, expecting a quick triumph that never came. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Business Insider: <https://www.businessinsider.com/ukraine-said-found-russian-parade-uniforms-left-behind-in-kyiv-2022-4>
- Bell, S., & Semple, J. (2022, April 01). As Russia pulls back, life slowly returns to Kyiv. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Global News: <https://globalnews.ca/news/8725335/as-russia-pulls-back-life-slowly-returns-to-kyiv/>
- Berkowitz, B., & Galocha, A. (2022, March 30). Why the Russian military is bogged down by logistics in Ukraine. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/30/russia-military-logistics-supply-chain/>
- Boot, M. (2022, August 17). Why Kyiv's 'thousand bee sting' strategy is costing Russia dearly. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/08/17/ukraine-indirect-approach-hitting-russians-war/>
- Chance, M. (2022, February 16). Russian buildup continues, but insufficient for full-scale invasion, Ukrainian military intelligence says. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από CNN: <https://edition.cnn.com/2022/02/16/europe/ukraine-russia-news-wednesday/index.html>
- Clark, M., Barros, G., & Stepanenko, K. (2022, February 25). RUSSIA-UKRAINE WARNING UPDATE: RUSSIAN OFFENSIVE CAMPAIGN ASSESSMENT, FEBRUARY 25, 2022. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Institute for the Study of War: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russia-ukraine-warning-update-russian-offensive-campaign-assessment-february-25-2022>
- Cooper, H., & Schmitt, E. (2022, March 31). Russia's War Lacks a Battlefield Commander, U.S. Officials Say. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/03/31/us/politics/russia-military-ukraine.html>
- Cranny-Evans, S., & Withington, T. (2022, March 9). Russian Comms in Ukraine: A World of Hertz. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από RUSI: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russian-comms-ukraine-world-hertz>
- Davydenko, D., Khvostova, M., & Lymar, O. (2022, August 11). Lessons for the West: Russia's military failures in Ukraine. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από European Council on Foreign Relations: <https://ecfr.eu/article/lessons-for-the-west-russias-military-failures-in-ukraine/>
- Depalma, A. (2003, March 25). A NATION AT WAR: AN OVERVIEW: MARCH 24, 2003; A Helicopter Down, Taunts From Hussein and Patrols Over New York. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The New York Times: <https://www.nytimes.com/2003/03/25/world/nation-war-overview-march-24-2003-helicopter-down-taunts-hussein-patrols-over.html>
- Detsch, J. (2022, March 21). Winging It: Russia Is Getting Its Generals Killed on the Front Lines. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2022/03/21/russia-generals-dead-ukraine/>
- Dickinson, P. (2021, August 9). Dictator vs democracy: Belarus one year on. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/belarusalert/dictator-vs-democracy-belarus-one-year-on/>
- Dickinson, P. (2022, March 29). Russia in retreat: Putin appears to admit defeat in the Battle for Kyiv. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/russia-in-retreat-putin-admits-defeat-in-battle-for-kyiv/>

Εργασίες Σπουδαστών

[org/blogs/ukrainealert/russia-in-retreat-putin-appears-to-admit-defeat-in-the-battle-for-kyiv/](https://www.washingtonpost.com/blogs/ukrainealert/russia-in-retreat-putin-appears-to-admit-defeat-in-the-battle-for-kyiv/)

Dixon, R., & Stern, D. (2022, February 05). Six reasons Russia is at odds with Ukraine's Zelensky. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/05/russia-putin-ukraine-zelensky>

Drehle, D. V. (2022, February 22). Opinion. Putin is reading from Stalin's playbook. Here's how the West should handle him. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/02/22/russia-ukraine-putin-goes-stalin-crazy/>

DuBard, A. (2022, March 03). 2014 and Now: Will Sanctions Change Putin's Calculations? Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Friedrich Naumann Foundation: <https://www.freiheit.org/2014-and-now-will-sanctions-change-putins-calculations>

Fennell, J. (2015, August 12). A Statistically Robust Way to 'Measure' Military Morale! Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Defence in Depth: <https://defenceindepth.co/2015/08/12/a-statistically-robust-way-to-measure-military-morale/>

Helf, G., & Jensen, D. (2022, January 7). What to Make of Kazakhstan's Seemingly Sudden Unrest. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από United States Institute for Peace: <https://www.usip.org/publications/2022/01/what-make-kazakhstans-seemingly-sudden-unrest>

Holland, S., & Shalal, A. (2022, March 31). Putin misled by 'yes men' in military afraid to tell him the truth, White House and EU officials say. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Reuters: <https://www.reuters.com/world/putin-advisers-too-afraid-tell-him-truth-ukraine-us-official-2022-03-30/>

Hyde, L. (2022, February 26). Saboteurs spark suspicion and solidarity in Kyiv. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Politico: <https://www.politico.eu/article/russian-saboteurs-spark-suspicion-solidarity-in-ukraine-kyiv/>

Jervis, R. (1997). System Effects Complexity in Political and Social Life. New Jersey: Princeton University Press.

Judah, T. (2022, April 10). How Kyiv was saved by Ukrainian ingenuity as well as Russian blunders. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Financial Times: <https://www.ft.com/content/e87fdc60-0d5e-4d39-93c6-7cfd22f770e8>

Katzenstein, P., & Weygandt, N. (2017, June 08). Mapping Eurasia in an Open World: How the Insularity of Russia's Geopolitical and Civilizational Approaches Limits Its Foreign Policies. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Cambridge Core: [https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/mapping-eurasia-in-an-open-world-how-the-insularity-of-russias-geopolitical-and-civilizational-](https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/mapping-eurasia-in-an-open-world-how-the-insularity-of-russias-geopolitical-and-civilizational-approaches-limits-its-foreign-policies/AC2FF6030B6A31AECEDAF7F0C8F9FFA2#tab1)

[approaches-limits-its-foreign-policies/AC2FF6030B6A31AECEDAF7F0C8F9FFA2#tab1](https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/mapping-eurasia-in-an-open-world-how-the-insularity-of-russias-geopolitical-and-civilizational-approaches-limits-its-foreign-policies/AC2FF6030B6A31AECEDAF7F0C8F9FFA2#tab1)

Keating, J. (2022, March 8). Ukraine war mystery: What's wrong with the Russian military? Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από GRID: <https://www.grid.news/story/global/2022/03/08/ukraine-war-mystery-whats-wrong-with-the-russian-military/>

Khurshudyan, I., Ryan, M., Dixon, R., & Stern, D. (2022, February 24). As West unleashes sanctions, Russian military pushes toward Kyiv. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/02/24/russia-attacks-ukraine/>

Kissinger, H. (2014, March 5). Henry Kissinger: To settle the Ukraine crisis, start at the end. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html

Kraugman, P. (2022, March 28). Vladimir Putin's assault on Ukraine was, above all a blunder. In less than five weeks, Putin has destroyed Russia's military reputation, battered his country's economy and strengthened the democratic alliances he hoped to undermine. How could he have made. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/03/28/opinion/putin-western-decadence.html>

O'Brien, P. P., & Stringer, E. (2022, May 9). The Overlooked Reason Russia's Invasion Is Floundering. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/05/russian-military-air-force-failure-ukraine/629803/>

Posard, M. N., & Holynska, K. (2022, March 21). Russia's Problems with Military Professionalization. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από RAND: <https://www.rand.org/blog/2022/03/russias-problems-with-military-professionalization.html>

Rathbone, J. P., Olearchyk, R., & Foy, H. (2022, April 01). Military briefing: Ukraine uses guerrilla counter-attacks to take fight to Russia. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Financial Times: <https://www.ft.com/content/9e3f0736-d60d-4627-95fa-ced2aa422a82>

Stewart, P., & Ali, I. (2022, March 02). What happened to Russia's Air Force? U.S. officials, experts stumped. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/what-happened-russias-air-force-us-officials-experts-stumped-2022-03-01/>

Strobel, W., & Gordon, M. (2022, March 8). Biden Administration Altered Rules for Sharing Intelligence With Ukraine. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/biden-administration-altered-rules-for-sharing-intelligence-with-ukraine-11646744400>

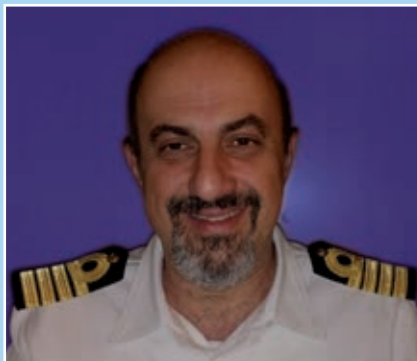
Tétrault-Farber, G., & Balmforth, T. (2021, December 17). Russia demands NATO roll back from East Europe and stay out of Ukraine. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Reuters: <https://www.reuters.com/world/russia-unveils-security-guarantees-says-western-response-not-encouraging-2021-12-17/>

Vaal, T. (2022, January 10). Putin claims victory in defending Kazakhstan from revolt. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Reuters: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/kazakhstan-detains-7939-people-over-unrest-2022-01-10/>

Walker, S. (2022, February 28). Vasytkiv: why this small Ukrainian town is now a big Russian target. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/28/vasytkiv-why-this-small-ukrainian-town-is-now-a-big-russian-target>

Waxman, O. V. (2022, March 3). Historians on What Putin Gets Wrong About 'Denazification' in Ukraine. Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από Time: <https://time.com/6154493/denazification-putin-ukraine-history-context/>

Withington, T. (2022, August 18). The Underwhelming Performance of Russian Land Forces Electronic Warfare - What Happened? Ανακτήθηκε την 17/01/2023 από The Defense Horizon Journal: <https://www.thedefencehorizon.org/post/watt-happened>

Ο Πλοίαρχος Παναγιώτης Σέρρης ΠΝ αποφοίτησε από τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων το 1995 και έκτοτε έχει υπηρετήσει σε διάφορες μονάδες της Διοίκησης Φρεγατών του Αρχηγείου Στόλου και ως Κυβερνήτης στο ΝΘ ΚΑΛΛΙΣΤΩ. Επιπρόσθετα έχει διατελέσει επιτελής στο ΓΕΝ, μεταξύ άλλων ως τμηματάρχης διεθνούς δικαίου θαλάσσης και ενόπλων συγκρούσεων. Είναι πτυχιούχος Νομικής Σχολής από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (2002) και κάτοχος LLMs από το QMUL (2004) και από το LSE (2005) στο δημόσιο διεθνές δίκαιο καθώς και MSc στον τομέα των Διεθνών Σχέσεων, από το Πάντειο Πανεπιστήμιο (2008). Ο Παναγιώτης Σέρρης είναι νυμφευμένος με τη Μαριάννα Μπακιρτζοπούλου και πατέρας τεσσάρων τέκνων, του Νικήτα, της Κωνσταντίννας, της Ειρήνης και της Άννας.

Εργασίες Σπουδαστών

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΑΚ ΣΤΗΝ ΚΕΠΠΑ.

Του Πχου Παναγιώτη Καλαθά ΠΝ
Σπουδαστή 74ης ΕΣΦΔΠ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με το πέρας του Β' παγκοσμίου πολέμου, οι ευρωπαϊκές χώρες, της δυτικής Ευρώπης, προέβησαν, σε διαδοχικές πρωτοβουλίες δημιουργίας υπερεθνικών κοινοτήτων (πρωτοβουλίες ενοποίησης) αρχικά οικονομικών και εν συνεχεία στα πεδία της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Στόχος αυτών των πρωτοβουλιών αποτελούσαν η αντιμετώπιση του «γερμανικού ζητήματος» και η αποτροπή της σοβιετικής απειλής. Παράλληλα, έπρεπε να διαχειριστούν τον γαλλοβρετανικό ανταγωνισμό για την μορφή ανασυγκρότησης της μεταπολεμικής Ευρώπης, τις επιμέρους αδυναμίες, καχυποψίες και ισορροπίες ισχύος των κ-μ μεταξύ τους, στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον, αλλά και τις πιέσεις των ΗΠΑ για άμεση ολοκλήρωση της μεταπολεμικής στρατιωτικής συμμαχίας προς αντιμετώπιση του κομμουνιστικού κινδύνου. Οι πρώτες αυτές πρωτοβουλίες για την ευρωπαϊκή ενοποίηση στο τομέα της άμυνας όρισαν και τις βασικές συντεταγμένες της μετέπειτα πορείας της.

Εξαιτίας της πλήρους οικονομικής παράλυσης και της στρατιωτικής εξάντλησης των ευρωπαϊκών χωρών, τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, την κύρια ευθύνη για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα ανέλαβαν συλλογικοί θεσμοί κυριαρχούμενοι από τις ΗΠΑ (σ.σ. ΝΑΤΟ). Παραταύτα, οι ΗΠΑ στη διάρκεια των τελευταίων 2 δεκαετιών του 20ου αιώνα ενθάρρυναν την ανάπτυξη ενός Ευρωπαϊκού αμυντικού υποσυστήματος στο ευρύτερο πλαίσιο ασφαλείας που προέφερε η Ατλαντική Συμμαχία.

Σταδιακά, η ευημερία και οικονομική ανάπτυξη των ευρωπαϊκών χωρών σε συνδυασμό με τις αλλαγές στο ευρύτερο εγγύς και παγκόσμιο περιβάλλον δημιούργησαν την ανάγκη περισσότερης αμυντικής αυτονομίας των χωρών της ΕΕ.

ΣΚΟΠΟΣ

Να διερευνηθεί η διαχρονική προσπάθεια της ΕΕ για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού, από τη δεκαετία του 1950 έως σήμερα, μέσω των διάφορων πρωτοβουλιών και Συνθηκών (ΕΑΚ, ΚΕΠΑΑ, κλπ.).

ΑΝΑΛΥΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΩΣ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΕ (1992).

Το 1948, πέντε χώρες της κεντρικής Δυτικής Ευρώπης, με τη Συνθήκη των Βρυξελλών(ΣΤΒ) προσπάθησαν να δημιουργήσουν τη πρώτη αμυντική συνεργασία. Στο πλαίσιο αυτής, σχεδιάστηκε η ίδρυση του στρατιωτικού οργανισμού Western Union Defence Organization. Η ίδρυση όμως του ΝΑΤΟ (1949) ατόνησε την περαιτέρω εξέλιξη του.

Η πρόταση του Τσώρτσιλ προς το Συμβούλιο της Ευρώπης (Αυγ 1950) για τη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού σηματοδότησε την έναρξη του διαλόγου για τη δημιουργία ευρωπαϊκών υπερεθνικών στρατιωτικών δυνάμεων, υπό τις εντολές ενός ευρωπαϊκού υπουργού άμυνας, στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ.

Η πρώτη ανεπιτυχής προσπάθεια υλοποίησης μιας αμυντικής αυτονομίας πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950, με ενέργειες της Γαλλίας με την προώθηση του σχεδίου για μια Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άμυνας (ΕΑΚ), παράλληλα με τις διεργασίες ίδρυσης της ΕΚΑΧ. Ο Γάλλος Πρωθυπουργός Ρενέ Πλεβέν στις 24 Οκτ 1950, ανακοίνωσε στο κοινοβούλιο της χώρας του, την πρωτοβουλία της ΕΑΚ (European Defence Union – EDU). Το «Σχέδιο Πλεβέν», όπως έμεινε γνωστό, προέβλεπε το σχηματισμό ενιαίας στρατιωτικής δύναμης με συμμετοχή όλων των ευρωπαϊκών χωρών συμπεριλαμβανομένης της Δυτικής Γερμανίας, ο οποίος θα είχε υπαγωγή σε ευρωπαϊκά όργανα αλλά θα διασυνδέονταν και με το ΝΑΤΟ. Η πρόταση, έγινε δεκτή με προβληματισμό από τους εταίρους της Γαλλίας, καθώς αποσκοπούσε ουσιαστικά στον έλεγχο του επανεξοπλισμού της Γερμανίας. Μετά από χρονοβόρες διαβουλεύσεις, υπογράφηκε ένα σχέδιο συνθήκης, στις 27 Μαΐου 1952, το οποίο όμως απορρίφθηκε από τη ίδια τη Γαλλία, το 1954.

Figure 1 – Strategic Compass process timeline

Source: EPRS, 2021.

Απεικόνιση Χρονοδιαγράμματος Διαδικασιών
Στρατηγικής Πυξίδας ΕΕ

Ως επακόλουθο της αποτυχίας της ΕΑΚ, ακολούθησε η δημιουργία της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), μέσω της διεύρυνσης του Οργανισμού της ΣΤΒ, με την είσοδο της Γερμανίας και της Ιταλίας, με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων (τον Οκτ 1954 και την επίσημη ίδρυση της 1955). Για τα επόμενα 30 χρόνια η ΔΕΕ ήταν πρακτικά αδρανής, καθώς δεν διαμορφώθηκαν ποτέ οι κατάλληλες πολιτικο-στρατιωτικές συνθήκες για την δραστηριοποίησή της. Με νέα πρωτοβουλία, εκ νέου, της Γαλλίας, με τη Διακήρυξη της Ρώμης (1984) επανακινείται η ΔΕΕ, προσαρμοζόμενη στις απαιτήσεις της εποχής της, με σκοπό να καλύψει τις ανάγκες της δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας, μη ανταγωνιστικής όμως προς το ΝΑΤΟ, αλλά περισσότερο ως υποσύνολο αυτού στη περιοχή της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Με την σύνοδο της Χάγης (Οκτ 1987) υιοθετήθηκε η «Πλατφόρμα της Χάγης» με την οποία τέθηκε το πλαίσιο λειτουργίας της ΔΕΕ.

Από τη δεκαετία του 1960 έως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης δεν επιδίωξαν ουσιαστικές πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ενός αμιγώς ευρωπαϊκού συστήματος αμυντικής συνεργασίας, καθώς η πλειοψηφία αυτών επιθυμούσε η άμυνα να παραμείνει αποκλειστική αρμοδιότητα του ΝΑΤΟ.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΚΕΠΠΑ (1992-2009)

Το Φεβ 1992, στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που θεμελιώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση, αναφέρεται ρητά η συνιστώσα της αμυντικής συνεργασία μεταξύ των κ-μ της ΕΕ, με την ανάπτυξη του πυλώνα της ΚΕΠΠΑ. Ως μέσο υλοποίησης της αμυντικής συνιστώσας της ΕΕ, αξιοποιείται ο υφιστάμενος οργανισμός της ΔΕΕ, η οποία απέκτησε το νέο της στρατηγικό ρόλο, ως εκτελεστικό όργανο των αποφάσεων και δράσεων της ΕΕ στον αμυντικό τομέα.

Σκοποί της ΚΕΠΠΑ καθορίστηκαν η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, η διαφύλαξη των κοινών αξιών και θεμελιωδών συμφερόντων, η ενίσχυση της ασφάλειας της ΕΕ, η διατήρηση της ειρήνης και της Διεθνούς Ασφάλειας, η προώθηση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών της ισότητας και της αλληλεγγύης, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις και τη νομοθεσία.

Σε συνέχεια των αποφάσεων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, ακολούθησε η Διακήρυξη του Petersberg (Ιουν 1992) στην οποία τα 10 πλήρη κ-μ της ΔΕΕ, προέβησαν στον καθορισμό της συγκρότησης των πολυεθνικών σχηματισμών της ΔΕΕ, και της προσχώρησης νέων μελών (από ΝΑΤΟ και ΕΕ). Το σπουδαιότερο όμως σημείο της διακήρυξης ήταν ο νέος επιχειρησιακός ρόλος που καλείτο να εκτελέσει η ΔΕΕ, με τον καθορισμό των αποστολών, στις οποίες θα συμμετείχαν. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε οι χώρες μέλη της ΔΕΕ να διαθέτουν στην ΕΕ στρατιωτικές μονάδες για αποστολές («αποστολές Petersberg»):

- α. Ανθρωπιστικής φύσεως ή εκκένωσης/απομάκρυνση υπηκόων των κ-μ.
- β. Πρόληψης συγκρούσεων και ειρηνευτικού χαρακτήρα.
- γ. Διαχείρισης κρίσεων (πχ, αποκατάσταση της ειρήνης).
- δ. Κοινής Δράσης αφοπλισμού.
- ε. Συμβουλευτικού χαρακτήρα και Συνδρομής σε στρατιωτικά θέματα.
- στ. Σταθεροποίησης μετά από μία σύγκρουση.

Εργασίες Σπουδαστών

Το 1997, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ, (επικυρώθηκε το 1999) εντάχθηκαν και τυπικά στις δράσεις της ΚΕΠΠΑ οι «αποστολές Petersberg». Παράλληλα, στους στόχους της ΚΕΠΠΑ συμπεριλήφθηκε αναφορά που μνημόνευε τα εξωτερικά σύνορα καθώς και την ακεραιότητα του εδάφους της ΕΕ.

Η Βαλκανική κρίση στη δεκαετία του '90 [σ.σ. Βοσνία (1995), Σερβία (1999)] και η αποτυχία της Ε.Ε. να αντιμετωπίσει τις εξελίξεις στην περιοχή της, με την παράλληλη καταλυτική δράση του ΝΑΤΟ, υπήρξαν ο καταλύτης για την αφύπνιση των ευρωπαϊκών εταίρων, καθώς έγιναν αντιληπτές οι περιορισμένες ικανότητες της ΕΕ για δράση.

Η Γαλλο-βρετανική διάσκεψη του St Malo (Δεκ 1998) και οι αποφάσεις που ελήφθησαν αποτέλεσαν τον καταλύτη της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ), πρόδρομο της μετέπειτα ΚΠΑΑ. Σε αυτήν, οι δύο χώρες αναγνώρισαν την ανάγκη της ενίσχυσης της αυτοτελούς ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας, εξαιτίας των αλλαγών στο περιβάλλον ασφαλείας και έθεσαν ως στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη των απαιτούμενων δράσεων, δομών και μέσων που απαιτούντο για το σκοπό αυτό. Σημειώνεται πάντως ότι η ανάπτυξη της σχετικής πρωτοβουλίας έλαβε τη σχετική αποδοχή και από το ΝΑΤΟ (σ.σ. στη Σύνοδο της Ουάσιγκτον 1999), όπου προσδιορίστηκαν και οι κατευθύνσεις της μελλοντικής συνεργασίας ΕΕ-ΝΑΤΟ.

Η Γαλλο-βρετανική συμφωνία του St. Malo αποτυπώθηκε και στις αποφάσεις της Συνόδου της ΕΕ στη Κολωνία (1999) Αποφασίστηκε δε, στο πλαίσιο ΕΠΑΑ, και η μεταφορά στην ΕΕ των επιχειρησιακών αρμοδιοτήτων της ΔΕΕ, (ολοκληρώθηκε το 2002).

Το 1999 στη Σύνοδο του Ελσίνκι (Δεκ 1999), τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη ικανοτήτων εκτέλεσης των «αποστολών Petersberg» από την ΕΕ. Ωστόσο οι αυτόνομες επιχειρήσεις της ΕΕ (σ.σ. EU-led operations), θα διεξάγονταν, με μέσα του ΝΑΤΟ ή αυτόνομα, εάν το ΝΑΤΟ δεν εμπλέκονταν. Παράλληλα, καθορίστηκε ο Κύριος Στόχος (γνωστός ως «Headline Goal 2003») της δημιουργίας Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης για την ανάληψη «αποστολών Petersberg», μέσω εθελοντικών συνεισφορών. Παραταύτα, και σύμφωνα με το κείμενο της απόφασης του Ελσίνκι η δημιουργία της δύναμης αυτής δεν αποσκοπούσε στη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού και θα αποφεύγονταν οι περιττές επικαλύψεις. Παράλληλα,

υπήρχε πρόβλεψη για πολιτικές και αστυνομικές αποστολές, σε περιοχές κρίσης, οι οποίες θα συνέδραμαν στις στρατιωτικές δυνάμεις για τη διατήρηση της ειρήνης.

Το 2000, με τη Συνθήκη της Νίκαιας η ΕΕ ενέκρινε τη δημιουργία της Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης, που είχε αποφασισθεί στο Ελσίνκι, ενώ διαχωρίστηκε η αρμοδιότητα της συλλογικής άμυνας από τη ΚΕΠΠΑ (σ.σ. παρέμεινε στη ΔΕΕ στο πλαίσιο ΝΑΤΟ). Στο κείμενο της Συνθήκης επιβεβαιώθηκε ο σεβασμός της εθνικής αυτονομίας των κ-μ και το δικαίωμα τους να εξασκούν την αμυντική πολιτική τους, υπό την ομπρέλα του ΝΑΤΟ (όσα ήταν μέλη ΝΑΤΟ και ΕΕ). Παράλληλα η δημιουργία των διευθετήσεων «Berlin Plus» (που ολοκληρώθηκε το 2003) καθόρισε τις διαδικασίες και το πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-ΝΑΤΟ στις επιχειρήσεις της ΕΕ.

Δυστυχώς πολύ σύντομα διαπιστώθηκε η αδυναμία υλοποίησης του «Headline Goal 2003», λόγω σημαντικών ελλείψεων, αναγκάζοντας τον Υπατο Εκπρόσωπο για την ΚΕΠΠΑ να υποβάλλει, το 2004, για έγκριση νέο Κύριο Στόχο («Headline Goal 2010»), με τις απαιτήσεις των αναγκαίων στρατιωτικών δυνατοτήτων, έως το 2010. Για την υλοποίηση αυτών των απαιτήσεων δημιουργήθηκαν τα Συγκροτήματα Μάχης (Battlegroups). Στο πλαίσιο στρατηγικής σχεδίασης καθορίστηκε η απαίτηση της ΕΕ για τη δυνατότητα ανάληψης δύο επιχειρήσεων επιπέδου Battlegroup, ταυτόχρονα, ενώ καθορίστηκε και το φάσμα των επιχειρήσεων που θα αναλάμβανα αυτές οι δυνάμεις:

ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ – ΚΠΑΑ (2009-2021)

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (ΣΤΛ) του 2007 (τέθηκε σε ισχύ το 2009), καθορίζει το συνολικό πλαίσιο για τη σημερινή ΚΠΑΑ. Η ΚΠΑΑ, σύμφωνα με τη ΣΤΛ, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ΚΕΠΠΑ, της Ένωσης και προσδιορίζει το πλαίσιο λειτουργίας της ΕΕ στον αμυντικό τομέα και στον τομέα της διαχείρισης κρίσεων, καθώς και συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των κ-μ στον τομέα της άμυνας.

Με την Συνθήκη της Λισαβόνας:

α. Γίνεται διάκριση ανάμεσα σε μια κοινή αμυντική πολιτική και στην κοινή άμυνα.

β. Καθορίζεται η ανάληψη δράσεων της ΚΠΑΑ μόνο εκτός του εδάφους της ΕΕ.

γ. Προσδιορίζεται ο τρόπος συνεισφοράς μη-στρατιωτικών και στρατιωτικών μέσων, από τα κ-μ, μονομερώς ή μέσω πολυμερών διαμορφωμένων σχημάτων, που έχουν δημιουργήσει, εφόσον το επιθυμούν.

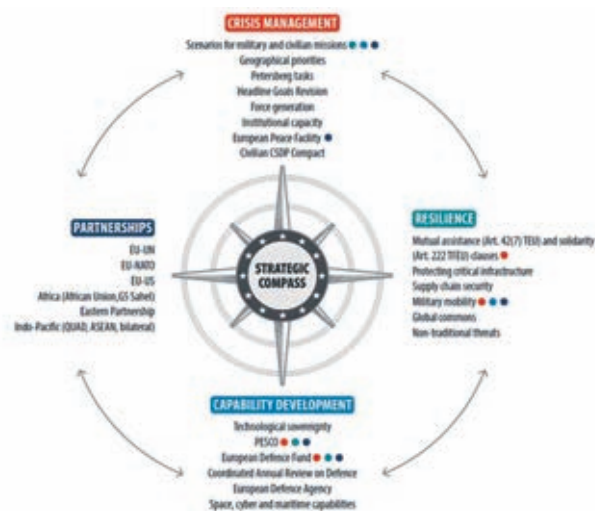
δ. Καθορίζεται η δημιουργία της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας (PESCO), και ο νέος Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, οποίος αναλαμβάνει την ευθύνη να αξιολογεί τις επιδόσεις των κρατών-μελών στο πλαίσιο της.

ε. Συμπεριλαμβάνονται στις αποστολές της ΕΕ οι επιχειρήσεις για συμβολή στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας με τη στήριξη τρίτων χωρών για σχετική δράση στο έδαφος τους.

στ. Δημιουργείται ένας μηχανισμός (ATHENA) χρηματοδότησης των επιχειρήσεων της ΕΕ με στρατιωτικά ή αμυντικά χαρακτηριστικά.

ζ. Εισάγονται δύο νέες ρήτρες, η «ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής» και η «ρήτρα αλληλεγγύης» μεταξύ των κρατών-μελών, ενισχύοντας τη συλλογική άμυνα των κ-μ.

η. Επιπλέον, στο άρθρο 21 της ΣΕΕ αναφέρεται η προσήλωση της ΕΕ στο στενότερο συντονισμό και συνεργασία, με τον ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ.

Source: EPRS, 2021.

Απεικόνιση Τομέων Ανάλυσης Στρατηγικής Πυξίδας ΕΕ

Παρά τις αισιόδοξες και καινοτόμες αποφάσεις της ΣτΛ, από το 2009 έως το 2015, η ΚΠΑΑ παρέμεινε υποτονική, γεγονός που διαπιστώθηκε για ακόμα μια φορά στη Λιβυκή Κρίση (2011), όπου η δράση του

ΝΑΤΟ υπήρξε ξανά καθοριστική στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων στη Λιβύη, το Μαρ 2011.

Το 2016, αποτέλεσε χρονιά ορόσημο για τις εξελίξεις στην ΕΕ. Στις 23 Ιουν 2016, το Ην. Βασίλειο διεξήγαγε δημοψήφισμα, στο οποίο αποφασίστηκε η αποχώρηση από την ΕΕ, διαδικασία που ολοκληρώθηκε την 31 Ιαν 2020. Λίγους μήνες αργότερα, την 28 Ιουν 2016, η ΥΕ/ΕΕ Federica Mogherini παρουσίασε το κείμενο της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η οποία καθόριζε τη στρατηγική για την ΚΠΑΑ. Στο κείμενο δίδονταν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη στενότερης συνεργασίας με το ΝΑΤΟ, καθώς ένα μεγάλο μέρος του ήταν αφιερωμένο στις διατλαντικές σχέσεις και την αναβαθμισμένη σημασία του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη (σ.σ. το συμπέρασμα ήταν ότι το ΝΑΤΟ παραμένει ο βασικός πυλώνας της άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ).

Ο νέος ΥΕ/ΕΕ Josep Borrell, από την ανάληψη των καθηκόντων του (Δεκ 2019), επικεντρώθηκε στην ενίσχυση της ΚΠΑΑ και την έκδοση ενός νέου στρατηγικού κειμένου. Σε συνέντευξη του, τον Νοε 21, με αφορμή την παρουσίαση του προσχεδίου της «Στρατηγικής Πυξίδας», στο Κολλέγιο των Επιτρόπων της ΕΕ, αναφέρθηκε στην ανάγκη δημιουργίας ενός μηχανισμού αποτροπής απειλών και ενίσχυσης της ασφάλειας και της άμυνας της Ευρώπης. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων:

α. Δήλωσε την «στρατηγική ευθύνη» της ΕΕ να προχωρήσει στην ενίσχυση των αμυντικών της ικανοτήτων προκειμένου να αντιμετωπίσει το συνεχώς «δυσκολότερο και επικίνδυνο στρατηγικό περιβάλλον».

β. Επισήμανε, ότι «Δεν υπάρχει εναλλακτική έναντι του ΝΑΤΟ για τη διασφάλιση της συλλογικής εδαφικής άμυνας της Ευρώπης».

γ. Δήλωσε ότι «Η στρατηγική ικανότητα της Ευρώπης συρρικνώνεται» και ότι η ΕΕ πρέπει να γίνει «πάροχος ασφάλειας».

Μετά από μια διαδικασία, που διήρκεσε από το 2020 έως το 2022, «έτος ευρωπαϊκής άμυνας», όπως χαρακτηρίστηκε από τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Charles Michel, εκδόθηκε η Στρατηγική Πυξίδα (Strategic Compass), το νέο στρατηγικό κείμενο για την πολιτική της ΕΕ σε Άμυνα και Ασφάλεια για τα επόμενα 5 – 10 χρόνια. Σε αντίθεση με την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ του 2016, η οποία δημιουργήθηκε από τα όργανα της ΕΕ, η διαδικασία σύνταξης της «Πυξίδας» καθοδηγήθηκε από τα κ-μ, με το μηχανισμό της ΕΕ να διαδραματίζει υποστηρικτικό και συντονιστικό ρόλο.

Εργασίες Σπουδαστών

Μετά την έγκρισή της, την 21 Μαρ 22, ο ΥΕ/ΕΕ Josep Borrell δήλωσε ότι η Στρατηγική Πυξίδα «θα παρέχει μια στρατηγική της ΕΕ που θα προστατεύει τους πολίτες, τις αξίες, τα συμφέροντά της και θα συμβάλλει στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια».

Το κείμενο της Στρατηγικής Πυξίδας αποτελεί ένα φιλόδοξο σχέδιο δράσης για μια ισχυρότερη πολιτική ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ έως το 2030 και διαρθρώνεται γύρω από τέσσερις πυλώνες: εταίροι, δράση, επένδυση και ασφάλεια. Ειδικότερα, καταγράφεται με σαφήνεια η αποφασιστικότητα της υπεράσπισης της ευρωπαϊκής τάξης ασφαλείας, η αποκατάσταση της ειρήνης στην Ευρώπη, η συμπληρωματικότητα προς το ΝΑΤΟ, η ανάγκη της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας, αλληλεγγύης και αμοιβαίας συνδρομής των κ-μ της ΕΕ. Κύρια σημεία ενδιαφέροντος ανά πυλώνα δράσης αποτελούν:

α. Η ισχυροποίηση των στρατηγικών σχέσεων με το ΝΑΤΟ και τα ΗΕ, η ενίσχυση συνεργασίας με περιφερειακούς εταίρους, διμερείς συνεργασίες με συγκεκριμένα κράτη και προσαρμοσμένες εταιρικές σχέσεις (Εταίροι).

β. Η προώθηση μιας ταχείας και ευέλικτης διαδικασίας λήψης απόφασης για επιχειρήσεις/αποστολές ΚΠΑΑ, η ενίσχυση των μη στρατιωτικών και στρατιωτικών επιχειρήσεων/αποστολών, η συνεργασία για ad hoc αποστολές, η ενίσχυση των δομών διοίκησης και ελέγχου (C2), η συγκρότηση μιας δύναμης ταχείας ανάπτυξης 5.000 στρατιωτών για διάφορους τύπους αποστολών (Δράση).

γ. Η κάλυψη των στρατηγικών κενών και η μείωση της τεχνολογικής και βιομηχανικής εξάρτησης, η από κοινού ανάπτυξη στρατιωτικών δυνατοτήτων αιχμής, η επένδυση σε τεχνολογική καινοτομία στην άμυνα μέσω του ΕΟΑ (Επένδυση).

δ. Η ενίσχυση της ικανότητας στο τομέα πληροφοριών, η αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, η ανάπτυξη και ενίσχυση δράσεων για την εξασφάλιση της πρόσβασης στους στρατηγικούς τομείς της ανοικτής θάλασσας, του αέρα, του διαστήματος, και του κυβερνοχώρου (Ασφάλεια).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΕ

Από το 2003 έως και σήμερα, στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, έχουν διεξαχθεί 36 επιχειρήσεις και αποστολές σε τρεις ηπείρους. Το 2021, βρισκόνταν σε εξέλιξη

17 αποστολές/επιχειρήσεις της ΚΠΑΑ, εκ των οποίων 6 στρατιωτικές επιχειρήσεις και 11 μη-στρατιωτικές αποστολές. Σε αυτές συμμετείχαν σχεδόν 5.000 άτομα.

Συγκεντρωτική Απεικόνιση Στρατιωτικών και Μη-Στρατιωτικών Επιχειρήσεων – Αποστολών ΕΕ στο πλαίσιο ΚΠΑΑ

Από αυτές οι τρέχουσες στρατιωτικές επιχειρήσεις απασχολούσαν συνολικά περίπου 2.800 προσωπικό με ένα κοινό κόστος χρηματοδότησης, περί τα 231 εκατ. ευρώ. Σε αυτές το 33% του προσωπικού διατίθεντο σε θαλάσσιες επιχειρήσεις, που αντιστοιχούσαν στο 8% του συνολικού κόστους των επιχειρήσεων. Περιοχές δράσεις των στρατιωτικών επιχειρήσεων αποτελούσαν τα Βαλκάνια (Β-Ε), η Βόρεια Αφρική (Λιβύη), Το Κέρασ της Αφρικής (Σομαλία), το Sahel (Μάλι) και η Υποσαχάρια Αφρική (Κεντροαφρικανική Δημοκρατία).

Επισημαίνεται ότι από το σύνολο των αποστολών/επιχειρήσεων της ΕΕ, 2 εκτελέστηκαν υπό το καθεστώς των διευθετήσεων «Berlin Plus»: η επιχείρηση EUFOR Concordia (Μαρ 2003 – Δεκ 2003) και η επιχείρηση EUFOR Althea στη Β-Ε (Δεκ 2004 - μέχρι σήμερα).

ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ – ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ

Παρατηρώντας τις διαχρονικές εξελίξεις στο πεδίο της ευρωπαϊκής άμυνας, διακρίνουμε δύο διαστάσεις απόψεων των κ-μ σχετικά με το ρόλο που πρέπει να διαδραματίζει το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ. Σε αυτό πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κ-μ του ΝΑΤΟ αποτελούν και μέλη της ΕΕ, γεγονός που

επηρεάζει διαρκώς τη διαμόρφωση της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ. Πιο συγκεκριμένα:

α. Μια ομάδα κ-μ τάσσεται υπέρ της κοινοτικοποίησης της εξωτερικής πολιτικής (Γερμανία, Κάτω χώρες) και άμυνας ενώ μια δεύτερη ομάδα θεωρεί ότι αυτές ανήκουν στην απόλυτη εξουσία των κ-μ (Ην. Βασίλειο μέχρι το Brexit, Γαλλία).

β. Μια ομάδα κ-μ να τάσσεται υπέρ της διατήρησης του NATO και των ΗΠΑ, ως τον κεντρικό πυλώνα της συλλογικής άμυνας της ΕΕ (ατλαντιστές), σε αντίθεση με μια άλλη ομάδα κ-μ, που υποστηρίζουν την ανάληψη πρωτοβουλιών από την ΕΕ, στο πλαίσιο μιας στρατηγικής αυτονομίας της (ευρωπαϊστές).

γ. Υπάρχει δε και μια τρίτη ομάδα που διατηρεί μια ουδέτερη στάση.

Οι ΗΠΑ παρά τις κατά καιρούς θετική στάση στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας και την ανάληψη από τους Ευρωπαίους τα του οίκου τους με το αντίστοιχο κόστος, δεν επιθυμούν την ουσιαστική ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο τομέα της άμυνας. Στην πραγματικότητα δεν επιθυμούν την διατάραξη της ατλαντικής συνοχής και την εξασθένηση της αμερικανικής ηγεμονίας. Για το λόγο αυτό εμμένουν σταθερά στην αποφυγή καταστάσεων που θα οδηγούν σε «decoupling», «duplication» και «discrimination» με το NATO. Χαρακτηριστικές είναι οι απόψεις του Κίσινγκερ, ο οποίος τόνιζε ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει αν χρειαστεί να υπερασπιστούν τα συμφέροντα τους.

Οι επιμέρους εθνικές στρατηγικές των μεγάλων κ-μ της ΕΕ (big three) επηρέασαν και αυτές την εξέλιξη της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης. Το Ην. Βασίλειο ταύτιζε το εθνικό του δόγμα με αυτό του NATO και την διατήρηση της «ειδικής σχέσης» με τις ΗΠΑ, ενώ ουδέποτε επιθυμούσε την ενασχόληση της ΕΕ με ζητήματα άμυνας. Η Γαλλία από τη δεκαετία του 1950 προσπαθούσε να αναλάβει σημαίνων ρόλο στην «απεξάρτηση» της ΕΕ από την «αμερικανική ηγεμονία» και την δημιουργία αυτόνομης αμυντικής ταυτότητας, υπό την κηδεμονία της, χωρίς να κινείται όμως ανταγωνιστικά προς το NATO. Παραταύτα, επιζητούσε και ένα μοναχικό ανεξάρτητο ρόλο στο πλαίσιο των εθνικών της συμφερόντων, με το Brexit να προσφέρει μια δεύτερη ευκαιρία για την ανάδειξη της. Τέλος, η Γερμανία αποφεύγει να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες σε στρατιωτικά θέματα και προτιμά την περιφερειακή συλλογική ασφάλεια. Παράλληλα, επιθυμεί για τον εαυτό της ηγετικό ρόλο στην ευρωπαϊκή άμυνα.

Το Brexit, αν και απομείωσε προσωρινά την στρατιωτική ισχύ της ΕΕ, απελευθέρωσε την ΕΕ από ένα ισχυρό κ-μ, που έθετε εμπόδια στην εμβάθυνση και ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Μετά την αποχώρηση του Ην. Βασιλείου μεγάλος αριθμός των κ-μ πιστεύει ότι η ενίσχυση της ΚΠΑΑ, θα ενισχύσει τη συλλογική ασφάλεια και τους διατλαντικούς δεσμούς.

Στο στρατιωτικό επίπεδο έχει παρατηρηθεί ότι ουδέποτε η ΕΕ κατάφερε να καλύψει τις απαιτήσεις που τίθεντο σε θεωρητικό επίπεδο, ενώ παρατηρείται η έλλειψη βασικών υποδομών (πχ. Επιχειρησιακό Στρατηγείο). Χαρακτηριστικά αναφέρεται η αποτυχία επίτευξης του «Headline Goal 2003». Επίσης, ακόμα και τα Battlegroups, από την δημιουργία τους (2007) έως σήμερα, δεν έχουν χρησιμοποιηθεί σε καμία επιχείρηση, αν και συζητήθηκε η χρήση τους, καθώς ουδέποτε ελήφθη αντίστοιχη απόφαση του Συμβουλίου της ΕΕ. Το γεγονός αυτό δημιούργησε, κατά περιόδους, μεγάλες αντιπαραθέσεις, θέτοντας σε αμφισβήτηση ακόμα και την ίδια την ύπαρξή τους. Αντικείμενο προβληματισμού αποτέλεσε και η περιορισμένη διάθεση τους από τα κ-μ για τη συμπλήρωση των δεξαμενών διαθεσιμότητας τους προς την ΕΕ.

Η αδυναμία ουσιαστικής συνεργασίας των ευρωπαϊκών κρατών στο τομέα της αμυντικής αγοράς και ο κατακερματισμός των προσπαθειών αποτελεί ακόμα ένα από τα ουσιαστικότερα προβλήματα της ευρωπαϊκής άμυνας. Τα κ-μ της ένωσης δεν επιδιώκουν συνεργασίες, καθώς συνεχίζουν να θεωρούν την αμυντική βιομηχανία ένα πεδίο κύρους και εθνικής στρατηγικής αυτονομίας και ανησυχούν για τις επιπτώσεις τυχόν εγκατάλειψης του ή διαρροής της τεχνολογικής υπεροχής τους.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να τονισθεί ότι όλα τα θεσμικά κείμενα της ΕΕ με αποκορύφωμα τη Συνθήκη της Λισαβόνας και την Παγκόσμια Στρατηγική της ΕΕ (EUGS) μνημονεύουν το NATO ως θεμέλιο λίθο της συλλογικής ασφάλειας της ΕΕ.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ – ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Από τη περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, και την περίοδο της μοναδικής υπερδύναμης, μεταβαίνουμε σταδιακά σε ένα ασταθές, μεταβλητό, πολύ-πολικό κόσμο, με αλλαγές στην παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων. Εκτός της αύξησης ισχύος των αναδυόμενων κρατών σε περιφερειακό επίπεδο, μη κρατικοί δρώντες

Εργασίες Σπουδαστών

επηρεάζουν εξίσου σημαντικά το περιφερειακό και παγκόσμιο περιβάλλον. Πρόβλημα ασφάλειας αποτελούν πλέον, η κλιματική αλλαγή, ο υπερπληθυσμός, το μεταναστευτικό, οι πανδημίες, η διεθνής τρομοκρατία και φυσικά η παράνομη διακίνηση προσώπων. Παράλληλα αναδύονται ευκαιρίες για νέες μορφές συνεργασίας αλλά και για νέα πεδία ανταγωνισμού.

Η ΕΕ αντιμετωπίζει ένα ευρύτερο σύνολο προκλήσεων και απειλών. Στον παγκόσμιο ανταγωνισμό εξουσίας μεταξύ Κίνας, Ρωσίας και Ηνωμένων Πολιτειών, η «Ευρώπη» είναι αυτή που διατρέχει τον κίνδυνο να γίνει από παγκόσμιος δρών ασήμαντη παίκτης και αντικείμενο διεκδίκησης των μεγάλων δυνάμεων. Επίσης το τόξο αστάθειας γύρω από την Ευρώπη είναι απίθανο να μετατραπεί σε τόξο σταθερότητας. Οι προκλήσεις που τίθενται από κρατικούς και μη-κρατικούς δρώντες – ιδίως τους τελευταίους στη νότια γειτονιά – απαιτούν από την ΕΕ να ανταποκρίνεται σε εξωτερικές συγκρούσεις και κρίσεις, να υποστηρίζει τους εταίρους για να παρέχουν ασφάλεια στον δικό τους πληθυσμό και να προστατεύει την Ένωση και τους πολίτες της, όπως καθορίστηκε και στην EUGS (2016).

Ταυτόχρονα, οι ΗΠΑ αρχίζουν να επικεντρώνουν το ενδιαφέρον στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία, όπου θα δοθούν οι αποφασιστικές «μάχες» του 21ου αιώνα, καθώς αντιλαμβάνονται πλέον τη Κίνα, ως τον κύριο παγκόσμιο γεωπολιτικό τους αντίπαλο. Οι δηλώσεις του προέδρου Obama, για «στροφή στην Ασία» (2011), η έγκριση από τον Trump της Πρωτοβουλίας Καθησυχασμού της Ασίας (Asia Reassurance Initiative Act - ARIA), το Δεκ 2018, αλλά και η πρόσφατη τριμερής συμφωνία ασφαλείας AUKUS από τη κυβέρνηση Μπάιντεν δεικνύουν την σταθερή στροφή της προσοχής των ΗΠΑ στην εν λόγω περιοχή.

Ο Γάλλος Πρόεδρος Macron, την 16 Νοε 20, σε συνέντευξή του στο Le Grand Continent, στον απόηχο της εκλογικής νίκης του εκλεγμένου προέδρου των ΗΠΑ Τζο Μπάιντεν, δήλωσε την ανάγκη για ανανέωση της διεθνούς συνεργασίας και ζήτησε την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας της Ευρώπης, ενώ διαφώνησε έντονα με ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στο Politico από την Γερμανίδα ΥΠΑΜ Annegret Kramp-Karrenbauer, στο οποίο η υπουργός αναφέρθηκε στη ψευδαίσθηση της ευρωπαϊκής στρατηγικής αυτονομίας και την αδυναμία της η ΕΕ να αντικαταστήσει τον ρόλο των ΗΠΑ ως πάροχου ασφάλειας στην περιοχή.

Η Γερμανίδα ΥΠΑΜ, την 17 Νοε 20, σε ομιλία της, στο Αμβούργο, σχολιάζοντας τις δηλώσεις του Γάλλου Προέδρου, τόνισε τη σπουδαιότητα των ΗΠΑ για την ασφάλεια της Ευρώπης. Η ίδια, σε νέα συνέντευξή της, την 21 Οκτ 21, στο Politico απέστειλε ένα ωμό μήνυμα προς τους Ευρωπαίους ομολόγους της, «να ξεχάσουν» τις υψηλές ιδέες σχετικά με την υπεράσπιση της Ευρώπης και να δουν την πραγματικότητα. Αφορμή αποτέλεσαν οι δηλώσεις ορισμένων Ευρωπαίων ηγετών που δήλωσαν ότι η χαοτική απόσυρση υπό την ηγεσία των ΗΠΑ από το Αφγανιστάν δείχνει ότι η Ευρώπη πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργεί περισσότερο μόνη της στρατιωτικά. Αντιθέτως, η Γερμανίδα ΥΠΑΜ υποστήριξε ότι η καταστροφή δείχνει ότι η Ευρώπη και ΗΠΑ οφείλουν να συνεργαστούν περισσότερο να είναι πιο αποτελεσματικοί στρατιωτικά.

Ο Έλληνας ΥΠΑΜ Νίκος Παναγιωτόπουλος σε δηλώσεις του, την 10 Νοε 21, αναφέρθηκε στη στρατηγική αξία του NATO, ως κύριος πυλώνας της παγκόσμιας σταθερότητας.

Η Florence Gaubo σε άρθρο της, αναφορικά με την αντίληψη της ΕΕ και του NATO για το μέλλον, και τις μελλοντικές σχέσεις NATO – ΕΕ, χρησιμοποίησε τη φράση «One man's threat, another man's opportunity?». Οι εξελίξεις στο γεωπολιτικό γίγνεσθαι τα επόμενα χρόνια θα δημιουργήσουν πολλές κρίσεις και εντάσεις. Αν και οι δύο πλευρές συγκλίνουν στις ίδιες αρχές και αξίες για το μέλλον τους και συμφωνούν και για τις αναδυόμενες απειλές που επιφυλάσσει αυτό, διαφωνούν στο τρόπο αντιμετώπισης του. Με άλλα λόγια, οι διαφορές τους είναι μάλλον τακτικής παρά στρατηγικής φύσης. Οι ΗΠΑ ως στρατιωτική υπερδύναμη, θεωρεί δεδομένη τη χρήση σκληρής ισχύος και το δικαίωμα παρέμβασης όταν θίγονται τα συμφέροντα της. Η ΕΕ ως ασθενής στρατιωτικός δρών με οικονομική όμως ισχύ προτιμά τη διαβούλευση και τη χρήση ήπιας ισχύος. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα από το παρελθόν και το παρόν όπου οι ΗΠΑ άσκησαν πιέσεις στην ΕΕ ή σε κ-μ αυτής, για υπαναχώρηση σε τομείς της οικονομίας επικαλούμενες την «απειλή» προς την ενότητα της συμμαχίας (κινέζικα δίκτυα 5G, Nord Stream 2, AUKUS). Στο μέλλον, εξαιτίας αυτής της διαφορετικής αντίληψης των πραγμάτων, όταν τα συμφέροντα, που θα διακυβεύονται θα είναι πολύ μεγαλύτερα, είναι σίγουρο ότι η ΕΕ θα υπαναχωρήσει, εκ νέου, απέναντι στον ισχυρό σύμμαχο. Επομένως η «σταθερή εξάρτηση» για τη συλλογική ασφάλεια δημιουργεί και αναγκαστικές υποχωρήσεις, όταν αυτές απαιτούνται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ΚΕΠΠΑ της ΕΕ συνεχίζει να βρίσκεται σε εξελικτικό στάδιο παρόλο τα βήματα προόδου που συντελέστηκαν τα τελευταία χρόνια. Τα κ-μ συνεχίζουν να εμφανίζουν ασυμφωνία συνεργασίας για τη χάραξη ολιστικής προσέγγισης στα θέματα αμυντικής συνεργασίας.

Η ΚΠΑΑ παρά τα σημαντικά επιμέρους βήματα, τα τελευταία χρόνια, υπολείπεται συνοχής με τα αποτελέσματα αυτής να θεωρούνται δυσανάλογα με τις δυνατότητες των επιμέρους κ-μ, της ΕΕ. Τα στρατιωτικά εργαλεία της παρέμειναν αδύναμα, ως αποτέλεσμα της έλλειψης πολιτικής βούλησης και της απουσίας επαρκών στρατιωτικών μέσων. Επί του παρόντος, αδυνατεί να ανταγωνισθεί στο πεδίο της προβολής «σκληρής ισχύος» τους τρεις κύριους παγκόσμιους δρώντες, ΗΠΑ, Ρωσία και Κίνα.

Η αμυντική συνεργασία των κ-μ της ΕΕ θα παραμείνει για αρκετό καιρό διακυβερνητική, καθώς η αβεβαιότητα και ο ανταγωνισμός σε εθνικό επίπεδο συνεχίζει να διατηρείται και δεν διαφαίνεται να μεταβάλλεται στο εγγύς μέλλον. Όσο τα κράτη θα αποτελούν το κεντρικό στοιχείο του διεθνούς συστήματος, η «άμυνα», θα συνεχίζει να αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών κυβερνήσεων των κ-μ της ΕΕ.

Η δεύτερη παράγραφος της Διακήρυξης του St. Malo είναι περισσότερο από ποτέ επίκαιρη σήμερα.

Στο σύγχρονο, περίπλοκο, και ραγδαία επιδεινούμενο περιβάλλον ασφαλείας, με αυξανόμενες εντάσεις και συγκρούσεις, απαιτείται μια ισχυρότερη ΕΕ που αναλαμβάνει πλήρως τις ευθύνες της για τη διαχείριση κρίσεων και θα ενεργεί ως παγκόσμιος πάροχος ασφαλείας.

Η αποχώρηση του Ην. Βασιλείου από την ΕΕ, προσωρινά μειώνει τις ήδη περιορισμένες επιχειρησιακές δυνατότητες της, ωστόσο δημιουργεί δυναμική για ανάληψη πρωτοβουλιών από έτερα κ-μ (πχ. Ιταλία). Επίσης η Γερμανία θα αναγκαστεί να αναλάβει το μερίδιο της που της αναλογεί στην προώθηση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας. Η Γαλλία, που νιώθει απελευθερωμένη και η μοναδική πλέον πυρηνική δύναμη στην ΕΕ θα προσπαθήσει να επανακτήσει τον ηγεμονικό ρόλο στην ένωση. Οι δύο αυτές χώρες (Γερμανία, Γαλλία) αποτελούν τους κύριους εκφραστές με την μεγαλύτερη επιρροή στην ευρωπαϊκή αμυντική

συνεργασία. Η Γαλλία επιθυμεί να κατευθύνει την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία προς μια πιο αυτόνομη κατάσταση προωθώντας μια Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Επέμβασης με παράλληλη σταθεροποίηση της νότιας γειτονιάς της Ευρώπης. Αντίθετα η Γερμανία προτιμά να ελαχιστοποιήσει τη δική της στρατιωτική ανάμειξη εκτός Ευρώπης, ενώ υποστηρίζει ότι η εξάρτηση από τη στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ και τις δομές του NATO εξακολουθεί να είναι μια αναπόφευκτη πραγματικότητα, προτιμήσεις που αποτελούν σημαντικό εμπόδιο στις προσπάθειες δημιουργίας μιας πιο αυτόνομης μορφής ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας.

Το κείμενο της «Στρατηγικής Πυξίδας», όπως αυτό οριστικοποιήθηκε και εγκρίθηκε, δεικνύει ότι τα κ-μ της ΕΕ, ως μέλη και του NATO, προσπαθούν να προβούν σε μια στρατηγική πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας στα πρότυπα του NATO Strategic Concept. Σαφώς επηρεασμένα από την απειλή στο πλαίσιο του NATO προσπαθούν να διαμορφώσουν μια ανάλογη στρατηγική κατεύθυνση. Αυτό εκτιμάται ότι μπορεί να καταστήσει τη «Στρατηγική Πυξίδα» ένα ακόμα άχρηστο θεωρητικό έγγραφο, εάν δεν υλοποιηθεί η πολιτική βούληση για συνέχεια. Η αναφορά στο πόλεμο στο διάστημα, και την ανάπτυξη ναυτικών δυνάμεων σε Ινδικό και Ειρηνικό, αν και ιδιαίτερα ελκυστική, φαντάζει υπερβολική για μια ΕΕ που δεν μπορεί να αναπτύξει ικανοποιητικές δυνάμεις στην εγγύς περιοχή ενδιαφέροντος (Β. Αφρική, Ανατολική Ευρώπη, Μ. Ανατολή) και δεν μπορεί να τιθασεύσει την Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Η διαχείριση νέων μελλοντικών κρίσεων κρίση θα καταδείξει τη δυναμική, την αποφασιστικότητα αλλά και τη δυνατότητα της ΕΕ να υποστηρίξει τη συγκεκριμένη στρατηγική και τα σχέδια δράσης που αναφέρονται στην «Πυξίδα».

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ΕΕ οφείλει να διαμορφώσει μία στρατηγική συναίνεση και κοινή στρατηγική κουλτούρα για μια πραγματικά ολοκληρωμένη ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ, η οποία να δύναται να αξιοποιήσει και έναν ικανό στρατιωτικό πυλώνα. Για να γίνει αυτό, ο καθορισμός της ακριβούς έννοιας της «αυτόνομης αμυντικής συνεργασίας», η σύγκλιση στην αντίληψη των κοινών απειλών ασφαλείας και η συλλογική άμυνα/προστασία και του εδάφους των κ-μ της, είναι αποφασιστικοί παράγοντες, που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

Εργασίες Σπουδαστών

Η «Στρατηγική Πυξίδα» αποτελεί μια φιλόδοξη προσπάθεια σύγκλισης του κενού ανάμεσα στην «υπερβολική ρητορική» και τη «μικρή δράση» που έχουν χαρακτηρίσει τις μέχρι τώρα προσπάθειες της ΕΕ στην ΚΠΑΑ. Η ΕΕ καθορίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια ένα κοινό όραμα, στο τι πρέπει να μπορεί να κάνει και τι χρειάζεται για να φτάσει εκεί, ενώ η σχέση με το ΝΑΤΟ έχει επηρεάσει σε σημαντικό το τελικό κείμενο των στρατηγικών κατευθύνσεων. Η προσπάθεια για ανάδειξη της ΕΕ σε πάροχο ασφάλειας στο ευρύτερο παγκόσμιο περιβάλλον ασφαλείας, με σαφείς στόχους, καθορισμό των μέσων και συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα για τη μέτρηση της προόδου υλοποίησης αυτών, δημιουργεί δέσμευση για απτά αποτελέσματα, θέτοντας σε δοκιμασία τις επιμέρους εθνικές θέσεις/συμφέροντα των κ-μ της ΕΕ, στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας.

Αρχικά, βραχυπρόθεσμα, η ΕΕ πρέπει να αποκτήσει σοβαρές ικανότητες εκτέλεσης των ήδη εγκριμένων αποστολών/επιχειρήσεων και να συμπεριλάβει στις δράσεις της και αποστολές/επιχειρήσεις για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας, για τη διασφάλιση σταθερής πρόσβασης στις πηγές πρώτων υλών και ενέργειας, καθώς και της προστασίας των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας (SLOC). Σε μεταγενέστερο χρόνο θα πρέπει να αποκτήσει ικανότητες διεξαγωγής χερσαίων, αεροπορικών και ναυτικών επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας, πρωτίστως στη περιφέρεια της.

Με την αποχώρηση του Ην. Βασιλείου, δίδεται η δυνατότητα υλοποίησης των ανεφάρμοστων άρθρων της ΣτΛ για την μεγαλύτερη εμπάθυνση και ολοκλήρωση στον τομέα της άμυνας της ΕΕ, όπως η δημιουργία Μόνιμου Επιχειρησιακού Αρχηγείου, αλλά ίσως και άλλων σχηματισμών και βάσεων. Επίσης η ΕΕ καλείται να προχωρήσει με μεγαλύτερα βήματα την περαιτέρω ανάπτυξη της Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας.

Η ΕΕ πρέπει να στηρίξει και την ανάπτυξη της αμυντικής τεχνολογίας και βιομηχανίας με τη συνεργασία μεταξύ των κ-μ, για να καλύψει τα κενά και τις ελλείψεις σε υψηλής τεχνολογίας συστήματα. Το σύνολο των νέων αμυντικών πρωτοβουλιών της ΕΕ (PESCO, CARD, ETA) κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο η εκροή χρημάτων προς τις αμυντικές βιομηχανίες των ΗΠΑ και τρίτων χωρών θα αποτελεί αγκάθι στην ουσιαστική βελτίωση της οικονομίας κλίμακας της ΕΕ στο τομέα της άμυνας. Εξάλλου και οι ίδιες οι ΗΠΑ δεν φαίνονται να είναι διατιθέμενες να παραδώσουν αυτό το δικαίωμα στην ΕΕ.

Τέλος, εφόσον στρατηγική επιλογή της ΕΕ και των κ-μ αυτής παραμένει η πρόσδεση στο «αμερικανικό άρμα» στο πεδίο της συλλογικής ασφάλειας απαιτείται επαναδιαπραγμάτευση των όρων συνύπαρξης σε αυτό το μηχανισμό ως σύνολο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μπότσιου Κ. (2002). Μεταξύ ΕΟΚ και ΝΑΤΟ. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Παρίσης Ι. (2010). Η Ευρώπη της Άμυνας. Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Αθήνα, Έκφραση Πολιτισμού.

Κοππά Μ. (2017). Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές. Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.

Παρίσης Ι. (1997). Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια. Αθήνα, Εκδόσεις Τουρίκη

Κεντρωτής Κ. (2003). Θησέας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Παπαφλωράτος Ι. (2021). Η Εξωτερική Πολιτική και η Υψηλή Στρατηγική των μεγάλων Δυνάμεων και των Βαλκανικών Κρατών συμπεριλαμβανομένων Ελλάδος - Τουρκίας. Αθήνα, Εκδόσεις Λειμών

Latici T., Lazarou, E. (2021). Where will the EU's Strategic Compass point? European Parliament Think Tank, European Parliamentary Research Service (EPRS) (p. 1-12). Ανακτήθηκε την 12/11/21 από Where will the EU's Strategic Compass point? (europa.eu).

Deen B., Zandee, D., Stoetman, Ad. (2021). The EU's Strategic Compass for security and defence. Squering ambition and reality. Clingendael, Netherlands Institute of International Relations. (p. 1-3). Ανακτήθηκε την 12/11/21 από The EU's Strategic Compass for security and defence | Clingendael

Saha Pr. (2020). ORF OCCASIONAL PAPER, From 'Pivot to Asia' to Trump's ARIA: What drives the US' Current Asia policy?. New Delhi: Observer Research Foundation. Διαθέσιμο στο From 'Pivot to Asia' to Trump's ARIA: What drives the US' Current Asia policy? | ORF (orfonline.org)

Gaubb Fl. (2021) Do you see what I see? American and European visions of the future. Στο Soare S. (επιμ.) TURNING THE TIDE How to rescue transatlantic relations. Paris: European Union Institute for Security Studies (EUISS). Διαθέσιμο στο Transatlantic relations book.pdf (europa.eu)

Cindi Cook, Macron sees in Europe 'a community of destiny', Anadolu, 17/11/20 <https://www.aa.com.tr/en/europe/macron-sees-in-europe-a-community-of-destiny/ 2046084#>

Matthew David Hantley, European defence policy at a crossroads – Germany preserving the status quo and France seeking change?, 8/12/2020, European Politics and Society European Politics and Society: Vol 22, No 5 (tandfonline.com)

Επίσημη Ιστοσελίδα ΥΠΕΞ, Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) - Η Ελλάδα στην ΕΕ (mfa.gr)

Anadolu Agency.com.tr

Επίσημος Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ Petersberg. https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html?locale=el In.gr

Επίσημη ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (europa.eu)

Capital.gr

Επίσημη Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (europa.eu)

Επίσημη ιστοσελίδα European Union External Action Service, EU in Action, Working for a stable world and a safer Europe. #EUinAction - European External Action Service (europa.eu) CNN.gr

Επίσημη Ιστοσελίδα Συμβουλίου της Ευρώπης, Δελτία Τύπου. Στρατηγική πυξίδα για ισχυρότερη ασφάλεια και άμυνα της ΕΕ κατά την επόμενη δεκαετία - Consilium (europa.eu)

Επίσημη Ιστοσελίδα Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης, Αποτελέσματα Εργασιών. pdf (europa.eu)

Ο Πλοίαρχος Παναγιώτης Καλαθάς ΠΝ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1972. Εισήχθη στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων τον Σεπτέμβριο του 1990, από όπου αποφοίτησε τον Ιούνιο του 1994 και ονομάστηκε Μάχιμος Σημαιοφόρος του ΠΝ. Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας αποφοίτησε από σειρά εκπαιδεύσεων και σχολείων επιμόρφωσης. Υπηρέτησε σε διάφορες μονάδες επιφανείας και Υποβρύχια του Στόλου καθώς και σε υπηρεσίες ξηράς του ΠΝ. Έχει διατελέσει Κυβερνήτης στην Κ/Φ ΑΗΤΗΤΟΣ (2011-2012). Από τον Ιανουάριο του 2023 υπηρετεί ως Διευθυντής Επιχειρήσεων στο Ελληνικό Πολυεθνικό Ναυτικό Στρατηγείο (GRMARFOR HQ). Έχει τιμηθεί με το σύνολο των μεταλλίων και διαμνημονεύσεων, που αντιστοιχούν στο βαθμό του. Είναι απόφοιτος της Ανώτερης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου και της Σχολής Εθνικής Άμυνας. Ομιλεί την Αγγλική.

Ημερίδα με Θέμα «Τεχνολογία – Καινοτομία, Άμυνα και Στρατηγική»

Την Τετάρτη 15 Φεβρουαρίου 2023 πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών της Λέσχης Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων Αθηνών η Ημερίδα με θέμα «Τεχνολογία – Καινοτομία, Άμυνα και Στρατηγική», που διοργανώθηκε από την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ).

Στην Ημερίδα απηύθυναν χαιρετισμό ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος Χαρδαλιάς, ο οποίος και κήρυξε την έναρξη των εργασιών της, και ο Διοικητής της ΣΕΘΑ Αντιστράτηγος Σπυρίδωνας Αλφαντάκης ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου.

Στην Ημερίδα παραβρέθηκαν επίσης ο Γενικός Γραμματέας Έρευνας και Καινοτομίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Αθανάσιος Κυριαζής, εκπρόσωποι των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων και των Σωμάτων Ασφαλείας, στελέχη και των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και το σύνολο των Σπουδαστών της ΣΕΘΑ.

Σκοπός της Ημερίδας ήταν η διεύρυνση του γνωστικού πεδίου των συμμετεχόντων με έμφαση στην επίδραση της καινοτομίας και στην εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στις Ένοπλες Δυνάμεις, με συντομιστή των συζητήσεων τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου Πλοίαρχο (Μ) Νικήτα Νικητάκο ΠΝ ε.α. και ομιλητές:

- Τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας (ΣΕΕΘΑ) Αντιστράτηγο ε.α. Σπυρίδωνα Μπελεγράτη με αντικείμενο «Η στρατηγική της διαχείρισης και μεταφοράς τεχνολογίας για τις Ένοπλες Δυνάμεις».

- Τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου Πλοίαρχο (Μ) Νικήτα Νικητάκο ΠΝ ε.α. με αντικείμενο «Η επίδραση των νέων τεχνολογιών στην εφαρμοστέα στρατηγική των Ενόπλων Δυνάμεων».

Δραστηριότητες

- Τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής κ. Δημήτριο Παπαχρήστο με αντικείμενο «Εξελιξίσις στη χρήση των UAVs, UUVs, USVs».

- Τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Νικόλαο Αλεξόπουλο με αντικείμενο «Εφαρμογές νέων εξελιγμένων υλικών στο πλαίσιο των Ενόπλων Δυνάμεων».

- Τον Αναπληρωτή Καθηγητή της Στρατιωτικής Σχολής Ικάρων Ταξίαρχο (ΜΤ) ε.α. Αλέξανδρο Κολοβό με αντικείμενο «Τεχνολογίες διαστήματος, νέες εφαρμογές στις Ένοπλες Δυνάμεις».

- Τον Καθηγητή του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Γεράσιμο Καραμπελιά με αντικείμενο «Ανάπτυξη περιβάλλοντος καινοτομίας σε στρατιωτικούς οργανισμούς».

- Τον Καθηγητή κ. Σπυρίδωνα Κατσούλα με αντικείμενο «Η επίδραση της καινοτομίας στην διαμόρφωση της στρατηγικής θεωρίας».

- Τους Ερευνητές του Ελληνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών (ΕΚΕΦΕ) «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» Δρ. Θεόδωρο Γιαννακόπουλο και Δρ. Δημήτριο Κυριαζάνο με αντικείμενο «Δυνατότητες αξιοποίησης της Τεχνητής Νοημοσύνης (AI) σε θέματα Εθνικής Άμυνας».

- Τον Επιτελή του Τμήματος Μελετών – Ερευνών της ΣΕΘΑ Συνταγματάρχη (ΠΒ) Ορέστη Παπαδόπουλο με αντικείμενο «Εφαρμογή της καινοτομίας στην εκπαιδευτική διαδικασία της ΣΕΘΑ. Παίγνιο διαπραγματεύσεων».

- Τον Διευθυντή της Διεύθυνσης Αμυντικών Επενδύσεων και Τεχνολογικών Ερευνών της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ/ΓΔΑΕΕ/ΔΑ-ΕΤΕ) Συνταγματάρχη (ΜΧ) Νικόλαο Μέγγο με αντικείμενο «Έρευνα, Τεχνολογία και Καινοτομία στην Άμυνα. Εξελιξίσις και προοπτικές σε εθνικό, νατοϊκό και ευρωπαϊκό επίπεδο».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Σύναψη Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της ΣΕΘΑ και του Πανεπιστημίου Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων Μονάχου (Bundeswehr University Munich).

Την Τετάρτη 22 Μαρ 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας αντιπροσωπεία του Πανεπιστημίου Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων Μονάχου (Bundeswehr University Munich), αποτελούμενη από τους:

α. Prussing Holger LtCol, Διευθυντή του Κέντρου Πληροφοριών και Στρατηγικών Σπουδών, Bundeswehr University Munich

β. Tsetsos Konstantinos Dr, Επικεφαλής Προβλέψεων στο Ινστιτούτο Στρατηγικής και Προβλέψεων Metis, Bundeswehr University Munich.

Επίσης, για τον ίδιο σκοπό παρευρίσκειτο ο Dr Fotios Moustakis, εκπρόσωπος του Πανεπιστημίου του Πλύμουθ, με τον οποίο η Σχολή συνεργάζεται στο πλαίσιο Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Σκοπός της συνάντησης ήταν η Σύναψη Συμφωνίας Συνεργασίας μεταξύ της ΣΕΘΑ και του Πανεπιστημίου Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων Μονάχου (Bundeswehr University Munich, Responsible Institute: Center for Intelligence and Security Studies).

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Συμμετοχή Διοικητή Σχολής Εθνικής Άμυνας στην Ημέρα Διακεκριμένων Επισκεπτών (DV Day) της άσκησης Combined Joint Staff Exercise JOINT RESOLVE 23 (CJSE JR23)

Την 12 Μαΐου 2023 ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης συμμετείχε στην Ημέρα Διακεκριμένων Επισκεπτών (DV Day) της άσκησης Combined Joint Staff Exercise JOINT RESOLVE 23 (CJSE JR23) στο Ταρτούρ της Εσθονίας, η οποία διοργανώθηκε από το Baltic Defence College (BALTDEFCOL) και το Poland's War Studies University (WSU) και αφορούσε τις διαδικασίες Επιχειρησιακής Σχεδίασης και την εκτέλεση κοινού Επιχειρησιακού Σχεδίου σύμφωνα με το άρθρο 5 του NATO.

Κατά την διάρκεια της επίσκεψης, ο Διοικητής της Σχολής είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τον Διοικητή της BALTDEFCOL, Brigadier Ilmar TAMM, το Διοικητή της Πολωνικής Σχολής (WSU) Brigadier Robert Kosowski, καθώς επίσης και με τους συμμετέχοντες στην άσκηση.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Διεξαγωγή ΤΑΑΣ «ΟΔΥΣΣΕΙΑ-23B»

Στο πλαίσιο υλοποίησης της επιμόρφωσης και κατάρτισης των σπουδαστών της 75ης ΕΣ ΦΔΠ, το τριήμερο 05 – 07 Απρ 23 διεξήχθη στις εγκαταστάσεις της Σχολής Εθνικής Άμυνας η άσκηση Διαχείρισης Κρίσεων «ΟΔΥΣΣΕΙΑ-23B».

Οι Σπουδαστές με την αρωγή των καθηγητών της Σχολής και αντιπροσώπων του κρατικού μηχανισμού, είχαν την ευκαιρία να αλιεύσουν ωφέλιμα συμπεράσματα για περαιτέρω αξιοποίηση.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Δραστηριότητες

Συμμετοχή Διοικητή Σχολής Εθνικής Άμυνας στην 52η σύσκεψη Διοικητών Σχολών ΣΕΘΑ ΝΑΤΟ

Το τριήμερο από 09 – 11 Μαΐου 2023 ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης συμμετείχε στην 52η Σύσκεψη Διοικητών Σχολών Εθνικής Άμυνας του ΝΑΤΟ, που διεξήχθη στο Ταλλίν της Εσθονίας και είχε ως αντικείμενο «Η Διαδικτυακή Εκπαίδευση ως Υποκατάστατο της Εκπαίδευσης με Φυσική Παρουσία».

Κατά το περιθώριο των εργασιών της σύσκεψης, ο Διοικητής της Σχολής είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τον Διοικητή της NADEFCOL, Lieutenant General Olivier Rittimann καθώς επίσης και με τους ομολόγους του των Κρατών της Συμμαχίας που συμμετείχαν στην σύσκεψη.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή αποφοίτησης της 7ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ)

Την Παρασκευή 09 Δεκεμβρίου 2022 ο Υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ Αντιναύαρχος Ιωάννης Δρυμούσης ΠΝ παραβρέθηκε ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου στην τελετή αποφοίτησης της 7ης Εκπαιδευτικής Σειράς του Διεθνούς Σχολείου Σπουδών (ΔΣΣ) της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), που ξεκίνησε την Πέμπτη 15 Σεπτεμβρίου 2022.

Το σχολείο λαμβάνει χώρα κατ' έτος, στο πλαίσιο των διεθνών συνεργασιών που σχεδιάζει και εκτελεί το ΓΕΕΘΑ στον τομέα των αμυντικών σπουδών, και αποφοίτησαν από αυτό συνολικά 13 σπουδαστές εκ των οποίων 4 από την Ελλάδα, 1 από την Κύπρο, 2 από την Αίγυπτο, 1 από την Βουλγαρία, 2 από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, 1 από την Ιορδανία και 2 από την Σαουδική Αραβία.

Την τελετή, η οποία έλαβε χώρα στην Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων, τίμησαν με την παρουσία τους:

- Οι Πρέσβεις στην Ελλάδα της Αιγύπτου κ. Omar Amer Youssef, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων κ. Sulaiman Hamid Salem Almazroui, της Ιορδανίας κ. Ahed Ali Sweidat και της Σαουδικής Αραβίας κ. Saad Alammarr.

- Ο Υποστράτηγος Αναστάσιος Πολύχρονος ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΣ Αντιστράτηγου Χαράλαμπου Λαλούση, ο Υποναύαρχος Ιωάννης Πάπτας ΠΝ ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΝ Αντιναύαρχου Στυλιανού Πετράκη ΠΝ, ο Αντιπτέραρχος Γεώργιος Καραδήμας ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΑ Αντιπτέραρχου (Ι) Θεμιστοκλή Μπουρολιά, και ο Υποναύαρχος Λ.Σ. Αντώνιος Μάζης ως εκπρόσωπος του Αρ-

Τελετές ΣΕΘΑ

χηγού Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής Αντιναύαρχου Λ.Σ. Γεώργιου Αλεξανδράκη.

- Οι Ακόλουθοι Άμυνας στην Ελλάδα της Κύπρου, της Αιγύπτου, της Βουλγαρίας, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και της Σαουδικής Αραβίας.

- Ο καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών κ. Γεράσιμος Καραμπελιάς και ο επίκουρος καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων στο Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδος (DEREE) κ. Νικόλαος Λάμπας.

Σκοπός του Σχολείου ήταν η προετοιμασία των σπουδαστών για την ανάληψη επιτελικών καθηκόντων ανώτατου Αξιωματικού, και συμπεριέλαβε αντικείμενα στρατηγικής, ιστορίας, διεθνών σχέσεων και αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, καταναμεμημένα στους ακόλουθους κύκλους εκπαίδευσης:

- Research Methodology and Critical Thinking in Strategic Studies.

- Thucydidean Approach to Applied Strategy.
- Managing Maritime Security Threats.
- Strategic Leadership.
- Applied International Relations & Foreign Policy.
- Defense Diplomacy Negotiations and Cultural Awareness.
- Regional Studies.
- Introduction to Peace Support Operations.
- Countering the Changing Threat of International Terrorism.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή Παράδοσης – Παραλαβής Διοίκησης Σχολής Εθνικής Άμυνας

Την Δευτέρα 23 Ιανουαρίου 2023 και παρουσία του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου πραγματοποιήθηκε η τελετή παράδοσης – παραλαβής καθηκόντων Διοικητού της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), από τον Αντιστράτηγο Αναστάσιο Σπανό στον Αντιστράτηγο Σπυρίδωνα Αλφαντάκη.

Στην τελετή η οποία έλαβε χώρα στο Αβερύφειο Μέγαρο στο «Πεδίον του Άρεως», παραβρέθηκαν επίσης ο Αρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Άγγελος Χουδελούδης, ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Ιωάννης Δρυμούσης ΠΝ, και ο Υπαρχηγός ΓΕΑ Υποπτέραρχος (Ι) Αντώνιος Πανίδης ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΑ Αντιπτέραρχου (Ι) Θεμιστοκλή Μπουρολιά, καθώς και Καθηγητές της ΣΕΘΑ, εν ενεργεία και εν αποστρατεία Αξιωματικοί.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετές ΣΕΘΑ

Αποφοίτηση 75ης ΕΣΦΔΠ

Την Παρασκευή 21 Απριλίου 2023, παρουσία του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαου Χαρδαλιά ως εκπρόσωπου του Προέδρου της Κυβέρνησης κ. Κυριάκου Μητσοτάκη και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, έλαβε χώρα στην Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΛΑΕΔ) η τελετή αποφοίτησης των σπουδαστών της 75ης Εκπαιδευτικής Σειράς Κανονικής Φοίτησης της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ).

Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους:

- Ο Βουλευτής Β1 Βόρειου Τομέα Αθηνών και πρώην Αναπληρωτής Υπουργός Μετανάστευσης και Ασύλου κ. Γεώργιος Κουμουτσάκος, ως εκπρόσωπος του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων κ. Κωνσταντίνου Τασούλα.

- Ο Διευθυντής της Διεύθυνσης Σώματος Στρατιωτικών Ιερέων Ταξίαρχος (ΣΙ) Πανοσιολογιότατος Αρχιμανδρίτης Μελέτιος Κουράκλης, ως εκπρόσωπος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμου.

- Ο Βουλευτής Α΄ Πειραιώς κ. Θεόδωρος Π. Δρίτσας, ως εκπρόσωπος του Αρχηγού της Μείζονος Αντιπολίτευσης κ. Αλέξη Τσίπρα.

- Ο Βουλευτής Β1 Βόρειου Τομέα Αθηνών κ. Αθανάσιος Σπυριδωνος Παφίλης, ως εκπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ κ. Δημήτριου Κουτσούμπα.

- Ο Πρέσβης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου στην Ελλάδα κ. Omar Amer Youssef και η Πρέσβης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας στην Ελλάδα κ. Lidija Boshkovska.

- Ο Αρχηγός ΓΕΑ Αντιπύραρχος (Ι) Θεμιστοκλής Μπουρολιάς, ο Αρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Άγγελος Χουδελούδης και ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Ιωάννης Δρυμούσης ΠΝ, ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.) Αντιστράτηγος Λάζαρος Μαυρόπουλος και ο Αρχηγός του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής (Λ.Σ-ΕΛ.ΑΚΤ.) Αντιναύαρχος Λ.Σ. Γεώργιος Αλεξανδράκης.

- Ο Διοικητής της Διοίκησης Ειδικού Πολέμου (ΔΕΠ) του ΓΕΕΘΑ Αντιστράτηγος Δημήτριος Χούπτης, ο Διοικητής της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Εσωτερικού και Νήσων (ΑΣΔΕΝ) Αντιστράτηγος Σωτήριος

Κωστάκογλου και ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) Αντιστράτηγος Σπυριδωνας Αλφαντάκης.

- Ο Πρόξενος της Πρεσβείας της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ελλάδα κ. Νεόφυτος Κωνσταντίνου, ως εκπρόσωπος του Πρέσβη κ. Κυριάκου Κενεβεζού.

- Ο Γενικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Πολιτικής Εθνικής Άμυνας και Διεθνών Σχέσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας Δρ. Κωνσταντίνος Παν. Μπαλωμένος.

- Ο Διοικητής της Πυροσβεστικής Ακαδημίας Υποστράτηγος (ΠΣ) Δημήτριος Καλιανώτης, ως εκπρόσωπος του Αρχηγού του Πυροσβεστικού Σώματος (ΠΣ) Αντιστράτηγου Γεώργιου Πουρναρά.

- Ο Διευθυντής του Κλάδου Προσωπικού του ΓΕΕΘΑ Υποναύαρχος Ιωάννης Πάττας ΠΝ και ο Διοικητής της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙ-ΣΠΟ) Υποπύραρχος (Ι) Αλέξανδρος Κεφαλάς.

- Ο Ακόλουθος Άμυνας (ΑΚΑΜ) της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου Ταξίαρχος Ayman Alian Mahmoud.

Τελετές ΣΕΘΑ

- Ο Διοικητής της Ναυτικής Σχολής Πολέμου (ΝΣΠ) Πλοίαρχος Προκόπιος Χαρίτος ΠΝ και η Διοικητής της Σχολής Αξιωματικών Νοσηλευτικής (ΣΑΝ) Σμήναρχος (ΥΝ) Κυριακή Πελέκη.

- Εν ενεργεία και εν αποστρατεία Αξιωματικοί, καθώς και οι οικείοι των σπουδαστών.

- Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας (ΣΕΕΘΑ) Αντιστράτηγος ε.α. Σπυριδωνας Μπελεγράτης.

- Καθηγητές της ΣΕΘΑ.

Συνολικά αποφοίτησαν 60 σπουδαστές, όπως παρακάτω:

- Ένοπλες Δυνάμεις: 47 Αξιωματικοί (34 από τον Στρατό Ξηράς, 6 από το Πολεμικό Ναυτικό και 7 από την Πολεμική Αεροπορία).

- Σώματα Ασφαλείας: 4 Αξιωματικοί (2 από την ΕΛ.Α.Σ., 1 από το Λ.Σ-ΕΛ.ΑΚΤ. και 1 από το Π.Σ.).

- Μόνιμοι Υπάλληλοι: 2 (1 από την Βουλή των Ελλήνων και 1 από την Προεδρία της Κυβέρνησης).

- ΓΕΕΦ: 3 Αξιωματικοί.

- Αλλοδαποί: 4 Αξιωματικοί (2 από την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, 1 από την Βοσνία – Ερζεγοβίνη και 1 από την Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας).

Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ στον χαιρετισμό του, αφού συνεχάρη το σύνολο των σπουδαστών για την επιτυχή αποφοίτησή του, επισήμανε ότι το πρόγραμμα σπουδών της Σχολής παρέχει υψηλού επιπέδου στρατιωτική και ακαδημαϊκή γνώση καθώς και δεξιότητες για τον ικανό χειρισμό θεμάτων Αμυντικής Πολιτικής και Εθνικής Στρατηγικής. Σημείωσε επίσης ότι καλλιεργεί στους σπουδαστές τις ικανότητες πολύπλευρης ανάλυσης του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος, κατευθύ-

νοντάς τους στην παραγωγή πρωτότυπης στρατηγικής σκέψης.

Επιπλέον, απευθυνόμενος προς τους 3 Ελληνοκύπριους Αξιωματικούς, τόνισε ότι η αποφοίτησή τους συνιστά μία ακόμα απόδειξη των αδιάρρηκτων σχέσεων αδελφούσυνας και σύμπνοιας Ελλάδας και Κύπρου.

Απευθυνόμενος επίσης προς τους 4 Αξιωματικούς από την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, την Βοσνία – Ερζεγοβίνη και την Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, τους προέτρεψε να αξιοποιήσουν στο μέγιστο τις γνώσεις που αποκόμισαν από την ΣΕΘΑ, και εξέφρασε την πεποίθηση ότι οι δεσμοί που αποκτήθηκαν με τους Έλληνες σπουδαστές μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία θα συμβάλλουν στην περαιτέρω ενίσχυση της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των Χωρών.

Επιπρόσθετα συνεχάρη τα στελέχη των Σωμάτων Ασφαλείας καθώς και τους υπαλλήλους της Βουλής των Ελλήνων και της Προεδρίας της Κυβέρνησης για την επιτυχή ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών, και υπογράμμισε την σημασία της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους δημόσιους φορείς της πολιτείας, με σκοπό την ενίσχυση της διαλειτουργικότητας και της συνεργασίας τους σε θέματα που άπτονται της Εθνικής Άμυνας.

Τέλος εξέφρασε τις ευχαριστίες του στον Διοικητή και στο προσωπικό της Σχολής Εθνικής Άμυνας, καθώς και στο καταξιωμένο καθηγητικό προσωπικό και τους εξαιρετικούς εξωτερικούς ομιλητές, για την άοκνη προσπάθεια που διαχρονικά καταβάλλουν, και τους προέτρεψε να συνεχίσουν με τον ίδιο ζήλο το έργο τους και να διατηρήσουν το υψηλό κύρος της Σχολής, η οποία αποτελεί σημείο αναφοράς στην παροχή στρατιωτικής εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

**Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του
Βουλευτού της Νέας Δημοκρατίας, κ. Γεώργιου Κουμουτσάκου**

Την Παρασκευή 16 Δεκ 22, επισκέφτηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας κ. Γεώργιος Κουμουτσάκος, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ ΦΔΠ με θέμα «Το ανάστροφο Ανατολικό Ζήτημα, Η Δύση και η Ελλάδα απέναντι στον Τουρκικό Αναθεωρητισμό».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Διευθυντή εφημερίδας “Καθημερινή” κ. Αλέξιου Παπαχελά

Την Τρίτη 20 Δεκ 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο δημοσιογράφος και Διευθυντής της εφημερίδας “Καθημερινή” κ. Αλέξιος Παπαχελάς, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Δημοσιογραφία σε σχέση με την Εξωτερική Πολιτική και την Άμυνα της Χώρας».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, αρμόδιου για θέματα Προστασίας του Περιβάλλοντος κ. Γεώργιου Αμυρά.

Την Τρίτη 10 Ιαν 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υφυπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας αρμόδιος για θέματα Προστασίας του Περιβάλλοντος κ. Γεώργιος Αμυράς, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Σχέδιο δράσης του υπουργείου Περιβάλλοντος – Εθνικό Σχέδιο Αναδάσωσης – Σχέδιο Προστασίας Δασών»

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Πρέσβη της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου

Την Παρασκευή 20 Ιαν 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Πρέσβης της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου κ. Ομάρ Άμερ Γιούσεφ, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Προκλήσεις για την Αίγυπτο στο σύγχρονο γεωστρατηγικό περιβάλλον».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

**Επίσκεψη στον Ανεξάρτητο Διαχειριστή
Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (Α.Δ.Μ.Η.Ε.)**

Την Τρίτη 24 Ιανουαρίου 2023 έλαβε χώρα εκπαιδευτική επίσκεψη της 75ης Εκπαιδευτικής Σειράς στις εγκαταστάσεις του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (Α.Δ.Μ.Η.Ε.) και συγκεκριμένα στο Εθνικό Κέντρο Ελέγχου Ενέργειας και Κέντρο Υπερυψηλής Τάσης, στο Κρουονέρι Αττικής. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης οι σπουδαστές είχαν την ευκαιρία να ενημερωθούν, από τον Δντή του Εθνικού Κέντρου Ελέγχου Ενέργειας κ. Ζιώγα Βασίλειο, για το έργο και την αποστολή της εταιρείας, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκε και περιήγηση στους χώρους των εγκαταστάσεων αυτής..

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Θεόδωρου Πελαγίδη

Την Τρίτη 31 Ιαν 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Θεόδωρος Πελαγίδης, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Το δίλημμα μεταξύ ανάπτυξης και πληθωρισμού».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη Αντιπροσωπείας των Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλίας

Την Πέμπτη 09 Φεβρουαρίου 2023 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο ΓΕΕΘΑ αντιπροσωπείας των Ενόπλων Δυνάμεων της Γαλλίας με επικεφαλής τον Διευθυντή Διεθνών Σχέσεων του Γαλλικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων Major General Eric PELTIER.

Η εν λόγω επίσκεψη αποσκοπούσε στην εξέταση των παραμέτρων της Στρατιωτικής Συνεργασίας Ελλάδος – Γαλλίας και εντάσσεται στον 1ο Κύκλο Συνομιλιών των «Κατευθυντήριων Οδηγιών για την Αναβάθμιση της Ελληνογαλλικής Στρατιωτικής Συνεργασίας», που υπεγράφησαν την 21 Ιανουαρίου 2022 μεταξύ του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου και του Αρχηγού Άμυνας της Γαλλίας Στρατηγού Thierry Burkhard.

Επισκέψεις-Ομιλίες

Κατά την διάρκεια της επίσκεψης, η γαλλική αντιπροσωπεία συναντήθηκε με τον Διευθυντή του Κλάδου Στρατηγικής-Πολιτικής-Αμυντικού Σχεδιασμού και Δυνατοτήτων του ΓΕΕΘΑ Ταξίαρχο Νικόλαο Χολέβα, καθώς και με Επιτελείς του ΓΕΕΘΑ και των Γενικών Επιτελείων (ΓΕ). Κατά τις Συνομιλίες έγινε απολογισμός των δραστηριοτήτων που έλαβαν χώρα το 2022 και εξετάστηκαν νέες δράσεις στους τομείς των Επιχειρήσεων, του Διαστήματος, του Κυβερνοχώρου, των Ειδικών Επιχειρήσεων, των Στρατιωτικών Πληροφοριών,

της Εκπαίδευσης και του Αθλητισμού, τόσο σε επίπεδο ΓΕΕΘΑ όσο και μεταξύ των αντίστοιχων ΓΕ.

Επίσης η γαλλική αντιπροσωπεία επισκέφτηκε την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), στην οποία ο Major General Eric PELTIER πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Εκπαιδευτικής Σειράς με θέμα τη «Νέα Γαλλική Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη του College of Defense Management
της Ινδίας στην Ελλάδα.

Από την Δευτέρα 20 έως την Παρασκευή 24 Φεβρουαρίου 2023, το College of Defense Management των Ενόπλων Δυνάμεων της Ινδίας, με επικεφαλής τον Διοικητή της Σχολής Υποναύαρχο Sanjay Datt, VSM, πραγματοποίησε επίσκεψη στην Ελλάδα.

Η αντιπροσωπεία αποτελείται από 31 αξιωματικούς από την Ινδία, 1 από το Μπαγκλαντές και 1 από την Σαουδική Αραβία, και κατά την παραμονή της στην Χώρα μας επισκέφθηκε τις ακόλουθες Μονάδες και Υπηρεσίες, όπου ενημερώθηκε για την λειτουργία και την αποστολή τους:

- Την Δευτέρα 20 Φεβρουαρίου, την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ).
- Την Τρίτη 21 Φεβρουαρίου, το Αρχηγείο του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής (Λ.Σ.-ΕΛ. ΑΚΤ.) και το Ενιαίο Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (Ε.Κ.Σ.Ε.Δ).
- Την Τετάρτη 22 Φεβρουαρίου, την έδρα της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης Υποστήριξης Στρατού (ΑΣΔΥΣ), την έδρα του Αρχηγείου Στόλου (ΑΣ) και τον Ναύσταθμο Σαλαμίνας.
- Την Πέμπτη 23 Φεβρουαρίου, την Αεροπορική Βάση Δεκέλειας όπου παρακολούθησαν εργασίες του Ετήσιου Συνεδρίου Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής που οργανώνεται από την Γενική Διεύθυνση Πολιτικής Εθνικής Άμυνας και Διεθνών Σχέσεων (ΓΔΠΕΑΔΣ) του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ), και στη συνέχεια επισκέφθηκε την Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης και το Μουσείο της Πολεμικής Αεροπορίας.

Επιπλέον, την Τρίτη 21 Φεβρουαρίου 2023 ο Διοικητής του College of Defense Management συναντήθηκε με τον Επιτελάρχη του ΓΕΕΘΑ Αντιπύραρχο (Ι) Γεώργιο Κυριάκου στο γραφείο του, όπου συζητήσαν θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

Η εν λόγω επίσκεψη είναι η δεύτερη που πραγματοποιείται από Στρατιωτικές Σχολές της Ινδίας σε σύντομο χρονικό διάστημα, με την πρώτη να έχει λάβει χώρα τον Ιούνιο του 2022 από το National Defence College και εντάσσεται στον συνολικό σχεδιασμό του ΓΕΕΘΑ ως προς τις διεθνείς δράσεις των Ενόπλων Δυνάμεων που έχουν σκοπό την ενίσχυση της Στρατιωτικής Συνεργασίας μας με φίλες Χώρες.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

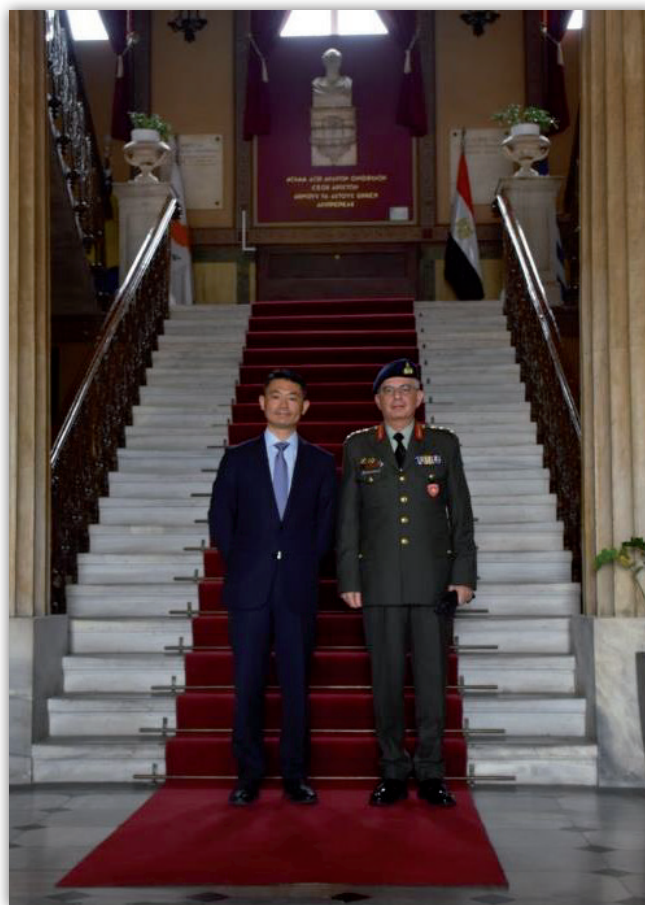
Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Υπουργού Ψηφιακής Διακυβέρνησης κ. Κυριάκου Πιερρακάκη

Την Τρίτη 21 Φεβ 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης κ. Κυριάκος Πιερρακάκης, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Διακυβέρνηση».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Επίσκεψη στη ΣΕΘΑ του Διευθύνοντα Συμβούλου του ΟΛΠ Α.Ε. κ. Zhang Anming.

Την Τετάρτη 15 Μαρ 23, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Διευθύνων Σύμβουλος του ΟΛΠ Α.Ε. κ. Zhang Anming, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ με θέμα «Greece and China, Piraeus Port and COSCO SHIPPING, Together we can deliver more».

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ομιλία κ. ΑΓΕΣ στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Τρίτη 28 Μαρτίου 2023, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού Αντιστράτηγος Άγγελος Χουδελούδης, τον οποίο υποδέχθηκε ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυριδών Αλφαντάκης.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Επίσκεψη του US National War College στη Σχολή Εθνικής Άμυνας.

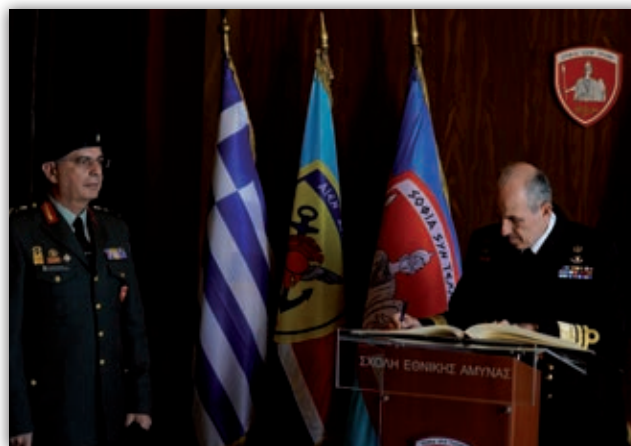

Την Τετάρτη 29 Μαρτίου 2023, το US National War College πραγματοποίησε επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας. Οι σπουδαστές του κολλεγίου είχαν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής.

Η επίσκεψη εντάσσεται στο πλαίσιο επισκέψεων της τρέχουσας εκπαιδευτικής σειράς της εν λόγω Σχολής θέματος, σε χώρες του εξωτερικού και έχουν σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση των διμερών σχέσεων.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ομιλία κ. Α/ΓΕΝ στη Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Παρασκευή 31 Μαρτίου 2023, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού Αντιναύαρχος Ιωάννης Δρυμούσης ΠΝ, τον οποίο υποδέχθηκε ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυριδών Αλφαντάκης.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Ομιλία Αρχηγού ΓΕΕΘΑ στην Σχολή Εθνικής Άμυνας

Την Τρίτη 04 Απριλίου 2023 ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Κωνσταντίνος Φλώρος επισκέφτηκε την Σχολή Εθνικής Αμύνης (ΣΕΘΑ), όπου και πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της για ζητήματα που αφορούν στις σύγχρονες προκλήσεις ασφάλειας, στην αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και στις διαφαινόμενες προοπτικές που αναδύονται στο σύγχρονο διεθνές γεωστρατηγικό περιβάλλον.

Κατά την ομιλία του ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ αναφέρθηκε στην πολυπλοκότητα και στην ρευστότητα του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος, καθώς και στην διεθνώς αναγνωρισμένη γεωπολιτική αξία της Χώρας μας, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διατήρηση της ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου. Επισήμανε επίσης την νέα πραγματικότητα που διαμορφώθηκε στην αρχιτεκτονική ασφάλειας για την Ευρώπη, λόγω των εξελίξεων στην Ουκρανία μετά από την Ρωσική εισβολή.

Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ εξήρε το έργο των Ενόπλων Δυνάμεων και την διαρκή συμβολή τους στις προσπάθειες της Χώρας μας για την προώθηση και εδραίωση της ειρήνης και της σταθερότητας στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο, με κύριο γνώμονα τον σεβασμό των σχέσεων καλής γειτονίας και την τήρηση των αρχών του Διεθνούς Δικαίου.

Αναφέρθηκε επίσης στην εργώδη προσπάθεια του ΓΕΕΘΑ για την διασφάλιση και ενίσχυση των υφιστάμενων στρατιωτικών αμυντικών συνεργασιών της Χώρας μας, όπως και για την δημιουργία νέων παραγωγικών

σχέσεων με φίλους, εταίρους και συμμάχους τόσο σε διμερές, όσο και σε πολυμερές και Συμμαχικό επίπεδο. Σε αυτή την κατεύθυνση, επισήμανε την διαρκώς αναβαθμιζόμενη σχέση των Ενόπλων Δυνάμεων με τις Χώρες του Αραβικού κόσμου, και ειδικά με την Αίγυπτο, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, την Ιορδανία, το Μαρόκο και την Σαουδική Αραβία, αλλά και την στενή διμερή συνεργασία με το Ισραήλ.

Επισήμανε επίσης τον πρωταγωνιστικό ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την αεροπορική αστυνόμευση (Air Policing) του Εναέριου Χώρου του Μαυροβουνίου και της Αλβανίας που έχουμε αναλάβει από κοινού με την Ιταλία και την αποκλειστική αεροπορική αστυνόμευση του Εναέριου Χώρου της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας από την Χώρα μας.

Ιδιαίτερη μνεία έκανε στην αμυντική συνεργασία και στις άριστες στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ΗΠΑ, εντός του πλαισίου της αναβαθμισμένης Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας [Mutual Defence Cooperation Agreement (MDCA)], καθώς και στην στρατηγική σημασία και αξία της Σούδας και της Αλεξανδρούπολης στην παροχή σημαντικών διευκολύνσεων στις Ένοπλες Δυνάμεις τόσο των ΗΠΑ όσο και άλλων Συμμάχων και εταίρων μας.

Αναφέρθηκε στις άριστες στρατιωτικές σχέσεις της Χώρας μας με την Γαλλία, οι οποίες υλοποιήθηκαν με την υπογραφή των «Κατευθυντήριων Οδηγιών για την

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Αναβάθμιση της Ελληνογαλλικής Στρατιωτικής Συνεργασίας», σε συνέχεια της εφαρμογής της «Συμφωνίας για την Εγκαθίδρυση Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης για την Συνεργασία στην Άμυνα και την Ασφάλεια» που υπεγράφη μεταξύ των Κυβερνήσεων των 2 Χωρών.

Επισήμανε το πλήθος των διεθνών ασκήσεων και συνεκπαιδεύσεων στις οποίες συμμετέχουν οι Ένοπλες Δυνάμεις, καθώς και τα τριμερή σχήματα αμυντικής συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ, Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου, Ελλάδας – Κύπρου – Ιορδανίας και Ελλάδας – Κύπρου – Αρμενίας, τα οποία συνολικά στοχεύουν στην εδραίωση της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ευρύτερα.

Τόνισε την συνεισφορά των Ενόπλων Δυνάμεων με μέσα και προσωπικό στους διεθνείς οργανισμούς (NATO, ΕΕ, ΟΗΕ) και επισήμανε την διευρυμένη συνεισφορά των πιστοποιημένων από το NATO Εκπαιδευτικών Κέντρων που φιλοξενούνται στην Χώρα μας (ΠΒΚ, ΚΕΝΑΠ, ΠΚΕΕΥΕ), όπως και την πρόσφατη ίδρυση του νέου Νατοϊκού Κέντρου Αριστείας «Ενοπιοιμένης Αντιαεροπορικής Αντιπυραυλικής Άμυνας» στην Κρήτη, τα οποία με την υψηλού επιπέδου παρεχόμενη εκπαίδευση τους προβάλλουν με τον καλύτερο τρόπο τις δυνατότητες των Ενόπλων Δυνάμεων σε φίλους, συμμάχους και εταίρους μας.

Επιπλέον, αναφέρθηκε στην εκπόνηση της Νέας Δομής Δυνάμεων 2020 – 2034, που έγινε από το ΓΕΕΘΑ, η οποία εξασφαλίζει την προαγωγή της διακλαδικότητας, τον εκσυγχρονισμό των Δομών Διοίκησης και Ελέγχου και την βελτίωση της οργάνωσης των Ενόπλων Δυνάμεων, καθιστώντας το έργο τους πιο αποτελεσματικό. Τόνισε, ότι η Δομή Δυνάμεων 2020-2034, εγκεκριμένη από το ΚΥΣΕΑ τον Απρίλιο του 2021 έχει ήδη αποφέρει νέα οπλικά συστήματα όπως τα υπερσύγχρονα Μαχητικά Αεροσκάφη (Α/Φ) RAFALE, τα αναβαθμισμένα Μαχητικά Α/Φ F-16 VIPER και την πρώτη Ελληνική Φρεγάτα (Φ/Γ) BELHARRA που ήδη ναυπηγείται.

Ιδιαίτερη μνεία έκανε επίσης στην ίδρυση της Διοίκησης Ειδικού Πολέμου, ως ένα σημαντικό συστατικό της Νέας Δομής Δυνάμεων, μέσω της οποίας επιτεύχθηκε η αναδιοργάνωση των Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων σε Εθνικό και Συμμαχικό πλαίσιο, γεγονός που σηματοδοτεί την δημιουργία ενός πανίσχυρου αυτοδύναμου σχήματος κοινής επιχειρησιακής αντίληψης και δράσης σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, που εγγυάται την αποτελεσματική εκτέλεση κάθε ειδικής αποστολής.

Στο πλαίσιο της μέριμνας για το προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ αναφέρθηκε στην διαρκή προσπάθεια αντιμετώπισης τόσο των κοινωνικών προβλημάτων των Στελεχών, όσο και θεμάτων διοικητικής και υπηρεσιακής φύσης που ανακύπτουν. Επίσης, εστιάζοντας στο κοινωνικό έργο των Ενόπλων Δυνάμεων, επισήμανε ότι αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, οικοδομώντας κατ' αυτό τον τρόπο μια σχέση εμπιστοσύνης με την κοινωνία και αποδοχής από τους συμπολίτες μας.

Ολοκληρώνοντας την ομιλία του ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ αναφέρθηκε στην ενίσχυση των Ενόπλων Δυνάμεων με 15.580 νέα στελέχη, σε βάθος πενταετίας, συμπεριλαμβανομένων των Μαθητών Παραγωγικών Σχολών, καθώς και των θεσμών των Επαγγελματιών Οπλιτών (ΕΠ. ΟΠ.) και Οπλιτών Βραχείας Ανακατάταξης (ΟΒΑ). Τόνισε επίσης την συνεχή προσπάθεια που καταβάλλεται για την ταχεία υλοποίηση των ήδη εγκεκριμένων και την δρομολόγηση των επιπλέον απαραίτητων εξοπλιστικών προγραμμάτων, για την εξασφάλιση της αποτροπής και της αποτελεσματικής άμυνας της Χώρας μας σε ξηρά, θάλασσα και αέρα.

Τέλος κάλεσε τους Σπουδαστές, με την επικείμενη αποφοίτησή τους από την ΣΕΘΑ, να επιδεικνύουν ζήλο και να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες στη βάση της αποστολής τους, προτρέποντας τους να αναλάβουν ο καθένας ξεχωριστά την ευθύνη που τους αναλογεί με γνώμονα την αναβάθμιση των Ενόπλων Δυνάμεων.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Ομιλία κ. Α/ΓΕΑ στη Σχολή Εθνικής Άμυνας.

Την Τετάρτη 19 Απριλίου 2023, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας Αντιπύραρχος (Ι) Θεμιστοκλής Μπουρολιάς, τον οποίο υποδέχθηκε ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυριδών Αλφαντάκης.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 75ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοτοποθετούμενων ΑΚΑΜ

Από τη Δευτέρα 20 Μαΐου έως και την Παρασκευή 9 Ιουνίου 2023, υπό την αιγίδα του ΓΕΕΘΑ οργανώθηκε από τη Σχολή Εθνικής Άμυνας και διεξήχθη στο Αμφιθέατρο «ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ», στις εγκαταστάσεις της Σχολής το Σεμινάριο Ενημέρωσης των Νεοτοποθετούμενων Ακολούθων Άμυνας.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Λοιπές Δραστηριότητες

Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοπροαχθέντων Ανωτάτων Αξκών

Τη Δευτέρα 29 Μαΐου, οργανώθηκε υπό την αιγίδα του ΓΕΕΘΑ και διεξάγεσαι στο Αμφιθέατρο του 401 ΓΣΝΑ, το Σεμινάριο Ενημέρωσης Νεοπροαχθέντων Ανωτάτων Αξιωματικών, το οποίο παρακολουθούν Ανώτατοι Αξιωματικοί βαθμού Ταξιάρχου-Αρχιπλοιάρχου και των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων.

Κατά την έναρξη του σεμιναρίου ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Σπυριδών Αλφαντάκης καλωσόρισε τους Ανώτατους Αξιωματικούς και τους συνεχάρη για την προαγωγή τους και ακολούθησε ο χαιρετισμός του Διευθυντή της Διπλωματικής Ακαδημίας.

Οι θεματικές ενότητες του σεμιναρίου περιλαμβάνουν θέματα σχετικά με:

α. Προτεραιότητες Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής και σχέσεις Ελλάδος με διάφορες χώρες.

β. Αντιμετώπιση και Διαχείριση Κρίσεων σε Στρατηγικό Επίπεδο Εθνικών θεμάτων, διαχείριση θεμάτων στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, καθώς και διαχείριση ΜΜΕ.

γ. Διεθνές, ανθρωπιστικό και δίκαιο του πολέμου.

δ. Οικονομικά θέματα άμυνας και ΕΔ.

Ειδικότερα, θέματα που αφορούσαν τους κλάδους ΣΞ, ΠΝ και ΠΑ παρουσιάστηκαν από τους Υπαρχηγούς των ΓΕ, αντίστοιχα.

Ως ομιλητές - διαλέκτες του σεμιναρίου ορίστηκαν επιτελείς του ΓΕΕΘΑ, Διευθυντές Διευθύνσεων του ΥΠΕΞ, καθώς και διακεκριμένοι καθηγητές ΑΕΙ. Ως ομιλητές - διαλέκτες του σεμιναρίου ορίστηκαν επιτελείς του ΓΕΕΘΑ, Διευθυντές Διευθύνσεων του ΥΠΕΞ, καθώς και διακεκριμένοι καθηγητές ΑΕΙ.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Λοιπές Δραστηριότητες

**Τελετή Ορκωμοσίας Απόφοιτων Προγράμματος Μεταπτυχιακών
Σπουδών (ΠΜΣ) της 8ης Εκπαιδευτικής σειράς (ΕΣ)
του Πάντειου Πανεπιστημίου στις Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας
(Master of Arts in Strategic Security Studies)**

Την Δευτέρα 29 Μαΐου 23 πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ» του Πάντειου Πανεπιστημίου, η τελετή αποφοίτησης του ΠΜΣ.

Στο περιθώριο της τελετής αποφοίτησης ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας, Αντιστράτηγος Σπυρίδων Αλφαντάκης είχε την ευκαιρία να συζητήσει με τις Πρυτανικές Αρχές και τον Πρόεδρο του Τμήματος Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών θέματα που άπτονται της συνεργασίας της Σχολής Εθνικής Άμυνας και του Παντείου Πανεπιστημίου.

(Φωτογραφίες Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ:

Επιδίωξη της ΣΕΘΑ από την εξαμηνιαία επανέκδοση της «ΑΘΗΝΑ» αποτελεί η ενίσχυση του δι-αλόγου μέσα από τις σελίδες της επιθεώρησης για θέματα που αφορούν στην εθνική άμυνα και ασφάλεια.

Εκτός από άρθρα, εργασίες και δοκίμια είναι ευπρόσδεκτη και η κριτική επί του περιεχομένου της και φυσικά η κατάθεση ιδεών για τη βελτίωση της. Προσδοκούμε η επανέκδοση να αναδείξει τον χαρακτήρα «αγοράς» ώστε όλοι να μπορούν βουλευόμενοι να συνεισφέρουν.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ:

- Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις
- Πρακτικά Ημερίδων που διοργανώνει.
- Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής
- Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους, ή περιέχουν εκφράσεις, που δε συνάδουν με το ήθος και το πνεύμα της Σχολής.
- Οι δημοσιευμένες εργασίες και άρθρα εκφράζουν τον συντάκτη και δεν απηχούν απαραίτητα τις απόψεις της Σχολής.

ΟΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

- Τα κείμενα και τα άρθρα δε πρέπει να υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις και πρέπει να περιλαμβάνουν επιστημονική τεκμηρίωση-βιβλιογραφία, ενώ πρέπει να υποβάλλονται ηλεκτρονικά σε μορφές.doc, pdf.
- Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να ευρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Για βιβλία-μονογραφίες: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, πόλη έκδοσης, εκδοτικός οίκος, έτος έκδοσης, σελίδες. πχ.: John Keegan, Η Ιστορία του Πολέμου, Αθήνα, εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη - Νέα Σύνορα, 1997, σελ.3-12. Για άρθρα-μελέτες: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος άρθρου εντός εισαγωγικών, περιοδικό, αριθμό τεύχους, χρονολογία, σελίδες, πχ.: Ελευθερία Μαντά, «Η νέα Ιταλική Ostpolitik και η στρατηγική θέση της Αλβανίας», Γεωπολιτική, τ.11, Οκτώβριος 2000, σελ.35-42.
- Οι εργασίες όταν απαιτείται πρέπει να συνοδεύονται από τους σχετικούς χάρτες και τα σχεδιαγράμματα, μαζί με υπότιτλους. Φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εάν το περιεχόμενό τους κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- Η οποιαδήποτε συνεργασία πρέπει να παραδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή καθώς και σε δύο τυπωμένα αντίγραφα, e-mail: res3@hndc.mil.gr.

Υποβολή για δημοσίευση μπορεί να γίνει οποτεδήποτε. Το περιοδικό εκδίδεται δύο φορές το χρόνο.

Σχόλια, προτάσεις και κριτική επί άρθρων υποβάλλονται στο e-mail: res3@hndc.mil.gr. Συντακτική ομάδα επιλέγει περί της περαιτέρω δημοσίευσης των.

